GVLIELMI BVDAEI Conſiliarii Regii, libellorúmque magiſtri in prætorio, altera editio Annotationum in Pandectas.

PARISIIS.
EX OFFICINA [redacted]
M.D.XXXV.

GVLIELMVS BVdæus Dauidi Bureſio Cõſiliario REGIO IN CVRIA ROTHOMAGENSI, S.

QVum certo pridem meditatóque propoſito Dauid Bureſi, vitã ita inſtituiſſem, vt mihi nec vxore, nec liberis, nec curis vacãti domeſticis, nec cæteris ſtudiorum auocamentis, ſtudioſo tamen perinde eſſe vacaret: ipſe necopinato fato inde abreptus, diúque ac multum aulicis auris iiſdem euariantibus iactatus atque exagitatus, aliquot annos vitæ ſollicita quadam in inertia dicam an immunitate? tranſegi. in eius inquam operis immunitate, vitam egi aliquandiu, quo opere animus meus in ſeceſſus ocio, priuatǽque vitæ tranquillitate paſci ac vegetari ſolebat, vt ambroſia quadam mentium abſtruſarum, ac ſibi viuentium. Nuper autem mihi conuerſo penè euentu, oblata vel reuiſendi domum vel remigrandi occaſione, cætera quidem ingemiſcens, id demum, vt in rebus tantùm non comploratis (quæ tunc erat hominum opinio) libens hilariſque accepi quod dabatur. feci etiam cupidiſſimè, vt etſi ad ordinem ampliorem interea tranſite mihi benignitate regia contigerat, eãdem haud ſecus volnntatem, idem vitæ exigendæ inſtitutum, animi deſtinatione retinerem. quanquam nunc foro operam danti quotidianam, non æquè animo indulgendi, libertas conſtat & prolixitas, atque mihi antè conſtitit in ſinu commentanti Philologiæ. Reddere igitur animum ſibi, méque literarum cultui, velle cœperam: quando tum primum id licere tanto interuallo cœperat. Id verò quo minus expeditè, atque ex ſententia facerem longioris vãcationis licentia, diſſolutáque remiſſio animi non leuiter obſtabat. imperatas enim operas ipſe animus non eodem obſequio accipere obiréque poterat. Id quidem incommodum aliquãtiſper negocium mihi exhibuit, inſtauratiuam commentandi rationem inire cogitanti. quoad ſenſim acrius mecum acriúſque agendo, eò aliquando perductus ſum, vt commentariorum veluti ſyluas carie iam & ſitu ſquallidas percurrere inſtituerẽ, ſi quid inde fortè exire poſſet, quod priora noſtra eodẽ tenore ſubſequeretur, conſimilíque fauore. Huic rei accincto, incumbentíque foruliſque perſcrutandis, exeuntes inde in primis Annotationum reliquiæ, vtcunque olim collectæ ex animaduerſionibus in Pãdectas, argumentũ mihi ſuppeditare viſæ ſunt, animum ad vetera (quod aiunt) præſepia quoquo modo admoliẽdi. Fore enim arbitrabar, ſi priſtinum tandem pabulum agnouiſſet, tum deniquevt peregrè nos rediiſſe hominibus noſtris oſtenderemus, ſtudioſis etiam quibuſdam vt iuuenibus deſideriũ noſtri minueremus. At verò vt ab hoc primum opere deſitum inſtitutum redauſpicarer, contraquam teſtatione conſignata non ſemel (vt opinor) factutũ

me dixeram, homines non pauci in cauſa mihi fuerunt: quorum in occurſu flagitationes præcidere, tanti vtique eſſe putaui, & tãquam non præſtitæ pollicitationis exprobrationes tacitas, vt ab inconſtantia ſemel ego malè audire mallem, quàm ſemper eo nomine nequicquam interpellari. Simul rem pro derelicto habitam & expoſitam, repetere me debere tolleréque aiebãt, quum nullus eam ſuſtuliſſe adhuc videri vellet: nempe vt ieiuni argumenti atque aridi materiam ad doctrinam commẽdandam, noménque illuſtrandum hominis paulo ingenioſioris. Neque enim aliud cauſæ fuiſſe reor, quòd res in medio poſita, à nullo non neglecta adhuc eſſe videatur. Proinde ſeu publicè ſeu priuatim ea de re appellatus, quaſi ſartorum iuris tectorúmque redemptor, tametſi ſæpius conductione renunciata: hoc quicquid eſt, defungendi gratia dependendum eſſe putaui: atque vt ſemel id nomen mihi expungeretur, quod iam diu pro inani irritóque haberi in tabulis publicatis mecum ipſe ratiocinabar, ob ea quæ ſuprà dixi. Id vero Bureſi ſuauiſſime, cum pro noſtra amicitia mutuis inter nos officiis, tuis longè commendabilioribus confirmata: tum verò doctrinæ tuæ merito in vtraque lingua non mediocris, vt parciſſimè loquar, tuis velut auſpiciis editum perulgatúmque volui. Cæterum & à te, & ab optimo quoque doctrinæ elegantioris in iuriſdictione retinentium, aut ſi quis eſt vnus in primis, qui publicam vicem amplius te lætetur doleátve, ob lectionem iuris diſciplinámque rectè ſecúſve conſtitutam: ab eo quaſi ab actore publico, ſtudioſæque nationis cognitore hoc mihi nõ ineptè (vt opinor) cauero: neminem eo nomine à me quicquam amplius petiturum. etiam ſi in ære fortaſſe eſt adhuc noſtro nonnihil quod diſſoluere poſſimus, ſi ſummo iure nobiſcũ homines experiri pergerent. Nam quum ægrè debitum agnouerim, quod acceptum mihi eſſe latum nõ ab re exiſtimabam: vix eſt vt bonã aliquam operam in reliquum nauare queam, quod iam è manibus abieci. Et moribus ita comparatum eſſe noſti: vt qui tardã nomina ſæpius appellando eáque ancipitia, habere ſe experti fuerint & meminerint eorũ, ſi partem fortè fortuna nõ minimam in præſens abſtulerint, in reliqua ne magnopere ſolliciti ferè ſint, eorum etiam rationem nullam vt propemodum habeant. Vale. Pariſiis, octauo Calend. Iunias, M.CCCCC.XXVI.

ANNOTATIONES reliquæ in Pandectas.

Ex libro quadrageſimoſeptimo Digeſt.

IN tractatu de priuatis delictis, capite, Nunquam: Si quis (inquit Vlpianus) alienam ancillam ſurripuerit & flagellauerit, vtraque actione tenebitur. nam & ſerui corrupti agi poterit & furti. Legẽdum cẽſeo flagitauerit, ex antiquo vno exemplari. vt ſit ſenſus: Si etiam ancillam ſurreptam ſtuprum flagitauerit: hoc eſt, de ſtupro vehemẽtius inſtantiúſque appellauerit. hoc enim ſignificat flagitare. Cicero in Philip. Serius populo Romano hũc veſtitum dedimus, quàm ab eo flagitati ſumus. Flagito ἐνοχλῶ ἀξιῶν, λιπαρῶ, καὶ προσλιπαρῶ ſignificat. Flagitare.

IN cap. vltimo eiuſdem tractatus, Nec cogendus erit in crimine ſubſcribere. Melius & emendatius legitur, in crimen ſubſcribere. Subſcriptio huiuſcemodi non tantùm in cauſis criminalibus, ſed etiam in ciuilibus fiebat. vt hodie, cum libelli iudici porriguntur ſubſcripti vel à reo, id eſt litigatore, vel ab eius procuratore. Plinius lib. v. epiſtol. Poſt hoc Curianus à matre exhæredatus cum cæteris cohæredibus ſubſcripſit centumuirale iudicium: mecum non ſubſcripſit. id eſt controuerſiam mouit hæreditatis, teſtamentum ſcilicet impugnare vt inofficioſum volẽs. Idem, Scis te non ſubſcripſiſſe mecum: & iam biennium tranſiſſe, omniáque me vſu cœpiſſe. id eſt, mecum querela non eſſe expertum. οἶδα γὰρ ὡς οὐκ ἔλαχες δίκην ἐμοὶ τῆς κληρονομίας. Hoc recentiores Iuriſconſulti iudicium dictare interdum vocant: & dictare actionem: vt Paulus in cap. actione, titu. Pro ſocio. Dicitur & edere iudicium ab Vlpiano, titu. Rem ratam haberi. Subſcriptiones etiam olim in publicis iudiciis fiebant: ſed pœnales non erant. Cicero in Diuinatione, Veruntamen L. Apuleium eſſe video proximũ ſubſcriptorem: hominem non ætate, ſed vſu forenſi atque exercitatione tyronem. Et paulo inferius, Quartum quem ſit habiturus nõ video: niſi quem fortè ex illo grege oratorum, qui ſibi ſubſcriptionem poſtularunt, cuicunque vos delationẽ dediſſetis. id eſt, qui poſtularunt à vobis, vt ad quencunq; Verris accuſatio eſſet delata, ſibi liceret accuſationi ſubſcribere. Et rurſus, Reſpõdebo nõ eſſe vos tales viros cõmiſſuros, vt ad cauſam tãtã à me ſuſceptã, mihi creditã, quiſquã ſubſcriptor me inuito aſpirare poſſit. Quo in loco Pædianus ſubſcriptores ait eos eſſe appellatos cauſidicos, qui adiuuare accuſatorẽ poterãt: quos oportebat ſummiſſius agere, quàm eũ quẽ ſequebãtur. ἀντιδολόγοι καὶ ἀντιδραστικοὶ à Græcis appellabãtur. Ii etiã cuſtodes appellabãtur. ob id enim etiã ipſi dabantur, ne accuſatori corrupto facilè liceret præuarica-

Subſcribere. Subſcriptores. Cuſtodes.

ri. Idem Cicero eodẽ in loco, Cuſtodem(inquit) Tullio me apponite. Quid? mihi quàm multis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel ad meas capſas admiſero? Idem ad Quintum fratrem, Gabinius abſolutus eſt. omnino nihil accuſatore Lentulo ſubſcriptoribúſque eius infantius, nihil illo cõſilio ſordidius. Huiuſmodi ſunt hodie cauſidici, qui in cauſis illuſtribus perorandis ſolent adeſſe ei qui cauſam ipſam agit, & eum circunſtare, geſtúque & tacita admonitione
Aduocatio. ſe ab eo ſtare profiteri. Qui & Aduocati & Aduocatio etiam Latinè dici poſ-
Subſcribere cauſæ. ſunt. Subſcribere cauſæ dici poteſt id, quod adiungere cauſæ nunc dicunt.
Deſcendere in cauſam. quod & in cauſam deſcendere dicebatur. Cicero ad Atticum libro octauo, Quominus mirere ſi inuitus in eam cauſam deſcendo, in qua neque pacis, neque victoriæ ratio quæſita ſit vnquam: ſed ſemper flagitioſæ & calamitoſæ fugæ. per tranſlationem de partibus Pompeianis loquens. Inde factum eſt vt ſubſcribere pro aſſentiri, & fauere ponatur. Celſus de Aſclepiade loquens, Vlterioribus autem diebus cubantis etiam luxuriæ ſubſcripſit. Traianus ad Plinium, Tuo tamen deſiderio ſubſcripſi: & dediſſe me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo, referri in commentarios meos iuſſi. quo in loco ſubſcripſi, poteſt ſignificare conceſſi: ſubſcripto ſcilicet libello ea de
Subſcribere cauſam. re mihi porrecto. Subſcribere cauſam, eſt ſententiæ cauſam aſſignare: vt apud Ciceronem pro Cluentio, Video igitur iudices, animaduertiſſe cenſores in iudices quoſdam illius conſilii Iuniani, cum iſtam ipſam cauſam ſubſcriberent.

IN tractatu, De furtis, cap. tertio, Fur eſt manifeſtus, quem Græci appellãt.
Fur vnde. Reponẽdũ hoc verbũ αὐτόφωρον. quem Græci αὐτόφωρον appellãt. Fur à Græco dicitur: vt in cap. primo Vlpianus dixit: & Gellius docet libro primo noctium Atti. Nam quod nũc à Græcis κλέπτης dicitur, antiquiore lingua φὼρ dicebatur. hinc per literarum affinitatem phor à phero verbo, Latine fur dictus
Græca verba Latina facta. eſt. Phero Latinum verbũ factum eſt fero, vt alia non pauca: cuiuſmodi ſunt ago, ſto, ſiſto, lego, plecto, libo, edo, poro, eo, fari. Græcè enim pho dicitur. Ab
Autophoros. ea voce φὼρ, verbũ φωρῶ factum: quod deprehendo ſignificat. Vnde κλέπτης αὐτόφωρος, fur manifeſtus dictus: hoc eſt ἁλωμένος ἐπαυτοφώρῳ, manifeſto conuictus. quod etiam tranſfertur ad alia. Nam quicunque reus conuictus, dicitur ἐπαυτοφώρῳ ἄλλος, & ἐπαυτοφώρῳ ἑαλωκὼς, & κατάφωρος: vt adulter deprehenſus.

IN cap. Quãuis, paulo inferius, eodem ſub titulo, De furtis: notandum eſt verbũ conſtituere. Tamen in initio(inquit Paulus) id eſt furti faciendi tẽpo-
Cõſtitutio iudicii. re, conſtituere viſum eſt, manifeſtus nec ne fur eſſet. Cõſtitutio iudicii eſt cõtrouerſia quædam iudicium præcedens: vulgo(vt opinor) finem non procedendi vocamus. Cicero in Partitionibus, Atque etiam ante iudicium de conſtituendo ipſo iudicio ſolet eſſe contentio: cum aut ſitne actio illi qui agit, aut iámne ſit, aut num iam eſſe deſierit, aut illáne lege, illíſne verbis ſit actio, quæritur. Idem in Verrem, actione tertia, Amici eius recuſare ne quod nouũ iudicium, neque ipſius cognitio, illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur. Conſtituẽdum igitur ab initio, id eſt iudicis interlocutione pronũciandum aut definiendum eſt, vtra actione agere debeat qui furti acturus eſt. de quo verbo ſatis multa in priore editione dicta ſunt.

Quod autem paulo inferius ſequitur: Nec manifeſtum furtum quid ſit apparet. nam quod manifeſtum non eſt: id ſcilicet nec manifeſtum eſt. ex verbis legis duodecim tabularũ ſumptum eſt. olim enim nec pro non dicebant. quod etiam hodie in quibuſdam dictionibus vſu inualuit. Cicero libro tertio de Legibus, Senatori qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto. Verba ſunt legis antiquæ, quibus hoc ſignificatur: Senatori qui ad Senatum vocatus nõ conuenerit, aut culpam imputari oportere, aut iniungendam neceſſitatem cauſæ legitimæ excuſandæ. Sic Terentius in Heauton. Vt hanc lætitiã necopinanti primus obiicerẽ. pro nõ opinanti. Sic Cicero in Offi. bona necopinata, pro inopinatis dixit: & Liuius necopinato pro inopinato, id eſt ἀπροσδοκήτως. &, Necopinanteis aggredi ſtatuit, Tranquillus in Auguſto. Nec pro nõ

I N cap. Falſus, ſiue id legem potius (vt mos inualuit) appellare libet. §. Sic locus reſtituẽdus, Quid ergo ſi ea quæ dicunt Græci μήνυτρα petat? cuius vocis veſtigia exilia in antiquo exemplari extabant, quod vidimus: alioquin εὐαγγέλια ipſe legerem. Menytrum Græci tam indicium, quàm indicis præmiũ vocant. Vlpianus ipſe indicium appellauit alibi ſuprà, De cond. ob turpẽ cauſam. Sed plurali numero ferè iſta enunciantur vocabula, non ſingulari. Apud Lyſiam μήνυτρα pro impunitate accipitur, quæ eſt præmium ſeſe & cõſcios indicantis. Sic σωτήρια. ſic χαριστήρια, ἐπινίκια, & alia. Herodianus, σωτήριά τε τοῦ βασιλέως ὁ δῆμος μετὰ τῆς ἑορτῆς ἐπανηγύριζε. Idem, ὡμολόγει τε χαριστήρια, καὶ ἄλλα σωτήρια. ludos & ſacrificia ſignificans diis facta, pro detecta & cõperta in Commodum Cæſarem coniuratione. Euãgelia, præmium ob iucundum nuncium. Cicero ad Atticum, O ſuaues duas epiſtolas, quibus euangelia deberi fateor. Iſocrates pro ſacrificio accepit in Areopag. εὐαγγέλια δὲ δὶς ἢ τρὶς τεθύκαμεν. Homerus Ὀδυσσείας ξ, pro præmio nũcii ſingulariter dixit, εὐαγγέλιον δέ μοι ἔστω. Apud nos ignes nocturni fiunt euãgeliorum nomine. Sic epinicia celebrantur apud nos, cum ſupplicationes decernũtur obſecrationéſque ſolennes: & cum canticum palmarium & laureatum canitur ob partam victoriam. Atque etiam euangelia decernuntur, aut ob filium Principi natum, aut ob alium quemuis nunciũ hilariorem. Lucianus epinicia pro epulo poſuit victoriæ cauſa dato. Trãquillus in Nerone vſus eſt. Affirmauit lætum inter lætos cantaturum epinicia. Menytrum. Indicium. Euangelia. Epinicia.

I N eodem tractatu, De furtis, cap. Si quis vxori. §. Si quis aſinum. Locus ſic ſarciri poteſt, Si quis aſinum meum coegiſſet, & in equas ſuas ὑπὸ τῇ ὀχείᾳ duntaxat captum admiſiſſet: furti non tenetur. quanquam coegiſſet verbum parum hic cõuenire videtur, pro cõcluſiſſet vel abegiſſet. Admittere, eſt marem fœminæ, aut mari fœminam admouere ad initum. Columella lib. vii, Patruus meus arietes feros mercatus, quoſdam in agros tranſtulit, & manſuefactos tectis ouibus admiſit. Plinius lib. x, Equas autẽ poſt tertiũ diem, aut poſt vnũ ab enixu vtiliter admitti putãt: cogúntq; inuitas. Et admiſſura Columella eodem libro, Nec admiſſuræ certa tẽpora ſeruentur. Sic Geneſis xxx. cap. Quando verò ſerotina admiſſura erat & cõceptus extremus: nõ ponebat eas. Iuuenalis poeticè dixit, Iam fas eſt, admitte viros: Satyra ſexta. Inde etiã admiſſarius equus, aſinus, vel taurus, ad initũ electus. Columella, Quidã præcipiunt eodẽ ritu, quo mulas admiſſariũ ſaginare, vt hac ſagina hilaris plurimis Admittere. Admiſſura. Admiſſarius.

fœminis ſufficiat. Græci admittere βιβάζειν dicunt. Ariſtoteles de ſuibus, ἂν δὲ ὀργῶσαι βιβάσῃ, μία ὀχεία ἀρκεῖ. Itidem Plutarchus in Lycurgo. Herodotus ἐφιέναι, quaſi admittere ad verbum dixit. ſic enim in Thalia ſcribit, τέλος δὲ ἐπεῖχε ὀχεῦσαι τὴν ἵππον. & in Melpomene, ἐπεὰν πλεῖστα ἡ ὥρη κυΐσκεσθαι τὰς ἵππους, ἐφιᾶσι τοὺς ὄνους. Cicero in Piſonem admiſſarium pro homine libidinis peruagatæ poſuit, ad omniúmque fœminarum libidinem expoſito, Itaque admiſſarius iſte ſimulatque audiuit voluptatem à philoſopho tantopere laudari, nihil expiſcatus: ſic ſenſus ſuos omnes voluptarios incitauit, vt non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis à ſe illum inuentum arbitraretur. Hoc Plinius venuſtè tranſtulit ad inſitionem: vt felix eſt ferè ſcriptor in huiuſcemodi genere tranſlationum. ſic enim inquit libro decimoſeptimo, Neque enim animalium tantùm eſt ad coitum auiditas, ſed multo maior eſt terræ, ac ſatorum omnium libido: qua tempeſtiuè vti, plurimum intereſt conceptus. Peculiare vtique in inſitis: cum ſit mutua cupiditas vtrinque coeundi. Qui ver probant, ab æquinoctio ſtatim admittunt, prædicantes germina parturire.

Admittere equum. Admittunt,inquit,id eſt ſurculum trunco adiungunt. Admittere equum interdum pro conſcẽdere accipitur: vt apud Ciceronem in ſecundo de Finibus, Num etiam P. Decius cum ſe deuoueret, & equo admiſſo in mediam aciem Latinorũ irrueret, aliquid de voluptatibus ſuis cogitabat? Liuius lib.ii.ab Vrbe cond. Superbus in Poſthumium equum infeſtus admiſit. Hoc etiam verbum multis & aliis modis in vſu eſt apud peritos: qui nunc ad rem non pertinent. Admiſſarius equus à Græcis ἀναβάτης dicitur: quia ἀναβαίνειν pro inire dicunt,

Locus Hieremiæ. hoc eſt venereo impetu aggredi. ſæpius tamen ὀχεύειν dicunt. Apud Hieremiam prophetam emiſſarius pro admiſſario mendoſe legitur cap. quinto: niſi me fallit opinio: Equi amatores in fœminas,& emiſſarii facti ſunt: vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat. Eſt enim tranſlatio emphatica, ſumpta ad libidinem hominum deſignandam immodicam & portentoſam.

ἵππος. Apud Græcos etiam hæc vox ἵππος, id eſt equus, in compoſitione vehementiam denotat: vt ἱππόπορνος quaſi ἱππομανής, ἱππογέλως,& alia. Emiſſarius autem lõgè aliud ſignificat. Poteſt autem & hic locus ex aliorum exemplarium obſeruatione hoc modo ſarciri, Si quis aſinum meũ coegiſſet in equas ſuas, ἀναβαίνειν ἐφ' ᾗ τῇ ὀχείᾳ: ſi duntaxat,& reliqua.

S V B titu. Arborũ furtim cæſarũ, in. c. Cædere, ita legitur: Cingere eſt

Deglubere. deglabare. Vel deglabrare legendũ vel deglubere:quod ipſum magis probo: id eſt corticem eximere. Cato de re ruſt. Salictum ſuo tempore cædito, glubito,arctéque alligato:librũ conſeruato. Catul. de Leſbia metaphoricè, Nũc in quadriuiis & angiportis Glubit magnanimos Remi nepotes. pro denudat dixit, & ad ſingula veſtimenta redigit. Inde illud Tyberii Cæſaris, Boni eſſe paſtoris tondere pecus,non deglubere.quod Græcè ſic ferunt dicere ſolitum, κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι. id eſt Tonderi pecus meum non raſitari volo. Quod autem ſequitur, Subſecare eſt ſubſecuiſſe,corruptum eſſe facilè intelligimus. quem locum his verbis in compendio Græco legimus, ζωννύειν ἐστὶ τὸ περιελεῖν τὸν φλοιόν. κάτω τέμνειν, τὸ ἐκτεμεῖν, Cingere,inquit, eſt corticem exemiſſe. ſubter cædere, eſt ſuccidiſſe. Et hactenus ibi legimus.

I N cap. Prætor, ſub titu. Vi bonorum rapt. Græca verba reponenda ſunt hoc modo, Turbam autem appellatam Labeo ait ex genere tumultus. Idque verbum ex Græco tractum. τύρβη γὰρ παρὰ τὸ θορυβῶ ἀρχή. Tyrbe Græce tumultum ſignificat: vnde turba facta eſt, vt ex Sylla Sulla, ex Xyſtico Xuſticus: & vt alia permulta y in u noſtrum verterunt. Lucianus, ὁρῶ πολλὴν οὖσαν τύρβην, καὶ μεστὸν ταραχῆς τὸν βίον. Turba vnde.

S V B titulo, De incendio, ruina, naufragio: cap. Quo naufragiũ §. Qui eiecta, reſtituenda dictio Græca, quæ exoleuit librariorum ignorãtia. Qui eiecta naue quid rapuit, hoc edicto tenetur. Eiecta, hoc eſt quod Græci aiunt ἐκκλυζομένης, vel ἐξοκειλάσης. Eſt enim ἐξοκέλλειν, τὸ ὑπὸ βίας τῶν κυμάτων κατάγειν, vndarum vi in littus eiici. Iſocrates metaphorice in Areopag. vſus eſt, μὴ πλωτῆρες εἰς βραχύτερα πράγματα ἐξοκείλωσιν. Herodotus actiue dixit ἐξώκειλαν τὴν νέα, impegerũt. In eodem tractãt. cap. Si fortuito, Niſi tam lata culpa fuit, vt luxuriæ aut dolo ſit proxima: Accurſius luxuriam latam culpam interpretatur. Ego laſciuiæ lego. eſt autem laſciuia petulantia ludicra & ludus improbior, vt in priore editione planum fecimus. Laſciuia.

I N tractatu, De iniuriis, cap. Iniuriarum, Si quis me prohibeat in mari piſcari, vel in diuerticulum, quod Græce dicitur ducere, iniuriarum iudicio poſſim eum cõuenire. Lego vel euerriculũ quod Græce σαγήνη dicitur. Verriculum & euerriculum rete eſt piſcatoriũ, ſagena à Græcis dictum: à verrenda aqua ſic appellatum. Cicero in quinta in Verrem act. de Verre ipſo loquens, qui Centuripinos cõpulerat edicto omnia ad ſe argentea vaſa comportare: è quibus emblemata abſtulerat redditis puris vaſis, genere rapinæ improbiſſimo: Quod vnquã (inquit) iudices huiuſcemodi euerriculum in illa prouincia fuit? alludẽs ad Verris nomen, & ad ſignificationem verbi. Idem in tertio de Natura Deorũ, Cum iudicia bonæ fidei recenſuiſſet, addidit hæc verba. Inde verriculum malitiarum omnium, iudiciũ de dolo malo, quod C. Aquilius familiaris noſter protulit: quem dolum idem Aquilius tũ teneri putat, cũ aliud ſit ſimulatum, aliud actum. Actionem de dolo verriculum appellat, quo ſcilicet euerruntur fraudes hominum è vita ciuili. eſt enim hæc actio prodita ad terrorem hominum ſubdolorum: qui ignominiam eius iudicii formidant. & qui alio iudicio conueniri non poteſt, hoc velut ſubſidiario coercetur. Vlpianus, Verba autem edicti talia ſunt, Quæ dolo malo facta eſſe dicentur: ſi de iis rebus alia actio non erit, & iuſta cauſa eſſe videbitur: iudicium dabo. Idem in Verrem, act. tertia, O Verrea præclara: quoquam ſi acceſſiſti, quo non attuleris iſtum diem. etenim quam tu domum, quam vrbem adiiſti, quod fanũ denique, quod non euerſum atque exterſum reliqueris? Euerſum ab euerro dixit. σεσαρωμένον, κεκορημένον, quaſi ſcopis expurgatum. Omnia (inquit) ſacra iuxta ac prophana corraſiſti & compilaſti. Euerriculare Laurentius Vallen. Latinè dixit, quod Herodotus σαγηνεύειν appellat in Thalia & in Erato: & Plato in tertio de Legibus, his verbis, καὶ τινα λόγον εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν ἀφῆκεν, ὡς οὐδεὶς Ἐρετριέων αὐτὸν ἀποπεφευγὼς εἴη. συνάψαντες γὰρ ἄρα τὰς χεῖρας, σαγηνεύσαιεν πᾶσαν τὴν Ἐρετρικὴν οἱ στρατιῶται τοῦ Δάτιδος. id eſt, Rumorem etiam quẽdam horrendum in vrbem noſtrã emiſit: homini ſcilicet quòd nemini Eretrienſi eos effugere contigiſſet. ſiquidem Euerriculũ. Euerriculare.

ipſos Datidis milites per manus reſte ducta omnem Eretricam regionẽ euerriculauiſſe. Quo modo autẽ euerriculentur homines, licet ex Herodoto intelligere: Viro(inquit) vitum manu tenente perpetua ſerie à mari Aquilonari ad Auſtrale peruadunt: tum deinde omnẽ per inſulam hominibus indagãdis captandíſque tranſeunt. σαγηνεύσι & τὴν νῆσον. Lucæ xv, Nónne accendit lucernam & euertit totã domum. corruptè legitur pro euerrit. σαροῖ. Quod ſequitur circa finem huius capitis, Vſurpatum tamen, vt quis prohiberi poſſit ante ædes meas vel prætorium meũ piſcari: de villa elegantiore intelligẽdum, quæ villa etiã vrbana dicitur in tractatu, Locati: vbi hoc verbum expoſuimus.

IN cap. Item apud Labeonẽ. §. Quæſtionem. Quæſtionis verbo etiã quam malam manſionem Græci dicunt, continebitur. Vinculi genus vel tormenti ſignificatur: vt apud eundem Vlpianum in lege, Si hominẽ(ſiue id caput magis appellari placet, vt diximus) ſub titulo, Depoſi. Hominẽ vinctum, vt de eo quæſtio habeatur, vel ad malam manſionẽ extenſum. Quo in loco Accurſius male interpretatus eſt carcerem: vt etiam hoc in loco. Ego his verbis puto ſignificari quam Græci tum ποδοστράβην, tum ποδοκάκην appellant. id eſt τὸν πόδα στρέφειν καὶ κακοῦν. Demoſthenes meminit ἐν τῷ κατὰ Τιμοκράτους.

IN cap. Quod reip. Quod reip. venerandæ cauſa ſecundum bonos mores fit: & reliqua. lego vindicandæ, id eſt aſſerendæ ab improbis & facinoroſis. Eſt

Vindico. etiam vindicare, animaduertere in malos. Cicero in Verrẽ, Si quid vindicatũ ſeuere eſt, non ex eo crudelitatis inuidiam colligam. Et vindicatur ille cui ob iniuriã illatam mulcta aut ſupplicium penditur ab eo qui rei perperam factæ auctor eſt. Plinius in Panegy. Licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus vindicari: & futuros ſub exẽplo præmonere. Et vindicatur maieſtas publica, cum à ſontibus ſupplicium ſumitur. Et quod ſequitur, Secundũ bonos mores fit, intelligendum recte atque ordine & more maiorum.

IN cap. Veſtem, eodem ſub titulo, De iniuriis. Veſtem ſordidã rei nomine in publico habere, capillúmve ſummittere nulli licet. Pro clariori huius

Sordes. ſententiæ intellectu, ſciendum dictionem hanc ſordes reorum ſtatum conditionémque ſignificare interim, dum inter eos relati ſunt, antequam abſoluan

Reatus. tur aut damnẽtur: qui etiam ſtatus hominũ reatus appellabatur: vt infrà, Ad legem Iuliam maieſtatis cap. vlti. Is qui in reatu decedit, integro ſtatu decedit. Trãquillus in Auguſt. Diuturnorum reorũ, & ex quorum ſordibus nihil aliud, quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione propoſita, vt ſi quem quis repetere vellet, par periculũ pœnæ ſubiret. Ex quibus verbis intelligitur olim neceſſariam non fuiſſe accuſatorum ſubſcriptionem: duntaxat vt talione ſe obſtringerẽt: id quod ſuperius diximus. Et eximere ſordes reorum, idem in Vitel. Caſtra vero ingreſſus, nihil cuiquam poſcẽti negauit: atque vltro ignominioſis notas, reis ſordes, damnatis ſupplicia dempſit. Id hodie faciunt principes, quum diplomatibus obſignatis, ac ſerico lino traiectis, criminum veniam indulgẽt. Inde ſordidati dicti ſunt, qui rei delati ſunt. Cicero in Piſonem, Nec minus lætabor cũ te ſemper ſordidum, quàm ſi pauliſper ſordidatum viderem. Sordidum dixit, vilem & abiectum, ac ſine vllo vi

Sordidatus. tæ nitore ac lautitia vitam agentem. Sordidatum autẽ intellexit accuſatum &

reum, ἐσθῆτα μεταλλάξαντα καὶ κόμης ἀνάπλεω, καὶ ἱκετεύοντα τὸν δῆμον. Dicitur etiã ſquallor, idémque ſignificat. vt in oratione pro Cluentio, Aut ne fortè mater hoc ſibi optatiſſimum ſpectaculum huius ſordium & luctuum & tanti ſqualloris amitteret. de matre Cluentii loquens, quæ ſummopere gaudebat accuſatione filii ſui. Gellius libro tertio, Eúmque cum eſſet reus, neque barbam deſiſſe radere, neque candida veſte vti, neque fuiſſe cultu ſolito reorum. Plutarchus in Anto. de Philoſtrato reo, ὁ δὲ τὸν πώγωνα καθεὶς, καὶ φαιὸν ἱμάτιον περιβεβλημένος. Solebant autem olim amici & neceſſarii ſordes cum reo delato accipere ad miſericordiam captandam, plebémque deprecabundi prehenſare aut circumire, vt cum dies iudicii adueniſſet, facilius abſoluerentur. neque vt nunc rei poſtulati ciues Romani in carcerem coniiciebantur: ſed ſuo arbitrio permittebantur, vt ſi pœnam legum vitare vellent, in exilium abirent, nec iudicii euentũ experirentur. Itaque Cicero in oratione, de reditu ſuo ita inquit, Noſtra memoria Senatores ne in ſuis quidẽ periculis mutare veſtem ſolebant: in meo periculo Senatus veſte mutata fuit. Periculum enim appellat more Græcorũ reatum. vt in oratione pro Plãcio, Quid de me dicam? qui in huius periculo reus eſſe videor. quid de his tot viris? quos videtis veſte mutata. à Græcis ἀγὼν καὶ κίνδυνος pro apologia & cauſæ dictione in re capitali dicitur. Plutarchus omnẽ prope equeſtrem ordinem, & iuuenes ad viginti milia ſordidatos cum Cicerone fuiſſe ait, cum eóq; ſupplices populo paſſim per vrbem Romam fuiſſe, ἀλλὰ τῷ Κικέρωνι πρῶτον μὲν, ὀλίγου δεῖν σύμπαν τὸ τῶν ἱππικῶν πλῆθος συμμετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, καὶ δισμυρίων οὐκ ἐλάττους νέων παρηκολούθουν, κομῶντες καὶ συνικετεύοντες. Hoc idem Cicero ipſe de ſe teſtatur in oratione de reditu ſuo, Id quoniã immodice fieri cœptum erat, ideo vetitum fuit iis quidem qui propinquitate aut affinitate cum reo coniuncti non erant: vt Venuleius hic docuit. Fabius libro ſexto, de ciendis affectibus loquẽs, Non ſolum autem dicendo, ſed etiam faciendo quædam, lachrymas mouemus. vnde & producere ipſos qui periclitentur, ſquallidos atq; deformes, & liberos eorũ ac parentes inſtitutũ. Hoc Demoſthenes παραστήσασθαι τοὺς παῖδας καὶ γονέας τοὺς κινδυνεύοντας appellat. Idẽ Quintilianus, At ſordes & ſquallores & propinquorum quoque ſimilem habitũ ſcio profuiſſe. Valerius de Rutilio libro ſexto, Ordinũ diſſenſione magis quàm culpa ſua reus factus, nec obſoletam veſtem induit, nec inſignia ſenatoria depoſuit, nec ſupplices ad genua iudicum manus tetendit. Huiuſmodi erant ſordes Hebræorũ ſub ſacco & cineribus miſericordiam diuinam exorantium, Danielis nono, & Ionæ tertio. Verum quoniã hæc lex ſub titulo, De iniuriis poſita eſt: ſciẽdum eſt huiuſcemodi ſordes non à reis tantum aſſumi ſolitas eſſe, ſed etiam ab iis quorum nomine rei poſtulabantur: quique iniurias rapináſq; perpeſſi, ad Senatum ſupplices veniebant, Prætorum Proconſulúmq; prouincias Romanas regentiũ expilationes expoſtulaturi, & interdum crudelitatẽ. Cuius inſtituti exemplum eſt apud Ciceronẽ acti. tertia in Verrẽ, his verbis, Nunc de miſeria Siculorum Iudices audite. & Heraclius Syracuſanus & hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romam venerunt: ſordidatíque maximè barba & capillo Romæ biennium propè fuerunt. Et rurſus acti. vlti. Aſpicite aſpicite Iudices ſquallorem ſordéſque ſociorum. eſt hic Sthenius Thermitanus cũ

Periculum.

hoc capillo atque veſte.domo ſua expilata furtorum tuorum mentionē non facit,ſeſe ipſum abs te repetit. Et rurſus, Si vos(inquit) Iudices eos deſeritis,ad Senatum deuenient,qui de Verre ſupplicium ſumet.non eſt vſitatum,nō ſenatorium.Huc pertinet quod de Senatu dictum eſt qui veſtem in exilio Ciceronis mutauit. vt ipſe in oratione pro Plancio,& pro P. Sextio memoriæ prodidit.non enim deprecādi rei cauſa hoc factum eſt:ſed inſigne fuit luctus publici ob ſingularem Conſulum improbitatē, qui Ciceronē euerſum capite & fortunis cupiebant. Quid enim(inquit ipſe)quiſquam poteſt ex omui memoria ſumere illuſtrius,quàm pro me vno ciue & bonos omnes priuato con ſenſu, & vniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe veſtem? Quæ quidem tum mutatio non deprecationis cauſa eſt facta,ſed luctus. Quē enim deprecarentur,cum omnes eſſent ſordidati,cúmque hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbum,qui mutata veſte non eſſet? Ex his Ciceronis verbis planum fit illas ſordes ſuſceptas à Senatu fuiſſe ad cōcitandam inuidiam in Conſules & Tribunum ple. P.Clodium,qui Ciceronem inſontem,& de re publica egregie meritum,præcipitem egerunt in exilium. Proprer quod luctum illum Conſules poſtea inhibuerunt edicto, vt ipſe Cicero cōqueritur in oratione quam de reditu ſuo habuit. Cū Senatus(inquit)equitéſque Romani flere pro me, ac mutata veſte vobis ſupplicare edictis atque imperiis vetarentur.ad populum ipſe verba faciens. Plutarchus in Camillo, Sed cum populus(inquir)in ſignū mœroris veſtem mutaret (quod vſitatum erat in magnis publiciſque calamitatibus) Senatus pertimeſcens ne tumultus in ciuitare oriretur,iuſſit Manliū dimitti. Eodem etiam pertinet id quod Liuius libro nono ab Vrbe cōdi. refert, de Flauio Scriba loquens, qui ob Faſtos publicatos honoribus à populo ornatus eſt,& nobilibus in comitiis prælatus. Tantúmq;,inquit ille, Flauii comitia indignitatis habuerunt, vt plerique nobiliū aureos annulos & phaleras deponerēt. Meminit eius hiſtoriæ Plinius lib.xxxiii. Ex his planior fit huius legis ſenſus:&.l.Item apud Labeonem §. Hæc autē fere ſunt,ſuprà hoc eodē ſub titulo,quod Accurſius perperā intellexiſſe mihi viſus eſt. Loquitur enim

Sordidatus. Venuleius περὶ τῶν ἐν φθόνῳ ὄντων πενιώντων. Interdum ſordidatus dicitur qui ob inopiam aut auaritiā obſoleta veſte detritáque vtitur. vt idem Cicero in Antoniana ſecunda: Sordidata mancipia:argentea vaſa colliſa. Sordes autē Iudicum & ſordidi Iudices,non harum ſunt ſordium affines, ſed earum quarum fit mentio in tractatu legis Iuliæ repetundarum. Addemus & illud quod ad

Druſus Tribunus plæbis. iniuriarū actionē pertinere potuit à Plinio in xxviii.cōmemoratum. Druſus (inquit) Tribunus plæbis traditur caprinū ſanguinem bibiſſe, quum pallore & inuidia veneni ſibi dati inſimulari Q. Scipionem inimicum vellet.

DE extraordinariis criminibus,cap. Saccularii, In AEgypto qui commata

Chomata. rūpit. Legēdum chomata,id eſt aggeres qui terra aggeſta facta ſunt:quibúſque Nili aqua coercetur. Plinius libro quinto, Nilus(inquit)certis diebus auctu magno per totam ſpatiatus AEgyptum fœcundus innatat terræ. Iuſtum incrementum eſt cubitorum ſedecim: minores aquæ non omnia rigant: am-

Commata. pliores detinenr tardius recedendo. Quod autē ſequitur apud Vlpianū, Cōmata etiam & diacopi qui in aggeribus fiunr,& reliqua: recte legitur. Comma

autem eſt inciſum: quæ pars eſt periodi, vt Cicero appellat in oratore perfecto. Hic cõmata ſunt aquarum emiſſaria & incilia ad hoc inuenta ſtructáq;, vt pro arbitratu AEgyptiorũ Nilus viciſſim admittatur in cãpos aruales, aut intra alueum contineatur. Plinius, Cum ſtetere (inquit) aquæ, apertis molibus admittuntur. vt quæque liberata eſt terra ſeritur. Chomata Plinius moles appellat: id eſt aggeres qui per commata & diacopos, id eſt per meatus quoſdã interciſos, ſiue per incilia hiantia Nilum tranſmittunt in arua remotiora ſegetibus deſtinata. Tranquillus in Auguſt. AEgyptum in prouinciæ formam redactã vt feraciorẽ habiliorẽmque annonæ vrbicæ redderet: foſſas omnes in quas Nilus æſtuat, oblimatas longa vetuſtate, militari opere deterſit. Herodotus διώρυχας appellat, quaſi effoſſa aquarum emiſſaria. Idem de AEthiopis regis tempore loquens, Vt enim quiſque (inquit) facinus quoddam admiſerat dignum animaduerſione, morte quidem afficere nullum ſibi perſuaſit: ſed eorũ vnumquenque pro modo admiſſi mulctare inſtituit: præfinito chomatũ modo quem aggerarent iuxta ſuam quiſque ciuitatem. Hæc autẽ chomata duorum generum fuiſſe dicit: Altera enim erãt circa amnẽ, & altera circa vrbes, ne fluminis inundatione obruerentur. Sycomorus ficus eſt AEgyptia præ- Sycomorus.
dulcis ſine granis. nomen eſt compoſitum è ficu & moro. Auctor Plinius & Dioſcorides. Verũ in principio huius capitis Saccularii qui ſint nũquam le- Saccularii.
gi. Calcularios impoſtores fuiſſe cõiicio eiuſcemodi fortaſſe quos Græci ψηφολόγους appellãt & ψηφοπαίκτας. quibus ſimiles eſſe Dialecticos Ariſtoteles ideo dictitabat, quòd vt illi fallaci ratiocinatione ſcite atque lepide hominibus imponunt: ita Dialectici quoque falſa colligendo cauillabũde in errorem ſecum differentes adducant. Directarii autem hic Petrus Crinitus non dietarii legẽdum eſſe cenſebat ex antiquo exẽplari. ad quod id verbum quod ſequitur alludere videtur, Qui in aliena cœnacula ſe dirigũt. Dicebat etiam areolas illas quæ ſubditæ ſunt duobus verbis replendas, σκοπελισμὸν & σκοπελίζειν: hoc modo. Sunt quædam quæ more prouinciarum coercitionem ſolent admittere: vt in prouincia Arabiæ, σκοπελισμὸν crimen appellant.

IN cap. Sepulchri, De ſepulchro violato. Melius corporibus nõ contrectatis vel contactis legitur, quam cõtractis: id eſt ita vt corpora nõ attingantur.

SVB titulo, De concuſſionibus: Pœna legis Corneliæ teneri iubentur qui in accuſationem innocentium coierint. Coire apud priſcos verbũ crimino- Coire.
ſum erat. lege enim Cornelia conſtituta erat accuſatio aduerſus eos qui in accuſationes condemnationéſque coierant. quo capite legis Corneliæ à Cornelio Sylla ſic appellatæ, nec plebs nec equeſter ordo tenebatur: ſed Senatores tantùm & qui magiſtratus geſſerant. Verba legis in oratione Ciceronis pro Cluentio hæc extant, Qui Tribunus militum legionibus quatuor primis, quíve Quæſtor, Tribu. plebis (& deinceps magiſtratus omnes enumerantur) quíve in Senatu ſententiam dixit, dixerit: qui eorum coiit, coierit: conuenit, conuenerit: quo quis iudicio publ. condemnaretur. & cætera. Idem ad Pontifices, Collegia mediuſfidius Tribunorum pleb. tota reperientur hoc iure firmato, quæ coeant de hominũ locupletiſſimorum bonis: præda præſertim populari & ſpe largitionis oblata. id eſt qui in abdito conſilia agitent de euertendis lo-

cupletum fortunis. Interdum addito ſocietatem accuſatiuo vtitur eodé verbo.vt pro Roſcio Amerino, Auaritiá præfers,qui ſocietaté coieris de municipis cognatíque fortunis cum alieniſſimo. Sic Martianus in princip. tracta.legis Cornelii de falſ.Qui ſocietatem coierit ad obligationem innocétium. Inde eſt illud Plinianũ in epiſtolis libro quinto, Nigrius in Senatu queſtus eſt venire aduocationes,venire & præuaricationes:in lites coiri:& gloriæ loco poni magnos & ſtatutos reditus. Et coitio etiam verbum eſt eiuſdem cognationis.vt Cicero pro Plancio, Dubitatis(inquit)quin coitio facta ſit? cum tribus plæráſque cum Plotio tulerit Plancius. συγκροτεῖν Græci dicunt, & ὠδυνωκεῖν. licet in Pandectis συνίσται εἰς κατηγορίαν τινὸς αἰτίας dicatur. Quæ locutio nõ eſt ex more loquendi antiquorum,ſed ad verbũ conuerſa. Sequitur eodem in loco, Quíve ob denunciandum vel non denunciandum reſtimonium pecuniá acceperint.quæ verba ab Accurſio intellecta non eſſe minus mirum eſt,cum etiam à paucis percipiantur. Cicero in Prætura vrbana, Non putaſti me tuis familiariſſimis teſtimonia denunciaturũ, qui tuæ domi ſæpe fuiſſent: ex quibus quærerem, ſignáne ſcirent quæ non eſſent? Teſtimonium denunciare Ciceroni non eſt teſtificari,vt vulgo exiſtimatur:ſed eſt homini diem dicere ferendo teſtimonio.hoc eſt ad iudicium euocare ferendi gratia teſtimonii. Fab. lib.v, Duo ſunt(inquit)genera teſtium,aut voluntariorum,aut eorum quibus iudex in publicis iudiciis lege denunciare ſolet. quorum altero vtraque pars vtitur: alterum accuſatoribus tantũ conceſſum eſt. Ex hoc intelligo in publicis tantummodo iudiciis licuiſſe denunciari teſtimoniũ,hoc eſt inuitũ euocari ad remotũ longinquúmque tribunal.Quod quoniá concuſſionũ materiam præbebat,negociúmque faciendi quietis hominibus domíque occupatis, ideo ad capita legum de publicis iudiciis rogatarũ hoc additum eſt: vt hic,& inferius, Ad legem Corneliá de falſis:in princip.vbi Accurſius renunciandum legit pro denunciandum,errorem librariorum ſecutus,aut eorũ fortaſſe emendatorum qui vim vocis ignorabant. Ab eodem errore eſt,quod denunciationes male interpretatus eſt in cap. Abſenté, in tractatu, De pœnis.quo in loco Vlpianus, Aduerſus contumaces vero(inquit)qui neque denũciationibus,neque edictis præſidum obtemperaſſent,ſententiá in abſentes pronũciari oportet,ſed ſecundum moré priuatorũ iudiciorũ. non enim denunciationes præconia Vlpianus appellat,vt Accurſius cẽſuit:ſed præſidũ vadimonia. id quod ſi non aliunde,at ex Venuleio ſatis planum fit in cap. Eadem lege, Ad legem Iuliá repetund.& ex Cicerone pro Flacco,his verbis, Adiunxit ille,vt eos qui domo exire nolebant, teſtimonii denunciatione terreret: qui domi ſtare non poterant,largo & liberali viatico cõmoueret. Idem, Locupletes & graues homines teſtimonii denunciatione deterret ne ſibi aduerſarentur, egentes & leues ſpe largitionis & viatico publico,priuata etiam benignitate perlectat. Huiuſmodi autem teſtimonii denunciatio vel à iudicibus, vel ab accuſatore fiebat, vt ex ſupradictis planum fit, & ex Plinio libro ſexto epiſtolarũ, Licinius (inquit)petendum cenſuit à conſulibus,vt referrent ſub exemplo legis ambitus de lege repetundarum,an placeret in futurũ ad eam legem adiici, vt ſicut accuſatoribus inquirendi teſtibúſque denũciandi poteſtas ex ea lege eſſet, ita

Denũciare teſtimoniũ.

reis quoque fieret. Ex iis quæ diximus melius intelligi poteſt Pauli dictum in tractatu, De teſtibus, cap. Lege Iulia, Lege Iulia & Papia publicorũ iudiciorũ cauetur, ne alicui inuito teſtimoniũ denuncietur, vt teſtimoniũ litis dicat aduerſus ſocerum. & reliqua. Quo in loco nõnunquam coniectura adducor, vt ſpuria illic verba quædam eſſe cenſeam. Satis enim erat dicere ſecundum morem antiquũ, ne cui inuito teſtimoniũ denũcietur aduerſus ſocerum, ſi de criminali tantum controuerſia intelligamus, aut etiam ſi de ciuili, ne cui teſtimonium litis denuncietur. Hoc verbum à Græcis non eſt intellectũ qui Pandectas Græcè ſcripſerunt. ſic enim ſcriptum eſt, περὶ τῶν λαβόντων χρήματα ὥστε κατηγορῆσαι ἢ μὴ κατηγορῆσαι, ἢ ὥστε τὸ καταμαρτυρῆσαι ἢ μὴ καταμαρτυρῆσαι. Denunciare teſtimonium Græce κλητεύειν dicitur. Pollux libro octauo, τὸν δὲ ἐν βουλόμενον μαρτυρεῖν ἐκλίπονον, ἀνάγκην τὸ μαρτυρῆσαι προσκλήτης. Cui verbo anteſtari reſpõdet. **Anteſtari.** quo Horatius in primo Sermonũ vſus eſt. quod verbũ Acrõ varie interpretatur. ſed Porphyrius verbũ id xii. tab. eſſe ſcribit. Demoſth. τίς οὖν ἐκλίπονον ἡμᾶς;

IN tractatu, De abigeis, in principio, cõſuli Veticæ pro Betycæ legitur. pars eſt Hiſpaniæ. Legitur & berbicem pro veruecem.

Sub titulo, De effractoribus, lego expilatores, qui ſunt atrociores fures. hoc **Expilator.** eſt enim συλαγωγεῖ vel συλητεῖ. expilatores & compilatores huiuſcemodi ſunt fures, qui ne pilum quidem relinquunt in corpore ſpoliatorum, vt inquit Aſconius in ſecundam Verrinã Ciceronis, Quis eſt enim qui in te nõ expilatione Aſiæ, vexatione Pamphyliæ, ſqualore & lachrymis Siciliæ concitetur? Hoc furtũ vocatur improbius in. l. Si re expilaſſe, Codice, Ex quibus cauſis inf. irrog. Cicero in Prætura vrbana improbiſſimum appellauit. Compilare (inquit) Feſtus, eſt cogere furta, & in vnum condere. Horatius, Ne me Criſpini ſcrinia lippi Compilaſſe putes. Hoc Terentius conuaſare vocauit in Phormione. ad **Conuaſare.** verbum tamen συσκευάζεσθαι dictum eſſe ab eo mihi videtur: quo Lucianus vſus eſt in dialogo, qui Toxaris inſcriptus eſt, οἱ λοιποὶ δὲ τῶν οἰκετῶν ἅπαντα ἐκ τῆς οἰκίας συσκευασάμενοι, ᾤχοντο φυγόντες. Expilare συλᾶν dicitur, & περισυλᾶν. Demoſthenes in oratione pro Creſiphõte non ſemel propria eius verbi ſignificatione vſus eſt. Inde Suppilare verbum Plauto in Aſinaria, Ille ecaſtor ſuppilabat me, quod **Suppilare.** ecaſtor ancillas ſuſpicabar. Demoſthenes etiã id genus fures λωποδύτας appellat. vnde verbum λωποδυτῶ in tertio κατὰ φιλίππου: pro compilo & expilo, τί οὖν δεῖ ἐᾶν τοῦτον ποιεῖν ὅτι βούλεται, καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον ὑποσιωπᾶν περικόπτειν καὶ λωποδυτεῖν τὴν ἑλλάδα, καὶ καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις. Effractores autem τοιχωρύχοι dicuntur, & διορύκται.

SVB titulo, De crimine ſtellionatus, Item ſi quis impoſturã fecerit vel colluſionẽ in necem alterius. Impoſturã malè ab Accurſio intellectã, ex iis quæ de eius vocabuli ſignificatione diximus in priore editione, iis liquebit, quos adire eas annotationes non pigebit. In cuius dictionis expoſitione Accurſius impoſturam poſteritati fecit: nullúmque eſt crimen omnium quæ certo nomine nuncupata ſunt, cuius ſæpius ipſe reus ſit Accurſius. venia tamen dignus homo minimè malus ob temporis eius literarum obſcuritatem. Im- **Impoſtura.** poſturæ nomẽ φενακισμὸν, τέχνασμα, μηχάνημα, σόφισμα cõplectitur, & παραλογισμόν. Colluſio eſt συγκακούργημα.

IN tractatu, De collegiis illicitis, Sodales ſunt qui eiuſdem collegiĩ ſunt:

quos Græci carpiam vocant. lego, ἑταιρείαι vocant. Hetæreia à Græcis ſodalitiũ dicitur: quã ſodalitatem Cicero vocare ſolet. Sed ſodalitiũ multitudinem ſodalium ſignificare poteſt, vt ἑταιρεία Græcè & θεραπεία, ἱππεία, στρατεία, ἀδελφεία, δουλεία, & alia nõnulla. Quæ tam multitudinem ſignificant hominũ, quàm actionem aut rem. quanquam ἑταιρία ſit amicitia ſodalitia: ἑταιρεία cum diphthongo ſint ſodales, vt hoc in loco: quo modo loquẽdi apud nos famulitium, auitium, equitium dicũtur & ſeruitium: quo Cicero in Verrem act. vlti. vſus eſt, Et tamen cœptum eſſe moueri aliquot locis ſeruitiũ ſuſpicor. Idem, Propterea quòd tum familiæ cõgregantur, & magnitudo ſeruitii perſpicitur, & labor operis maximè oſtenditur. Sodales eadem menſa vtuntur. qua ratione à Græcis ſodalitates συσσίτια etiam dicta ſunt. Herodotus libro primo, μετὰ δὲ τὰ ἐς πόλεμον ἔχοντα ἐνωμοτίας καὶ συσσίτια ἔστησε Λυκοῦργος. Hæc etiã Phiditia Lacedæmone dicebantur à conuiuiorum frugalitate, quorum meminit Plutarchus in Lycurgo. Cicero in quinto Tuſculanarũ, Quid victũ Lacedæmoniorum in Phiditiis nónne videmus? vbi cum tyrannus cœnauiſſet Dionyſius negauit ſe iure illo nigro quod cœnæ caput erat delectatum. Andria apud Cretenſes dicebãtur auctore eodem Plutarcho, nam ſyſſitia propriè Athenienſium erant. Plato lib. pri. de Legibus, Καί μοι λέγε ἐπὶ τί τὰ συσσίτιά τε συντέταχεν ὁ νόμος καὶ τὰ γυμνάσια. Ariſtoteles in ſecũdo Politicôn, καὶ τό γε ἀρχαῖον ἐκάλουν οἱ Λάκωνες οὐ φιδίτια ἀλλ' ἄνδρια καθάπερ οἱ Κρῆτες. alibi συσσίτια eadẽ ipſa vocat. Cicero in libro de Senect. ita inducit Catonem diſſerentem, Sodalitates autem me quæſtore conſtitutæ ſunt ſacris Idæis magnæ matris acceptis. epulabar igitur cum ſodalibus. & reliqua. Sodales etiã ſacerdotes Imperatoribus Romanis inter diuos relatis inſtitui ſolebãt, vt ſodales Auguſtales apud Tranquillum in Claudio, quales inſtitutos fuiſſe Adriano auctor eſt Spartianus. Quorum ſimilitudine hodie ſodales appellari debent, quos vulgò fratres vocant: vt ſodales Dominicales, ſodales Franciſcani. & qui eorum ſodalitatis præcipuam curam habent, Hetæriarchæ dici poſſunt. Sodales olim Hetæreium Iouem, id eſt ſodalitium colebant, vt ſodalitii iuris diſceptatorem: vt apud Herodotũ in pri. ἐκάλεε δὲ τὸν ἐπίστιόν τε καὶ ἑταιρήιον, τὸν αὐτὸν ὀνομάζων θεόν. Similiter & Philius Iupiter amicorũ neceſſitudinis præſes erat. Homognius, id eſt gentilitius gẽtilitatis cuſtos & arbiter: quem gentiles inuocabant. à quo nõ abſimilis erat patrous, id eſt auitus. His nominibus aliiſque olim Iupiter inuocabatur ſi quid perperam atque iniuria factum erat inter eos quibus variæ neceſſitudines intercedebãt. Hetæreia verbum corruptè in epiſtola Plinii ad Traianũ legitur, in qua de religione Chriſtianorum ad principem retulit, déq; eorum animaduerſione cõſuluit. Quibus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſúſque coeundi ad capiendum cibum promiſcuum tamen & innoxium. quod ipſum facere deſiiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetæreias eſſe vetueram. ſic enim legendum eſt & emendandum. Sodalitates enim edicto à ſe diſſolutas eſſe ſignificat: quæ coniurationum metu à principibus Romanis vetabantur. nec immerito. nam Plato de iis loquens ita inquit, Nam & hæc gymnaſia & hæ ſodalitates cum alioquin multis in rebus conducibiles ſint ciuitatibus: ad ſeditiones tamen concitandas immodicè ſunt opportunæ. Apud Iſocratẽ

Seruitiũ & ſodalitiũ, & ſimilia.

Sodalitates

Phiditia.

Andria.

Sodales ſacerdotes.

Hetæriarcha.

Iupiter ſodalitius & Philius, & aliis nominibus appellatus.

etiã Nicocles ad populares ita inquit, Videte ne ſodalitates aut coitiones niſi auctore me faciatis,ſiquidẽ huiuſcemodi conſociationes, vt in aliis rerũpub. ſtatibus præcipuas partes ferũt,ita in ſingulari principatu periclitantur. ἑταιρείας μὴ ποιεῖτε μήτε συνόδους ἄνευ τῆς ἐμῆς γνώμης. Quod Plato Syſſitium, hic hetæreiã dixit.Fuit & olim Romæ alioquin hoc nomen criminoſum,nam & lex Licinia lata eſt contra ſodalitia,id eſt coitiones quæ fiebant ad corrumpenda ſuffragia popularia.Cicero pro Plãcio,Sed aliquãdo veniamus ad cauſam,in qua tu nomine legis Liciniæ, quæ eſt de ſodalitiis, omnes ambitus leges cõplexus es.Idem,Ego Plancium & ipſum gratioſum eſſe dico:& habuiſſe in petitione multos cupidos ſui gratioſos: quos ſi tu ſodales vocas,officioſam amicitiã nomine inquinas criminoſo.Et pro Cælio,Haud ſcio an de ambitu & de criminibus ſodaliũ ac ſequeſtriũ ſimiliter reſpondendum putem.Et in Salluſtium, Abiit in ſodalitiũ ſacrilegii Nigidiani. Huiuſcemodi coitiones in perniciẽ legum,συστάσεις dicũtur à Græcis:& quos ſodales lex Licinia vocabat,ſunt συστάται vel συστάτης καὶ συγκροτητής.vulgò cõplices appellãt,In Iuſtiniani Codice,ſub titulo De epiſcopis & clericis, conuenticula genere neutro appellantur: & in cap.Cũ ex iniuncto,ſub titulo De hæreticis,in libro Decretalium.Nec genere fœminino enunciandum eſt vt plærunque fit. Tacitus libro xiiii, Extructáque apud nemus quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus,conuenticula & cauponæ.pro loco poſuit.Tertullianus in Apolog.Philoſophi(inquit)à locis conuenticulorum & ſtationum ſuatum Stoici & Academici nuncupantur.Matthæi xxvi,Dominus noſter ad Iudam loquens dixit,ἑταῖρε ἐφ' ᾧ πάρει; ſodalis qua de cauſa veniſti?nõ tam amicum quàm ſodalem appellans,quem ſacroſancta menſa & myſtica cœna dignatus erat,vt quidam opinati ſunt:videlicet perfidiam eius ſceleſtiſſimam taxans clementiſſime. Lex de ſodalitiis. Conuenticula.

IN tractatu,De publicis iudiciis,cap.penul. Accuſatore defuncto res ab alio iudicante præſide prouinciæ peragi poteſt. Accurſius hinc explicare pedẽ non potuit. vt autẽ apertiſſimus ſenſus ſit,ita omnino legendum eſſe cenſeo, Accuſatore defuncto reus ab alio iudicãte præſide.hoc ſenſu,vt in rei accuſationẽ intelligamus ſuccedere poſſe aliũ accuſatorẽ, priore de medio ſublato, idq; fieri iudice præſide prouinciæ,& de hoc diſceptante,quis in locũ defuncti ſubſtituẽdus ſit.id quod eò pertinet,quod dicitur in cap. Aut priuatim, infrà Ad Senatuſconſ.Turpil.Vel de crimine cognoſcente in Prouincia.quoniam Romæ Decuriæ cũ Prætore iudicabãt. Peragi autẽ reus in criminibus, nõ res peragi dicitur.Eſt autẽ reum peragere,ita rei accuſationẽ perſequi,vt reus tandem damnetur. Vlpianus, Peregiſſe autẽ reum non aliâs quis videtur niſi & cõdemnauerit.Paulus,Deſtitiſſe autẽ is videtur,qui intra præfinitũ accuſationis à præſide tẽpus reum ſuũ non peregerit. Plinius in epiſtolis, Eſt lege cautum vt reus antè peragatur:tũc de præuaricatione quæratur. ἐπεξιέναι id Græcè dicitur. Demoſthenes in oratione quæ ad Leptinen inſcripta eſt,καίτοι καὶ ταῦτα ἀκούω σε λέγειν,ὡς ἄρα φῂς οἱ ἄλλοι γεγραμμένοι πρότερον οὐκ ἐπεξῆλθον.

IN tractatu,De accuſationibus cap.penult. Capitis reus ſuſpenſo crimine cauſam fiſco deferre non prohibetur. Hic ſuſpenſum crimen ſic dicitur,vt pẽdentes rei dicũtur. Trãquillus in Domiti,Reos qui ante quinquennium pro- Pẽdẽtes rei.

ximum apud ærarium pependiſſent vniuerſos diſcrimine liberauit,nec repeti niſi intra annũ eáque coditione permiſit,vt accuſatori qui cauſam nõ teneret exilium pœna eſſet. Aliqui pendere reos exiſtimant,quandiu ambiguo cauſæ euentu in rearu ſunt.ego pendere reos inde dictum eſſe cenſeo, quòd eorum nomina in programate,id eſt tabella pendula,publicè propoſita atque ſuſpenſa erant. Idem,de Claudio Cæſare ante imperium loquens, Poſtremo etiam ſeſtertiũ octogies pro introitu noui ſacerdotii coactus impẽdere,ad eas rei familiaris anguſtias decidit: vt cũ obligatam ærario fidem liberare non poſſet, in vacuum lege prædiatoria vænalis pependerit ſub edicto præfectorum.quibus verbis Tranquillus ſignificat Claudii bona prædia, id eſt publicè obnoxia edicto præfectorum ærarii diu vænalia pependiſſe, cum emptorẽ non inuenirent. Lampridius in Alexandro,Itinerũ autẽ dies publice proponebãtur, ita vt edictum penderet ante menſes duos: in quo ſcriptum eſſet,illo die, illa hora ab vrbe ſum exiturus. Plinius in epiſtolis,de Iunio Baſſo loquens, Accuſatus eſt ſub Veſpaſiano à priuatis duobus: ad Senatum remiſſus diu pependit.tãdem abſolutus vindicatúſque eſt.Inde illud Ciceronis pro Cluẽtio, Hærebant in tabulis publicis reus & accuſator: nec ſine ignominia calumniæ relinquere poterat accuſationẽ Cluentius. Cæterũ morẽ illum proponẽdi programmatis Athenis etiã fuiſſe,his verbis Demoſthenis ſatis clarum eſt in oratione κατὰ Μειδίου, ὅτι μὲν δὴ καταστάσιν δίκην καταπεκύκασι κατ' ἐμοῦ, καὶ τὸ δέον πείσοντα ἐμὲ ἀδικεῖν τὸν μικρὸν τοῦτον, ἐάσω. Et paulo pòſt, ἐπ' ἔτος ὑστερὸν ἵνα αὐτὸν ἐμὲ ἀδικεῖν, ἀλλ' ἵνα ἐκκέοιτο πρὸ τῶν ἐπωνύμων, καὶ πάντες ὁρῶσιν, εὐκτήμων λευκῶς ἐγέγραπτο δημοσίαν πυκνὰ καταταξίν. ἐκκέοιτο enim ſignificat expoſitum eſſet & proſcriptum.

IN capite ſecundo, De cuſtodia & exhibitione reorum, Quod ſi nõ defen-

Cauſam dicere. datur,in vincula publica duci iubetur,vt ex vinculis cauſam dicat. Cauſam dicere interdũ eſt reũ eſſe,& criminis alicuius publici poſtulatũ. quod Græci tũ κρίνεσθαι dicunt,tũ φεύγειν,id eſt fugere:vt φεύγων φεύγει.ex quo more Græcorũ inualuit mos loquendi apud imperitos vt fugientẽ pro reo dicant,id eſt pro eo vnde aliquid petitur:ignorantia vtique eorũ qui ſanctiones Iuſtiniani in Latinũ ſermonẽ vertere conati ſunt.ſic φεύγων ἀελάκας,qui ſtatus controuerſiã pati tur. Liuius lib.ix.ſecundi belli Punici, Sentẽtiam deniq; æque trucẽ orationi

Ex vinculis cauſã dicere adiecit:Pleminiũ legatũ vinctũ Romam deportari placere,& ex vinculis cauſam dicere:ac ſi vera forent quæ Locrenſes quererẽtur in carcere necari oportere.id eſt,interim dũ quæſtio criminis peragitur,in carcere vinctum eſſe.Plinius lib.vii,Itaq; ſit propriũ Catonis quater & quadragies cauſam dixiſſe,nec quẽquam ſæpius poſtulatũ & ſemper abſolutũ. Cauſam dixiſſe vocauit inter reos receptũ eſſe,id quod ad verbũ Græci dicunt ἀπολογεῖσθαι.Quare Lucæ xxi. clarius verti ſic potuiſſet, Statuite igitur in cordibus veſtris non præmeditari

Reſpõdere. cauſam vobis dicendã.μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι.interpres reſpõdere dixit,quod defendere ſignificat,hoc eſt iudicio adeſſe.Cicero in Verrẽ,act.iii, Citatus accuſator Marcus Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit: non affuit. id eſt ἐκ ἀπελείπετο εἰς τὴν κυρίαν.hoc eſt,defeciſſe cum pronunciatũ eſt,vt nũc loquimur. Reſpondere etiã accuſationi dicuntur patroni cauſæ defenſores. Apud Thucydidem ἀπολογεῖσθαι θανάτου δίκην eſt capitis cauſam dicere. Cicero in Verrem

actione vti. Quod poſteaquam iſte cognouit, ratione hanc cœpit habere: cauſam ſibi dicendã eſſe ſtatuerat. Id eſt poſtquã teſtes in ſe paratos eſſe cognonit: cogitare cœpit ſe poſtulatũ iri repetundarum, & ſe ad id comparare. Et in Vatiniũ, Quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate poſt Vrbem cõditam Tribunoſpl. appellauit, ne cauſam diceret? Aliquãdo cauſam dicere, eſt defendi vel per ſe vel per patronum, vt in Actis apoſto. cap. xxvi, τότε ὁ παῦλος ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπελογεῖτο. tum Paulus porrecta manu defenſionem exorſus eſt, vel cauſam dicere cœpit. & cap. xxiiii, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι: alacrius pro me ipſo cauſam dico. Curtius lib. vi, Amyntas vinculis exemptus vt defenſionẽ ordiretur, ita inquit, Sine præiudicio cauſam dicimus: id eſt liberati tantiſper vinculis reſpondemus criminibus obiectis. Vnde cauſæ dictio Latinè, eſt apologia Græcè. Cæſar lib. pri. de bello Gallico, Moribus ſuis Argentorigen ex vinculis cauſam dicere coegerunt: damnatũ pœnam ſequi oportebat, vt igni cremaretur. die conſtituta cauſæ dictionis, Argẽtorix omnẽ ſuam familiam hominũ milia decem vndique coegit: per eos ne cauſam diceret ſe eripuit. τὸ μὴ δίκην ὑποσχεῖν ἑαυτὸν ἐξείλετο. Vtraq; ſignificatione Cæſar vſus eſt eodem in loco: altera enim alteri propinqua eſt. Apud Valerium lib. iiii. ad cauſam dicendam occurrere, eſt πρὸς τὸ ἀπολογεῖσθαι ἀπαντᾶν. Inde factũ vt indicta cauſa damnari dicãtur, qui ad iudiciũ vocati nõ affuerunt, abſentéſq; ſententiam paſſi ſunt: vt apud Curtium lib. viii, Itaq; nullius cædes maiorem Alexandro excitauit inuidiã, quàm quòd virũ optimis moribus artibúſque præditũ non tantũ occiderit, ſed etiã torſerit indicta quidẽ cauſa. de Calliſthene loquẽs. Cicero primo de Leg. Vt dictator qui eſſet, quẽ vellet ciuiũ indicta cauſa impune poſſet occidere. Id eſt inauditum, vt loquimur nũc, ἀκρίτως & ἄκριτον ἀποκτεῖναι. cum alioquin indicta cauſa damnari, ſit ἐρήμην καταδικασθῆναι, vel τῆς ἐρήμης ἑαλωκέναι. vnde eremodicium dictũ. Interdum cauſam dicere, eſt renuere, recuſare, repugnare. Plautus in Milite, Si prehendero te poſthac, arcebo teſtibus. Pyrg. Cauſam haud dico. Dicitur & nihil cauſæ eſt. Sed ſi quid modo faxis, num quid cauſæ eſt illico quin te in piſtrinum dedam? id eſt recuſabíſne, aut renuéſne? Cicero de lege Agraria, Si doceo illa quæ dixi, num quid cauſæ eſt Quirites, quin illa criminatione qua in me abſentẽ vſus eſt, nõ ſolum meam ſed etiam veſtram diligentiã prudentiámque deſpexerit? id eſt num inficiari ille poteſt? Dicitur etiã quippiam cauſari: vt idem pro Roſcio, Si planum facio te poſt hanc ſtypulationẽ Roſci ſeſt. ccc. abſtuliſſe: nũ quid cauſare quin ab iudicio abeas turpiſſime victus? πῶς οὐκ ἄπει ἐκ τοῦ δικαστηρίου αἴσχιστα κεκρατημένος. Thucyd. πῶς οὐ δεινὰ ἄρχεσθε. vel ἐφ᾽ ὅπως οὐ σὺ ἰσχύσῃ ἀπιὼν αἴσχιστα ἁλισκόμενος. vel τίς ἔτι μηχανὴ μὴ οὐχὶ ἀπιέναι σε. vel οὐκ ἂν φθάνοις αἴσχιστα ἀπαλλαγεὶς ἐκ τοῦ δικαστηρίου. Dici & aliis modis poteſt vtraque lingua: niſi in iis quæ parerga dicuntur, pluſculi ipſi eſſe, quàm in opere ipſo ſuſcepto videri vereremur.

Indicta cauſa damnari.

Cauſã haud dico.

Num quid cauſæ eſt.

IN capite, Diuus: Et ideo cum quis faceret iuberi oportet venire Irenarcham. Lego ex obſeruatione antiqui exẽplaris, & coniectura ductus, Et ideo cum quis ἀνάκρισιν faceret. Eſt autem anacriſis veritatis indagatio, exploratio, percunctatio. vnde factum vt etiam quæſtionem iudicialem, reorúmque interrogationem ſignificet, quæ in cauſis iudicii conſtitutionem præcedit vel

Ἀνάκρισις.

litis conteſtationem. At in cauſis capitalibus anacriſis erat cum delato nomine rei receptóque, accuſator interrogabatur à magiſtratu, an omnino conſtituiſſet accuſationem proſequi reúmque peragere: an teſtes aut teſtimonia exhiberi poſtularet, & alia eodem pertinentia. ídque ἀνάκρισιν à percunctando dicebatur. Demoſthenes κατὰ Μειδίου, καὶ γὰρ οὐκ ἀνεκρίνατο ταύτην τὴν γραφὴν ὁ συκοφάντης ἐκεῖνος, οὐθ' ὅτως αὐτὸς ἕνεκα αὐτὸν ἐμισθώσατο, πλὴν ἵνα ἐκκέοιτο, πρὸ τῶν ἐπωνύμων, καὶ πάντες ὁρῷεν, οὐκ ἐπιτίμιον λαβὼν ἐγράψατο δημοσίαν τινὰ καταστάσιν. ἀνεκρίνατο ταύτην τὴν γραφὴν inquit: id eſt, Neque enim ille calumniator ad diem affuit percunctationis ſolennis, vt rogaretur à magiſtratu. quod perinde valet ac ſi diceret, accuſationē pro derelicto habuit: cuius rei mulcta erat ignominiæ nota. erat enim ſimile aliquid iuriſiurandi de calumnia. Et κατὰ Ὀλυμπιοδώρου, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ἄρχων ἀνέκρινε πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἀμφισβητοῦσι, καὶ ἀνακρίνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον. καὶ ὅτε δὴ εἰσήγετο πρῶτος. Eſt etiam ἀνάκρισις interrogatio teſtium & quæſtio de aliquo facto habita. vt apud Athenæum, vbi de Cydoniis malis loquitur. ἀνθυγιάσθησαν δὲ ὕστερον δὲ ἀνακρίσεως τῷ τὸ φάρμακον πεπωκότες, καὶ ἀνθυγιάνοντος τὸ γενόμενον ἐκ τοῦ τῶν μήλων συνδίκας. Et quod Latini quærere dicunt & quæſtionem habere, quod etiam inquirere dicitur:

Ἀνακρίνειν. id Græci vocant ἀνακρίνειν: & ἀνάκρισιν ipſam quæſtionem, reorúmque interrogationem, ſiue id per tormenta fiat, ſiue ſine tormentis. Plutarchus de Auguſto, γράψας νόμον πῶς δεῖ ἀνακρίνεσθαι τοὺς ἐν αἰτίαις γενομένους, καὶ πῶς δεῖ κολάζεσθαι τοὺς ἁλόντας. cum lege ſanxiſſet quonam modo de reis habenda ſit quæſtio, qualíque animaduerſione in conuictos vindicandum eſſet. Id vulgò proceſſum rei delati aut comprehenſi facere vocant: & ex ore eius rei veritatem exquirere. ἀνάκρισις etiam aliud ſignificat non abſimile diuinationi de accuſatore conſtituendo. ſed nihil nunc ad rem pertinet. Quod autem hic ἀνάκρισιν legere debeamus, ex diui Lucæ loco intelligi poteſt actorũ viceſimoquinto. vbi Feſtus præſes ait ſe ἀνάκρισιν de Paulo facturum, eáque demum facta ad Cæſarem Paulum miſſurũ cum elogio. ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης σχῶ τί γράψαι. abſurdum enim eſſet, inquit, hominem cauſam ex vinculis dicturum mittere, & crimina cõtra eum teſtata prætermittere. καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας μὴ σημᾶναι. Ex cuius verbis ſatis patet quid ſint reorum elogia, cuius in hoc loco Iuriſconſ. meminit. Sequitur, διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν. ideo in medium producendum coram vobis iuſſi, vt palam ſcilicet de eo quæſtio percunctatióque haberetur. In ſumma ἀνακρίνω verbum eſt Atticorum, & ſignificat τὸ ἀναπυνθάνομαι καὶ ἐρωτῶ, καὶ ζητῶ, καὶ βασανίζω, ὃ καὶ κρίνω λέγεται.

IN cap. Ne quis, ſub eodẽ titu. De cuſtodia reorũ, Et iis qui vinctos ſolue-

Dicere mulctam. rint mulctã dices. Dicere mulctam verbũ eſt antiqui iuris. Gellius libro decimo, Quum autem vſus & mos ſermonũ is ſit, vt ita & nos loquamur vt plærique veterũ locuti ſunt: mulctam dixit & mulcta dicta eſt: non eſſe ab re putaui notare quod M. Cato aliter dixit, in quarto Originũ. Idem ex Varrone, Sed cum eiuſmodi mulcta pecoris armentiq; à magiſtratibus dicta erat: adigebantur oues bouéſque. Hoc priſco more locutus eſt Alexander Imperator: in principio De modo mulctarũ, Codice Iuſtiniani. Liuius lib. quinto ſecundi belli Punici, Tribuni pl. cum rem infamem inuiſamq; cernerent: ducẽtûm M. æris mulctam Poſthumio dixerũt. προσετίμησαν τῷ δημοσίῳ. vel ἐζημιώσαντο χρημα-

τῶν αὐτῷ περὶ γεγενημένων. Quoniam autem libenter hactenus feci, vt cum ita tuliſſet occaſio, operam & ipſe virilem impenderem in interpolanda Latinæ linguæ elegantia: in hac quoque ipſa functione tametſi defunctoria, id ipſe facere inſtitui, cũ eo quoque vt additamenti liberalioris nomine Græcorũ nõnunquã locutiones ſubiungam. quãdoquidem memoriæ noſtræ inſtituto, & quod ad literarum quidem meliorum profectum pertinet, felicitate mira huius ætatis effectum eſt, vt lingua Latina Græcáque diu inter ſe peregrinæ & exteræ, nec inter ſe noſcitantes, veterem non modo affinitatem agnoſcerent, ſed etiam cognationem: teſſera vtrinq; neceſſitudinis auitæ è monumẽtis eruta ſitu & carie ſquallentibus: ſocietatem etiam ſtudiorum mutuo vt coirent denuo, commercijque iura paſſim atque contubernii vſurparẽt. Fremant frendeántque licet, vociferationéq; rũpantur homines aduerſis muſis nati, tumultuoſéque reclamitent: ſpero huius ſtudii cõmentationiſque paucis annis euaſutam eò contẽtionẽ, antiqua plenáque vt ratio colendæ philoſophiæ perpoliendorúmq; ingeniorũ velut rediuiua generi humano vitæque reſtituatur. Itaque quando in mentionẽ mulctæ dicendæ incidimus, hoc quoque congruenter iam dictis addere poterimus: hoc verbum dicere aliis etiã vocabulis olim peculiari quodam iure attributũ fuiſſe, quodámque coniugio deuinctũ. Dicere ſacramẽto, ſermo eſt antiquorum. Liuius libro quinto ſecundi belli Punici, Si qui roboris ſatis ad ferenda arma habere viderentur, etiam ſi nondum militari ætate eſſent, milites fierent: Tribuni plæbis, ſi eis videretur, ad populum ferrent, vt qui minores decem & ſeptẽ annis ſacramento dixiſſent: iis perinde ſtipendia procederent, ac ſi xx. annorũ aut maiores milites facti eſſent. Plinius ad Traianũ, de ſeruis inter tyrones inuentis, Ipſe enim dubito ob hæc maximè: quòd vt iã dixerant ſacramento, ita nondum diſtributi in numeros erant. qui locus corruptè legitur in peruulgatis exẽplaribus. Dicere hoc in loco pro deſtinare & dicare accipi poteſt: hoc enim etiã dicere ſignificat, teſte Nonio. Idẽ Liuius lib.iiii. ab Vrbe condita, Hoc decreto conſul armatus, cũ paucis appellantibus tribunũ, collum torſiſſet: metu cæteri ſacramento dixere. Dicere doti dicebant, pro in dotem promittere. Terentius in Heauton. Sed ita dictu opus eſt, ſi me vis ſaluũ eſſe, & rem & filium: me mea bona omnia doti dixiſſe illi. Cicero pro Flac. Doti (inquit) Valeria omnẽ ſuam pecuniã dixerat. Idem, Si ſit in tutela Flacci: quæcunq; ſine hoc authore eſt dicta dos, nulla eſt. Inde dicta puella. Nonius, Inter ſperatam (inquit) dictã, pactam & ſponſam hoc intereſt, quòd virgo poſtquam petitur, ſperata dicitur: dehinc promiſſa, dicta vel pacta. Virgilius, Et coniunx quondam tua dicta relinquor. Reliqua exempla ſunt apud Noniũ. Dicere diem eſt conſtituere, vt in illo Terentiano: Placuit: deſpondit: hic nuptiis dictus eſt dies. Inde fit vt dicere diẽ ſit vadimonio capitali obſtringere. Liuius lib.iii. ab Vrbe cõdita, Verginius ex collegio vnus Cæſoni capitis diem dicit. Tranquillus in Cæſare, Subornauit etiã qui Caio Valerio perduellionis diẽ diceret. παρεσκεύασε τὸν κατηγορήσοντα τὸν Οὐαλέριον προδοσίας: vel ὑφῆκε τὸν περιβαλόμενον ἐπιβουλεῦσαι Οὐαλέριον ἐπὶ τῇ πολιτείας. Dicere etiã dictatorẽ dicebant pro creare. Liuius, Nã neque id vitiũ noſti facile fuiſſe, cũ conſul oriẽte nocte ſilentio diceret dictatorem. Idem, Quod plæbeius dictator ſit dictus,

Cõmerciũ & cognatio linguæ Latinæ cum Græca.

Dicere ſacramento.

Dicere doti

Dicta ſponſa & pacta.

Dies dicta.

id vitium auguribus viſum. Et dicere magiſtrum equitum.

IN tractatu, Legis Iuliæ maieſtatis, in principio: Maieſtatis crimen eſt illud quod aduerſus populum Romanum, vel aduerſus ſecuritatem eius committitur. Securitatis ſignificationem non intellexiſſe Accurſiũ hoc tempore riſu dignum eſſe cenſetur: illa tamen ætate venia dignum videri potuit. Sed in huiuſcemodi (quæ multa ſunt in libris huius ſtudii) loca, ignorantiæ noxa lõge latéque graſſari ſolet. nam chorus ille Iuriſperitorum, qui doctoræ appellatione cenſentur, præiudicium ferè Accurſianæ authoritatis ſequuntur in interpretatione vocum. Quibus vero hodie iuridica tribunalia inſidere cõtigit, aut ſubſellia curiarũ liliata implere: ii ſi in eorum authoritate eſſe omnino ſibi perſuaſerunt (quæ multo maxima pars eſt hominũ iuris peritia præditorũ) Accurſianæ imperitiæ contagione vt inficiantur neceſſe eſt. At ſententiæ numero in iudiciis & conſiliis valent, vnde decreta conficiuntur: ſtomachante interdum paucorum intelligẽtia, quæ etiam riſu, ne quid dicam indignius, excipi ſolet. Ita quo tandem pertineat vis huius mali, animaduertentibus ſatis conſpicuum eſt. Mihi huiuſcemodi indignitatem oculis auribúſque arbitrari non ſemel contigit: ex quo in eos conſeſſus admiſſus ſum in vrbe atque in comitatu principis, quibus res cõtrouerſas ſemel iudicare moribus noſtris comparatũ eſt. Affui aliquando cum hic locus citaretur, in ſententiámq; Accurſii haud dubiè traheretur ad cõfirmandam cenſentiũ opinionem. Id quod ego rogatus ſententiam quaſi aliud agens perſtrinxi, nullius addictus iurare in verba magiſtri: ſic enim ab illis doctores appellantur. Sed & tũ & aliàs attentionem magis, quàm aſſenſionem merui: tametſi in familiariori conſeſſu paucorum æquis ſæpe hominibus vſus ſum, vi veritatis vt videbatur magis, quàm authoritate mea aut exiſtimatione valente. Securitas eſt quam Græci ἄδειαν vocant, & ἀμεριμνίαν atque etiã ἀσφάλειαν. Cicero euthymiã Democriti, ſecuritatẽ appellat in Finibus his verbis, Democriti autẽ ſecuritas, quæ eſt animi tanquã tranquillitas, quam appellat euthymiã, eò ſeparãda fuit ab hac diſputatione, quia iſta animi tranquillitas eſt ea ipſa beata vita. Securitas curæ & anxietati opponitur. Securus ſeorſum à curis eſt, ἀμερίμνως ἔχειν: qui ſcilicet vacat perturbationibus animi: hoc eſt εὐθύμως ἔχειν καὶ ἀπαθῶς. qualis eſt illa Democriti. Sed ſecuritas reip. eſt ἀσφάλεια: cũ ſcilicet ſtatus reipub. ita cõpoſitus eſt, vt nulla ex parte periculũ imminere videatur, nec ſit metus belli externi aut inteſtini. & ita hoc loco ſecuritas ab Vlpiano Latinæ locutionis libenter obſeruante, vt tũ ferre tẽpus & profeſſio potuit, accepta eſt. Ab ſimili Latini ſermonis ignoratione, niſi fallor, corruptũ eſt pulcherrimũ apophthegma Sapiẽtis, cap. xv. Prouerbiorũ, Omnes dies pauperis mali ſecura mẽs: quaſi iuge conuiuiũ. neque enim mali epithetum eſt pauperis, vt ſcholiaſtæ & gloſſularii intellexerũt: ſed eſt ſubſtantiuũ nomen, hoc ſenſu: Omnis vita pauperis animi eſt conſtitutio ſecuritate mali prædita. Sic Lucanus in v. Pharſ. O vitæ tuta facultas Pauperis, anguſtiq; lares: o munera nondũ Intellecta deũm. quibus hoc cõtingere tẽplis, Aut potuit mutis nullo trepidare tumultu Cæſarea pulſante manu? Securus enim genitiuo iũgitur, vt apud Quintilianũ in viii, qui de Tautologia loquẽs, Hæc enim (inquit) quanquã non magnopere ſummis authori-

Securitas.

Locus in Prouerbiis.

bus vitata,interim vitium videri poteſt:in quod ſæpe incidit etiam Cicero,ſecurus tam paruæ obſeruationis. Et apud Virgiliũ, Securus amorũ. Similis eſt inſcitia Accurſii in interpretatione vocabuli impoſtura,in tractatu, De crimine ſtellionatus: & in aliis permultis,quæ hodie notiora ſunt, quàm vt adnotari inter animaduerſa à nobis mereantur. Si quis autem Latine dicere cupit, quod Accurſius intellexit ſecuritatis vocabulo ſignificari:hoc modo dicendũ erit,cõtra fidem publicam aliquid eſſe cõmiſſum. Liuius, Quos Philopœmen depopoſcerat,ipſi ſe ituros profeſſi ſunt fide accepta à legatis,vim abfuturam donec cauſam dixiſſent. Salluſtius, Poſtubi fide publica accepta dicere iuſſus eſt:omnia aperit. Idem, Comes eius qui Romam fide publica venerat. Cicero in Piſonem, Hunc Theſſalonicã fide tua venire iuſſiſti. Noſtri ſaluum conductum vocant. Securitas autẽ in hoc ſignificatu vernacula eſt locutio non Latina,tãetſi à Græcis ἀσφάλειαν διδόναι dicatur cauere alicui, hoc eſt ſatiſdato promittere:quod vicinam habet ſignificationẽ ſuperiori. ἄδειαν ψηφίσασθαι dixit Andocides orator: plæbiſcito poteſtatem facere impunitate promiſſa. Pauſanias ἄδειαν διδόναι. — Fide publica venire.

IN capite ſequenti, Quíve è prouincia cũ ei ſucceſſum eſſet,non diſceſſit. legendum deceſſit. Eſt autem decedere,ei qui ſucceſſor miſſus eſt cedere. Cicero ad Atticum, Non putet nos ſenatus antè oportere decedere, quàm nobis ſucceſſum ſit. Inde deceſſor Vlpiano,in lege, Obſeruare. in tract. De offic. procõſulis, Recte autem(inquit)& ordine faciet,ſi edictũ deceſſori ſuo miſerit: ſignificétque quo die fines ſit ingreſſurus. Cum autẽ ſucceſſum eſſe alicui dicebant,abrogatum ei imperiũ eſſe ſignificabant. Et ſucceſſorem dare vel mittere,eſt magiſtratum abrogare:quod nunc officiũ auferre vulgò dicimus. Lampridius de Alexandro, Si vnquam alicui præſentiũ ſucceſſorẽ dedit,ſemper illud addidit:gratias tibi agit reſp. eúmque ita muneratus eſt,vt priuatus poſſet honeſtẽ viuere. Capitolinus in Anto. Succeſſorem viuenti iudici nulli dedit: niſi Orphito præfecto Vrbis,ſed petenti. αἰτεῖν παρ᾽ αὐτῶν δικαστὴν τῆς ἀρχῆς. Cicero in Piſonem, Cũ tu non ſolum quòd tibi ſuccederetur, ſed etiam quòd Gabinio non ſuccederetur,penè exanguis & mortuus concidiſti. Idem in eundem, Altera ratio, quòd ii quos in prouincia liberalitatis & virtutis ſuæ teſtes habuerat,nondum deceſſerant. A quo authore adnotandũ eſt eos decedere dici, qui in Vrbem redierant. vt pro Murena, Multi obuiam prodierunt de prouincia decedenti. Inde deceſſio. Cicero ad Quintum Fratrem, Ego tibi ſpem maturæ deceſſionis afferebam. Eſt etiam decedere,idem quod cedere. Idem ad equites Rom. Quas ob res inimicorũ amentiæ,cupiditatíque paucorum,omnium ſalutis cauſa decedam. τῇ τῶν ἐχθρῶν μου ἀνοίᾳ ἐκχωρήσω. Decedere autem de officio & dignitate ſic dicitur,vt decedere de more ſuo:hoc eſt contrà quàm decet atq; officioſum eſt,aliquid agere. Cicero in Verrem, Quid faceres pro homine innocẽte & propinquo, cum propter hominem perditiſſimũ atque alieniſſimũ de officio deceſſeris? Idem, Hi cũ de tuis factis publicè conqueruntur: nónne indicant,tãtas eſſe iniurias,vt multo maluerint de ſuo more decedere, quàm de tuis moribus nõ dicere? Dicitur & officio decedere. Liuius, Eas quoque colonias quæ officio deceſſiſſent:& reliqua. id eſt inofficioſe egerant:quæ officio

Marginal notes: Decedere. — Succeſſorẽ mittere. — Decedere. — Decedere de officio & more.

non erant in Rom.pop. functæ. αἱ τὰ καθήκοντα οὐκ ἀποπλήσασαι. decedere etiam alicui, eſt homini occurrere nolle,& vitare hominem. Cæſar, Quibus ita interdictũ eſt,iis omnes decedunt:aditũ ſermonémq; defugiunt. τούτων πάντες ἐκτρέπονται. interdũ tamen honoris cauſa de via decedimus,id eſt ὑπεξιστάμεθα. Plutarchus in Graccho, καὶ γὰρ Βετίλιον θάνατον κατέγνωσαν, ὅτι δημάρχῳ πορευομένῳ δι' ἀγορᾶς, οὐχ ὑπεξέστη μόνος. vbi ſubintelligendum τῆς ὁδοῦ. Decedere de iure ſuo quid ſit,nos alibi diximus. τοῦ δικαίου ἐξίστασθαι τοῦ ἑαυτοῦ. Quibus autẽ ſucceſſor mittitur,ii ἀνάσπαστοι dicuntur. Succeſſorem mittere, ἐπιπέμπειν τὸν διαδεξόμενον.

IN cap.ſequenti,Qualis eſt ille qui in bellis ceſſerit, aut arcẽ tenuerit, aut caſtra cõceſſerit. Exiſtimo legendũ vno verbo imbellis,& deeſſe hic negationẽ:vt ſit, Qui arcẽ.nõ tenuerit,vel potius,aut hoſtem arcere renuerit, id eſt propulſare hoſtes cũ poſſet,noluerit. Liuius de Fuluio,qui exercitũ in Apulia amiſerat, Ergo effeciſſe vt & feroces & inquieti inter ſocios, ignaui & imbelles inter hoſtes eſſent: nec hercule mirũ eſſe,milites in acie nõ ſtetiſſe,cũ primus omniũ Imperator fugeret. Et paulum infrà, Bis(inquit) Fuluius eſt accuſatus,pecuniáq; anquiſitũ:tertio teſtibus datis,cũ iurati permulti dicerent fugæ pauoríſq; initiũ à prætore ortum: tanta ira accẽſa eſt,vt id capite anquirẽdum concio ſucclamaret. tum Sẽpronius perduellionis ſe iudicare Gnæo Fulnio dixit:diémq; comitiis à Calphurnio prætore petit. Quo in loco, vt & in aliis,iudicare antiquo more dictũ eſt ex imitatione Græcorũ,qui κρίνειν dicunt pro diẽ dicere, vt ſuperius diximus. Apud Sudam etiã legimus capitalẽ fuiſſe noxam imbelliæ & ſtationis deſertæ. παρὰ γὰρ Ῥωμαίοις θάνατος ἐπίσημον λιπεῖν τὴν ἐφεδρείαν. Trãquillus de Auguſto, Cohortes ſiquæ ceſſiſſent loco,decimatas ordeo pauit:Centuriones ſtatione deſerta,itidem vt manipulares,capitali animaduerſione puniit. Poſſumus etiã intelligere quam Græci ἐθελοκακίαν vocãt: cũ milites Imperatori infenſi vincere nolunt. Pauſ. κατηγορήσαντες ἐθελοκακῆσαι σφᾶς ἐν τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς Κάσσανδρον. eſt enim ἐθελοκακεῖν hoc in loco,conſulta & meditata ignauia hoſti cedere. Sic Herodotus, οἱ δὲ πλεῦνες ἐθελοκάκεόν τε καὶ ἔφευγον. eã ob cauſam decimatũ exercitũ ab Appio Claudio cõſule Romano apud Liuium legimus lib.ii.ab Vrbe cõdita circa finẽ. Aut imbellis igitur,aut imbellia legẽdũ eſt.alioquin nõ in bellis Iuriſcõ ſultus,ſed in præliis dixiſſet. At vero quæ ſequũtur in cap. Non cõtrahit,nugatoria videri poſſent,niſi veſtigia principũ crudelitatis in ipſis agnoſceremus ex ſcriptis hiſtoricorũ. Tranquillus in Tyberio, Sub idem tẽpus(inquit) cõſulente prætore an iudicia maieſtatis cogi iuberet:exercendas eſſe leges reſpondit,& atrociſſime exercuit. Statuæ quidam Auguſti caput dẽpſerat,vt alterius imponeret. acta res in Senatu: & quia ambigebatur, per tormenta quæſita eſt. damnato reo, paulatim eò calumniæ res proceſſit,vt hæc quoq; capitalia eſſent: circa Auguſti ſimulachrũ ſeruum cæcidiſſe, veſtem mutaſſe, nummo vel annulo effigiem impreſſam latrinæ aut lupanari intuliſſe.& reliqua quæ author ille proſequitur. Hoc enim crimen latiſſime olim patebat ſub tyrãnis Imperatoribus. Propterea Plinius in Panegy. ad Traianum, Locupletabant (inquit) & fiſcum & ærarium non tam Voconiæ & Iuliæ leges,quàm maieſtatis ſingulare & vnicum crimen eorũ qui crimine vacarent. Huius tu metum penitus ſuſtuliſti, contentus magnitudine:

Perduellionis iudicare

Iudicare.

qua nulli magis catuerũt,quàm qui ſibi maieſtatẽ vindicabant.Plinius auunculus lib.xxxiii, Fuit & alia Claudii principatu differentia inſolẽs iis quibus admiſſionem liberti eiusdediſſent:imaginem principis in annulo ex auro gerendi: magna criminum occaſione. quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani principis aboleuit æqualiter publicãdo principẽ. Hoc idem ſe feciſſe Alexander Imperator Roma.teſtatur in ſanctione ſua, quæ primo loco ſita eſt ſub eodem titulo,in Codice Iuſtiniani. Ouidius libro quinto Faſtorum, ex Honoris & Reuerentiæ coniugio ortam eſſe Maieſtatem voluit.antea autem nec ætatis nec dignitatis habebatur ratio,ſummáque imis erant permixta:poſtea autem ordines rerum diuinarum humanarúmque diſtincti. Maieſtas.

Donec Honor placidóque decens Reuerentia vultu
 Corpora legitimis impoſuere toris.
Hinc ſata Maieſtas,quæ mundum temperat omnem:
 Quáque die partu eſt edita,magna fuit.

Et paulo inferius,

Protinus intrauit mentes ſuſpectus honorum.
 Fit precium dignis:nec ſibi quiſque placet.

Et rurſus,

Aſſidet ipſa Ioui,Iouis eſt fidiſſima cuſtos:
 Et præſtat ſine vi ſceptra tenere Ioui.
Venit & in terras:coluerunt Romulus illam
 Et Numa:mox alii tempore quiſque ſuo.

Maieſtas erat in populo, & authoritas in ſenatu : cuius definitio Ciceronis verbis mox explicabitur. Maieſtatis crimen duplex erat:vnũ læſæ,& alterum imminutæ:cuius nulla in iure mẽtio extat. Læſæ exemplum eſt memorabile apud Tranquillũ in Claudio,Notauit(inquit)& quendã quòd comes regis in prouincia fuiſſet : referẽs maiorũ tẽporibus,Rabyrio Poſthumo Ptolemæum Alexãdriã crediti ſeruãdi cauſa ſecuto, crimen maieſtatis apud iudices motũ. Ex quibus verbis apparet maieſtatẽ populi Romani læſam maiores ob id exiſtimaſſe, quòd ciuis Romanus affectã ſe regi & comitẽ præbere non dubitaſſet contra morem maiorũ, vt creditã pecuniã reciperet. Imminutæ maieſtatis Cicero libro ſecundo de oratore meminit: Si res(inquit)tota quæritur:definitione vniuerſa vis explicanda eſt,ſic. Si maieſtas eſt amplitudo ac dignitas ciuitatis:is eam minuit qui exercitũ hoſtibus po. Romani tradidit. Idem alibi,Mihi ipſi cum Sulpitio fuit in Norbani cauſa contentio.Pleraque enim de iis quæ ab ipſo obiiciebãtur cum cõfiterer, tamen ab illo maieſtatẽ imminutam negabã:ex quo verbo lege Apuleia tota illa cauſa pẽdebat. Et in Partitionibus orato.Maieſtas(inquit)eſt in imperii atque po. Romani dignitate, quam minuit is qui per vim multitudinẽ ad ſeditionẽ vocauit.Hinc exiſtit illa diſceptatio,minueritne maieſtatẽ, qui volũtate po.Ro. rem gratã & æquã per vim egit.Quod Cicero minuere maieſtatẽ vocat,ætas ſequens lædere appellauit. Dicebant & ſoluere maieſtatẽ: vt Liuius libro ſecundo ſecundi bel. Pu.Horũ opportunus aduentus conſules imperii potentes fecit,cum ambitio alterius ſuam primũ apud eos praua indulgẽtia maieſtatẽ ſoluiſſet. Cui con-

Maieſtas in populo. Maieſtas imminuta. Maieſtas læſa. Soluere maieſtatem.

Retinere maieſtatē. trarium eſt retinere maieſtatem: Quod nunc vulgus ſeruare authoritatē vocat. Vt idem lib.iiii.bel.Maced. Si in ſua quiſque noſtrum matreſa. Quirites ius & maieſtatem viri retinere inſtituiſſet: minus cum vniuerſis fœminis negotii haberemus. Cicero in Orat.perfecto, Ius omne retinēdæ maieſtatis Rabyrii cauſa continebat: ergo in omni genere contentionis exarſimus. Dicitur

Cōſtituere maieſtatē. & eleganter cōſtituere maieſtatem: quod ſignificat lapſam aut labantem cōfirmare dignitatis venerationem, atque amplitudinis exiſtimationem. vt in illo loco concionis Salluſtianæ, Maiores noſtri parādi iuris & maieſtatis cōſtituendæ gratia per ſeceſſionē armati bis Auentinum montem occupauere. Ab antiqua etiam loquendi conſuetudine dixit Proculeius inferius, in tract. De captiuis, cap. Non dubito, Siue is populus fœderatus eſt: ſiue fœdere comprehenſum eſt, vt is populus alterius populi maieſtatem comiter cōſeruaret. Hoc enim adiicitur vt intelligatur alterum populum ſuperiorem eſſe: nō vt intelligatur alterū non eſſe liberum. Hæc verba Cicero in orat. pro Cornel. Balbo interpretatur his verbis, de Gaditanorum fœdere loquens, Adiūctum

Maieſtatē popu. Ro. comiter cōſeruent. etiam illud eſt, quod non eſt in omnibus fœderibus: Maieſtatem po. Ro. comiter conſeruent. Id habet hanc vim, vt ſit ille populus in fœdere inferior. Primum verbi genus huius cōſeruent: quo magis in legibus quàm in fœderibus vti ſolemus: imperantis eſt, non precantis. Deinde cum alterius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur: certè ille populus in ſuperiore cōditione cauſâque ponitur, cuius maieſtas fœderis ſanctione defenditur. In quo erat interpretatio accuſatoris indigna reſponſione: qui ita dicebat comiter eſſe communiter. Comes benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicūtur, qui erranti monſtrant viam. communiter quidem certè non conuenit. His verbis Ciceronis apparet nō cōmuniter legēdum in eo loco, vt Accurſius ſuſpicatus eſt. Dicebant etiam conſeruare maieſtatē: quod Liuius & Valerius poſt Ciceronem retinere dixerunt. vt idem pro Rabyrio perduellionis, Fit ſenatuſconſ. vt conſules adhiberent Trib. pl. & Prætores quos eis videretur: ope-

Vt imperiū populi Ro. maieſtâſque cōſeruetur. râmque darent vt imperium populi Romani, maieſtâſque conſeruaretur. Id nunc vulgò dicunt, Ita agant vt rex ſit potentior vel fortior: vel ita faciant, vt iuſtitiæ obediatur. Maieſtas τὸ ἀξίωμα dicitur, & τὸ ἀξιωματικόν. dicitur & τὸ μεγαλεῖον.

Minuere maieſtatē. Minuere autem & imminuere verba vſitatoria antiquis fuerunt, quàm lædere. vt Cicero in Philip. pri. Quid enim turpius, quàm qui maieſtatem populi Romani per vim minuerit: eum damnatū iudicio ad eam ipſam reuerti propter quam ſit iure damnatus? Per vim minuiſſe maieſtatem publicam di-

Imminuere imperium. cit eum, qui vim publicam commiſerat. Sic imminuere imperium dicebant: vt Liuius libro octauo ab vrbe condita, Religio inceſſit, ab iis quorum imminutum imperium eſſet comitia haberi. Imminutum imperium dicit eorum qui iuſſi erant magiſtratu ſe abdicare. Id ſic Græcè dici poteſt, ἐνεθύμουν καὶ ἐπεζήτουν τοὺς ἀρχαιρεσίας βραβεύειν ὧν τὸ κράτος ἠλάττωτο. Cæſar libro tertio de bello ciuili, Concurſum ad ſe fieri videt, quòd faſces anteferrentur, in hoc omnis multitudo maieſtatem regiam minui prædicabat. τὸ ἀξίωμα τὸ βασιλικὸν κολούεσθαι ἔφασκον. de Alexandrinis loquens. Sic imminuere ius imperii. Cicero in Verrē actione quinta, Tritici modia lx. M. empta populo Romano dare debebāt &

ſolebant : abs te ſolo remiſſum eſt: reſpublica detrimentum fecit,quòd per te imperii ius vna in ciuitate imminutum eſt. Idem in eadem, In hoc facinore dii immortales violati:exiſtimatio atque auctoritas Romani nominis imminuta. Et pro lege Manilia, Patres noſtri libertatem ciuium Ro. imminutam non tulerunt : vos vitam ereptam negligetis? Inde imminuere magiſtratum **Imminuere magiſtratū.** dicebant:quod nunc derogare iuribus,& prærogatiuis officii dicunt. Idem in Ver. Cur imminuiſti ius legationis? quo in loco Aſconius, Qui poteſtatem (inquit)ſuam in adminiſtrando non defenderit: imminuti magiſtratus veluti maieſtatis læſæ reus eſt. Liuius libro quarto de AEmylio Mamerco loquēs, qui cenſuram antea quinquennalē lege dictatoria annuam ac ſemeſtrem fecerat:Cenſores(inquit)ægrè paſſi,Mamercum quòd magiſtratum populi Romani minuiſſet,tribu mouerunt. Plinius in Panegy. Nullius ab eo magiſtratus ius,nullius poteſtas imminuta eſt:aucta etiam:ſiquidem plæraque ad prætores remittebat. Hic loquendi modus à Græcis tractus videtur. Ariſtoteles in ſecundo Politicôn, καὶ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν Ἐφιάλτης ἐκόλουσε καὶ Περικλῆς. Plutarchus itidem ſæpe. Adnotauimus autem apud priſcos hoc crimen maieſtātis eſſe vocatum , non læſæ maieſtatis , vt ex locis à nobis citatis liquet, nullúmque Iuriſconſultorum in hoc tractatu , præter Papinianum læſam maieſtatem dixiſſe. Laudatur etiam Paulus auctor huius vocabuli, in lege,Meminiſſe, Codice ſub eodē titulo. Priſci perduellionem vocabāt, quam coniurationem hiſtorici appellant,& quicquid ita committebatur, vt in euerſionem libertatis Romanæ cederet. Valerius libro ſexto, Cum Tyberius Gracchus & C. Claudius ob nimis ſeuerè geſtam cenſuram maiorem partem ciuitatis exaſperaſſent:iis Marcus Popilius trib.pleb.perduellionis ad populū diē dixit. hoc iudiciū obſoleuiſſe tandem ex Ciceronis verbis coniicio in oratione pro Rabyrio,Nam perduellionis(inquit)iudicio,quod à me ſublatū eſſe criminari ſoles: meum crimen eſt non Rabyrii.Quod vtinam Quirites ego,aut id primus, aut ſolus ex hac republica ſuſtuliſſem.Quid enim optari poteſt , quod ego mallem,quàm me in conſulatu meo carnificem de foro, crucem de campo ſuſtuliſſe? Et paulò inferius, Quamobrem vter noſtrum tandem Labiene popularis eſt ? túne qui ciuibus Roma. in concione ipſa carnificem, qui vincula adhiberi putas oportere: qui in campo Martio comitiis cēturiatis,auſpicato in loco, crucem ad ciuium Ro. ſupplicium defigi & cōſtitui iubes?& reliqua quæ ille porrò dixit : vnde intelligimus vetuſtiſſimam illam fuiſſe legē ſæuiſſima ſanctione horrendam. Perduellionis autem crimen Rabyrio intenderat Labienus trib.pl.ob Saturnini mortem, qui ſenatus auctoritate contra fidem publicā interfectus fuerat:ſenatuſconſ. ſcilicet facto in hæc verba,operam darent conſules,vt imperium populi Romani, maieſtáſque conſeruaretur. Propterea in Oratore perfecto Cicero gloriatur ſe apud populū ſenatus authoritatē defendiſſe in cauſa Rabyrii. Vlpianus hic perduellionis crimen diſtinxit ab eo quod maieſtatis appellatur,& latiſſimè patet. Hic addam vnū quod ad maieſtatis crimen pertinet,ex Plutarcho in Gracchis: Gaium Buturium vltimo ſupplicio affectum à Romanis,quòd Tribuno plæbis de via non deceſſiſſet in foro ambulanti , cum inſtituto antiquo omnes ei cedere moris

Maieſtatis crimen. **Perduellio.**

Maieſtatis crimen,& coniurationis.

eſſet. Tacitus maieſtatis crimen & cõiurationis diſtinguere mihi videtur his verbis lib.xiiii, Antiſtius(inquit) qui carmina probroſa in principẽ factitauerat,maieſtatis delatus eſt. Et libro decimoſexto,Criſpinus nuper crimine cõiurationis in Sardiniam exactus, accepto iuſſæ mortis nuncio ſemet interfecit. Quintius Curtius libro quinto author eſt huius criminis horrendã fuiſſe legẽ olim apud Macedonas: è qua,vt opinor, oriũda lex fuit illa cantatiſſima Honorii & Arcadii,quæ ſub eodem titulo extat in Codice Iuſtiniani. Quam Alexander libro ſeptimo eiuſdẽ Curtii his verbis gloriatur ſe ſuſtuliſſe & antiquaſſe.ad conuictos enim coniurationis loquẽs,Non oportebat(inquit)vos ſcire quid de veſtris parentibus ſtatuiſſem, quo triſtiores periretis,ſiqua vobis parentũ memoria & cura eſt.Sed olim iſtũ morẽ occidendi,cum ſceleſtis inſontes propinquos parentéſque ſolui.Hoc exẽplũ Alexandri ſecuti iidem ipſi Arcadius & Honorius ſanctionẽ illã promulgarunt,quæ eſt in tract.De pœnis,Cod.cuius initiũ, Sancimus.Qua lege ego legem Quiſquis,abrogatã eſſe aliquando cenſui in ampliſſimo conſeſſu : tametſi religione iudicandi magis adductus id fecerim,quàm perſuadendi fiducia,apud eos quidẽ qui tẽpora cuiuſque legũ authoris animaduertere negligunt, quandoquidẽ interpretes iuris rationẽ tẽporũ non habuerunt,quorũ hodie reſponſis ſtat huius doctrinæ æſtimatio & authoritas.Mihi vero in eo falli interdũ videntur homines alioquin iuris peritiſſimi, quòd aut verbis legũ vim afferunt, aut Iuriſconſultorũ reſponſis : cum locos iuris diſcrepantes interpretationibus inter ſe diſſidentibus ad concentũ reducere ſe credunt.Id adeò mihi æſtimare in mentẽ venit, cum legẽ ſecundã tituli,De prædiis minorũ, quæ lex eſt Gordiani lib.quinto Codicis: cũ lege Iuſtiniani cõponerẽ,quæ eſt ſub titulo,Si maior factus alienationẽ ratã habuerit. cum enim longè prõptius,tum etiã verò propius mihi videtur,antiquiorẽ legẽ poſteriore abrogari,quàm ſcholiis aliis atque aliis dicta diſſidentia conari conglutinare. Similis niſi fallor eſt hallucinatio , cum legẽ Alexandri,quæ quarta eſt in tractatu,De furtis, cũ lege Græca Iuſtiniani,quæ tertia eſt à fine,non diſſonã eſſe contendunt.Quarũ tamen diſcrepãtiam ciere contentionẽ non modicam vidimus in iudicando reo vno,qui ad furtũ nequicquam famulũ probũ adhortatus fuerat, patrefamiliâs rei cõſcio, & cum famulo colludẽte vt hortatorẽ deprehẽderet:cum ego conſentaneum magis eſſe ducerẽ Alexãdreæ ſanctionis authoritatẽ poſteriore lege antiquatam fuiſſe,quæ non euentũ attendẽdũ,ſed conſiliũ voluit. Quid legẽ vltimã, quæ eſt Cõſtantini,ſub titulo,Si pend.appel.mors interuenerit: nónne abrogatam eſſe,& expeditius & longè congruentius eſt dicere & defendere,quàm nugas cõminiſci ac planè ariolari,ne antinomia eſſe videatur cum lege Græca cõparata,cuius initium eſt Cum antiquioribus,ſub tract.De iure deliberãdi?Noſtræ verò opinioni nõ magnopere reclamare id mihi videtur,quòd lex altera ſub titulo, Qui & aduerſus quos in integrũ reſtitutionẽ poſtulent,quæ lex eſt Iuſtiniani,non modò legi,Si ſuperſtite,in tractatu,De dolo,quæ longè antiquior eſt:ſed etiam legi eiuſdẽ Iuſtiniani refragatur, ſub titulo,De bonis quæ liberis. Facilè enim eſt obiectum diſſoluere,vel Accurſio ipſo iudice: ne mihi eò confugiendum ſit, quod in priore editione de Iuſtiniano Tribo-

Animaduertendi locus.

nianóque diximus. Horum autem & ſimilium iudicium penes homines erit in iis controuerſiis dirimendis, quarum iudicium æquo & bono magis temperandum eſt: quibus in ipſis vberior eſt licentia contra receptas auctoritates nonnihil audendi dum ſententiæ rogātur. Sed tamen ne id piaculare eſſe videatur inter eos qui eodem iureiurando adacti ſunt, ecquis eſt eorum qui aureis habent æquas audiendæ veritati, vel longiſſimo interuallo poſtliminium poſtulanti: qui negare audeat legum interdum ſenſum fugiſſe homines iuris conſultiſſimos, etiam vt verba intellexerint? Hic locum vnum exempli cauſa citabo. Extat lex Antonini, ſub titulo, De vſuris, in hæc verba, Vſuræ per tempora ſolutæ non proficiunt reo ad dupli compēſationem. tunc enim vltra ſortis ſummam vſuræ exiguntur, quoties tempore ſolutionis ſumma vſurarum excedit eam computationem. Ego hunc ſenſum horum verborum eſſe dico: quod de vſuris Romani principes ſanxerant, vt earum cumulus vltra ſortem geminatam exigi nulla actione poſſet: ita intelligendum eſſe, ſi modò eo tempore quo creditor experitur, ea ſumma in quam actionem ſuam concipit, duplum ſortis excedit. id enim quod vltra duplum ſortis excurrit, efficaciter peti non poteſt: non etiam ſi eo tēpore quo agit ex ſtipulatu, vſuræ antè ab eo perceptæ, cum iis quas ſibi deberi contendit cumulatæ, duplū ſortis excedunt: tunc enim ſummoueri creditor exceptione non poteſt.. vt verbi gratia: eſto ſemiſſis vſura in ſtipulatum deducta: ducenteſimo illa quidem mēſe, id eſt anno ſextodecimo & octauo menſe ſortē æquabit, vt poſt Hermolaum Barbarum nos copioſè in libro de Aſſe docuimus. Ita fit vt tertio & triceſimo anno, & quatuor menſibus duplum ſorti fœnore acceſſerit: id eſt vt ſors centenaria ducenarium fœnus pepererit. Age fac vt creditum iam ſit adeò vetuſtum, vt quadruplicato fœnus creuerit, cum interim debitor nō acriter appellatus nihil ſoluerit vſurarum: vtrum quadruplum peti poterit? Nego lege agi poſſe vltra duplū: Nam eius quod plus debetur, petitio vi legis perimitur. Sin cum actio inſtruitur, non vltra duplum ſortis debetur: etiam ſi id quod multis antè annis perceptum eſt à creditore, vel duplum vel quātumuis excedit: id tamen debitori nihil prodeſt ad creditorem ſummouēdum legis interpretatione, quæ in futurum ipſa calculum non admittit. Ita fit vt vſuræ non modò duplicato aut triplicato creſcere legitimè, ſed etiam octuplicato, & eo amplius poſſint, ſi creditor debitorē ſemper appellauerit, nomináque exegerit antequam fœnus vltra duplum ſortis excurreret: Quod in vſura cēteſima demum fit mēſe nono ſupra decimūſextū annū. Accurſius autē & qui eū ſecuti ſunt, longè (niſi fallor) abfuerunt ab intelligentia huius ſenſus, quando & ipſi alioquin vſurarum rationem priſcam abſurdè intellexerant. Nec me fallebat cum hæc ſcriberē, nō minoris ipſa confidentiæ viſum iri, quàm pridem antinomias adnotaſſe. ſed tanti vtrobique fuit conſcientiæ indulſiſſe.

Lex de vſuris.

IN cap. In quæſtionibus. Coniurationē denique Lucii Catilinæ Iulia mulier detexit: & M. Tullium conſulem in iudicium eius inſtruxit. Legendum Fuluia, ex Salluſtio. & indicium nō iudicium. Fuit enim Tullius index, id eſt delator ad ſenatum, nō autem iudicium eius rei, quæſtionémque exercuit. vel potius in indicium eius M. Tullius ideò inſtructus dicitur: quia indicium fa-

ciẽdum ipſe curauit, perfecítque quod curauerat opera eius mulieris. quoniã
Indicium. indiciũ propriè eius eſt qui vnà peccauerit, vt inquit Donatus in Eunuchũ: ídque ex verbis Ciceronis in Diuinatione ſatis liquet: Quapropter(inquit)ſi tibi indicium poſtulas dari quod tecum vnà feceris: cõcedo ſi id lege permittitur. vbi tamen corruptè etiam iudicium legebatur. ſed Aſconius adnotauit: & indicium eius eſſe dicit, qui facinoris cuius ipſe conſcius eſt latebras indicat impunitate propoſita. Hoc autem in Catilinæ coniuratione contigiſſe, ex Salluſtio conſtat his verbis, Tarquinius ad ſenatum adductus erat: quem ad Catilinam proficiſcentem ex itinere retractum aiebant. Is cum diceret ſe indicaturũ de coniuratione, ſi fides publica data eſſet: iuſſus à Cõſule quæ ſciret edicere, eadem ferè quæ Volturcius de incendiis, de cæde bonorum, itinere hoſtium, ſenatum docet. Idem alibi, Volturcius primo fingere alia omnia: diſſimulare de cõiuratione. Poſt ubi fide publica dicere iuſſus eſt, omnia aperit. Indicare μηνύειν Græcè dicitur. Inde τὰ μήνυτρα non tantùm mercedem indiciis, ſed etiam peculiari ſignificatione impunitatem conſcio propoſitam, apud Græcos oratores ſignificant.

A D legem Iuliam de adulteriis, circa principium. Marito iure mariti accuſanti illa præſcriptio obiicitur, ſi legẽ prodidiſſe dicatur ob hoc, & reliqua. Puto hic deeſſe negationem: vt ſit, ſi non legem prodidiſſe dicatur. Eſt enim hoc verbũ ſolenne in exceptionibus. Vlpianus, De pignoribus, in cap. Si debitor, Dabitur enim poſſidenti hæc exceptio, ſi non conuenit, vt eadem res mihi quoque pignori eſſet. Martianus, Tali enim exceptione prætor creditorem tuebitur, ſi non inter creditorem & eum ad quem vſuſfructus pertinet, conuenerit vt vſuſfructus pignori ſit. Marcel. in cap. Creditor, Qui potiores in pignore habeãtur, Exceptio enim prioris vtilis eſt, ſi non mihi antè hypothecæ pignoriſve nomine ſit res obligata. Idem, Quòd ſi ille excipiat, ſi non conuenit vt ſibi res ſit obligata, hic in modum ſupra relatum replicabit. Hoc autem in loco fortaſſe non, negatiua particula, ſed extraquam reſtituenda, hoc modo, Extraquam ſi legem prodidiſſe dicatur. Accommodata eſt enim hæc particula in conceptionibus exceptionũ, vt apud Vlpianum, De fluminibus, Labeo ſcribit, nõ eſſe dandam exceptionem ei qui interdicto conuenitur, ant niſi ripæ tuendæ cauſa id factum ſit: ſed ita excipiendũ ait, extraquam ſiquid ita factum ſit, vt lege fieri licuit. Cicero libro ſecundo Rhetoricorum, Agit is cuius manus præciſa eſt, iniuriarum: poſtulat is quicum agitur à Prætore exceptionem, extraquam ſi in reum capitis præiudicium fiat. Hic is qui agit, iudicium purum poſtulat: ille quicum agitur, exceptionẽ ait addi oportere. In his & huiuſcemodi aliis priſcis conceptionibus multa erat ſermonis Latini gratia atque elegantia: ſed à pauciſſimis hodie animaduerſa, cum quilibet ſibi Tullianæ dictionis iudicium arroget, faſtidio iniquiſſimo, & interdum putidiſſimo. Quod autem ſequitur, Lenocinii quidem crimen lege Iulia præſcriptum eſt, cum ſit in eundem maritum pœna ſtatuta, qui de adulterio, & reliqua. Lego, Lenocinii quidem crimini lege Iulia præſcriptum eſt: cum ſit eadem in maritum. Præſcribere pro excipere cum datiuo iungitur. Quintilianus libro ſeptimo, Cũ ex præſcriptione lis pẽdeat, de ipſa re quæri

Formula exceptionũ

Extraquam in exceptionibus.

Præſcribere.

non eſt neceſſe. ignominioſo patri filius præſcribit: de eo ſolo iudicatio eſt, an liceat. Marcel. lege tertia, De præuaricatoribus, Nã ſi reus accuſatori ideò præſcribit, quòd dicat ſe ab alio accuſatum & abſolutum. εἰ γὰρ ὁ φθάνων τὴν γραφὴν παραγράφεται, ὡς πρότερον ἀποφυγὼν αὐτὸν ὑπ' ἄλλου κατηγορηθέντα.

I N cap. Inter liberas, ſub eodem titulo, legẽdum ſic cẽſeo eo loco vbi areola relicta eſt, Lex Iulia ſtuprum & adulterium promiſcuè καὶ συμμιγῶς appellat. & paulo pòſt, Stuprum verò in virginẽ viduámve cõmittitur. Quod Græci διαφθορὰν appellant. Salluſtius, Erat ei cum Fuluia muliere nobili ſtupri vetus conſuetudo. Cicero in Antoniana ſecunda, Frequẽtiſſimo ſenatu, Calend. Ianuariis, ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum Dolobella odii cauſam auſus es dicere, quòd ab eo ſorori & vxori tuæ ſtuprum oblatum eſſe cõperiſſes. Idem in Ver. act. vlti. Noctu ſtupri cauſa lectica in vrbẽ introferri ſolitus eſt ad mulierem nuptam vni, propoſitam omnibus. In his exemplis Ciceronis ſtuprũ Stuprum.
pro adulterio ponitur. quod parũ Papinianus animaduertiſſe videtur. Tranquillus, Ne prouincialibus quidem matrimoniis abſtinuiſſe, vel hoc diſticho apparet. Vrbani ſeruate vxores, mœchũ caluum adducimus. Auro in Gallia ſtuprum emiſti: hic ſumpſiſti mutuũ. Plautus in Amphitr. Ita me probri, ſtupri, dedecoris à viro argutam meo? Idem Tranquillus, ſtuprare pro adulterare dixit in Nerone. Latinè etiam probrum appellatur. Cicero in eadẽ Philip. Probrum.
Probri inſimulaſti pudiciſſimam fœminam. Liuius, Matronæ probri accuſatæ. Vtitur & Trãquillus in Cæſ. Græci adulteriũ μοιχείαν, διαφθορὰν, φθορὰν, αἰσχύνην dicunt: quod vltimum Latinè probrum eſſe videtur. Plautus ad verbum dedecus dixit. De virgineo amplius dicunt διακόρησιν. Nõ magnopere autem de huiuſcemodi verbis Græcis reſtituendis laborandum eſt, duntaxat cum ſine iis ſenſus legum reſponſorúmve planus eſt. ſiue enim hic διαφθορὰν legamus, ſiue φθορὰν, non magnopere refert. Legi enim in fragmentis Pãdectarũ Græcarum φθορεῖς pro corruptoribus virginum: qui & vitiatores dicti ſunt: & φθορὰ Græcis etiam pro ſtupro in vſu eſt. Et ὕβρις, Cicero flagitium appellat.

I N cap. Si vxor, Planè ſiue iuſta vxor fuerit, ſiue iniuſta, accuſationẽ inſtituere vir poteſt. Nam & Sextus Cæcilius ait, Hæc lex ad omnia matrimonia pertinet: & illud Homericũ affert. Accurſius velut Mercuriali numine inſtinctus, vxorẽ iuſtã iniuſtámque tripliciter enarrauit: & in omnibus aſtipulatorẽ habet Bartolũ: me verò in nulla aſſenſorẽ. nam iuſta mulier ſic vt filius iuſtus dicitur: de quo vocabulo ſatis multa in priore editione diximus. Vt ergo iuſtus eſt filius, qui omneis numeros iuris familiaris filialíſque obtinet: ita iuſta Iuſta vxor.
vxor omni iure coniugii prædita erat. πάντας ἀριθμοὺς τοῦ συνοικεσίου πεπληρωκυῖα καὶ κεκτημένη. Aliã autẽ olim fuiſſe matrẽfamiliâs, & aliã matronã vxorémq; alibi planũ fecimus. Hodie iuſtæ vxoris appellatio aut nulla eſt, aut eius eſt vxoris quæ iuſtis ſponſalibus & palàm in viri manum coiit, non occulto conſenſu. Locus autem Homeri hic citatus ab Vlpiano, Iliados libro nono ita legitur,

Ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεΐδαι. ἐπεὶ ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων
Τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται, ὡς καὶ ἐγὼ τὴν
Ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτήτην περ ἐοῦσαν.

Ecquid amare ſuas ſolis fas cenſet Atridis?
Quidni igitur prudens vxorem diligat imo
Pectore quiſquis erit? ſiquidem Briſeida partam
Marte meo dudum, dilexi haud ſecius ipſe.

Verba ſunt Achillis ad legatos ab Agamemnone, & Græcis ad eum miſſos, Quanam igitur (inquit) de cauſa Agamemnon Græcorum populos congregandos curauit, ad Troiámque tranſportandos? Nunquid aliam ob cauſam, quàm propter Helenam illam formoſam? An tãdem Atridæ ſoli hominum vxores ſuas amãt? Briſeis autem erat nobilis fœmina, quam honoris cauſa ex captiuarũ numero delegerat permittentibus Græcis, aut eximiã aliâs acceperat, eámque vxoris iuſtæ loco habere inſtituerat. Iniuſtã ergo vxorẽ Vlpianus vel non iuſtam: pallacam vxoris numero locóque habitam intellexit.

Q V O D autem ſequitur, Sed & in ea vxore poteſt maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit: quanuis ſi vidua eſſet, impune in eam ſtuprum committeretur: Accurſius vulgarem pro peruulgata & proſtituta paſſim perperam intellexit, & in antinomia diſſoluenda deſultoria grauitate, & cõſtantia vtitur more ſuo. Ego vulgarem plebeiam intelligo, quæ matriſfamiliâs nomen obtinet. Lex autem, Quæ adulterium, quæ lex eſt Conſtantini, de ea fœmina ſanxit, quæ cum fœditate miniſterii matriſfamiliâs nomen retinere nõ poteſt. Huic ſenſui aſtipulantur Tranquilli hæc verba in Tyberio, Matronas proſtratæ pudicitiæ quibus accuſator publicus deeſſet, vt propinqui maiorum more de communi ſententia coercerent, auctor fuit. Et inferius, Fœminæ (inquit) famoſæ vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exoluerentur, lenociniũ profiteri cœperunt: & ex iuuentute vtriuſque ordinis profligatiſſimus quiſque, quo minus in opera ſcenæ arenæque edẽda ſenatuſcõſ. tenerentur, famoſam iudicii notam ſponte ſubibant, eos eáſque omneis, ne refugium in tali fraude cuiquam eſſet, exilio affecit. Ex cuius verbis intelligimus mulieres, quantumuis proſtitutæ pudicitiæ lege tamen teneri: ſi nõdum ignominia notatæ nomen amiſerant matronarum matrumqueſamiliâs.

I N eodẽ tractatu Ad legẽ Iul. de adul. cap. Si maritus, Legis Iuliæ, de adulteriis cap. ſeptimo ita cauetur, Nequis inter reos referat eũ, qui tũc ſine detractione reip. aberit. Et paulò inferius, Neceſſario dicitur ſine detractione. Legẽdũ qui tũc ſine detrectatione reip. cauſa aberit: etiã ſi omnia refragẽtur exẽplaria. Eſt autem detrectare, vitare, fugitare, auerſari, reſtitare. Tacitus libro viceſimo, Nec Sequani detrectare certamen. Fortuna melioribus affuit: fuſi Lingones, ἐφυγομάχουν. Quintilianus in ſecũdo, Rhetoricè officia ſua non detrectet, nec occupari gaudeat pertinẽtẽ ad ſe laborẽ: quæ dum operæ cedit, iam penè poſſeſſione depulſa eſt. Arria. infrà, De re militari, Grauius autẽ delictũ eſt, detrectare munus militiæ, quàm appetere. ἴσῳ ἀπαξιοῦσθαι τὴν τῆς στρατείας λειτουργίαν. Sine detrectatione igitur is abeſſe dicitur, qui occaſionem non quæſierit cauſæ dictionis euitandæ. ὁ μὴ ἀποδημῶν ἀναδύσεως ἕνεκα, vel ἐκδύσεως χάριν.

Detrectare

Q V O D autẽ ſequitur, Quòd ſi quis præſens ſit, vice tamen abſentis habeatur: vtputa qui in vigilibus vel vrbanis caſtris militat. de caſtris Prætorianis intelligendũ, in quibus Prætoriani milites ſtatiua ſua habebant, & ſemper

Prætoriani

principibus præſto erant. ii à cohorte prætoria originem habuerunt: de qua nos alibi diximus. Tranquillus in Galba, Germanorum cohortem à Cæſaribus olim ad cuſtodiam corporis inſtitutam diſſoluit: ac ſine commodo remiſit in patriam. Hæc & caſtra prætoria appellantur à Capitolino.

IN lege, Quòd ait lex, Cum filia adulterum deprehenderit, non occiſum videtur. Vidi librum antiquum, in quo ocioſum ſcriptum fuerat, ſed litura confoſſum, & pro eo verbo occiſum aſcriptum, errore lectoris, atque ignorantia. Non eſt ocioſum (inquit Vlpianus) id eſt, vt Græci dicunt, οὐκ ἀργὸν ἐστὶ, quod ait, Cum filia adulterum deprehenderit. id eſt, nõ de nihilo adiecta ſunt hæc verba, non ab re, non temere. οὐκ εἰκῇ, οὐδὲ τυχόντως. habent enim certam ſignificationem & animaduertendã. non enim aliter interficere patri cõceditur adulterum, niſi in ipſa turpitudine deprehẽſum. Labeo quoque (inquit) ita probat, & Põponius ſcribit in ipſis rebus Veneris deprehẽſum occidi. Et hoc eſt quod Solon & Draco dicunt, Exiſtimo hæc verba Græca in area quæ ſequitur ſcribẽda: ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα. Iam primũ deprehenſi dicuntur, qui effugere nequeunt, vel vitare cum maximè cupiant, aut è re incommodè nata ſe explicare & ſubducere. Quintilianus in duodecimo, Itaq; reperias quoſdã in diſputãdo mirè callidos: cum verò ab illa cauillatione diſceſſerint, non magis ſufficere in aliquo grauiore actu, quàm parua quædam animalia quæ in anguſtiis mobilia, in campo deprehendũtur. ἀποροῦνται, vel εἰς ἀμηχανίαν καθίστανται. hoc eſt nullum in ſe aut in alio præſidiũ reperiunt: omni conſilio, omníque ope defecta ſunt. Idem lib. decimo, Scribendũ quoties licebit. Si id non dabitur: cogitandum. ab vtroque excluſi debent tamen vincere: vt neque deprehenſus orator, neque litigator deſtitutus eſſe videatur. Deprehenſum dicit oratorem τὸν δὲ ἀμηχανίας ἀποροῦντα καὶ ἀπολογίας ἐστερημένον: qui eò vſque ad infantiam redactus eſt, vt iam nihil cauſificari poſſit, quo minus cauſa cadat. Sic Curtius de Alexandro in anguſtiis hærente, Tunc hæſitabat deprehenſa felicitas: nec aliud remediũ erat, quàm reuerti qua venerat. εἴσχετο πάντῃ τι ὑπερμαλῶς καὶ ἀλύσσων. Deprehẽſus adulter eſt ὁ ἐπαυτοφόρῳ εἰλημμένος, qui eò redactus eſt, vt nec fugere, nec inficiari poſſit. At is demũ eiuſmodi eſt, qui in re ipſa venerea correptus eſt aut inuẽtus: quem Græci ἁλόντα ἐπὶ τοῖς ἀφροδισίοις dicũt: id eſt in Venere deprehenſum, aut in re venerea. Quare Accurſius & qui eius auctoritate adducti ſunt, in horũ verborũ intelligẽtia falſi, alios etiam fefellerũt. id quod ex verbis legis oſtẽdam, quæ apud Lucianũ in Eunucho legimus, Atqui (inquit) iudices, iſte læuibus malis & voce fœminea cæteráque Eunuchi ſimilis, ſi veſtibus ſuis exuatur, magnopere vobis virilis apparebit: niſi ii mentiuntur, qui eum aiunt deprehenſum in adulterio, vt inquit legum tabula, pudenda in pudendis habentem. quod Lucianus dixit, ὡς ὁ ἄξων φησὶ, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα. Leges autem Solonis ἄξονας & κύρβεις appellatas, nemo ignorat qui Plutarchum in Solone legerit, & Græcos oratores. Quòd autẽ τὰ ἀφροδίσια, id eſt res venerea, non ſignificet antecedentia concubitum, colloquia, baſia, contrectationes laſciuas, & locum cõſtitutum, vt Accurſius ex Cicerone cenſuit: verba Ariſtotelis oſtẽdunt, qui libro ſeptimo de Animalibus, de pueris loquẽs, qui hircire dicũtur circa pubertatem, & de puellis quum mẽſes habere incipiunt,

Deprehenſus.

ita inquit, Tum enim maxima cuſtodia indigent: cum præcipuè incitentur ad experientiam rerũ veneris. μάλιστα δ' ὁρμῶσι πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν. Idem, Quæ autem immodicæ ſunt in vſu rerum venerearum: eæ ſi ſæpius pepererint, poſtea ſedantur facilius & caſtigãtur. Cicero in Topicis, Ante rem enim quæruntur quæ talia ſunt: apparatus, colloquia, locus, cõſtitutum, conuiuium: cum re autem, pedum crepitus, ſtrepitus hominum, corporum vmbræ, & ſiquid eiuſmodi: & poſt rem, pallor, titubatio: & ſiqua ſigna conturbationis & conſcientiæ, cæteráque quæ ſuſpicionem facti poſſunt mouere. Ex his verbis apparet aliud eſſe rem veneream, & aliud antecedentia conſequentiáque veneris. Adde quod Vlpianus hic dixit, Ita demum hanc poteſtatem patri cõpetere, ſi in ipſa turpitudine filiã deprehẽdat. & in lege, Capite quinto, dixit in vxore ſua deprehenſum. Turpitudo enim eſt quod tabula legum obſcœna in obſcœnis habere dixit.

IN cap. Si poſtulauerit. Si poſtulauerit accuſator vt quæſtio habeatur de ſeruo adulterii accuſato: ſiue adeſſe voluerit, ſiue intereſſe noluerit, iubent iudices eũ ſeruũ æſtimari. Accurſius ſic legit: & ablatiuũ abſolutũ eſſe cenſet. ego accuſati legendũ eſſe puto: hoc eſt ſerui qui adulterii perpetrati tẽpore in familia rei fuit, & poſtea in alicuius alius dominium trãſit: cui precii æſtimatio dari iubetur. & deeſſe vna dictio videtur, vt ſit ita locus reſtituendus, Siue adeſſe dominus voluerit. Moris autem fuit apud antiquos: vt qui ſeruũ ad teſtimoniũ ferendũ poſceret, is preciũ ſerui fideiuſſores daret, in cauſa tum ciuili tum capitali: idque lege Athenienſium, vt ex Demoſthene liquet in oratione quæ inſcribitur παραγραφὴ πρὸς Πανταίνετον: appellatúrque πρόκλησις: quæ eſt ἐξαίτησις τῶν θεραπόντων εἰς βάσανον ὅτι δικάζοιτο, πρὸς μαρτυρίαν τοῦ πράγματος. Qui autẽ ſeruum ad quæſtionẽ expoſcebat, nõ aliàs æſtimationem dabat, quàm ſi cauſa caderet. Quare fideiuſſor intercedebat inter actorem & reum. quãquam id Demoſthenes poſtulationem aduerſarii depellendo ait iniquum eſſe. ἀναγινώσκει μοι πρόκλησιν μακρὰν, ἀξιῶν ὅν φησιν οἰκέτην ταῦτα συνειδέναι, βασανίζεσθαι.

QVOD autem infrà dicitur in eodem capite, Interrogandíque facultas datur patronis: id ex more priſco eſt. quod Bartolus perperam intellexit. & accuſatores enim & patroni & ſuos & aduerſarii teſtes palàm interrogabant: id quod tum ex Ciceronis orationibus multis in locis, tum ex Quintiliano facilè eſt intelligere: qui libro quinto ſic ait, Reliquæ interrogandi ſunt partes: qua in re primum eſt noſſe teſtem. nam timidus terreri, ſtultus decipi, iracũdus concitari, ambitioſus inflari poteſt. Prudens verò & cõſtans, vel tanquam inimicus & peruicax dimittendus ſtatim: vel non interrogatione, ſed breui interlocutione patroni refutãdus eſt: aut aliquo ſi continget vrbanè dicto refrigerandus. Idem paulo pòſt, Patronus quoque altius & vnde nihil ſuſpecti ſit, repetita percunctatione priora ſequentibus applicando, eò ſæpe perducit homines, vt inuitis quod proſit extorqueat. Idem de interrogatione accuſatoris, At ſi neſcierit actor quid propoſiti teſtis attulerit: paulatim & (vt dicitur) pedetentim interrogando experietur animum eius: & ad id reſponſum quod eliciendum erit, per gradus ducet. Cicero pro Flacco, Vbi eſt igitur illa laus oratoris, quæ vel in accuſatore antea, vel in patrono

Mos priſcus in teſtibus interrogãdis.

ſpectari ſolebat: bene teſtem interrogauit, callidè acceſſit, reprehendit, quo voluit adduxit, cõuicit, cum elinguem reddidit. Ex hoc more emanauit id quod dicitur in lege, Si quando, Cod. De teſtibus. quo in loco Accurſius tanquam in luto addubitationis hæſit.

IN cap. Si adulterium. Imperatores, Marcus & Antoninus, & Commodus filius. Accurſius ignorãtia hiſtoriæ nulli hodie nõ cognitæ, hoc in loco pueriliter addubitauit. Quare adnotandum duximus Marcum Antoninum, qui ab inſtituto vitæ Philoſophus dictus eſt, ſucceſſiſſe Antonino Pio Auguſto. Hadrianus enim princeps Ro. cum idoneum ſibi imperii ſucceſſorem quæreret, ea lege Antoninum, qui poſtea Pius dictus eſt, adoptauit, vt ipſe Antoninus Marcum Annium amitæ ſuæ filium adoptaret. qui Marcus adoptionis iure Aurelius vocari cœpit. hic Fauſtinam duxit vxorem, quæ ab impudicitia infamiam contraxit. ex qua Commodum filium ſuſcepit, vt aliqui opinati ſunt adulterio quæſitum. Verum M. Philoſophus eius pater vir optimus, poſt mortem Antonini Pii, qui hoc ipſo in loco diuus Pius dicitur, ad imperium iubente ſenatu aſſumptus eſt: id quod ipſe minimè affectauerat. Auguſtúſque factus nouo exemplo fratrem ſuum conſortem imperii ſibi eſſe voluit & iuſſit: Luciúmq; Verum Commodum eum appellandum cenſuit, Cæſarémque dixit & Auguſtum. túmque primum Ro. imperium duos Auguſtos pari poteſtate cœpit habere. Ipſe etiam Marcus Antoninũ ſe vocare cœpit, quaſi diui Pii filium: fratrémque ſuum Commodum præter nomina ſupradicta, Seuerum etiam nominandum cẽſuit & Antoninum: videlicet eum intelligi filium ſuum volens: qui tamen longè alienus ab eo moribus & vitæ inſtituto poſtea fuit. Hi cum velut gemini aliquandiu imperaſſent, Lucio Vero Commodo morte ſublato Marcus philoſophus ſolus in imperio fuit: filiúmque Commodum imperii ſucceſſorẽ reliquit cum omni vitæ fœditate, tum verò gladiatura & crudelitate infamem & probroſum. Gemini igitur Auguſti ſæpe in libris huius ſtudii, diui fratres, interdum Seuerus & Antoninus, interdum Marcus & Antoninus appellantur: vt hoc in loco. in quo ipſo Commodus pro filio Marci intelligitur: alibi pro Lucio Seuero. Diui autem dicuntur, quia inter diuos relati ſunt: qui honos apotheoſis appellabatur: quæ quo ritu fieret, Herodianus libro quarto hiſtoriæ ſuæ retulit, quam exorſus eſt à Commodo.

Duo Augusti primum facti.

Diui fratres.

IN tractatu, De vi publica, cap. Qui cœtu conuerſo, turba, ſeditione incendium fecerit. Tametſi Accurſius ſic legat, tamẽ legẽdũ cenſeo, Qui cœtu, cõcurſu, turba. Sic in cap. Qui dolo malo. Item qui cum telo dolo malo in con tinẽti fuerit. lego in cõuẽtu: vt Accurſius ipſe ſuſpicatus eſt. Eſt autẽ cõuẽtus conciliũ, vbi conſiliũ à multis agitatur. Salluſtius, Primo cõuẽtu quẽ ab regibus factũ ſuprà memorauimus. Cicero in Ver. cõuẽtũ maximũ de cõuiuio dixit, in Verrẽ. Alibi pro negociatorũ multitudine, qui negociãdi cauſa aliquò cõueniũt, tãquam in cõciliabulũ, nõ vt illic ſint incolæ: vt hodie Lugduni fit nundinãdi gratia. Apud Plinium libro tertio, conuentus legimus pro iis quos dies magnos noſtri vocant: & verbum conuenire eodem pertinens: Carthaginem, inquit, conueniunt populi lx. id eſt iura Carthagine petunt. quod nũc

Conuentus.

Conuenire.

reſortiri dicimus vernaculo vocabulo non temerè prolato: eſt enim à cõſuetudine Græcorum, qui λαγχάνειν δίκας dicunt. & Romani ſortes iudiciorum dicebãt. vt Virgilius in ſexto, & Iuuenalis in Satyra decimatertia, vbi vrnæ Prætoriæ meminit. Illud verò ridiculũ eſſe dicerem, quòd Accurſius in cap. Lege Iulia, oratorũ nomine doctores artium intelligi voluit, qui à Græcis Rhetorici vocantur: niſi hæc ignorantia animaduerſione ſeria potius atque adnotatione, quàm riſu digna eſſet: videlicet vt qui comitem aut aſſeclam præceptoris pulſaſſe dicetur, is de vi publica continuo teneatur. Sunt igitur oratores hoc in loco iidem qui legati: vt apud Virgiliũ in xi, Iámque oratores aderant ex vrbe Latina Velati ramis oleæ, veniámq; rogantes. Liuius, Theii oratores cum infulis & velamentis ad Romanos miſerunt. quo vocabulo eos legatos propriè ſignificari cẽſeo, qui deprecabũdi veniunt: tametſi πρέσβεις apud Græcos, vnde hoc Latinum per imitationem ductum mihi videtur, legati dicantur omnis generis, etiam legati in exercitu.

Oratores.

A D legem Corneliam de ſicariis, cap. pri. Quíve cum magiſtratus eſſet, publicóve iudicio præeſſet, operam dediſſet, quo quis falſum iudicium profiteretur, vt quis innocens cõueniretur. Sic Accurſius legit, & omnia habent exemplaria quæ videre mihi contigit. Sed nihiloſecius legendũ omnino cenſeo indicium non iudicium, & circumueniretur. Nam præterquam quòd abſurdum eſt profiteri iudiciũ à Iuriſconſulto eſſe dictum, pro eo quod eſt ſententiam proferre, vt Accurſius intellexit: tum verò ſequentia verba nõ cohærent, vt quis innocens conueniretur. Eſt autem profiteri indicium, vltro ſeſe conſortéſque criminis deferre, id quod Cicero indicium ſibi poſtulare dixit in Diuinatione, vt nos ſuperius oſtendimus. Sic idem Cicero operam profiteri, & potentiam dixit in Verrem, Qui ſequeſtres aut interpretes corrũpendi iudicii ſolent eſſe: quique ad hanc rem potentiam ſuam, aut impudẽtiam profeſſi ſunt. id eſt vltrò obtulerunt. ἐπηγγείλαντο. Vt autem circũueniretur legendum cenſeam, auctoritate Ciceronis adducor, præterquam etiam quòd conueniretur hoc loco nõ congruit. Is igitur in oratione pro Cluentio, Hanc ipſam legem (inquit) ne quis iudicio publico circũueniretur, C. Gracchus tulit. Idem, Mulier Romam proficiſcitur cum magno comitatu & pecunia: quo facilius circũuenire iudicio capitis, atque opprimere filium poſſet. & ſic identidem. Hæc autẽ lex Cornelia dicitur, quia à Lucio Sylla Cornelio lata eſt. prius tamen Sẽpronia dicta à Caio Graccho, qui primus eam tulit, vt auctor eſt idem Cicero. Et rurſus in Bruto, Iſocratẽ primo artem dicendi eſſe negauiſſe: Scribere autem ſolitum orationes, quibus in iudiciis vterentur. ſed cum ex eo, quia quaſi committeret contra legem, quo quis iudicio circũueniretur, ſæpe ipſe in iudicium vocaretur: orationes aliis deſtitiſſe ſcribere. Quibus verbis intelligimus eandem legem Athenis fuiſſe ante leges Sempronia & Corneliam. Eſt autem circũuenire, inuidia conflata, & factione opprimere. Cicero in Ver. Quid te à Centuripina ciuitate, cæteriſque ciuitatibus Siciliæ circũueniri atque opprimi dicis? tua te Meſſana circũuenit. hoc eſt enim quod Græci καταστασιάζειν dicunt: vt Demoſthenes πρὸς Λεωχάρην, Καὶ μὴ περιιδεῖν πένητας ἀνθρώπους καὶ ἀδίκως καταστασιασθέντας ὑπὸ παρατάξεως ἀδίκου. & itidem πρὸς Εὐβουλίδην.

Indicium profiteri.
Indiciũ ſibi poſtulare.
Circũuenire iudicio.
Circũuenire.

IN eodem cap. Quíve magiſtratus iudéx vc quæſtionis ſub capitalem cau-ſam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. His verbis Prætor vrbanus ſignificatur, non is cui iuriſdictio ſorte obtigerat, ſed alter: vt ex oratione Ciceronis pro Murena intelligimus, qui ita præerat iudiciis publicis, vt præſides apud nos vnus aut alter in curia cẽtenaria claſſi præſident capitali, quam criminalem tholum vocãt, tornellam lingua vernacula appellantes. Is etiam quæſitor dicebatur, vt auctor eſt Aſconius in Præturam vrbanam. Quæſtio enim ſtatus & conſtitutio cauſæ dicitur. Fabius libro tertio, Quæſtio enim in iudiciali materia dupliciter accipienda eſt. altero modo, quo dicimus multas quæſtiones habere controuerſiam: quo etiam minores omnes complectimur. altero quo ſignificamus ſummam illam in qua cauſa vertitur. ex qua naſcitur ſtatus, an factũ ſit: an rectè factum ſit. Propterea factũ eſt vt quæſtio pro publico iudicio accipiatur: & Quæſitor is dicatur qui quæſtionẽ habet, hoc eſt qui inquirẽdũ curat de crimine, de eóq; iudiciũ exercedũ. Hic quæſitor ſedebat pro tribunali, Iudices autẽ in ſubſelliis: omniáq; fermè in poteſtate habebat. Cicero in Bruto, Itaq; intelligẽs dicẽdi exiſtimator videt oſcitantẽ iudicem, loquentẽ cum altero, nõnũquã etiã circulantẽ, mittentẽ ad horas, Quæſitorem vt dimittat rogãtẽ. intelligit oratorẽ in ea cauſa nõ adeſſe, qui poſſit animis iudicũ orationẽ admouere, tanquam fidibus manũ. Quæſitorẽ vocat Prætorẽ, in cuius erat poteſtate ſoluere concilium cum liberat, & dare veniã abeundi coactis iudicibus: quod interdũ iudices tædio affecti poſtulabant, horam nõ expectantes. Idem pro Murena, Cogendi iudices inuiti, retinendi cõtra voluntatem. Et Philippica quinta, Quæro igitur ſi Lyſiades citatus non reſponderit, excuſetur Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romæ & Athenis res iudicare? accipiétne excuſationem is qui quæſtioni præerit? Idem in Vatinium, Quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate poſt Vrbem conditam Tribunoſplebis appellarit, ne cauſam diceret? num quis reus in tribunal ſui Quæſitoris aſcenderit, cúmque vi deturbarit, ſubſellia diſſiparit, vrnas deiecerit? Ad hanc autem ſimilitudinem (inquit Aſconius) Virgilius Minoem iudicem apud inferos, tanquam Prætor ſit rerum capitalium, Quæſitorem appellat. dat ei ſortitionem, vbi vrnam nominat: dat ei electionem iudicum, cum dicit, Conciliúmque vocat. dat cognitionem facinorum, cum dicit, Vitáſque & crimina diſcit. Verba Virgilii hæc ſunt, Nec verò hæ ſine ſorte datæ ſine iudice ſedes: Quæſitor Minos vrnam mouet. ille ſilentum Conciliúmque vocat, vitáſque & crimina diſcit. Per ſyncopen etiam quæſtor dicitur. Cicero in Catilina, Iam hoc nemini dubium eſt, qui reo cuſtodiam, quæſtori gratulationem, indici præmium decreuit: quid de tota re & cauſa iudicarit. Quibus verbis quæſtorem coniurationis ſeſe vocat ob decretam ſibi Conſuli à Senatu quæſtionem. Quærere enim & quæſtionem habere, quod & inquirere dicitur, id eſt quod informare vulgò à noſtris appellatur. Vnde rem requæſitam dicebant, cum ad vindictam criminis aliquid ſtatuebatur de reis, aut vt ad tormenta ſeruorum iretur pro crimine comperiendo, vt ipſe pro Cluentio, Quid? Romæ quæſitum de iſtis hominibus non erat? itáne tandem mulier iam non morbo, ſed ſcelere fu-

Iudex quæſtionis in tholo capitali.

Quæſtio.

Quæſitor.

Virgilii locus.

Quærere & Inquirere.

Res requæſita.

rioſa : cum quæſtionem habuiſſet Romæ, cum de honeſtiſſimorum virorum ſententia conſtitutum eſſet, ſatis quæſitum videri : eadem de re triennio pòſt in filii caput quæſtionem habere conata eſt? id eſt non repetẽdos eſſe ſeruos ad quæſtionem. Plinius ad Arrianum libro ſecundo, Reſpondit Fronto Catius, deprecatúſque eſt ne quid vltra repetundarum legem quæreretur : omniáque actionis ſuæ vela vir mouendarum lachrymarum peritiſſimus, quodam velut vento miſerationis impleuit. magna contentio, magni vtrinque clamores : aliis cognitionem Senatus lege concluſám, aliis liberam ſolutámque dicentibus : quantúmque admiſiſſet reus, tantùm eſſe vindicandum. Quærere hoc in loco pro iudicium exercere, Plinius accepit: & quod dicit cõcluſam Senatus cognitionem, hunc habet intellectum, aſtrictam vno iudicio repetundarum : quia ab initio Senatuſconſ. factum fuerat in eam ſentẽtiam, vt de Priſco reo lege repetũdarum quæſtio haberetur: cum tamẽ Priſcus immanitate criminum maiorem pœnam meritus eſſet. non licebat autem hominem delatũ pluribus legibus reum fieri apud Prætorem & iudices: ſed Senatus legibus erat ſolutus, vt auctor eſt Quintilianus. Paulus ſuprà, De accuſationibus, Senatus cenſuit ne quis ob idem crimen pluribus legibus reus fieret. ὥστε τὸ αὐτὸ παρανόμημα πολλαχῶς κρίνεσθαι. Ferre quæſtionem, eſt vindicãdum facinus iudicibus præbere & mandare : vel potius ad Senatum referre, vt de vindicando ſcelere extra ordinem Senatuſconſul. fiat, & in iudicium res deducatur. Cicero pro Milone, Non fuit ea cauſa iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quæſtionẽ ferendam. Idem, De hoc igitur latum eſt vt quæreretur. id eſt vt iudicium exerceretur, εἰς κρίσιν τὸ ἀδίκημα καταστῆσαι. Conſtituere quæſtionem, eſt decernere vt vindicetur. Idem in eadem, Hanc verò quæſtionem, etſi non eſt iniqua, nunquam tamen Senatus conſtituendam putauit. erant enim leges, erant quæſtiones, vel de cæde, vel de vi. nec tantùm mœrorem Senatui mors P. Clodii afferebat, vt noua quæſtio cõſtitueretur. Sic Demoſthenes pro Cteſiphonte, εἰσὶ νόμοι περὶ πάντων καὶ τιμωρίαι καὶ ἀγῶνες καὶ κρίσεις, πικρὰ μὲν καὶ μεγάλα ἔχουσαι τὰ ἐπιτίμια. Senatus (inquit Cicero) cẽſuerat vt de cæde Clodii ordinario iudicio quæreretur, non vt extra ordinem quæſtio decerneretur. Tum autem quodlibet publicum iudicium certam & peculiarem formulam habebat iudicii & quæſtionis. qui mos ſublatus eſt, vt auctor eſt idem Paulus in capite, Ordo, ſuprà, De publicis iudiciis. Olim etiam duæ tantùm tabulæ dabantur à Prætore Iudicibus, in quibus ſententiam ſuam ſcriberent : aut enim reum planè abſoluere, aut planè damnare oportebat. Propterea Tranquillus in Auguſto ita inquit, Cum de falſo teſtamento ageretur, omnéſque Senatores lege Cornelia tenerentur : non tantùm duas tabulas damnatoriam & abſolutoriam ſimul cognoſcentibus dedit : ſed tertiam quoque, qua ignoſceretur iis quos fraude ad ſignandum, aut errore inductos conſtitiſſet. Sic Græci, τήν τε σῴζουσαν ψῆφον καὶ τὴν ἀναιροῦσαν ἐλάμβανον. Neque verò eadem lege omnes ordines tenebantur : vt Tranquillus hoc loco ſignificat, & ex Cicerone planum fit in oratione pro Cluentio. Nam lege Cornelia, de ſicariis, Senatores tantùm tenebantur, duntaxat quod ad caput illud pertinet, quod ſuperius enartauimus: Si quis coiſſet, quo quis innocens

Ferre quæſtionem.

Quæſtio cõſtituta.

Duæ tabulæ iudicibus dabantur.

iudicio circumueniretur. Verba Ciceronis hæc ſunt, Neque me illa oratio commoueret, quòd ait Accius indignum eſſe facinus, ſi Senator iudicio quémquam circumueniret, legibus eum teneri: ſi eques Romanus idem fecerit, non teneri. & reliqua quæ ille latè proſequitur in eandem ſententiam: vt illud, Atque vt omittam (inquit) leges alias omnes quibus nos tenemur, cæteri autem ſunt ordines liberati: hanc ipſam legem, ne quis iudicio circumueniretur, C. Gracchus tulit: eam legem pro plebe, non in plebem tulit. Iudicia autem publica & reorum accuſationes inſtitutæ fuerant olim iuuenibus ad eloquentiæ ſtudium exercendis, & ad animorum egregiam contentionem: vt quemadmodum generoſi canes naturæ inſtinctu viſas feras ſtatim adoriuntur: ſic etiam iuuenes nobiles Romæ in ciues improbos impetum egregium conciperent, populóque Romano ſpecimen hac ratione ingeniorum ſuorum præberent. Auctor Plutarchus in Lucullo. *Cur olim & quomodo iudicia publica exercentur.* Quæſtionem habere à Græcis ἐξετάζειν τὸ πρᾶγμα dicitur: quod ad verbum rem quærere Cicero dixit in Verrem, actione tertia, Non dubitabat (inquit) Minutius, qui Sopatrum defendebat, quin iſte quoniam conſilium dimiſiſſet, illo die rem illam quæſiturus non eſſet: cum repente iubetur dicere. Idem pro Cecinna, Quum ego vehementius contenderem, ciuitatem adimi non potuiſſe, Decemuiri prima actione non iudicauerunt: poſtea re quæſita & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. In vtroque loco rem quærere Cicero pro cognoſcere dixit, & expendere controuerſiam. *Rem quærere.* Decernere quæſtionem eſt ſtatuere, vt quæratur de crimine, vt in reos animaduertatur. *Decernere quæſtioné.* Poſtulare quæſtionem eius eſt, qui iniuriam ſibi factam quæritur, aut alteri, quam vindicare ad eum pertineat. *Poſtulare quæſtioné.* Cicero pro Milone, Num quæ rogatio lata? num quæ noua quæſtio decreta eſt? Idem, Decernebat Senatus, vt veteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. Liuius libro ſecundo ab Vrbe, Senatus tumultuoſè vocatus, tumultuoſius cõſulitur: quæſtionem poſtulantibus iis qui pulſati fuerant: decernente ferociſſimo quoque non ſententiis magis, quàm clamore & ſtrepitu. tandem cum iræ reſediſſent, ordine conſuli cœpit. Sed quoniam in exercendis quæſtionibus criminum, ſerui ſæpe tormentis ſubiiciebantur, qui teſtes & arbitri rerum domi perpetratarũ erant, ideò quæſtio pro tormentis vſurpatur, vnde tractatus, De quæſtionibus. Cæſar, De morte patriſſamiliâs, ſi res in ſuſpitionem venit, de vxore ſeruilem in modum quæſtionem habent. ἀνδραποδωδῶς τὴν γυναῖκα βασανίζειν. Hodie à Iuriſperitis hoc verbum aliter vſurpatur, ſicut & alia permulta. quorum loquendi conſuetudo elegantiam priſci ſermonis licentia aliquando caſtiganda fœdauit atque corrupit. cuius indignitatis reputatio nos interdum longius prouehit, quàm ſuſcepti operis ratio expoſcere videatur. tametſi quid magis ad rem pertinet, quàm Iuriſconſultorum verba interpretari, quibus verborum proprietatis cognitionem antiqui tribuerunt? Iudex quæſtionis igitur à Iuriſconſulto dictus eſt Prætor, qui quæſtionibus præerat, id eſt publicis iudiciis, iudicúmque decurias cogebat. *Iudex quæſtionis.* Cicero in Prætura vrbana; Eiuſmodi ſortitionem iudicum homo amentiſſimus fore putauit per ſodalẽ ſuum Quintum Curtium iudicem quæſtionis.

quem locum explanans Aſconius ita inquit, Facilè autem pro veris iudicibus improbi ſupponi poterant, volente iudice quæſtionis. Et pro Cluentio idem Cicero, Condemnatus eſt C. Iunius, qui ei quæſtioni præfuerat. Adde etiam ſi placet, tum condemnatus eſt cum eſſet iudex quæſtionis. Iuuenalis hunc iudicem, Prætorem appellat his verbis in decimatertia Satyra, Improba quanuis Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam: Virgilius Quæſitorem, Quæſitor Minos vrnām mouet. Cicero pro Rabyrio, Iudex ſedebat: Prætor quærebat.

IN eodem cap. Sed & ſi claua percuſſerit. In quibuſdam exemplaribus legimus claui: quod magis probo. Nam claua ferrum non habet, niſi ſi in toris clauorum capita habeat. Sed & ſi claui vel claue percuſſerit, aut cucuma in rixa: quanuis ferro percuſſerit, tamen non occidendi animo: leniendam eius

Cucuma. pœnam. Martialis in decimo, Cucumam fecit Otacilius. Eius diminutiuum

Cucumella eſt cucumella, in cap. Si quando, ſuprà, Si ſeruitus vendicetur. vbi locū mendoſum eſſe cenſeo, vt fortaſſe cineris cucumellas legendum ſit.

IN cap. Inauditum, Inauditum filium pater occidere non poteſt: ſed ac-

Accurſius. cuſare eum apud præfectum præſidémve prouinciæ debet. Accurſius vt alibi ſæpe, ſic hoc in loco diuinabundus, futilitate mira iudicii præditum ſe fuiſſe oſtendit: quem ſatis equidem ipſum admirari nequeo Bartolum virum ingenii felicis & ſolidi, enarrationum tam abſurdarum aſſeclam poſt ſe traxiſſe. Vſqueadeò valuit præiudicium auctoritatis Accurſii in librorum iuris interpretatione, vt ab eius opinione digitum vnum abſcedere vererentur eius poſteri: cum tamen nihil ille penſi habuiſſe videatur, quo minus velut fanaticò feruore inſtinctus, quicquid in buccam veniſſet, in commen-

Inauditus. tarios ſuos referret. Ego inauditum filium hic intelligo filium ἄκριτον: hoc eſt reum iudicio non conuictum, & indicta cauſa patrem interficere non

De patria poteſtate. poſſe: de quo verbo ſuperius ſcripſimus. Scire autem oportet tantam fuiſſe priſcis in liberos poteſtatem, vt pater de liberis ſtatuere citra iudicium poſſet, etiam capitaliter. id quod ex Ciceronis oratione pro domo ſua intelligere poſſumus, qui de Clodio loquens, qui ſe in adoptionem plebeio homini dederat, cum ex genere patriciorum eſſet: videlicet vt ei Tribuno plebis eſſe liceret: ita inquit, Sed cum hoc iuris à maioribus proditum ſit, vt nemo ciuis Rōma. aut libertatem aut ciuitatem poſſit àmittere, niſi Senatus auctoritate factum ſit: quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa dicere: (credo enim, quanquam in illa adoptione legitimè factum eſt nihil, tamen te eſſe interrogatum, auctórne eſſes, vt in te P. Fonteius vitæ necíſque poteſtatem haberet vt in filio:) quæro, ſi aut negaſſes aut tacuiſſes, ſi tamen id XXX. curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum eſſet ratum? certè non. Quid ita? quia ius à maioribus noſtris ita comparatum eſt, vt ciuis Romanus libertatem nemo poſſet inuitus amittere. Quibus verbis planum ſit, qui in adoptionem ſe olim dabant, eos libertatem amittere: quia ius patriæ poteſtatis hoc ferebat, vt vitæ necíſque poteſtas in filium eſſet patri aſcititio. Proptereà conceptis verbis ii qui ſe in adoptionem dabant, interrogabantur. (Cuius moris inſtar quoddam obſeruatur in iis hominibus hodie, qui cœnobiis

conſecrantur:ipſi enim quaſi in adoptionem tranſeunt,& in poteſtatem Cœnobiarchæ quaſi patris ſe mancipant) cui conſequens eſt,vt qui in adoptionẽ ſeſe dediſſent,ii maxima capitis diminutione afficerentur. Quare non de nihilo eſt quod à Iuſtiniano in Inſtitutionibus dicitur,in tractatu De patria poteſtate. Et per hæc facilius ſententia legis vltimæ percipitur: in tractatu Patriæ poteſtatis Cod. Valerius libro quinto, Bruti æmulatus exẽplum Caſſius, filium, qui Tribunus pleb. agrariam legem primus tulerat: poſtquam illam poteſtatẽ depoſuit, adhibito propinquorum & amicorũ conſilio, affectati regni crimine domi damnauit,verberibúſque affectũ necari iuſſit. Huius etiam Spurii Caſſii meminit Liuius libro ſecundo ab Vrbe. Hunc morẽ poſtea ſublatum,ex verbis Vlpiani hoc loco intelligimus:nec mirum cũ etiam coercita ſit dominorũ poteſtas in mancipia. Quin & idem iuris olim Gallis fuiſſe,Cæſar in ſexto commentario auctor eſt: Viri (inquit)in vxores, ſicuti in liberos, vitæ necíſque poteſtatẽ habent. & cum paterfamiliâs honeſto loco natus deceſſit,eius propinqui conueniunt: & de morte, ſi res in ſuſpicionem venit,de vxoribus ſeruilem in modum quæſtionẽ habent. Eundem etiam morẽ olim Romæ fuiſſe in vxores interdum vt mariti animaduerterent,Liuius intelligẽdum nobis reliquit libro nono de bello Maced. quo in loco de proditis Bacchanalibus loquitur,iudicióq; Senatus damnatis: Plures(inquit)dãnati quàm in vincula coniecti ſunt:magna vis in vtraque cauſa virorũ mulierúmq; fuit. Mulieres damnatas cognatis,aut in quorũ manu eſſent,tradebãt,vt ipſi in priuato animaduerterent in eas. Si nemo erat ſupplicii exactor, in publico animaduertebatur. Adnotauimus alibi nonnulla eiuſmodi matrimonia fuiſſe,vt vxores in manum ac mancipiũ maritorum tranſirent. Quare Liuiano teſtimonio mulieres quæ in manum virorum conuenerant, maritis ad ſuppliciũ ſumendum ſenatus decreto traditæ ſunt.

Virilis animaduerſio olim in vxores.

In manu eſſe mariti.

I N cap.ſequenti, Aconitum: Pituocarpas. Nemo hodie doctorum ignorat Pityocampas legendum,vel more antiquo Pituocampas, aut bupreſtim. Plinius libro vigeſimotertio,de Sapa loquens, Vſus eius contra cantharidas,bupreſtim,pinorũ erucas,quas Pityocãpas vocant, Salamandras,& contra mordentia venenata.de quibus Dioſcorides lib.ſecundo, κανθαρίδος πιτυοκάμπης, ἢ σαλαμάνδρας, ἢ βουπρήστεως dixit. Eruca inſectum eſt villoſum,quod hirſutam Columella appellat. In hortis paſſim videtur, arborum folia exedens. Campe hæc Græcis à flexu dicta eſt:quia in arcum arrependo curuatur. De bupreſti Plinius in trigeſimo, Bupreſtis animal eſt rarum in Italia: ſimillimum ſcarabeo lõgipedi. fallit inter herbas bouem maximè,vnde etiam nomen inuenit: deuoratúmque tacto felle ita inflammat vt rumpat. παρὰ τὸ πρήσαι τοὺς βοῦς. Paulus AEgineta libro quinto,venenatorũ nomina ex Dioſcoride(vt opinor)ad verbum recẽſens: Noxia(inquit)ex animalibus hæc ſunt: cantharis, bupreſtis, ſalamandra,pityocampe, lepus marinus,rubeta,quæ & rana paluſtris muta dicitur, irudines voratæ. Cicuta vero ab eodẽ inter ſemina venenata adnumeratur. Mandragora è genere liquamentorum eſt vel ſuccorũ,quæ ille ἐπίσματα vocat. Aconitum in genere radicum ponitur. Hæc etiam omnia à Dioſcoride tractantur libro ſexto. qui noxia medicamenta in libris ſuis adieciſſe ait,duas

Eruca.

Bupreſtis.

Venenata medicamenta.

aut treis ob cauſas. Partim enim eorum naturam vímque maleficam nouiſſe,
conducibile ideo exiſtimabat, vt contra ea venena remedia homini in prom-
ptu eſſent ante exquiſita & comparata. partim vt qui venena ſumpſiſſent im-
prudenter, ex affectione ægrotationum deprehendere indicia cuiuſque hauſti
veneni poſſent, congruáque ſubinde ſibi remedia adhibere: cũ eo quoq; quòd
ii qui his venenis pro morborum remediis vti inſtituerunt, aliis medicinis cõ
temperatis, cautius & ſalutarius vti poterũt, cum eorum naturã viréſque per-
didicerint. Id quod eò pertinet, quod lex Cornelia de venenis ſtatuit. quum
enim ob cauſam proxime dictam, pigmentariis & medicamentariis liceat pu-
blice hæc habere vænalia ad vſum ſalutarem: tamen ſicui temere dederint &
inconſulte, in fraudem ipſi capitalem incidunt. Legis autem verbis non tene
Philtra. bantur qui philtra dabant, id eſt amatoria pocula, vt hic dicitur: nec qui oxy-
Oxytoca. toca, id eſt partus adiuuantia: aut arrenogona & thelygona ad mares fœmi-
Arrenogona. náſque concipiendas. ſed tamen extra ordinem puniebantur, ſi euentu noxia
Thelygona erant, vt hic dicitur. ſæpe enim in noxam vertunt quæ ita porrigũtur. Phtho-
Phthoria. ria ſunt & ecbolia ad partus abigendos: vt infrà, in cap. Si muliebrem. Atocia
Atocia. ad fœcundiratem inhibendam & ſupprimendam excogitata fuerunt, dyſtoca
Dyſtoca. ægros partus faciunt, & partiones incõmodas. Vnde verbum δυστοκεῖν, de mulie
δυστοκεῖν. ribus dictum ægre parientibus. Verùm quod ſequitur, Et id quod luſtramẽti
cauſa dederit cantharidas, non congruit conſtructioni: vt vel is qui legendum
ſit, vel verba eſſe tranſpoſita ſuſpicandum, hócque modo reponendum, Man
dragoram, cantharidas, & id quidem luſtramenti cauſa dederit. Plinius libro
Cãtharides vigeſimonono, Canrharides (inquit) obiectæ ſunt Catoni Vticenſi, ceu venenũ
vendidiſſet in auctione regia, quoniã eas ſeſter. ſexaginta addixerat. de bonis
Cyprii regis loquens, cuius Plutarchus meminit in Catone. Cæterũ de can-
tharidibus Plinius & Dioſcorides ſatis multa vt medicis vtilibus meminerũt:
nuſquã luſtrationis per eas factæ mẽtio eſt apud eos, quare ſuſpicor locũ eſſe
mendoſum. In cantharidibus (inquit Plinius) magna quæſtio: quoniã ipſæ ve-
nenum ſunt potæ cum cruciatu veſicæ maximo. Cicero Papyrio ſcribens, pro
venenata potione poſuit, Caius (inquit) Carbo, accuſante Lucio Craſſo, can-
tharidas ſumpſiſſe dicitur. Idem Plinius, Vis earũ adurere corpus: cruſtas ob-
ducere. eadem pityocampis in picea naſcẽtibus: eadem bupreſti. efficaciſſimæ
omnes ad lepras lichenáſque dicuntur. vt fortaſſe incruſtamenti legendũ ſu-
ſpicari quiſpiã poſſit. vel fortaſſe pro voce aliqua Græca hoc vocabulum ſub-
iectũ eſt: vt ex Dioſcoride in præfatione ſexti. ὁ εἰς ἑλκῶσαι προαιρούμενος, id eſt
Luſtrare. exulcerare volens. Luſtrare inter alia hoc quoq; ſignificat, quod lingua ver
nacula chermare vocat, quaſi dicas carminare, hoc eſt carmine malefico affi-
cere: Græce θέλγειν dicitur. quod verbum ſi hic recte legitur, intelligendum eſt
de iis qui ad maleficium vendiderunt.

IN eodem cap. Et qui naufragium ſuppreſſerit: quíve falſa iudicia cõfeſſus
fuerit, cõficiendáve curauerit. Lego qui naufragũ ſuppreſſerit, quíve falſa in-
dicia profeſſus fuerit, profitendáve curauerit: nec me omnium quæ circunfe-
rũtur exemplarium ſimilitudo mouet, quorum fides & auctoritas oratorum
ſcriptis labefactata eſt, vt ſuprà planum fecimus. Eſt autem naufragum ſup-

primere, hominẽ è naufragio errabundum arripere, & in vinculis habere, aut in ergaſtulo concludere ad opus faciendum. Tranquillus in Auguſto, Rapti per agros viatores ſine diſcrimine: liberi ſeruíque ergaſtulis poſſeſſorum ſupprimebantur. igitur ergaſtula recognouit. Id genus hodie ſceleris & plagii ab archipiratis perpetratur: qui homines incautos in maritimis locis comprehẽſos in triremes rapiunt, ad ſcalmúmque alligant, vt ſub flagellis remigẽt. Eſt autem ſupprimere, è medio tollere, id eſt ἀφανίζειν. Diximus ſuprà quid ſit indicium profiteri, & indicium poſtulare, ex Cicerone. Certa ſunt autẽ crimina in quibus impunitas indici dabatur: vt in cauſa maieſtatis & proditionis, & ſi quid eiuſmodi eſt. certe etiam perſonæ ſunt, quæ indices fieri poterãt. ita neque repetundarum cauſa per indicem agi ſolet: neque Senatoria perſona poteſt indiciũ profiteri, ſaluis legibus. Index eſt qui eius facinoris, cuius ipſe eſt conſcius, latebras indicat impunitate propoſita. Hactenus Aſconius. Cicero, Quapropter ſi tibi indicium poſtulas dari, quòd tecum vna fuerit: concedo ſi id lege permittitur. Quod ſequitur inferius, Qui hominẽ libidinis vel commercii cauſa caſtrauerit: Accurſius abſurde intellexit, ignorãs (vt opinor) olim ſpadones in deliciis habitos ad libidinem. Libidinis igitur cauſa intelligendũ, πρὸς τὰ παιδικά. tales erant Bagoæ apud Perſas. Supprimere. Certa crimina.

IN eodem tractatu, cap. Lege, Cum quidam per laſciuiam cauſam mortis præbuiſſet: comprobatum eſt factũ Ignatii proconſulis Veticæ. Betycæ legendum eſt, quæ pars eſt Hiſpaniæ. Laſciuia quid ſit, Accurſius non ſatis intellexit: ita ne Bartolus quidem & reliqui eiuſdem ordinis viri, alioqui doctrina multa nec contemnenda præditi. de quo vocabulo nonnihil in priore volumine annotationũ diximus. Laſciuia nec dolus nec culpa lata eſt, vt iſti exiſtimarunt: ſed proteruitas quædã ludicra, vt ex Plinio liquere poteſt lib. xxvi, Grauiſſimum (inquit) ex iis morbis Lichenas appellauere Græco nomine: Latinè (quoniam à mento ferè oriebatur) ioculari primum laſciuia (vt eſt procax natura multorum in alienis miſeriis) mox & vſurpato vocabulo mentagram, occupantem multis & rictus. Laſciuiam Plinius iocum petulantia & procacitate improbum vocat. hoc à Græcis ſumptum eſſe mihi videtur, qui ἀσελγαίνειν etiam pro procacitate & proteruia accipiunt: vt Demoſthenes περὶ κονδύλων, & Iſocrates ἀσελγῆ, id eſt laſciuum appellantes τὸν μὴ μετέχοντα μήτε ἀρετῆς μήτε δικαιοσύνης. Sícque Iuriſconſ. & hic in tractatu, De re militari, & Locati, laſciuia accipitur pro incontinentia animi, nec virtutem nec probitatem reuerentis, procacitatéque ſe oblectantis. Laſciuiam autem vt male moratam & noxiam, ſic ludibundam intelligimus. Plenior autem & atrocior petulantia ἀσελγείας vocabulo quodammodo ſignificatur, laſciuia orationis à Quintiliano dicitur lib. ii. pro ludibunda & exultanti oratione. Idem in nono, Quo minus ipſi in quos dicimus: aut iudices aut aſſiſtentes oderint hanc maledicendi laſciuiam, id eſt dicacitatis voluptatem. Laſciuire etiam equi & pecora dicuntur, quod Græci σκιρτᾶν dicunt, & ἀποδυσπετεῖν vt equi obeſi ob id quæ luſitabundi & contumaces: & interdum ὑβρίζοντας. Laſciuia.

IN eodem tractatu, in cap. Furem nocturnum. hoc dictũ Vlpiani pugnat cum dicto Gaii in cap. Itaq;, ſuprà, Ad legem Aquiliam, Cui Gaio Ciceronis

auctoritas aſtipulatur in oratione pro Milone, Quòd ſi X I I. tab. (inquit il-
le)nocturnum furem quoquomodo,diurnum autem ſi ſe telo defenderit, in-
terfici impune voluerunt:quis eſt qui quomodo quis interfectus ſit, punien-
dum putet:cum videat aliquando nobis gladium ad occidendum hominē ab
ipſis legibus porrigi? Antinomiæ tamen mentionē apud iuris ſtudioſos crimi-
noſam eſſe non ignoro. quare eorū pacem expoſcēdam nobis in præteritum
quoque intelligo. Gellius lib.x,Nam furem qui in manifeſto furto deprehen
ſus eſſet:tum demū X I I.tab. occidi permiſerunt,ſi aut cum faceret furtum,
nox eſſet:aut interdiu ſe telo cum prehēderetur,defenderet. Itidē Auguſtinus
in cap. Si perfodiens,extrà,De homicid. Hunc locum igitur mutilatum eſſe
cenſeo,atque ita reſtituēdum: Furem nocturnū ſi quis occiderit, omnino im-
pune erit:ſi diurnum,ita demum impune ferer.& reliqua. Sic fiet vt cum Ac-
curſio non conflictemur, in ſalebráque prærupta hereamus addubitando at-
que ariolando.

A D legem Pompeiam,in cap. Si ſciēte, Quíque quæſierint pecuniā, quíq;
Cauere ab aliquo. eorū ita crediderint,aut à quo ita cauerint. Accurſius hoc verbū vt mendo-
ſum adnotare videtur:ego verbi elegantiā nequaquā ſilentio tranſmittēdam
eſſe duxi:eſt enim ex priſca lautáq;, nō ex triuiali ſordidáque ſupellectili huc
trāſlatū. Cicero in Verrē,acti.iii, Epicratē conueniunt,demonſtrant,id quod
ille ſciebat,ſe ſeſtertia octoginta dediſſe: rogant eum vt id quod ab ipſis abeſ-
ſet pecuniæ,curet:ab ſeſe caueat quemadmodum velit,de illa hæreditate cum
Epicrate neminem eſſe acturū. id eſt arbitrio ſuo ab ſe cautionem exigat. Idē
in Bruto, At vero(inquam)tibi ego Brute non ſoluam, niſi prius à te cauero,
Cauerè obſidibus. amplius eò nomine neminem cuius petitio ſit, petiturum. Inde cauere obſi-
dibus,pro obſides exigere dicebant, atque etiam pro obſides dare: vtrunq; e-
nim ſignificat,ſed ſub diuerſa cōſtructione. Cæſar libro ſeptimo de bello Gal
lico,Et quoniam in præſentia obſidibus cauere inter ſe non poſſent,ne res ef-
Cauere capite. ferretur:vt iureiurando ac fide ſanciatur,petunt. Et cauere capite apud Pliniū
lib.xxxiiii.quod eſt capitis periculo ſe obſtringere, & alium ſibi eodem vin-
culo obligare. Quod ergo hic Vlpianus dixit,Quíque eorum ita crediderint,
aut à quo ita cauerint:hūc habet ſenſum, Et qui credidit,& qui mutuatus eſt.
Cauere. οἵ τε οὕτω δανείσαντες, ἢ ἀφ' οὗ ἀξιοπίστως οὕτως ἠσφαλίσαντο: vel ἢ ὑπὲρ οὗ οὕτως κατηγγύησε. Ca-
uere interdum nec ſtipulantis eſt,nec promittentis: ſed iuriſprudentis homi-
nis,qui conſultori ſuo rationem præſcribit,formulámque dictat paciſcēdi aut
contrahendi,& monitis conſilióque inſtruit,ne conditionem ſuam deteriorē
faciat. vt apud Ciceronem in præfatione Topicorum,qui ad Trebatium ſcri-
bens Iuriſconſultum, Etenim (inquit) cum multis meis multa ſæpe cauiſſes:
veritus ſum ne ſi ego grauarer,aut ingratū id aut ſuperbū videretur. Quare in
Cautores. Cautio. tertio de Oratore,cautores formularū iuriſperitos appellat. Sic accipitur Cau
tio in cap. Quidam decedens,ſuprà, De adminiſt. tutorum: Nemo enim(in-
quit)ius publicum remittere poteſt huiuſmodi cautionibus,id eſt his formu-
lis teſtamentorum & conceptionibus verborū. Accurſius acute (vt ſolet plæ-
runque)cautelas interpretatus eſt. Græce, διαγορεύσεις dicūtur,& προσδιορισμοί. Nō
abſimilis eſt acrimonia Accurſii in interpretatione Galli Gallinacei. Quin-

tilianus libro ſeptimo, Singula afferunt errorem. cum pluribus rebus aut hominibus eadem eſt appellatio: homonymia dicitur, vt Gallus. vtrum enim auem, an gentem, an nomen, an fortunam corporis ſignificet, incertum eſt. Plinius & Columella gallinaceum ſine adiectione Galli dicere ſolēt. De pœna huius legis Cicero pro Roſcio Amerino ita inquit, Ita prudentiſſimæ ciuitatis Athenienſis ſapientiſſimū dicunt Solonem fuiſſe, eū qui leges quibus hodie quoque vtimur, ſcripſerit. Is cum interrogatus eſſet, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum qui parentem necaſſet: reſpondit id ſe neminē facturum putaſſe. Dicitur ſapienter feciſſe, cum de eo nihil ſanxerit quod antea commiſſum non erat: ne non tam prohibere quàm admonere videretur. Quanto maiores noſtri ſapientius? qui quum intelligerent nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaretur audacia, ſupplicium in parricidas ſingulare excogitauerunt: vt quos natura ipſo in officio retinere non potuiſſet, magnitudine pœnæ maleficio ſubmouerentur. Inſui voluerunt in culeum, atque ita in flumen deiici. In flumen non in mare dixit. O ſingularē (inquit) ſapientiam. nónne videntur hunc hominem è rerū natura ſuſtuliſſe & eripuiſſe, cui repente cœlum, ſolem, aquam, terrámque ademerunt: vt qui eum necaſſet vnde ipſe natus eſſet, careret iis rebus omnibus ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. Et in Orat. perfecto, Quantis illa clamoribus adoleſcentuli diximus de ſupplicio parricidarum? quæ nequaquam ſatis deferbuiſſe pòſt aliquanto ſentire cœpimus. Quid enim tam cōmune, quàm ſpiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus eiectis? Ita viuūt dum poſſunt, vt ducere animam de cœlo nō queant. ita moriuntur, vt eorum oſſa terra non tangat. ita iactantur fluctibus, vt nunquam alluantur. ita poſtremo eiiciuntur, vt ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. quæ verba hodie leguntur in oratione ſupradicta, quam Cicero primam egit, quaſi in tyrocinio. Adnotandum hic videtur id quod Suetonius his verbis ait in Auguſto, Dixit autem ius nō diligēter modo, ſed etiam ſumma lenitate. ſiquidem manifeſti parricidii reū, ne culeo inſueretur (quòd non niſi confeſſi afficiebantur hac pœna) ita fertur interrogaſſe: Certe patrem tuum non occidiſti?

Gallinace.

Parricidarū ſuppliciū.

A D legem Corneliā de falſis, in principio, Teſtimoniáve falſa inſpiciēda dolo malo conieceerit. id eſt curauerit: inquit Accurſius. Ego vt nō dubiè lego coierit: ita inſpicienda verbum mendoſum eſſe arbitror: ſicque locum reſtituendum, Teſtimoniáve falſa inuicem dicēda coierit. vt Vlpianus in cap. Lege Cornelia, inferius, Idem qui falſas atteſtationes faciendas, teſtimoniave falſa inuicem dicenda dolo malo coierit. ex cuius loci cum hoc collatione ſatis apparet fluxam eſſe fidem exemplarium peruagatorum. Vtrobique tamē hanc particulā in, deeſſe affirmauerim: vt ſit, Item qui in falſas atteſtationes. vt Plinius in epiſt. In lites coiri queſtus eſt, & gloriæ loco poni ex ſpoliis ciuium magnos & ſtatutos reditus. Dicebāt enim coire in rem vel de re. vt Cicero pro Roſcio, Auaritiam præfers, qui ſocietatem coieris de municipis cognatiq; fortunis cum alieniſſimo. Coire autē verbū eſt criminoſum interdū: vt ex iis exēplis patet quæ ſuperius citauimus, cum de verbo Circūuenire iudicio diceremus. συγκροτεῖν Græce dicitur, & συνίστασθαι & ὑφιστάναι, vt diximus.

Coire

IN cap.Impuberem.§.Item ſi ſeruo, Dicimus eum pœna eximendum eſſe.
Eximere pœnæ & eximere noxæ.
legendum pœnæ in datiuo. Eximere pœnæ vt eximere noxæ dicebant. Tacitus, Marcellum preces Cæſaris pœnæ magis, quàm infamiæ exemere: τῆς τιμωρίας μᾶλλον ἢ τῆς ἀτιμίας ἐξεῖλον. Liuius libro octauo, Inde noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra Imperatoris imperium pugnauit: ſed noxæ damnatus, donatur populo Rom. donatur tribunitiæ poteſtati precarium nõ iuſtum auxiliũ ferenti. illud prius noxæ datiuus eſt: poſterius genitiuus. Sic Liuius libro iiii,
Eximere notæ & ſupplicio.
Notæ iam deſtinatæ exemptus eſt à Cenſoribus. Eximere ſupplicio: Curtius, Sic exemptus reus dicitur cap. Si interueniente, infrà, Ad Turpil. Cicero in Verrem, actione tertia, Quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit cũ peri-
Ex reis eximere.
culo capitis, ob eam cauſam, ne tu ex reis eximerere, ſi ego non affuiſſem ad diem. id eſt ne tu neceſſitate obſeruandi iudicii publici abſolucreris. ἵνα μὴ τῆς αἰτίας σὺ ἐξαιρεθείης, εἰ ἐγὼ οὐκ ἀπήντων εἰς τὴν κυρίαν. Noxæ eximere precibus, eſt pœnã
In reos referre.
reo deſtinatã deprecari: ἐξαιτεῖσθαι τὸν κινδυνεύοντα, vel τὸν κρινόμενον. In reos referre opponitur ei quod dictum eſt, ex reis eximere. Cicero, Abſentẽ credo in reos relatum, rem indicta cauſa iudicatam. Et in Verrem acti. vlt. Srhenii domum
Inter reos recipi. Reũ fieri. Mos priſc. in rebus capitalibus.
per hoſpirium exhauſit: abſeutem in reos retulit: cauſa indicta capite damnauit. Ii inter reos recepti dicebantur. Reum autem fieri (inquit Aſconius) eſt apud Prætorem legibus interrogari. Cum enim in ius ventum eſſet, dicebat apud Prætorẽ accuſator reo, Aio te Siculos (verbi gratia) ſpoliaſſe. ſi tacuiſſet: lis ei æſtimabatur vt victo. ſi negaſſet: petebat à magiſtratu dies accuſator inquirendorum criminum, & inſtruebatur accuſatio. ὑπεύθυνοι à Græcis dicũtur, & ὑπαγόμενοι, & εἰς τὸ δικαστήριον εἰσαχθέντες. Hæc cum ſint verba iuris, tamen inter Iuriſperitos obſoleta ſunt & ignota: pro eíſque alia ſordidioris notæ ſubſtituta increbruerunr, vt in omni ferme parte iuris. vſque adeo facilis eſt in deteriora delapſus.

IN cap. Quid ſit falſum, Si quis chirographum alienum immutet. Legendum imitetur: id eſt effingat. Tranquillus in Tito, E pluribus comperi notis quoque excipere velociſſime ſolitum: & cum amanuenſibus ſuis per ludum iocúmque certamen imitari chirographa quæcunque vidiſſet, ac profiteri ſe maximum falſarium eſſe potuiſſe. Cicero de Natura deorũ, Chirographũ ſex
Imitatum.
primorum imitatus eſt. hoc eſt adulterauit. Vnde imitatum paſſiue, quod alibi aſſimulatum dixit in libro de Vniuerſitate: videlicet quia Græci dicunt ἀπομεμιμημένον ἀντὶ τοῦ ἀπεικονισμένον.

IN cap. Eos, Qui illicitis inſignibus vſus eſt, vel falſo duplomate vias commeauit. Et hic & in cap. Cõtinuus, ſuprà, De verb. oblig. Nemo, qui literarum bonarum elementa attigerit, ignorat diploma legendum eſſe, non duploma.
Diplomata
Diplomata ſunt quas literas patentes nunc appellamus: cuiuſmodi ſunt edicta & mandata principum regio ſigno ſancta: & quas bullas pontificias vocant. Cicero in epiſt. Diploma ſtatim nõ eſt datum. de lireris Cæſaris loquẽs, quibus Balbus reſtituebatur. Verbum eſt Græcum, quippiam duplicato compoſitum ſignificans aut complicatum, vt linteum. quod πτύγμα dicitur. Macrobius, Conſuluur hunc deum & abſentes miſſis diplomatibus conſignatis: reſcribítque ordine ad ea quæ conſultatione abdita continẽtur. Diplomata ap-

pellat chartulas complicatas,& lino traiectas obſignatáſque. quo in loco codicillos etiam Latine ea vocat:vt Trãquillus in Claudio, Suppoſitos aut etiã palàm immutatos datorum officiorũ codicillos.quod verbum legitur in Tractatu,De excuſ.tutorum,cap. Adminiſtrãtes. Vnde codicillaris poteſtas Lampridio:id eſt quæ à principe confertur. Traianus ad Pliniũ, Diplomata quorum præteritus eſt dies,non debent eſſe in vſu. ideo inter prima iniungo mihi,vt per omnes prouincias antè mittã noua diplomata,quàm deſiderari poſſint. Sic Cicero in Piſonẽ,Mitto diplomata tota in prouincia paſſim data:mitto numerum nauium ſummámque prædæ.id eſt edicta quibus naues exigendas mandabas,cũ prouinciæ præeſſes. Inde fit vt diplomata vocati ſint codicilli qui dabantur curſoribus,vt liceret eis vti equis & vehiculis publicis. Verùm quoniam in iis exigendis interdum fraus cõmittebatur: ideo lege Cornelia conſtitutum eos teneri, qui adulterinis codicillis vtuntur. Hodie apud nos interdum fieri vidimus,vt non aliter cuiquam liceret equis celeribus vti, qui ob curſores armillatos manſionatim collocati ſunt, quàm ſi chartulã haberet publico chirographo ſubſcriptam. Apud Perſas erat ἀγγαρήιον δρόμημα curſus perniciſſimus equitum,vt ſcribit Herodotus in octauo. Vnde nomen Angariæ & parangariæ in libris Iuris lectitatum manauit.eſt enim nomen Perſicum.noſtrates poſtas,quaſi poſitos collocatóſq; certis in locis, & ſemper in procinctu excubantes appellant. Antiqui nõ equis ſingulis & expeditis vt hodie,ſed vehiculis vtebantur.vnde curſus vehicularis erat qui publicus dicitur libro xii. Codicis.Id quod planũ fit ex Plutarcho in Galba,his verbis, Nymphidius vero non mediocri indignatione affectus eſt, cũ Conſules ſeruos publicos deſtinaſſent, quibus ferenda ad Imperatorẽ ſenatuſcõſulta præberent: quibus ſcilicet ipſis ea quæ diplomata appellantur, ideo dari ſolent, vt iis ſtatim agnitis,ciuitatum magiſtratus tabellariorum curſum accelerent, in commutatione vehiculorum datis deductoribus. Iulianus Imperator in epiſtolis, ἄξει δέ σε ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον ἑνὶ καὶ παρίππῳ. Idem alibi, χρήσῃ δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι στρατοπέδου τοῦ ἐμοῦ, καὶ ἑνὶ παρίππῳ. ducet te autem curſus publicus,vno vtẽtem vehiculo & parippo vno. Quid ſit autẽ Parippus,videbis in lege quarta, De curſu publico & angariis & parangariis,libro xii.Cod.vbi Parphiphus pro parhippus legitur ab interpretibus poſt Accurſiũ.Ibidẽ ParauEredus pro eodem dicitur:hoc eſt qui veredo vno ſuper numerũ vtitur diplomate cõprehẽſum, vel ſuper numerũ ſolitũ: vt in ſuperioribus exẽplis Iuliani principis. Veredi à vehendis redis dicti,vocabulo è Gallico Latinóq; cõpoſito,vt Epiredium: cum reda ſit Gallicum vocabulum,vt inquit Quintilianus, Diplomata igitur erant vel chartulæ ſigno principali obſignatæ, vel teſſeræ, quibus agnitis,qui ἔπαρχοι dicuntur,hoc eſt præſides & alii magiſtratus præfectiq;, vehicula cum equis publici curſus accommodabant. In tract. De curſu publico Cod.euectiones identidem diplomata dicuntur:pro quo vocabulo Græce συνθήματα legimus,id eſt teſſeras.vt in lege tertia tractatus ſæpe dicti. Euectiones(inquit)ab omnibus poſtulentur:& tã iudices quàm cuſtodes.& reliqua. πᾶς ἐκείνοι ἀπαιτείσθω συνθήματα παρὰ τῶν πολιτευομένων τοῦ δημοσίου δρόμου. Tres autẽ eos libros qui poſtremi ſunt Codicis,nec emendari poſſe ſine Græcis exemplari-

Codicilli &

Codicillaris poteſtas.

Angariæ.

Curſus vehicularis.

Parippus vel Parhippus.

Veredus.

Reda.

Euectiones

De tribus poſtremis libris codicis

bus,ſicubi extant, cognitu facile eſt,nec enarrari.quibus in ipſis permulta vo
Barbara verba in iis libris. cabula barbara inueniũtur: vt auerta in lege,Quoniã, in eo ipſo tractatu, De curſu publico:Sella(inquit)cũ frenis,ſaxaginta libras,totidem auerta nõ trã-ſeat. ἡ δὲ ἀβέρτα τουτέστι τὸ ὑπομάσχαλον ὅπερ ὑποφέρονται κατὰ τοῦ νώτου, ἴσον καὶ αὐτὸ ἑξήκοντα
Auerta. λιτρῶν. καλεῖται δὲ ἀβέρτα ἐκ τοῦ ἀποστρέφεσθαι. Auerta(inquit)vocatur ex eo quòd auerſa ſit. Eſt enim hypomaſchalon,id eſt lora latiora quæ per terga equi iugalis
Hippocomi excurrunt ſub alis eius ſuccincta. Ibidem,Hippocomi ſunt homines equorũ curæ præfecti: quales ſcutarii in comitatu regis vocantur: quorum maximus
Archippocomus. Archippocomus dici poteſt.

I N lege,Si quis,eodem tractatu,De curſu publico.Mutationes ſunt quæ à Græcis ἀλλαγαὶ dicuntur,& ἀμοιβαί. Siquis(inquit)vel pro vna mutatione veredum ſuperducendum eſſe crediderit,quadruplũ.& reliqua. ἐάν τις μίαν γοῦν ἀλλαγὴν παρελάσῃ, vel παρασταθμόν. Si quis vel vnicam mutationem præteruehatur: id eſt manſionem demutandis equis deſtinatam.quod nec Accurſius,nec Bartolus intellexiſſe videntur:nec id mirum eſt.

I N cap.Si quis obrepſerit præſidi prouinciæ. Quoniam hoc verbum apud Iuriſconſultos in vſu eſt:& Accurſius eius vim ſignificationémq; parum percepit,vt hoc in loco luculẽter oſtendit:ideo enarrandũ nobis viſum eſt. Ob-
Obrepere. repere eſt latenter progredi & fallaciter adire: παρέρπειν: vt ſerpẽtes humi repentes ſolent. Vnde fit vt quicquid ſenſum fallat,id obrepere dicatur:vt Obrepit non intellecta ſenectus. Cicero in Catone,Qui enim citius adoleſcẽtiæ ſenectus quàm pueritiæ adoleſcẽtia obrepit? Et libro ſexto ad Atticũ,Obrepſit dies,vt vides:mihi enim ad tertium Calend. Sextiles decedendum eſt. ἡ ἡμέρα ὑπεισῆλθε. Alibi, Mihi dies deceſſionis λεληθότως obrepebat. Et eò fit vt obrepere pro fallere, hoc eſt incautũ aggredi,accipiatur. Plinius lib.xxxvi, Nec poteſt videri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepſiſſe quodam vitæ rudimento:iam enim L.Craſſum oratorem M.Brutus in iurgiis ob id Venerem palatinam appellauerat. καί τι οὐκ ἂν δόξειεν ὁ Σκαῦρος ὑπελθεῖν τὴν πόλιν. Vlpianus de Carbo.edicto,Sed ſi cũ eſſet pubes,quaſi impubes obrepit:dicendũ eſt nihil eũ egiſſe. Accurſius obrepſit exiſtimauit ab obripio eſſe:vt preces obreptitias & ſurreptitias,Nicolaus Perottus ab obripiẽdo & ſurripiẽdo dictas eſſe
Surrepere. tradidit. De obrepo iã planũ factũ eſt.de ſurrepo reſtat vt doceamus.Quintil. in iiii, Beneuolentiæ & attentionis poſtulatio, quia eſſe in turpi genere cauſæ non poſſit:inſinuatio ſurrepat animo,maxime vbi frons cauſæ nõ ſatis honeſta eſt. Et itidem de exordio loquẽs,& rurſus de partitione,Ita ſurrepetur animo iudicis. Obrepere igitur magiſtratui quid ſit,ſatis liquet. hoc Græci oratores κλέπτειν dicunt.& κλέμμα obreptionem:licet & alia ſignificet. Obrepere autem ad magiſtratum dicitur, qui falſa ſpecie vel probitatis vel doctrinæ ad
Obrepere ad honorẽ, vel magiſtratum. magiſtratus aſſumitur:& vt vulgo loquimur,per hypocriſim. Cicero in Piſonem,Obrepſiſti ad honores errore hominũ,commendatione fumoſarũ imaginum: quarum ſimile habes nihil præter colorem. id eſt, fefelliſti populum Rom.commendatione familiæ cognomento frugi. παρεισῆλθες εἰς τὰς ἀρχάς. Et pro Plancio,Quid ſi doceo Gn.Planciũ non obrepſiſſe ad honores: ſed eo veniſſe curſu qui ſemper patuerit omnibus hoc noſtro equeſtri loco? id eſt, vt

vulgus loquitur, per abuſum. Dicitur & irrepo eodem ferme ſignificatu. vt in tertio Offic. Itaque ſi vir bonus habeat hanc vim, vt ſi digitis concrepuerit, poſſit in locupletum teſtamenta nomen eius irrepere: hac vi non vtatur. Irrepere pro fallaci quodam cõmento, & obtentu iniquo inter hæredes adſcribi. Sic pro Archia, Qui etiã poſt legem Papiam in eorũ municipiorũ tabulas irrepſerunt. παρενεγράφησαν τοῖς πολίταις. & παρέγγραφος πολίτης huiuſcemodi dicitur.

AD legem Iuliam repetund. cap. In comites. In comites quoque iudicum hac lege iudicium datur. Bartolus, vt in Accurſii ſententiã iuratus, comites duobus modis intelligi poſſe ait: id eſt conſcios & conſortes criminis: vel officii ſocios, id eſt collegas. Vſqueadeo recentiores Iuriſconſulti à priſcorum doctrina Latinéque loquendi conſuetudine degenerarunt: non ingeniorum illi quidem tarditate, quæ ſumma ipſis eximiáq; fuerunt: non rerum incuria, ad quas percipiendas ſummo ſtudio incubuerunt: ſed priſcæ hiſtoriæ ignoratione, antiquarúmq; rerum inſcitia, quas infelicitate temporũ ſatis noſſe non potuerunt: cũ bona pars doctrinæ atque elegans in tenebris eſſet condita, & ſitu ſqualoréque multorum ſeculorum obtuta: tametſi permultis eorum perſuaſum fuerat, verborum elegantiam ſtudio iuris incõmodiorem quàm vtiliorẽ eſſe. Quæ ſententia ruſticitatis plena, ita in rem præiudicatam tranſiit: vt vel hodie in literarum claritate propemodum inſtaurata, putidiſſima eorum voluminum barbaries in conſiliis publicis, ſummo aſſenſu, atque etiam plauſu perſæpe excipiatur. Scilicet illa vis eſt naturæ perpetua, vt tẽporis circumactu omnia deteriora fiant: vitiáque in dies erroréſque inualeſcant. Comites iudi- **Comites iudicum.**
cum, id eſt proconſulum, prætorum, præſulum, aliorúmque magiſtratuũ prouincias regentium: erant legati, præfecti, quæſtores, ſcribæ: qui cum magiſtratibus in prouincias mittebantur, vt hodie à Venetis mitti audimus cum prætoribus deſignaris. Cicero in Verrem act. ter. Nõ nego tibi ipſi nullum nummum eſſe numeratum: ſed quum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur: non erat quærendum cuius manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui dilecti, manus erãt tuæ: præfecti, ſcribæ, medici, accenſi, aruſpices, præcones, manus erant tuæ: vt quiſque te maxime cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur. Eſt alioqui etiã comes non ſocius, ſed qui aliũ comitatur tãquam maiorẽ: vt in cap. Item apud Labeonẽ, ſuprà, De iniuriis. §. Siquis virgines. licet Lucanus pro ſocio. vſus ſit illo in loco: Scire ſenatus auet miles te magne ſequatur An comes. Cicero in Tuſculanis, Aſclepiadẽ ferunt philoſophũ, cũ quidã quæreret quid ei cæcitas attuliſſet: reſpõdiſſet, vt puero vno eſſet comitatior. Cicero pro Cornelio, de Põpeio loquẽs, Cum etiã ipſe caſus euentúſq; rerũ, non duces ſed comites conſiliorũ eius fuerint. Id eſt cũ interim ipſe plus ſpei ac fiduciæ in cõſilio quàm in fortuna poneret: cũ priores partes prudẽtiæ tribueret, & poſteriores fortunæ. Duorũ tamẽ generũ comites fuerũt, id eſt ἀκόλουθοι iudicũ, id eſt magiſtratuũ. Prioris generis ſũt ii, de quibus Cicero ad Q. Fratrẽ ita ſcribit, His autẽ in rebus iã te vſus ipſe profecto erudiuit, nequaquã ſatis eſſe, ipſum has te habere virtutes: ſed eſſe circunſpiciendũ diligenter, vt in hac cuſtodia prouinciæ non te vnũ, ſed omnes miniſtros imperii tui ſociis

& ciuibus & reipub. præſtare videare: quanquam legatos habes eos. & reliqua. Idem inferius, Atq; inter hos, eos quos tibi comites & adiutores negociorum publicorũ dedit ipſa reſp. duntaxat finibus his præſtabis, quos antè præſcripſi. Quos vero aut ex domeſticis conuictoribus, aut ex neceſſariis apparitoribus tecũ eſſe voluiſti: qui quaſi ex cohorte prætoria appellari ſolent: horũ nõ mo do facta, ſed etiã dictã omnia præſtanda nobis ſunt. Et inferius, Accenſus (inquit) ſit eo numero, quo eum maiores noſtri eſſe voluerunt: Sit lictor nõ ſuæ, ſed tuæ lenitatis apparitor. His verbis apparet comites quoſdam fuiſſe adiuto res & miniſtros imperii publici & magiſtratus: alteros fuiſſe apparitores & domeſticos proconſulis aut præſidis: qui tamen ipſi etiã publice ei dabantur: vt accenſus, præco, medicus, lictores, aruſpices: qui quaſi ex cohorte dicebantur. Quos Marcellus in primo capite intellexit his verbis, Vel cũ ex cohorte cuius eorũ eſt. vbi legendum cenſeo, Vel cum qui ex cohorte. Quid autem ſit alioqui cohors prætoria, nos in altera editione diximus. vnde prætoriani mili tes dicti. Idem Cicero in Verrẽ, Cohors illa tua quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm ſi centũ cohortes fugitiuorũ fuiſſent: tua manus ſine controuerſia fuit. De domeſticis eius loquens, non de militibus: vt in Frumentaria, cum Verrem recuperatores, id eſt iudices priuatarũ controuerſiarũ de cohorte ſua dediſſe dicit, furtorũ & rapinarum participes. Hæc lex à Piſone primum lata eſt cognomento frugi, appellatáq; eſt lex ſocialis, vt ipſe inquit in tertia Verrina: eſt enim ſociorũ cauſa conſtituta: Ciuibus (inquit ipſe in Diuinatione) cũ ſunt pecuniæ ereptæ, ciuili fere actione & priuato iure repetuntur. Hæc lex ſocialis eſt: hoc ius nationũ exterarum eſt: hanc habent arcem. Quod iudiciũ ipſe Verrẽ accuſans, his verbis intendit in prima act. Dicimus C. Verrem cũ mul ta libidinoſe, multa crudeliter in ciues Ro. atque in ſocios: multa in deos hominéſque nefarie fecerit: tum præterea ſeſtertiũ quadringenties ex Sicilia con tra leges abſtuliſſe. Sic enim legi debet. Quod apud nos decies centenis millibus aureorum æſtimari debet duntaxat coronatorum.

Comites quaſi ex cohorte prætoria. *Lex ſocialis.*

IN cap. Eadem lege, Nequis ob militem legendum mittendúmve æs accipiat. Mirum eſt Accurſium non intellexiſſe quid ſit mittere milites, id eſt à militia dimittere vt cauſarios aut emeritos: cum Vlpianus in cap. Quod prætor. §. Ignominiæ, ſuprà, De iis qui notantur infamia, miſſionum militariũ genera diſtinxerit. In delectibus autem faciẽdis ciues Romanos cogi ſolitos no mina in militiã dare, nemo ignorat, qui quidem Liuiũ legerit aliqua in parte, vt libro quinto ad Vrbe, Omniũ primum (inquit) Tribunis militum fuit delectum haberi: nec iuniores modo conſcripti, ſed ſeniores etiam coacti nomina dare. Et libro vii, Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, ſed etiã laceratione corporum fuit: partim virgis cæſis, qui ad nomina non reſpondiſſent: partim in vincula ductis: inuiſa erat. Inde date nomẽ militiæ, in cap. Qui cum vno, inf. De re militari. Quod autẽ ſubditur: Vel ob accuſandum, vel non accuſandum pecuni accipiat: id per legẽ Cintiam cõtra cauſidicos quæſtuarios conſtitutum eſt: de qua Tacitus libro xi. ita inquit, Igitur incipiente Caio Silio conſule deſignato, conſurgunt patres, legẽmq; Cintiam flagitant: qua cauetur antiquitus, ne quis ob cauſam orandam pecuniam donúmve ac-

Miſſio militaris. *Date nomẽ militiæ.* *Lex Cintia.*

cipiat. Deinde obſtrepẽtibus iis quibus ea cõtumeliã parabatur, diſcors Suillio Silius acriter incubuit: veterum oratorum exempla referens, qui famam in poſteros præmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima. alioqui & bonarũ artium principem ſordidis miniſteriis fœdari: ne fidem quidem integram manere, vbi magnitudo quæſtuum ſpectetur. Et paulo pòſt, Talia (inquit) dicẽte conſule, parabatur ſententia, qua lege repetundarum tenerentur: cum Suillius & cæteri circunſiſtunt Cæſarẽ anteacta deprecantes. Et inferius, Hæc ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis poſuit modum vſque ad dena ſeſtertia: quæ egreſſi repetundarum tenerentur. Hæc dena ſeſtertia in cap. pri. De variis & extra. cognitionibus, cẽtum aurei vocantur: ea autem nos in lib. de Aſſe ducentos & quinquaginta aureos francicos valere oſtendimus: quæ ſumma ad nummum cum decem ſeſterriis conuenit, cum in ſingula ſeſtertia vicenos quinos aureos taxauerim.

IN capite ſequenti, Néve ob litem æſtimandam, iudiciúmve capitis pecuniǽve faciendum. Hoc verbum Accurſiani non intellexerunt. ſunt enim antiqui iuris verba. Cicero in Verrem act. iii, Reperietis paucos Syracuſanos, qui ſe nunc publicæ laudationis cauſa veniſſe dicunt, & tunc participes prædæ fuiſſe: & nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad communem litium æſtimationem veniſſe. Idem in quarta, Hoc quenquam denique nunc tuorũ aduocatorum æquo animo audire arbitrare: qua in ciuitate Caio Catoni clariſſimo viro, conſulari homini ſeſtertium xviii. milibus lis æſtimata ſit: in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe cõceſſum, vt ſeſtertium vno nomine tredecies auferret? Litem æſtimatam Catoni dicit, id eſt eũ damnatum xviii. milibus nũmûm iudicio repetundarum. Idem in vltima, Non ex litibus æſtimatis tuis pecuniam, domum: ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filii ſui ſolatiũ vult reportare. Lites æſtimatas vocat pecuniam mulctatitiam, & nummarias ſententias: vt hodie cum iudices certa ſumma, actorum diſpendia & incommoda æſtimantes, tantæ pecuniæ reos damnant. id à iuris auctoribus, quanti intereſt actoris appellatur. Sic in iudicio repetundarum fiebat: nam repetundarum cauſa (inquit Aſconius) ita ſe habet, vt ſi reus conuictus ſit atque damnatus, pecuniam reddat æſtimata lite: hoc eſt in precium redactis omniũ furtis: quam ſummam pecuniæ proſcriptis eius bonis ſectores curabant. Hactenus Aſconius. Crimina autem Verris non tantum ad lites æſtimandas pertinebant: ſed etiam ad pœnam capitalem & exilium propter crudelitatẽ. Itáque ille prima ſtatim actione perterritus in exilium abiit, non expectato iudicii exitu. Cæſar in quinto commẽta. Obſidibus ad diem adductis, vt imperauerat: arbitros inter ciuitates dat, qui litem æſtiment, pœnámq; conſtituãt. Id eſt qui ob incurſiones Pyruſtarũ in Illyricum factas, eos tanti damnarent, quantum eſſet damnum popularione datum. διαιτητὰς ἔδωκεν ἐφ᾽ ᾧ τιμήσασθαι τὴν δίκην. dicitur & à Græcis τίμημα ἐπιγράψαι τῇ δίκῃ, cum actor ipſe tanti litem æſtimandam ſibi poſcit. Sed iudicis eſt τιμᾶσθαι ἢ ἀξιοῦν τὴν δίκην. Litis autem æſtimatio ita appendix erat damnationis, vt hodie ex formula iudiciali: id eſt quòd damna & intereſſe vocant. id enim ex Cicerone pro Cluẽtio intelligere promptum eſt, his verbis ſcribente: Hic profertur id, quod iudicium appel-

AEſtimare litem.

Lites æſtimatæ.

Litis æſtimatio.

d.ii.

lare nõ oportet:P. Septimio Scæuolæ litem eo nomine eſſe æſtimatam. cuius rei quæ conſuetudo ſit,quoniã apud homines periti ſſimos dico, pluribus verbis docere non debeo. nunquã enim ea diligentia quæ ſolet adhiberi in cæteris iudiciis,eadẽ reo damnato adhibẽda eſt. In litibus æſtimandis fere iudices, aut quòd ſibi eũ quem ſemel condemnauerunt,inimicũ putant eſſe: ſi quæ in eum lis capitis illata eſt,non admittunt:aut quòd ſe perfunctos iam eſſe arbitrantur,cũ de reo iudicarũt, negligentius attẽdunt cætera. Itaq; & maieſtatis abſoluti ſunt permulti, quibus damnatis de pecuniis repetũdis lites eſſent æſtimatæ.& hoc quotidie fieri videmus,vt reo dãnato de pecuniis repetundis: ad quos perueniſſe pecunia in litibus æſtimãdis ſtatutũ ſit: eos illi iudices abſoluant. quod cum ſit,nõ iudicia reſcinduntur:ſed hoc ſtatuitur,æſtimationẽ litiũ non eſſe iudiciũ. Hæc Cicero & alia quæ ſequuntur,cauſæ ſuæ inſeruiens dixit: quibus rem aliquantulum obſcuram implicare etiã ſummopere nixus eſt. Quare Quintilianus de hac oratione loquẽs ita inquit, Itidem orator cũ falſo vtitur pro vero,ſcit eſſe falſum: eóq; ſe pro vero vti. Non ergo falſam ipſe habet opinionẽ,ſed fallit alium:nec Cicero cum ſe tenebras offudiſſe iudi-

AEſtimare litẽ capitis. cibus in cauſa Cluentii gloriatus eſt,nihil ipſe vidit. AEſtimare litem capitis eſt actione rei perſecutoria non vti:ſed criminaliter intendere,& vt vulgo loquimur,concluſiones capitales concipere. Cicero in oratione ſupradicta, Scæuola condemnatus eſt aliis criminibus,frequentiſſimis Apuliæ teſtibus:omni contentione pugnatum eſt, vt lis hæc capitis æſtimaretur: quæ res ſi rei iudicatæ põdus habuiſſet, ille poſtea vel iiſdem vel aliis inimicis reus ac lege ipſa factus eſſet. vbi non pugnatum,ſed expugnatũ legendum eſſe ſuſpicor. id eſt, obtinuit actor ſumma contentione, vt ſibi liceret litem capite æſtimandã poſtulare. Exiſtimo enim à Græcis hanc locutionem tractam. Plato, ἀπεθάνοις ἂν εἰ βούλοιτο θανάτου σοὶ τιμᾶσθαι.id eſt,ſi te capitaliter poſtulare voluiſſet. Demoſthenes κατ̓ Θεοκρίνου de accuſatore dixit vt Plato, ἐφ᾽ οἷς δὴ ποτὲ ἐτιμήσατο δέκα ταλάντων, ἀπηλλάγη, καὶ ἀπώλετο τὴν γραφὴν προδοὺς τὸν ὀρφανόν. Subdit enim poſtea, ἀφῆκε τὸ γραφῆς ἐφ᾽ ᾗ δέκα τάλαντα ἐπεγέγραπτο τίμημα: exemit eũ noxæ, cuius litem decem ta-

Capitis anquirere. lentis æſtimauit. Id Liuius ex antiquis annalibus capitis anquirere dixit. Hoc autem ex verbis Ciceronis ſuprà citatis intelligimus, litis æſtimationem non ita iudicii vicem implere, vt ex ea præiudicium in cauſam capitis fiat alia lege agenti. vt enim alibi diximus, certa ac peculiaris cuiq; iudicio publico formula erat,qua cauſam dicere accuſatis erat neceſſe.

IN eodem cap. Ne in acceptum feratur opus publicũ faciendum:frumentúmve publice dandum, præbendum, apprehendendum:ſarta tacta tuẽda antequã perfecta, probata, præſtita legerint. Lego non apprehendendũ,ſed approbandũ:& lege erunt,non legerint. Omnino enim ſic legendũ eſt: id quod etiã ipſe ſuſpicatus eſt Accurſius. Sunt autẽ verba priſcæ formulæ in iis rebus quæ publice locabantur. Lex pactũ ſignificat. Cicero in Prætura vrb. de ſartis tectis loquens, Rabonius qui legem noſſet qua in lege numerus tantũ colũnarũ traditur, perpendiculi nulla ſit mẽtio, negat oportere columnas ad perpendiculum exigi. Id eſt, qui noſſet formulã qua ſarta tecta à Prætoribus tuẽda locabantur. de quo verbo nos plenè diximus in ſuperioribus. exempla cre

bra ſunt apud Catonem. Vlpianus hanc legem inquit venditionis, Siquid ſacri vel religioſi eſt, eius nihil vænit, ſuperuacaneam nõ eſſe. Probatum autem & approbatum opus dicitur, quod magiſtri opificiorũ euocati inſpectum, retulerunt eſſe idoneum & recte factũ. Cicero, Locatur opus id, quod mea pecunia reficiatur: ego me refecturum eſſe dico. Probatio futura eſt tua, qui locas: prædibus & prædiis cautum eſt populo. Id eſt, tuum eſt prætoris, qui locaſti, exigere vt opus tradam approbatum: & mihi accepto ferre cum probatũ fuerit. quibus verbis oſtendit prætoris iniquitatẽ. Tu (inquit Aſconius) operis exactor eſſe debes, non voluntatis meæ dominus: vt me inuito opus alii faciendum loces, cum populo prædes dederim. Eſt autem accepto ferre, vel in acceptũ, id quod vulgo dicunt habere pro admiſſo & recepto. Idem, Rabonio inde opus acceptum retulit. τὸ ἐκδεδομένον ἔργον αὖθι τούτῳ ἀπολαβὼν ἀνωμολογήσατο. vel ad verbum, λαβὼν ἔχειν διωμολογήθη παρὰ τοῦ ἐργολαβήσαντος. dici etiam poteſt, ἀπολαβόμενος ἔχειν διωμολογήσατο. Probare vero & approbare, redemptoris eſt, non locatoris. Eſt enim approbare (quod Cicero fere probare dicit) efficere vt probũ rectúmque iudicetur, id quod quis facit vel dicit. Cicero in Verrem, Nõ vereor ne hoc meum officium P. Seruilio iudici non probem. id eſt, ſcio eum omnino hanc meã accuſationẽ Verris nõ improbaturum. Et pro Sylla, Hoc ſentio, ſi mei facti rationẽ vobis conſtantiámq; huius officii ac defenſionis probaro, cauſam quoque me P. Syllæ probaturum. Hoc exiſtimo ſic Græce dici poſſe, ἐν τούτῳ δὲ ἔργῳ μου καὶ τῇ ὑποθέσει τοῦ καθήκοντος τοῦ ἐμοῦ, ὑμᾶς ἀξιῶν, καὶ δὴ τῇ ἀπολογίᾳ οἴομαι, τῇ τοῦ Σύλλα αὐτὸν ἀφιδωθήσεσθαι. vel magis ad verbum, καὶ τῇ ἀπολογίᾳ δὲ τῇ τοῦ Σύλλα ἀξιώσειν ὑμᾶς δοκῶ μοι. Opus autem probare eſt, vt vulgus loquitur, recte & probe conſumatum præbere. Paulus ſuprà in tractatu, Locati, Si in lege locationis hoc comprehenſum eſt, vt arbitratu domini opus approbetur: perinde habetur acſi viri boni arbitratu comprehenſum eſſet. Vitruuius, Redemptor ad tempus opus manufactum ſubtiliter regi approbauit: & ad ſacoma pondus coronæ viſus eſt præſtitiſſe. Sacoma Vitruuius σήκωμα dixit: id eſt quod in libra apponitur ad æquilibrium faciendum. Secundum hoc Marcellus, aut qui legem rogauit potius: perfecta, ad opera: probata, ad frumenta: præſtita, ad ſarta tecta retuliſſe videtur, vel fortaſſe hæc tria ad ſarta tecta retulit & ad ſuperiora, promiſcue. Quòd ſi appendendum legi debet, vt ſuſpicari non immerito quis poſſit: locus eſt mutilatus: vt fortaſſe hoc verbum oleum deſit. Frumẽtum enim admenſum: oleum appenſum præbetur. Erat enim munus publicum, vt frumentatio, quæ ſitonia Græcè dicitur.

Probatũ opus & approbatum.

Accepto ferre.

Probare opus & approbare.

Sacoma.

A D legem Iuliam de annona, Cõſtitit inter dominum & ſeruum iudiciũ. Conſiſtit videtur legẽdum: aut Græco more dixit συνίσται. quod tamen ſignificationem habet præſentis, vt πέπονθα, & alia.

I N cap. Qui tabulam, Ad legem Iuliam pecul. Qui tabulam æream, leges, formámve agrorum cõtinentem refixerit. Sic dictum eſt, vt in ſexto A Eneidos, Fixit leges precióque refixit. quo modo etiam Cicero in Philippicis vſus eſt: Leges enim in tabulis æneis inciſæ erant. Boethius autẽ auctor eſt in coloniis aſſignãdis agros variis limitibus conformari olim ſolitos. Quidã enim agri in decumanum formabãtur: quidam in cardinem: quidam in ſcamnum,

aut in ſtrigam.erant & exeultellati,normati,ſuecíſiui, aliíſque nominibus appellati,ab agrimenſoribus inuentis & vſurpatis:qui agrorum metãdorum peritiam profitebantur. Erant etiam leges cuique agri generi,ſecundũ quas controuerſiæ finales diſceptabantur. Inde illud Plinianum libro xvii, Vineas limitari decumano oportet xviii. pedum latitudinis ad contrarios vehiculorum tranſitus:aliíſque conuerſis limitibus denũ pedum diſtingui per media iugera: aut ſi maior modus ſit, totidem pedum cardine quot decumano limitari.

Cardo & decumanus. Quid autẽ ſit Cardo,quid decumanus, ipſe libro duodeuiceſimo docet, Solis ortu(inquit) quocunq; libeat die ſtantibus hora diei ſexta, ſic vt ortũ eũ à ſiniſtro humero habeant:contra mediam faciem meridies,à vertice ſeptentrio Limes. erit.qui ita limes per agrũ currit,cardo appellatur. & inferius, Linea(inquit) hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occaſum æquinoctialem: & limes qui ita ſecabit agrũ,decumanus vocabitur. Hic limitem non pro termino intelligere oportet,ſed pro forma agri. Sic apud Liuium de bello Macedonico libro ſeptimo, Terminus eſt nunc imperii veſtri mons Taurus: quicquid intra eũ cardinem eſt,nihil longinquum vobis videri debet: quo arma peruenerũt,eodem ius hinc profectum veniat. Verba ſunt legatorum Græciæ, Taurum mõtem à mari Euxino ad mare Cypriũ excurrentẽ. Liuius cardinẽ à forma vocauit, quaſi limitem imperii Romani à ſeptentrione ad meridiem.

I N cap. ſequenti, Qui autem ædiculas incuſtoditas tentauerint: amplius AEdicula. quàm fures,minus quàm ſacrilegi merẽtur. AEdicula eſt ſacellũ,id eſt ædis ſacræ appendix. Liuius, Iiſdem diebus ædiculam Victoriæ virginis prope ædẽ Concordiæ M.Portius dedicauit. ναΐδιον Græce dicitur. Plinius pro loculamẽto ſimulachri poſuit libro xxxvi. de Venere Gnidia, AEdicula eius tota aperitur,vt conſpici poſſit vndique effigies deæ. Sic Iuuenalis, Si quis in ædicula deus vnicus. οὐ θεὸς εἶναι.

A D legem Iuliam de ambitu, Quia hic locus ita intelligi mihi aliquando viſus eſt,quaſi lex ambitus ex eo tempore ſublata fuerit,cum ad vnius arbitrium omnia magiſtratuum munia redigi primum cœpetũt,quaſi iam nulla comitia fuerint, quaſique ambitus crimen in prætorio principali committi non poſſit:quò res hæc tota penitus noſcatur, ſciendum eſt olim ita inſti-De more priſco creãdorũ magiſtratuum. tutum fuiſſe Romæ, vt diebus comitialibus, qui vel à conſule vel alio magiſtratu,cui tum comitia habendi ius erat,edicto promulgabantur:populus cõuenitet in campum Martium. Qui autem magiſtratũ petebant, quos à toga Candidati. candida,quod geſtamen erat petitorum,candidatos vocabant: cum ad comitia ſe contuliſſent cum amicis,tribus circuirent,ſingulóſque prehenſantes, id eſt δεξιούμενοι,gratiam & ſuffragia precibus temporariáque obſeruantia emererentur,vnoquoque populariũ plæbeiorúmque benigne appellato & nomina-Nomẽculatores. tim.Quam ad rem facilius tranſigendã nomenculatores inuenti ſunt,qui nomina ſingulorum tenebant, candidatiſq; ſuggerebant,vt quiſque obuius erat. Nomenclatura. quãquam id poſtea lege vetitũ eſſe,auctor eſt Plutarchus in Catone minore. Hi ὀνοματολόγοι Græce dicũtur. Vnde nomenclatura vocabulum deductũ. ὀνο-Curiata cẽturiatáque comitia. ματολογία. Comitia autẽ quædam erant centuriata,quædam curiata. Cẽturiatis comitiis populus per centurias ex cenſu & ætate diuiſus,ſuffragia ferebat:

Illǽque centuriæ prærogatiuæ dicebantur, quæ ſorte primũ eductæ rogaban-tur. In curiatis autem populus promiſcuè ſuffragia ferebat, tribubus tamen diſtinctus. De vtriſque in tertio de leg. Cicero, Deſcriptus enim (inquit) populus cenſu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet in ſuffragium conſilii, quàm fuſe in tribus conuocatus. Propterea centuriata comitia, magna comitia ipſe vocare ſolet. meminit Gellius lib. xiiii, Comitiorũ autem ſummã lex X I I. tab. ſtatuit eſſe in populi arbitrio & poteſtate: ſed ea tamen voluit magiſtratũ aliquem moderari. Verba legis hæc ſunt, Creatio magiſtratuum, iudicia populi, iuſſa, vetita, cũ ſciſcentur optimatibus nota, plæbi libera ſunto. Cũ populo patribúſque agẽdi ius eſto conſuli, prætori, magiſtro populi, equitúmque, eíque quem produnt patres conſulum rogandorũ ergô: Tribuniſq́; quos ſibi populus rogaſſit, ius eſto cũ patribus agendi. Magiſtrũ populi Dictatorẽ appellans: cui & magiſtro equitum & interregi ius eſſe voluit comitiis præeſſe. Cum populo agere, eſt rogare quid populum, quod ſuffragio ſuo vel iubeat vel vetet: vnde rogatio pro lege dicta. auctores Feſtus, Gellius & Macrobius. Agere cũ patribus, eſt ad Senatũ referre. Comitiis autẽ centuriatis maiores fiebant magiſtratus, quorum erant maiora auſpicia, vt conſules, prætores, cenſores minores curiatis. auctor Gellius lib. xii. Huius differentiæ meminit Cicero pro lege Agraria, qui etiam in ſecunda Philippica, Ecce (inquit) Dolobellæ comitiorum dies: ſortitio prærogatiuæ quieſcit: renunciatur, tacet: prima claſſis vocatur: renunciatur. deinde (vt aſſolet) ſuffragia, tum ſecunda claſſis vocatur. quæ omnia citius facta ſunt quam dixi. Claſſes à Seruio Tullio rege inſtitutas auctor eſt Liuius, pro modo cenſus ciuiũ Romanorum (quare à Græcis τιμήματα vocantur. Ariſtoteles, πρῶτον τίμημα ἀθήνῃσι τελεῖν dicit in Politicis.) ita vt prima claſſis primũ octoginta centuriarũ fuerit: ex iis conſtans qui in cenſu centum M. æris aut eo amplius habebãt, permixtim ex ſenioribus & iunioribus: reliquæ ex minoribus deinceps cenſibus vſque ad quintam claſſem. Idem Liuius, Hæc omnia (inquit) à pauperibus in diuites inclinata onera: deinde eſt honos additus. Non enim vt ab Romulo traditum cæteri ſeruauerant reges, viritim ſuffragium eadem vi eodémque iure promiſcue omnibus datum eſt: ſed gradus facti, vt neque excluſus quiſquam ſuffragio videretur, & ius omne penes primores ciuitatis eſſet. equites enim vocabantur primi: octoginta inde primæ claſſis centuriæ peditum vocabantur: ibi ſi variaret (quod raro incidebat) vt ſecundæ claſſis vocarentur: nec ferè vnquam infrà deſcenderent, vt ad infimas peruenirent. Hac conſtitutione Centuriæ primæ claſſis erant prærogatiuæ, ſed ſorte non ducebantur. Hæc ratio poſtea immutata eſt multiplicato populo, vt idem ipſe auctor eſt. Prima claſſis ſemper prima rogabatur: ſed prærogatiuæ centuriæ ſortito ducebantur, vt ex Cicerone intelligitur loco ſuprà citato. Ex eo inſtituto verba apud Latinos ducta, In ſua claſſe manere, id eſt ἐπὶ χώρας μένειν, ἐμμένειν τῇ τάξει τῇ αὐτοῦ, στέργειν τῇ τάξει, τὴν ἑαυτοῦ μοῖραν οὐκ ἐξαλλάττειν. & quintæ claſſis homines, id eſt infimæ notæ. Cicero in Academicis, dè Democrito loquens, Quis hunc philoſophũ non anteponat Cleanthi, Chryſippo, reliquíſque inferioris ætatis: qui mihi cum illo cõparati, quintæ claſſis videntur. Et in claſſes numerum aliquem & hominum multitudinem tribuere:

Prærogatiuæ cẽturiæ.

Magiſter populi.

Agere cum populo.

Agere cum patribus.

Claſſes.

Centuriæ prærogatiuæ.

Quintæ claſſis.

Prærogatiua. id eſt καταλοχίζειν,vt in claſſes diſcipulorum Fabio. Inde prærogatiua vocabulum varie vſitatum. Cicero in Verrē,act.prima,Hic Metellus quàm iſti ſit amicus attendite. dedit enim prærogatiuā ſuæ voluntatis eiuſmodi, vt iſti pro prærogatiua eā reddidiſſe videatur. Iocus eſt Ciceronis à dilogia ductus,id eſt ab ambigua ſignificatione prærogatiuæ. ac ſi diceret, Dedit énim præiudiciū ſuum pro precio à Verre dato ad redimēda prærogatiuarum tribuum ſuffragia,quibus conſul Metellus erat factus. Sequitur enim, An me taciturū tantis de rebus exiſtimauiſtis? Prærogatiua in ſuperiore loco pro præiudicio ſuffragiario ponitur:at in poſteriore eſt nomen adiectiuū:ſubintelligitur enim centuria. Interdum autem prærogatiua pro auctoritate eius ponitur qui prior cēſet. vt apud Liuium in tertio, Ne prærogatiuam militarē vrbana comitia ſequerentur. Alibi,Quin prærogatiuam militarem,qua extemplo iuuenis Annibal intra prætorium delatus erat: fauor plæbis ſequebatur. Vnde tractū, vt prærogatiua eminentiam ſignificet, & πλεονέκτημα: vt in cap. Obſeruare, De offic.proconſ. Cicero in orat.de reditu ſuo ad Senatū,Quo die(inquit)P. Lentulus nos comitiis centuriatis,quæ maxime maiores iuſta dici haberíque voluerunt,accerſiuit in patriam, vt eædem Centuriæ quæ me conſulē fecerant, conſulatum meū comprobarent.qua die quis ciuis fuit,qui non nefas eſſe putaret, quacūque aut ætate aut valetudine eſſet, non de ſalute mea ſententiam ferre?quando vlla dignitate tot rogatores,diribitores,cuſtodéſque vidiſtis? Ex quibus verbis liquet obſeruatores in comitiis adhiberi ſolitos,ne quid fraudis admitteretur & ambitus circunſpectantes. Sæpe enim eueniebat vt tributim pecuniæ diuiderentur à candidatis ad aucupanda ſuffragia egētium:quam ob cauſam redemptores huiuſcemodi operis perficiendi,quíque precio corrum-

Diuiſores. penda plæbis ſuffragia ſuſcipiebant,diuiſores vocabantur. vt apud Tranquillū in Auguſto, Octauius(inquit)pater à principio ætatis & re & exiſtimatione magna fuit:vt equidem mirer hunc quoque à nonnullis argentarium,atque etiam inter diuiſores operáſque campeſtres proditū. Inde illud Ciceronis in ſecundo de Orat. Etiam interpretatio nominis habet acumen,cum ad ridiculum conuertas quamobrem ita quis vocetur: vt ego nuper Nūmium diuiſorē,vt Neoptolemum ad Troiam, ſic illum in campo Martio nomen inueniſſe. quibus verbis ſignificat Nummium ob diuiſionum miniſterium, quas in campo factitabat,diuiſorem cognomento dictum. Et ad Atticum,Conſul autem ille deterioris hiſtrionis ſimilis,ſuſcepiſſe negocium comitiorum dicitur,& diuiſores habere. Et paulo pòſt, Noui eſt in lege hoc, vt qui nummos in tribus pronunciauerit,ſi non dederit,impune ſit: ſin dederit, vt quoad vi-

Pronunciare nūmos. uat ſingulis tribubus ſeſt.cccxxxv. debeat. Pronūciare in tribus nummos ſignificat aperte polliceri in ſingulas tribus certam nummorum ſummā. Hos diuiſores Plautus curiæ magiſtros vocat:quia curiæ etiam tribus appellabantur: vnde comitia curiata dicta & leges curiatæ, à centuriatis differentes, eo quòd ſuffragia curiatim non centuriatim ferebantur,vt in illis. Sunt qui diribitores à Cicerone dictos putent diuiſores,in loco ſuperius citato:quod mihi non videtur. Idem Cicero pro Plancio, de lege ambitus loquens,Decuriatio tribulium, deſcriptio populi,ſuffragia largitione deuincta,ſeueritatem ſe-

natus,bonorum omnium vim ac dolorem excitauerunt. Hæc doce,hæc profer,huc incũbe Laterenſis:decuriaſſe Plancium, conſcripſiſſe,ſequeſtrem fuiſſe,pronunciaſſe,diuiſiſſe. Hactenus Cicero.Huiuſcemodi diuiſores interdum in creationibus pontificum & cœnobiarcharum interueniunt. Huiúſq; modi ſodalium decuriationes fiunt: & per ſequeſtres ſacerdotiorum palàm cautiones expediuntur. Mancipes & conductores res tranſigendas perficiendáſque ſuſcipiunt. Cum interim cupiditas humana ſacroſancti paracleti auſpiciis dinundinationes factitans, inexpiabilibus commerciis cõſcelerare ſanctiſſimos ritus nõ vereatur ab antiquis inſtitutos. Nec verò aliam ob cauſam vt credibile eſt palladium eccleſiæ Frãcicæ vt extorqueretur non pridem effectũ eſt. Palladium Franciæ.
Sic enim appellare placet inclytam illam,Franciæque peculiarem ſanctionẽ, maiorum noſtrorum virtute atque innocentia partam: quam vnus aut alter fortaſſe hoſtibus eius proditam,trans alpes deportantes, præſentis calamitatis telam flagitioſiſſima cupiditate iam inde exorſi ſunt. Quis enim non præuidebat, inſigni aliqua clade noſtra expiatum iri vnius aut alterius fortaſſe perditiſſimam ambitionem? tametſi quæ ſubſecuta ſunt in detexenda tela decẽnio continuo,eiuſmodi ſunt,vt inſigne illud ſcelus maioribus deinceps,illiſq; conſentaneis cumulatum,ad extremum obrutum ſit & ſepultum grandi malorum Iliade. ἀντὶ τῆς τοῦ βασιλέως αἰχμαλωσίας. Cuius qui Paris fuit,ſi vt in lucẽ editus eſt, ſubinde elatus fuiſſet,cum nomine vtiq; nunc Francico præclarius ageretur: nec principis multifaria ac copioſa naturæ munificẽtia præditi ac beati, conſpectum & fructũ, reſpublica nunc orba deſtitutáq; deſideraret. Qui alienæ ipſe ambitionis,auaritiæ,crudelitatis,iandiu pœnas pepẽdit: pẽdétque quãdiu Prouidentiæ complacitum fuerit:eam vnam ob cauſam præcipue (quantum quidem ego ſentio) quòd non ſibi, ſed pauciſſimis, ſed vni & alteri(& ſic quoque nimis dico fortaſſe)maieſtatem ſuam vt aſſereret,inuitus quidem ille,vt videbam,ſed tamen neſcio quo fato (vt ſunt humana) fecit: vir ad omnia ſumma natus,dignúſque qui ſuæ naturæ magis quàm hiantibus pauciſſimorum cupiditatibus indulgeret. Verum vt in præteritum beneficentiſſimi principis caſui lachrymas luctúmque viri boni:ſic in futurum preces votáque debere mihi videntur.Ius enim vtroque verſus integrum eſt Prouidentiæ,ſi precationes obſecrantis populi valuerint: qui ſuopte ingenio caput ac fortunas deuouere ſolitus eſt pro ſalute principis:& quod hactenus malè & incommodè,dira nonnullorum cupiditate importunáque cecidit, diuinæ prouidentiæ benignitate non modò in integrum reſtituatur,ſed etiam ita vertat,vt ſic quoque bene & commodè ceſſiſſe regia ipſa prædicet,& regnũ gratuletur. Vt ad rem redeamus:olim comitia ita in populi poteſtate fuerunt,vt tamen ſenatus auctor in futurum exitum campi fieret. Liuius libro primo, Patres(inquit)offerendum vltrò rati quod amiſſuri erant, ita gratiam ineunt ſumma poteſtate populo permiſſa,vt non plus darent iuris quàm retinerent.decreuerunt enim vt cum populus regem iuſſiſſet: id ſic ratum eſſet,ſi patres auctores fierent.Hodiéque priuſquam populus ſuffragium ineat:in incertum comitiorum euentum patres auctores fiunt. Quod tamen Ciceronis verba deſiiſſe fieri ſignificare videntur,in oratione pro Plancio, Nunc(inquit) tantùm diſputo de iure popu-

li,qui poteſt & ſolet nonnunquam dignos præterire: nec ſi à populo præteritus eſt,quem non oportuit:à iudicibus condemnandus eſt,qui præteritus non eſt. Nam ſi ita eſſet(quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerũt) vt reprehenſores eſſent comitiorum : id haberent iudices quod multo minus eſſet ferendum : tum enim magiſtratum non gerebat is qui ceperat, ſi patres auctores non eſſent facti. Hic comitiorum Romanorum ſtatus fuit vſque ad

Tẽpus Cæſaris Dictatoris.

Cæſarẽ Dictatorẽ : quæ comitia frequentabantur in campo Martio,vt Athenis in eo loco,qui πνὺξ dicebatur,arci proximus: vbi ἀρχαιρεσίαι fiebant creãdis magiſtratibus. Is Cæſar cum rempublicam oppreſſiſſet, comitia cum populo partitus eſt,vt auctor eſt Suetonius,ita vt exceptis cõſulatus competitoribus de cætero numero candidatorum,pro parte dimidia quos populus vellet pronunciarentur:pro parte altera,quos ipſe dediſſet.& edebat per libellos circum tribus miſſos ſcriptura breui:Cæſar Dictator illi tribui: Commendo vobis illum & illum : vt veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant. Cæſari ſucceſſit Auguſtus : qui legem ambitus ab integro ſanxit , vt etiam legem Iuliam de adulteriis. De quo idem auctor,Comitiorum quoque priſtinum morem reduxit:ac multiplici pœna coercito ambitu,Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis,die comitiorum,ne quid à quoquam candidato deſiderarent, ſingula milia nummûm à ſe diuidebat. Et in Veſpaſiano,de eius auaritia loquẽs, Ne candidatis quidem honores, reiſve tam innoxiis,quàm nocẽtibus abſolutiones venditare cunctatus eſt. Candidati autem Cæſaris dicebantur,quos princeps populo commendabat. Idem in Auguſto,Quoties magiſtratuum comitiis intereſſet,tribus cum candidatis ſuis circuibat, ſupplicabátque more ſolẽni : ferebat & ipſe ſuffragium in tribus,vt vnus è populo. Quintilianus libro ſexto,de riſu loquens, Iungitur amphibologiæ ſimilitudo: vt à Galba,qui pilam negligenter petenti, Sic(inquit) petis tanquam Cæſaris candidatus. Nam illud petis ambiguum eſt:ſecuritas ſimilis.cuius ioci ſenſus eſt, Tu pilam petis in luſu tam neglectim,quàm ſolent honores petere Cæſaris candidati:quibus non magnopere ſupplicare neceſſe eſt ob principis commendationẽ. Hodie candidati principis in creatione pontificum ii ſunt,quibus princeps literis ſuis & nunciis fauet,interdum vltra modum. Verba igitur Modeſtini hoc in loco ita intelligo,nõ vt ambitus legem Romæ abrogatam eſſe dicat, ſed ambitus iudicium exerceri deſiiſſe : quia populus honores mandare deſierat ſub principibus iam tyrannis , aut ad regum ſimilitudinem omnia arbitratu ſuo adminiſtrantibus,omnibus propemodum veſtigiis antiquæ reipublicæ ſublatis. Sic Iuuenalis de popu. Ro. -nam qui dabat olim Imperium,faſces,legiones,omnia:nunc ſe cõtinet, atque duas tantùm res anxius optat, Pannum & Circenſes.de tempore Domitiani loquens. De quo loquens Fabius libro ſexto,ita inquit in mentione orationis pro Murena, Hoc genus (inquit) noſtris temporibus totum penè ſublatum eſt : cum omnia tutelæ curǽque vnius innixa periclitari nullo iudicii exitu poſſint, quibus verbis aſſentabundè hoc ſignificat : id quod Cicero præcipuè perſuadere conabatur, è republica eſſe, vt conſules deſignati conſulatum inirent(erat enim Murena conſul deſignatus) alioqui periculum imminere reipublicæ. Id inquit Quintilianus nũc accide-

Candidati Cæſaris.

re non poteſt:vt periculũ ſcilicet reipublicæ imminere dicat patronus,ſi conſul antequam ineat magiſtratum damnetur:cum reſpublica orba eſſe nõ poſſit ſub Domitiano principe, à quo vno commodè regebatur,vt ipſe dicebat, etiam vt conſules nulli eſſent. Modeſtinus circa principatum Alexandri ſcripſit: Qui (vt inquit Lampridius)honorẽ ius gladii habentem nunquam vendi paſſus eſt:hoc dictitans,Neceſſe eſt vt qui emit,etiam vẽdat. Erubeſcetem, inquit,eum punire,qui emit & vendidit. Pontificatus autem quindecimuiratus auguratúſque codicillares fecit, ita vt in ſenatu allegerentur. Codicillares,inquit,fecit: hoc eſt muneris ſui fecit. diplomatibus enim datis ſacerdotia conferebat: quæ Accurſius ſeculares poteſtates fuiſſe dicit,ignorans vtiq; tẽpora Iuriſconſultorum non agnouiſſe veram & rectam pietatis opinionem, aut ſacerdotia etiam Romæ fuiſſe ante peruulgatam Chriſti religionẽ. Ambitus à ſenatu aliquando comprobati, vt bonis moribus conuenientis,exemplum eſt apud Suetoniũ in Cæſare, E duobus(inquit)cõſulatus competitoribus, L. Luceio, Marcóque Bibulo, Luceium Cæſar ſibi iũxit: pactus vt is,quoniam inferior gratia eſſet,pecuniáque polleret, nummos de ſuo cõmuni nomine pronunciaret. Qua cognita re optimates,quos metus cœperat,nihil nõ auſurum eum in ſummo magiſtratu concordi & conſentiente collega, auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac plærique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è republica fieri. Igitur cum Bibulo conſul creatus eſt. Ambitio φιλαρχία, σπουδαρχία, φιλοτιμία dicitur. Ambitus verò ὄχλων δεκασμός. Ambire σπουδαρχεῖν, παραγγέλλειν, μνᾶσθαι, ἀρχαιρεσιάζειν, ἀξιοῦσθαι. συναρχαιρεσιάζοντες dicuntur,qui candidatos, id eſt τοὺς παραγγέλλοντας τὰς ἀρχὰς comitantur αὐτοῖς συμπαριόντες. *Exemplum memorabile*

IN cap. Ab accuſatione, Ad ſenatuſcõſul. Turpilianum:Nunciatores qui per notoria iudicia produnt, notoriis ſuis aſſiſtere iubentur. Accurſius iudicia legit,& accuſationes iudiciales interpretatur: núncque aſſiſtere,nunc abſiſtere legit,aſtipulante Bartolo.Ego indicia, id eſt μηνύματα lego: hoc eſt qui delationes per indicia faciũt. Notoria ſunt quorum fit mentio in lege, Ea quidem,Cod. De accuſationibus, qua in lege ego locum corruptum eſſe cẽſeo: vbi enim legitur, Verum ſi falſis nec notoriis inſimulatus, id eſt accuſatus ſit:perpẽſo iudicio diſpici debet.ego ita legẽdum puto, Verum falſis néene notoriis inſimulatus ſit, perpenſo. & reliqua. nam illud,id eſt accuſatus,ſpurium eſt,ex margine additum. Sẽſus eſt autem hoc in loco, Nunciatores qui reos deferũt per notoria,licet citra calumniæ metum accuſent, debere tamen aſſiſtere ſuis indiciis,eáque tueri notoria quæ attulerũt, interim dum quæſtio de crimine habetur. Notoria autem teſtificarionum genus eſſe intelligo. Indicium autem prodere,eſt rem arcanam in medium afferre: ſed aliunde compertam,non autem ex criminis conſcientia:licet propriè indices ſint criminis conſortes,vt ſuperius diximus. Hoc genus μηνυτῶν, id eſt indicum,hic intelligi puto,qui à Græcis προσαγωγεῖς dicuntur,& προσαγωγεῖς & ὠτακουσταί: hoc eſt emiſſarii & auſcultatores: tyrãnorum olim inuentum. de quibus Plutarchus in lib. περὶ πολυπραγμοσύνης ita inquit, Atqui tyrannos quibus omnia noſſe neceſſe eſt, id genus hominum odioſiſſimos facit,quos aures & emiſſatios vocant. ἐν τῶν λε-

Notoria

Indicium prodere.

γεμόντων ὤτων καὶ πολυπραγμοσύνης φίλος. Auſcultatores, id eſt ὠτακουστὰς primus habuit Darius iunior rebus ſuis diffidens, omniáque ſuſpectans & metuens. At emiſſarios Dionyſii tyranni Syracuſiis permixtos habuerunt. Verum Plutarchus tyrannicum miniſterium notauit. Papinianus de legitimo ciuilíque munere, ac bonis moribus tuendis accõmodato locutus eſt. Quod genus(vt opinor) arcanis ſceleribus inquirendis & efferendis inſtitutum erat, vt crimina publicè innoteſcerent. Nunciare verbũ in huiuſcemodi rebus accõmodatũ eſt antiquorum vſu: vnde nũciatio augurũ erat & obnũciatio, quæ fiebat ad comitia dirimenda inauſpicato coacta. cuius verbi ſtrictim alio loco memini.

Nunciare.

IN tract. De quæſtio. In criminibus ſeruandis quæſtio adhiberi ſolet. Legendum ſerutandis: licet aliter legat Accurſius. Scrutari crimina, eſt argumẽta ſceleris inquirere & veſtigare. Cicero de iis loquẽs in Partitionibus, Immo verò argumẽta ſcrutabimur, & quæremus ex omnibus locis: ſed adhibebimus iudicium. Aſinius Pollio ad Ciceronem, In ſaltu Caſtulonenſi diſpoſiti ab vtraque parte ſcrutantur tabellarios & retinent. id eſt in anacriſi facienda: de qua ſuperius diximus, quæſtio adhiberi ſolet. Et paulò inferius, Cum aliis argumẽtis reus ita probationi amouetur, vt ſola ſeruorũ confeſſio deeſſe videatur. Ita legit Accurſius, & abſurdiſſimè interpretatur. Ipſe verò admouetur legendum nõ dubiè cenſeo. Eſt enim admouere probationi, ita cõpellere reum argumentis, vt penè conuictus videatur. Admouere eſt proximè adiũgere: & admotum dicitur, quod cõtingit id cui applicatur. παραβαλλόμενον. Cicero, Ad neruorum eliciendos ſonos apta manus eſt admotione digitorum.

Scrutari crimina.

IN tract. De pœnis, ca. ii. Quoniam hic fit mẽtio aquæ & ignis interdictionis, adnotanda hic Feſti verba eſſe duximus. Aqua(inquit) dicitur à qua iuuamur. Aqua autem & igni tam interdici ſolet damnatis, quàm accipiunt nouæ nuptæ: videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maximè cõtinent. Itaque funus proſecuti ignem ſupergrediebantur aqua aſperſi: quod purgationis genus appellabant ſuffitionem. Lactantius libro ſecundo Inſti. diui. de aqua & igni loquens, tanquam duobus principiis: Alterum enim(inquit) quaſi maſculinum elementum eſt, alterum quaſi fœmininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideóque à veteribus inſtitutum eſt, vt ſacramento ignis & aquæ nuptiarum fœdera ſanciantur: quòd fœtus animantium calore & humore corporentur, atque animentur ad vitam. Quum enim conſtet omne animal ex anima & corpore: materia corporis in humore eſt, animæ in calore. Quod ex auium fœtibus datur ſciri: quos craſſi humoris plenos, niſi opifex calor fouerit: nec humor poteſt corporari, nec corpus animari. Exulibus quoque aqua & igni interdici ſolebat: adhuc enim videbatur nefas, quãuis malos tamen homines ſupplicio capitis afficere. Interdicto igitur earũ rerum vſu quibus vita conſtat hominum, perinde habebatur, acſi eſſet qui eam ſententiam acceperat morte mulctatus: adeò iſta elementa prima ſunt habita, vt nec ortum hominis, nec ſine his vitam crediderint poſſe conſtare. Horum alterum nobis commune eſt cum cæteris animantibus: alterũ ſoli homini datum. nos enim quoniam cœleſte atque immortale animal ſumus, igne vtimur: qui nobis in argumentum immortalitatis datus eſt: quoniam ignis è cœlo eſt. cuius na-

Aqua & igni interdicere.

tura quoniam mobilis eſt,& ſurſum nititur,vitæ cõtinet rationem. Cicero in oratione pro domo ſua ad pontifices,Qui erant rerum capitalium damnati, non prius hanc ciuitatem amittebant,quàm erant in eam recepti, quo vertẽdi,hoc eſt mutãdi ſoli cauſa venerant.id autem vt eſſet faciendum,nõ ademptione ciuitatis, ſed tecti & aquæ & ignis interdictione faciebãt. Id autẽ mihi ſumptũ videtur à Romanis ex lege Athenienſium,cuius Demoſthenes meminit ἐν τῷ πρὸς λεπτίνην,his verbis: In legibus(inquit)quæ de cædibus latæ ſunt, Draco, quò terribile atque atrox quàm maximè videretur, hominem alterũ alterius interemptorem eſſe, ſtatuit ipſe hominem homicidam aqua ablutoria,libationibus,crateribus,ſacris & foro arceri. χέρνιβος εἴργεσθαι τὸν ἀνδροφόνον, σπονδῶν, κρατήρων, ἱερῶν, ἀγορᾶς. Herodotus in octauo,de trecentis loquens,qui cũ Leonida occubuerãt cõtra Perſas pugnãtes, vno excepto Ariſtodemo,qui pugnæ ſe ſubduxerat: Quum autem(inquit ille) Ariſtodemus Lacedæmona rediiſſet: probris eſt affectus atque ignominia huiuſmodi. nullus enim ei Spartanorũ ignem accẽdebat: nullus colloquium communicabat. ὔτε οἱ πῦρ ὐδεὶς ἔναυε σπαρτιητέων, ὔτε διελέγετο. Ad hanc morem autem referri, aut alludere aliquãtum videtur illud vaticinium Threnorũ,cap.quinto: eum voce plebeia lamentabũdus, Aquam (inquit) noſtrã pecunia bibimus : ligna noſtra precio comparauimus. aquam enim & ignem defuiſſe conqueritur tanquam ad vitam maximè neceſſaria.Quod contra ſacerdotes dictum eſſe videtur:quos in æde ſacra nundinas exercere nõ pudet,igneáque ſpiritus ſacramenta venditare:cum egenteis & ſiticuloſos ad aquas nõ admittãt,niſi eas liceãtur. Cæſar in cõmẽ. ſexto bel. Gal.de Druidis loquens,ita ſcribit, Si quis aut priuatus,aut publicus eorum decreto non ſtetit : ſacrificiis interdicunt. hæc pœna apud eos eſt grauiſſima. quibus eſt interdictum,ii numero impiorum ac ſceleratorum habentur: iis omnes decedunt,aditum ſermonémque defugiunt,ne quid ex cõtagione incommodi accipiant:neque iis petentibus ius redditur,neque locus vllus communicatur.His omnes decedunt, Græco more dixit: τύτοις ἐξίστανται πάντες οἱ ἀπαντῶντες. Hi apud Hebræos apoſynagogi dicebantur: quaſi ſynagoga exacti & extorres : quod vt opinor ab ignis interdictione, torríſque communione ductum eſt vocabulum potius , quàm à terra, etiam ſi exul à ſolo eſt . Liuius, Extorrem vrbe , domo , penatibus , foro , congreſſu æqualium. hos nunc excommunicatos vocamus: quibus ſcilicet humanitatis iura viciſſitudinémque officiorum vetamur exhibere. At quos maiore execratione mulctandos eccleſiaſtica auctoritas cenſuit: anathemata appellant , ex eo quòd in cippis expoſita eſt eorum deteſtatio & proſcripta. Antiqui ſacros homines ſic vocitabant,quaſi execrandos & deteſtandos.vnde ſacra fames Virgilio : & ſacer atque inteſtabilis Horatio, è xii.tabulis ſumptum vocabulum: quod more Gallorum Seruius tranſlatitium eſſe ait. Nam cum Maſſilienſes peſte laborarent, vnus ſe ex egentibus offerre ſolebat annum integrum alẽdum publicis cibis & purioribus.Poſtea verbenis veſtibúſq; ſacris ornatus circũducebatur per vrbem cum execrationibus:precabantur enim vt in eum omnia mala ciuitatis incumberent & inciderent:ſicque proiiciebatur. Plautus in Bacchid.Mén' criminatus eſt?optimè eſt: ego ſum malus : ego ſum ſacer,

Apoſynagogi.
Extorris.
Anathema
Sacer homo.

ſceleſtus. Macrobius libro tertio Saturnalium, Hoc loco(inquit)nõ alienum videtur de conditione eorum hominum referre, quos leges diis ſacros eſſe iubent: quia non ignoro quibuſdam mirum videri, quòd cum cætera ſacra violari nefas ſit, hominem ſacrum ius fuerit occidi. cuius rei cauſa hæc eſt: Veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur, ſed abigebant ad fines deorum quibus ſacrum eſſet: animas verò ſacratorũ hominum diis debitas eſſe exiſtimabant. Feſtus, Sacer homo eſt quẽ populus iudicauit ob maleficium. Neq; fas eſt immolari: ſed qui occidit, parricidii nõ damnatur. nam lege Tribunitia prima cauetur: Si quis cum qui plæbiſcito ſacer ſit, occiderit, parricidáne ſit. ex quo quiuis homo malus atque improbus ſacer appellari ſolet. Inde ſacratæ leges dictæ, vt ipſe alibi auctor eſt: quibus ſanctum iubetur eſſe alicui deorum quicquid aduerſus eas fecerit, ſicut familia pecuniáque. Et ſacroſanctum dicitur quod iureiurando interpoſito eſt inſtitutum: ſiquis id violaſſet, morte pœnas penderet. Inde ſacrare verbum Liuio, pro deuouere & deteſtabile decernere: & ita morti addicere, vt impunè occidi & violari poſſit. Lex de prouocatione(inquit)aduerſus magiſtratus ad populum lata: ſacrãdóque cum bonis capite eius, qui regni occupandi conſilia iniſſet. Huc pertinet quod de ſacroſancto vocabulo in ſuperioribus dictum eſt. Sacros homines, id eſt deteſtandos & execrabiles, Græci multis nominibus appellant: ἐναγεῖς, ἀλαγῆτας, μιαρούς, ἐπαράτους, φαρμακούς, & καθάρματα. Ariſtophanes in Pluto, γρύζειν καὶ τολμᾶτον ὦ καθάρματε, ἐπ' αὐτοφώρῳ δεινὰ δρῶντ' εἰλημμένω. Erant enim Catharmata homines, qui peſte expianda alióve quo morbo immolabantur diis: qui ritus expiationis(inquit interpres)a Romanis vſurpabatur. Hoc verbo Demoſthenes contra Median vtitur & contra AEſchinem. Sic Comici ſcelus pro ſceleſto dicunt, atque etiam Cicero Herodotus in Polymnia catharmon maſculino genere dixit; ſic appellans hominẽ piacularem, hoc eſt τὸν ἀποτρεπόμενον καὶ ἱλάσκοντα. quem ſacrum eſſe diximus, & pro patriæ luſtratione expiationéq; deuotum. καθαρμὸν τῆς χώρης ποιευμένων ἀχαιῶν ἀθάμαντα τὸν αἰόλου. Dicebãtur & φαρμακοί, οἱ ἐπὶ καθάρσει τῆς πόλεως ἀποτρεπόμενοι, λιμοῦ ἢ σφαζόμενοι, καὶ καθαίροντες τὰς πόλεις τὰς ἑαυτῶν. quorum verborum interpretatio eſt ea quam ſuprà ex Seruio ſcripſimus. Auctores Suidas & Euſtathius: qui etiam vrbium expiatores hoc nomine vocatos eſſe tradit. Sacer hac ratione dici poſſet emiſſarius ille caper apud Hebræos, cuius ſit mentio Leuitici cap. xvi. Diuus Paulus cap. quarto primæ ad Corinthios, ὥσπερ καθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι. hoc vocabulo vſus eſt eleganter: qui locus non intellectus eſt ab iis interpretibus Græcè neſcientibus, qui ſcholia ſcripſerũt, quæ in vulgatam & receptam editionem leguntur. Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus omnium peripſema vſque adhuc. fortaſſe inculpatius fuiſſet catharmata dicere, vt peripſema dixit. nam vt catharma purgationẽ ſignificat ad verbum & piamentum: ſic peripſema ſcobem & ramentum, & quicquid limãdo deteritur. Quæ ſignificationes in eo loco Apoſtoli non cõueniunt: altior eſt enim quidã ſenſus verborum, niſi me fallit opinio. Ad cuius intelligentiam id iam dictis addemus, quòd antiqui vrbium expiationem anniuerſariam facientes, cum ſacros illos homines aluerant, in victimarum morem redimitos ex loco præci-

Sacratæ leges.

Sacrare caput cũ bonis.

Catharmata.

Peripſema.

piti in mare deiiciebant. Neptuno immolantes, intétque deiiciendum ſolennia verba effari ſolebant, περίψημα ἡμῶν γενοῦ: ſis pro nobis peripſema: ac ſi dixiſſent, Sis pro nobis piaculum: eſtoluitio noſtra, & ſeruatrix vrbis victima. id quod Suidas adnotauit. Sententia igitur Pauli eſt hæc, Nos tanquam piacula mũdi facti ſumus, & ſuccidaneæ pro populo victimæ: acſi diceret, nõ minus apud gẽtiũ vulgus deteſtabiles, quàm illi qui diris execrationibus onerati atq; obruti, pro ſalute publica abiici olim ſolebãt. Quæ ſententia congruit iis quæ præcedũt. Peripſema enim etiam ramenta veſtigiorum ſignificat, quæ vt ſordida abiiciuntur. Mallem igitur Græcis verbis vti vtrobique hoc modo: Tanquam catharmata mundi facti ſumus & peripſema ad hunc diem, licet Curtius Latina voce purgamentum dixerit libro ſeptimo, Ages quidam Argiuus peſſimorum carminum poſt Chœrilum conditor, & ex Sicilia Cleo, & cætera vrbium ſuarum purgamenta. Et libro nono, Prohibuere igitur exules finibus, omnia potius toleraturi, quàm purgamẽta quondam vrbis ſuæ, tũc etiam exilii, admitterẽt. Hæc & alia huiuſcemodi ſcribẽs, iis legibus me ſoluo, quas auctoritate fermè dictatoria in nos ſanciunt homines felicius literis initiati: qui cum ipſi verborum Græcorũ vſu quaſi nomiſmatis in latio abrogati atq; illocabilis, ſcribentibus interdixerunt, Romanæ eloquentiæ vindices eſſe ſibi videntur, ſcribendíque diſciplinæ conſtitutores imperitorum licentia contemeratæ. Horum vnus nuper, non quiuis ille quidem, ſed muſarum Græcarũ Latinarúmque alumnus, gratiarũ etiam credo afflatu ſuauiiſque beatus, tum elegantiam redolens germanam atque Ciceronianam: Germanos Gallóſque eam ob noxam obiter ignominia aſperſit, quòd Græca Latinis permiſcerent: nec eò contentus, etiam licentiam nimiam ſcribendi, grauitate cenſoria, quaſique pro poteſtate caſtigaſſe dicitur: ille verò ad Ciceroniana præſcripta, ſuáq; Ciceronianis non cedentia, docilem ætatẽ naturámque reuocaſſe. Quem etſi virum ipſum magnum aliorũ iudicio eſſe puto, ſuo etiam ipſius atque meo multo omnium noſtræ memoriæ maximum eſſe nõ inuitus fateor, & libenter agnoſco: tamen audebo bona hominis venia (vt ſpero) reſpondere, Ciceronem epiſtolas ſuàs permultas, eáſque elaboratas Græcis verbis ſententiiſque diſtinxiſſe: in libris etiam oratoriis atque philoſophicis, in quibus linguã Latinam locupletare præcipuè concupiuit, poſt vocabula Latina Græca quoque ipſa ſubſtituere ſolitum: nimirum ne non ſatis à lectoribus perciperetur, quod intelligi volebat, ſimul vt verè & rectè Græca Latinis ſe reddidiſſe fidẽ faceret. Equidem quod ad me pertinet, nihil nec commodius nec expeditius eſſe cenſeo, iis quidem quibus eius admiſſi conſcientia inceſſit & religio: quam tãto viro monenti æquo animo auſcultare: quem ego Ciceronis ſimilem eſſe in quibuſdam audio: in eo etiam ſimillimũ, quòd nihil libentius facit, quàm vt in laudibus ſuis longè latéque quaſique ſuo iure expatietur. audire id tantùm à me obſecro, ſi id ad me priuatim attinet, lectores non grauentur: in iis quæ antea ipſe ſcripſi, præſertim in libris quinque de Aſſe, in animum me inducere non potuiſſe cum ſcriberem, eorum quæ à Græcis mutuabar auctoritatem Latinis fidémque me probaturum, niſi verba quoque ipſa vna laudarem cum auctoribus. Multorum enim culpa factum eſſe ſciebam, qui Græca ſermone

Latino confidétius ſcriptitant, vt tranſlationum fides magnopere auctoritáſque nunc labefactata ſit. Nuper auctoris Græci priſca in primis auctoritate pollentis libri ſatis multi verſi ſunt. Horum vnum nuper cum aliis eiuſdem (vt opinor)fidei editum admonitus ab homine vtraque lingua erudito, cum legiſſem, admiratus ſum interpretis ignorátiam ne dicam an potius ſecuritatem nimiam,qui huic ætati,huic iuuenum ſtudio & contentioni fucum verborum fiducia, impoſturámque facere diutius ſe ſperauit: id quod ipſum reprehenſorem noſtrum animaduertere etiam atque etiam operæ erit preciũ, quatenus ad ipſum ad méque pertineat.Quaſi verò id tantùm in huiuſcemodi ſcriptis referat,quàm Latinè loquamur & quàm honeſtè:non etiam quàm verè, quàm conſentaneè, quámque ex auctoris ipſius qui vertitur ſententia. Sed iam nimis multa de re quæ ſilentio refutari non incommodiſſimè poterat:id modò non ignoraretur,prudentes nos ſcientéſque ſilentio tranſmiſiſſe: quod tamen ad futura conteſtatum eſſe haberíque volumus.

IN eodem,De pœnis,cap. Aut damnũ.§.Quicunque. In hoc enim diſtant à cæteris,quòd inſtituuntur venatores aut puricarii aut aliam quàm voluntatem,geſticulandi vel aliter ſe mouendi gratia. Legẽdum puricarii vel pyrhicharii: aut in aliam quàm voluptatem. Venatores autem ſerui inſtituebãtur, id eſt docebantur,non ad feras per ſaltus indagandas, vt Accurſius exiſtimauit: ſed ad voluptatem populi, vt in oculis eius feras in arena conficerent. vt enim ludus erat gladiatorius,id eſt ſchola in qua ad gladiaturam inſtituebantur:ſic venatorius ludus in quo ad venationem beſtiarii exercebantur. Tranquillus in Claud. Circenſes frequenter commiſit in Vaticano,nonnunquam interiecta per quinos miſſus venatione. Idem in Domiti. Spectacula magnifica aſſiduè & ſumptuoſa edidit. nam venationes gladiatoréſque & noctibus ad lychnos:nec virorum modò pugnas,ſed & fœminarum. Cicero in ſecũdo Officiorum,Prodigi ſunt qui epulis & viſcerationibus & gladiatorum muneribus,ludorum venationúmque apparatu pecunias profundnnt. In ludũ igitur venatorium damnare reos,eſt in exercitationem feras in theatro conficiẽdi damnatos addicere. Scholam enim omnem Romani ludum appellauere, vt inquit Pædianus,Quin & ludi appellatione gladiaturam intelligimus. Fabius in octauo,de Noemate loquens,Hoc nomine (inquit) donarunt ea quæ non dicunt,verum intelligi volunt. vt in eum quem ſæpius à ludo redemerat ſoror,agentem cum ea talionis,quòd ei pollicem dormiẽti recidiſſet: Eras dignus vt haberes integram manũ.ſic enim auditur, vt depugnares. A ludo redimere Quintilianus pro à laniſta emere dixit,ne vltrà gladiator eſſet inuitus. Qui autem inuiti ſic inſtituebantur in venatione,ad beſtias damnati dicebantur:quæ pœna longè mitior eſt quàm beſtiis obiectorum: qui protinus laniabantur à feris. Hos beſtiis ſubiectos Iuriſconſulti vocant: vt in cap. Pœna,ſuprà, Ad legem Pompeiam,& in.l. Eiuſdem,in fine,ſuprà Ad legem Cornel.de ſicariis. Hanc differentiam ſi diligenter animaduertamus, in Pandectis ſæpe eſt inuenire:vt in cap. Qui vltimo.& in cap. Ad beſtias,infrà hoc eodem tractatu. Cicero pro Roſcio Amerino,de pœna parricidii loquẽs, Noluerũt maiores corpus feris obiicere: ne beſtiis quoq; quæ tantùm ſcelus attigiſſent,im-

Ludus venatorius. *Ludus.* *Ad beſtias damnari,& beſtiis obiici,& beſtiis ſubiici.*

manioribus vterentur. Spartianus in Caracal. Si quando feris obiectos vidit, Feris obiecti.
fleuit, aut oculos auertit: quod populo perquam amabile fuit. Tacitus libro
decimoſeptimo, Captus in eo prælio Mariccus, ac mox feris obiectus, quia nõ
laniabatur, ſtolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec ſpectante Vitel-
lio interfectus eſt. Principes autem violentiores, liberos homines & inſon-
tes vi interdum cogebant cum beſtiis pugnare: interdum homines nobiles,
precio ad id allicientes, aut alio præmio. Trãquillus in Nerone, Exhibuit au-
tem ad ferrum etiam quadringentos ſenatores, ſexcentóſque equites Roma-
nos, & quoſdã fortunæ atque exiſtimationis integræ ex iiſdem ordinibus, cõ-
fectoréſque ferarum, & varia arenæ miniſteria. indéque illud Satyricum in
octa.-quanti ſua funera vendant Quid refert? vendunt nullo cogente Nero-
ne. Hi ſunt qui notantur infamia in cap. ſecũdo circa finem, ſuprà De iis qui
notantur infamia. Illam differentiam dãnatorum ad beſtias & feris obiicien-
dorum, Accurſium non intellexiſſe, ex gloſſemate eius liquet, in cap. Qui vl-
timo, inferius: & in cap. Ad beſtias. cuius capitis eſt hic ſenſus, Eos qui ad be-
ſtias damnati ſunt, præſidem pœnæ eximere ad clamorem plebis non debe-
re. ſi tamen eos videat eo corporis animíque robore præditos, vt inter athle-
tas prodire poſſint, aut in aliud ſpectaculum honeſtius, debere eum ad prin-
cipem referre, vt eius arbitratu aliud quid de iis ſtatuat. Enimuero pyrrhicha- Pyrrhicharii.
rii, ſiue purticatii antiquo more legere placet, à Græcis πυῤῥιχισταὶ dicebãtur: μετ'
ὅπλων ſcilicet ὀρχούμενοι: à pyrrhicha ſic dicti: quæ ſaltatio erat armata, ob id eno-
plios dicta. Pollux libro quarto ad Commodum Imperatorem, Genera (in-
quit) ſaltationum, Emmelia, quæ tragicorum eſt: Cordax, quæ comicorum: Enopliæ ſaltationes, id eſt armatæ.
Cicinnis, quæ Satyrorum. Enopliæ autem, id eſt armatæ ſaltationes duæ:
Pyrrhicha & Teleſias, cognomines pyrrhichi & teleſii iudicum theatricæ ſal-
tationis. Plato in ſeptimo, de legibus, Duo (inquit) ſaltationum honeſtarum
genera inſtituit is qui inuentor ſaltationis fuit. Alterum bellicum, alterũ pa-
catum: illud pyrrhichen, hoc emmeliam nuncupans: vtrunq; nomine deco-
ro atq; accõmodato. Emmelia autẽ à cõcinna ac decẽti motione corporis ap-
pellata eſt. Emmeles enim à Græcis dicitur quod ad melos mouetur, quod Melos.
(vt inquit Fabius) in pri. ad flexus vocis pertinet & canorem: vt rhythmos ad
verborũ collocationẽ ſpectat, id eſt ad modulationẽ. Hæc genera idem Plato
σπουδαῖα, id eſt ſtudioſa ſeriáq; vocat & cõmẽdabilia. Serii autẽ (inquit) generis
ea ſpecies quæ corpus bene conſtitutum, animámque virilem & ſtrenuam
violentis laboribus implicat, bellica rectè vocetur. qua verò ſecundis in rebus
voluptatibúſque tẽperatis vtitur anima moderatione prædita, eam pacatam
ſi dixeris, conſentaneo naturæ nomine appellaueris. Quam autem ea inſtitu-
tio exercitatióque vtilitatẽ afferret, ex eodem Platone intelligere poſſumus,
quo in loco ita inquit, Pyrrhicha eſt, quæ motiones corporis imitatur, ictus Pyrrhicha.
iactúſque declinãtis & vitabũdi, omnifariámque cedẽtis, in altũ etiã ſubſilien-
tis, & ſeſe ſucciduo poplite demittẽtis, rurſúſque cõtrarios his motus pyrrhi-
cha imitatur: eos ſcilicet qui in habitus corporis actuoſos ferũtur: quales eius
ſunt, qui ſagittarum miſſiliúmque iaculationes effingere motu corporis, pla-
garúmque & petitionũ multipliciũ imitamẽta aſſequi impleréque cõtendit.

Plinius tamen in ſeptimo videtur pyrrhichen ab enoplia diſtinguere his verbis, Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhichen Pyrrhus. Tranquillus, Pyrrhicham ſaltauerunt Aſiæ Bithyniæque principum liberi. Athenis ſolennem fuiſſe eam ſaltationem, ex Lyſiæ apologia liquet his verbis, καὶ παναθηναίοις τοῖς μικροῖς ἐχορήγουν πυῤῥιχισταῖς ἀγενείοις : καὶ ἀνήλωσα ἑπτὰ μνᾶς. Intelligimus igitur principes Romanos reos dãnatos deligere ad huiuſcemodi theatricum oblectamentum. quibus tanquam mancipiis vtebantur publicé. Vnde Spartianus de Hadriano, Fabulas omnis generis more antiquo dedit in theatro: in circo multas feras & ſæpe centum leones interfecit: militares pyrrhichas populo frequenter exhibuit. Verbis autem hiſce Vlpiani, aut in aliam quam voluptatem geſticulandi, & reliqua. ſignificatur, quòd vt gladiatores in ludo ſub laniſta: ſic iſti ſerui ſub orcheſtodidaſcalo, id eſt ſaltatorum magiſtro, vel pyrrhicham, vel comicam, vel ſatyricam ſaltationem, vel chironomiam docebantur. De theatricis autem artificibus nos multa in ſuperiore editione diximus. Cæterum quod hic legitur, In hoc enim tantùm diſtant à cæteris, quod inſtituuntur. legendum cenſeo, Hoc enim tantùm diſtant à cæteris qui inſtituũtur. Hoc ſenſu, vt pyrrhycharii & venatores, quidam ſint liberi, quidam ſerui, & ea demũ ſit inter eos differentia. ſin quod rectè legitur, hic ſenſus erit, Eos qui in venationis exercitationẽ, & ſaltationis pyrrhichariæ damnati ſunt: non ideò minus eſſe ſeruos pœnæ, quàm alios damnatos, etiam ſi liberorum more docentur eas artes, & ad eas inſtituuntur.

Orcheſtodidiſcalos.

IN capite, Moris.§.Solet. Solet autem ita vel viris ſtudioſis interdici, vel aduocatis, vel tabellionibus, ſiue pragmaticis. Lego iuris ſtudioſis, id eſt iuri ſtudentibus. Pragmatici nõ ſunt, qui pragmaticas ſanctiones ſcribunt, vt Accurſius ſcribit: ſed ſunt iuris interpretes, vt ait Quintilianus libro tertio. qui etiam libro duodecimo probare volens neceſſariam eſſe oratori iuris ciuilis ſcientiam, Quid ſi fortè (inquit) peritus ille iuris non aderit? neque ego ſum noſtri moris ignarus, oblitúſve eorum qui velut ad arculas ſedent, & tela agẽtibus ſubminiſtrant: neque idem quoq; Græcos neſcio factitaſſe, vnde nomẽ iis pragmaticorum datum eſt. Pragmatici igitur eranr homines quidam forenſis profeſſionis, qui cauſarum actores interdum iuris ignaros monebant, iuris reſponſa formuláſq; actionum ſumminiſtrantes, quaſi admonitores poſtici dicendorúmq; ſuggeſtores, quum ad iuris diſceptationem ventum erat. Cicero libro primo de Orat. Itaque nõ vt apud Græcos infimi homines mercedula adducti miniſtros ſe præbent in iudiciis oratoribus, ii qui apud illos pragmatici vocantur: ſic in noſtra ciuitate. & reliqua. Inde illud Satyric. in ſeptima, -ſi contigit aureus vnus: Inde cadunt partes in fœdera pragmaticorum. Olim igitur pragmaticis forum Ro. non vtebatur: poſtea vti cœpit, vt ex Satyrici dicto & Vlpiani loco oſtenditur. Pragmaticus ad verbum negocialis dicitur à Quintiliano. Apud Dionyſiũ Alicarnaſſeũ differt à theoretico. Cæterum qui cognitores olim appellabãtur, nõ alii propemodũ erant, quàm qui nunc procuratores iudiciales dicuntur. Cicero in Diuinatione, Me defenſorem calamitatum ſuarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſæ ſuæ eſſe voluerunt. Et in tert. in Ver. Cum eſſet Sthenius

Pragmatici

Cognitores

ciuitatis ſuæ nobiliſſimus, ampliſſima cognatione, plurimis amicitiis, inuenire neminem Siculũ potuit, qui pro ſe cognitor fieret? Et rurſus, Cedo cui Siculo cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor vnquam factus ſit? Aſconius in Diuinationem, Qui defendit (inquit) alterũ in iudicio: aut patronus dicitur, ſi orator eſt: aut aduocatus, ſi aut ius ſuggerit, aut præſentiam ſuam commodat amico: aut procurator, ſi negocium ſuſcipit: aut cognitor, ſi præſentis cauſam nouit, & ſic tuetur vt ſuam. Ergo cognitorem Cicero appellauit familiariſſimum defenſorem. Hactenus ille. Ex cuius verbis apparet alium eſſe patronum, & alium aduocatum. Terentius in Eunucho, Oſtium obſera intus dum ego hinc tranſcurro ad forum: volo ego adeſſe hic aduocatos in turba hac. Hermolaus Iuriſconſul. Falſi pœna coercentur, qui ad litem inſtruendam aduocatione, teſtibus, pecuniam acceperunt. Et Martianus, Pœna legis irrogatur ei, qui ob inſtruendam aduocationem teſtimoniáve falſa pecuniam accepit. Liuius, Virginius ſordidatus filiam ſecũ obſoleta veſte, comitantibus aliquot matronis, cum ingenti aduocatione in forum adducit. Cicero pro Sylla, Sed ſi tuus parens etiam in illa ſuſpicione periculi ſui, tamen humanitate adductus aduocationem hominis improbiſſimi ſella curuli atque ornamentis ſuis & conſularibus honeſtauit: quid eſt quamobrem conſulares qui Catilinæ affuerunt, reprehendantur? In omnibus his exemplis aduocatio non pro cœtu patronorum atque cauſidicorum, ſed amicorum potius coactorum ad opem fauorémque præſtãda. Inde aduocare verbũ, eſt ad cõſilium opitulationémq; cauſæ præſtandam amicos accerſere. quippe hominum vel cõſultorũ, vel auctoritate opibúſque pollentium comitatus & ſtudium, vel reum vel actorem fauorabiliorẽ facit: interdúmq; reum noxæ eximit: interdum iuri vim affert: propter quod crimini datur in ſuperioribus exemplis. Et apud Ciceronẽ pro Quintio, De fortunis omnibus Publius deturpandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt, adhibenda vis eſt veritati, minæ iactentur, pericula intẽdantur, formidines opponãtur: vt iis rebus aliquãdo victus & perterritus ipſe cedat. Et aduocatio togatorum apud eũdem pro Cecinna. Quintilianus in xi. de actione loquens, Incumbere aduocato aduerſis ſubſelliis ſedẽti iam cõtumelioſum eſt. Apertè Quintilianus aduocatum diſtinxit à patrono. Aliquãdo tamen aduocatum pro actore accipit: vt libro quarto, Idcóque agere aduocato quàm litigatori facilius, quia & laudat ſine arrogantiæ crimine, & aliquãdo vtiliter etiam reprehẽdere poteſt. Idem, Ideò primũ intuemur litigatoris an aduocati perſona ſit vtendum, quoties vtrũque fieri poteſt. Sic Plinius in præfatione, Et quod miremur, per aduocatũ defenditur. Propterea Vlpianus, Aduocatos omnes omnino accipere debemus, qui cauſis agendis quoquo ſtudio operantur. Aduocatio hodie conſilium appellatur, id eſt cauſidici & cognitores, omnéſque qui quaſi tutores cauſæ dati ſunt, cum vnus ſit actor cauſæ. Inde aduocatio à Cicerone dicitur, quam conſultationẽ homines Baſilicani vocant: in Prætura vrbana, de æde Caſtoris, Quo ſæpenumero ſenatus cõuocetur: quo maximarũ rerum quotidie aduocationes fiant. Plautus aduocatum pro teſte rogato accipit in Pœnulo, Factum à vobis comiter: bonam dediſtis aduocati operam mihi. cras mane, quæſo, in comitio eſtote

Patronus. Aduocatus Procurator Cognitor.

Aduocatio

Aduocare.

Aduocatus

Aduocatio.

obuiam mihi. Verba ſunt Agoraſtoclis ad teſtes, quos aduocauerat in lenonem. antea enim dixerat, Mementote. Aduoc. Meminimus. Et aduocare verbum, eſt aduocatũ vel teſtem rogare. Idem in Caſina, Quem hercle ego hodie litem perdidiſſe gaudeo, ne me nequicquã aduocauerit. Aduocati à Græcis παράκλητοι dicuntur: & aduocatio παράκλησις. Demoſthenes περὶ στεφάνου, καὶ ἐμοῦ διαμαρτυρομένου οἱ ἐκ παρακλήσεως συγκαθήμενοι οὐκ εἴων με λέγειν. Et ὁ δὲ περὶ παραπρεσβείας, in principio, ἃς δὲ τῶν παρακλήτων δεήσεις καὶ σπουδὰς τῶν ἰδίων πλεονεξιῶν ἕνεκα γιγνομένας. Quod de cognitore diximus, ex Cicerone planũ fit pro Roſcio Comœdo, his verbis ſcribente, Quid intereſt inter eum qui per ſe litigat, & qui cognitorem dat? qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit: alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus. Itáne verò cognitor ſi fuiſſet tuus: quod viciſſet iudicio, ferres tuum? ſuo nomine petiit: quod abſtulit, ſibi nõ exegit? Idem, Quòd ſi ad Roſcium nihil perueniret, quod tu à Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuã litẽ dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit: quia tuus cognitor nõ eſt factus. Cognitor etiam eſt qui aliquem nouit, & qui homini peregrino adeſſe poteſt, quaſi commendator aut conciliator. Idem Cicero in Prætura vrbana, Credet populus Romanus his equitibus Romanis, qui ad nos antea producti teſtes, iſtis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanum, qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. id eſt qui homines honeſtos Prætori daret teſtificaturos illum eſſe ciuem Romanum. Idem in vlti. in Ver. Tamen ſi tibi ita videretur: hoc iuris in omnes conſtitueres, vt qui neq; tibi notus eſſet, neq; cognitorẽ locupletem daret: quãuis ciuis Ro. eſſet, in crucem tolleretur. id eſt γνώριμον ἀξιόπιστον, vel τὸν συνιστάντα καὶ γνώριμον ἀξιόχρεων. Erant etiam inter operas forenſes Legulei & Formularii, vt in ſuperioribus diximus. Hodie omnis huiuſcemodi functio duabus appellationibus continetur, cauſidicorum, & procuratorum, id eſt cognitorum, vt priſci loquebantur. Quorum ſermo quatenus ad res forenſes iudicialéſque pertinet, parum hodie vſitatus eſt: & tamẽ reſtitui bona ex parte poteſt ex lectione eorum auctorum qui extant & Latinè & Græcè. Inter pragmaticos fortaſſe adnumerari hodie poſſent, quos ſollicitatores appellant: inſtitores quidam forenſes, cauſarúmque curatores. Pragmaticarius verò à ſanctionibus pragmaticis, dictio eſt recentioris notæ in lege, Zenonis, De diuerſis reſcriptis: qualia multa vocabula Græcorum principum tempora pepererunt poſt imperium trãſlatum. Libros verò poſtremos Codicis præcipuè portenta verborum inuaſerũt: quibus hodie in ipſis vocabula barbara planè mixobarbaráque leguntur, & proba quædam corrupta. Paraueredi, vt ſuprà diximus, & melloproximi vocabula ex Latino Græcóque ſermone cõcreta ſunt. Balluca & paragaudes planè barbara ſunt. quorũ balluca apud Pliniũ legitur lib. xxxiii. Paragaudes apud Vopiſcum. Metœcus Græcum eſt, ſed corruptũ, in lege, Certa, De iure fiſci. μέτοικοι, metœci ſunt qui Latinè dicuntur incolæ, qui in aliena ciuitate lõgæ moræ cauſa habitant, nec habent ius ciuitatis, nec honores ciuiles capiunt: tributum tamen pendunt, quod metœcion dicitur. In ea autem lege pro iis accipiuntur, quos ἀναστάτους & μετανάστας Græci vocant. Metrocomia rectè legitur in lege vlti. De exactoribus tributorum: ſed perpe-

Aduocare.

Cognitor.

Legulei & Formularii

Pragmaticarius.

Barbara verba in tribus libris Codicis.

Incolæ metœci.

ram intelligitur. Sic enim eſt Metrocomia inter vicos, vt metropolis inter vr- Metrocomia.
bes: à ſuíſque coloniis vt matrix agnoſcitur, vt alibi adnotauimus. At Como- Comopolis
poleis ſunt vici maiores, quaſi æmuli oppidorũ. quo Marcus euãgeliſta vſus
eſt cap. pri. Eamus in proximos vicos & ciuitates. εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις. Bur-
ga lingua vernacula vocat. In lege, Quidã ignauiæ: ſub titulo, De decurio-
nibus, monazonion legitur pro monazontôn, id eſt qui ſolitudines captant:
μοναζόντων, id eſt ſoliuagorũ. μονάζειν γὰρ & ἐρημάζειν dicuntur, qui vitam ſolitariam
ducũt. In lege, Si quos, legẽdũ Hypomnematographi. magiſtratus erat Ale- Hypomnematographi.
xandriæ, vt auctor eſt Strabo lib. xvii. cõmentariorum ſcriptor, vt nomen in-
dicat, cõmẽtãs & mẽte agitans ea quæ è rep. eſſe videtur. In tract. De excuſ.
munerum, idraule pro hydraulæ legitur. Rectus eſt enim caſus pluralis, cuius
ſingularis eſt hydraules. Plinius hydraulũ pro organo poſuit lib. ix, Delphi-
ni capiuntur hydrauli ſono. vnde hydraulica organa Vitruuio lib. decimo, &
Tranquillo in Nerone. Sed hydraules pro homine ſic dicitur, vt choraules
apud Tranquillũ in Nerone. Hydraulus autẽ ὕδραυλος organũ eſt. Sub titu- Hydraulus.
lo, De põderatoribus, igoſtatẽ pro zygoſtaten legitur. Zygoſtatæ ſunt libripẽ- Zygoſtatæ.
des per vrbes conſtituti, qui regiis ponderibus præfecti appellantur: qualis eſt
vnus Pariſiis. Gynæciarius, γυναικειαρίος, à gynæcio barbare deductũ eſt, ſub
titulo, De murilegulis: vbi baſtagarii & alia multa barbara ſũt aut vernacula.

IN titulo ſequẽti, Veſtes oloberæ dicũtur, vel holoſeræ, vel holobryzæ: vel
vox eſt barbara. Lampridius in Alexãdro, Veſtes holoſericeas nũquam induit:
ſubſericã nũquam donauit. Idem in Heliog. Vſus eſt aurea omni tunica: vſus
& purpurea, & de gẽmis perſica. Sic obryzati nũmi, auro obryzo percuſſi.
quod verbũ corruptum eſt in tract. De veter. nomiſmatis poteſtate: vbi ſolidi Solidus.
ideo dicũtur, quia iuſto & integro põdere erãt percuſſi, nõ dimidiati aut trie-
tales: quæ ratio eſt vt ſolidus pro aureo accipiatur. Idem Lãpridius in Alexã-
dro, Vectigalia publica in id contraxit, vt qui decem aureos ſub Heliogabalo
præſtiterãt, tertiam partẽ aurei præſtarẽt. túneq; primũ ſemiſſes aureorũ for-
mati ſunt: tum etiam cum ad tertiã partẽ aurei vectigal decidiſſet, tremiſſes: di
cente Alexãdro etiam quartarios futuros. ſed cum nõ potuiſſet per publicas
neceſſitates, conflari eos iuſſit, & tremiſſes tãtùm ſolidóſq; formari. In titu-
lo, De collegiatis, chartopratis legi debet pro chartopolis. Chartopratæ οἱ τοὺς Chartopratæ.
χάρτας πιπράσκοντες: Papytopolæ nũc vocãtur. Periſſochoregia quid ſit ſub ti-
tulo, De frumẽto Alexãdrino, alibi diximus. In lege, Litibus, De agricolis &
cenſ. chimiliarcho ciuitatis legitur pro cimeliarcho. Et Codice, lege vltima,
De bonis auctoritate iud. poſſid. cimeliarchos legi debet: & cimeliarchion, id Cimeliarchus.
eſt κειμηλιάρχης. Eſt enim vt ab epiſcopus epiſcopion pro loco, ſic cimeliarchiõ Cimeliarchion.
locus, in quo res precioſæ & in deliciis habitæ recõduntur. κειμήλια, inquit Eu-
ſtathius, τὰ παρ' ἡμῖν ἀκίνητα. Lingua vernacula gabinetũ appellat, cui loco qui
præfectus eſt, cimeliarchus Græcè dicitur. In lege, Quicunq;, De omni agro
deſerto, ad diacatochiæ vicem legitur, pro diacatoches vel pro diacatochi. Eſt
enim diacatoche bonorum poſſeſſio: & diacatochus bonorum poſſeſſor: vt ſit Diacatoche.
ſenſus, Qui fundum patrimonialem excolendo fœcundum reddiderit, cano-
némque agnouerit: ipſum διακατοχῆς iure iam poſſidere, vel διακατόχου loco ha-

Melloproximi. beri. Melloproximi in lege, Peculiari, De proximis ſacrorū ſcriniorum, ſunt ii qui nondum proximatus honorem inierunt: ſed iam deſignati ſunt proximi. μελλοπρόξιμοι. Ea enim forma dicitur melloproximus qua mellonymphius,

Μελλονύμφιος. id eſt qui ſpōſus deſignatus eſt: & mellothanatus, id eſt capularis, quem mors

Μελλοθάνατος. proxima manet. Ariſtoteles in Politicis, καὶ γὰρ οἱ ἐξεληλυθότες ἀρχὴν καὶ μέλλοντες. Et perfuncti, inquit, magiſtratu & deſignati imperium habent. In eadem le-

Conſeſſus. ge, conſenſum pro cōſeſſu legitur: vt in lege ſecunda. Eſt enim conſeſſus συνέδριον. Cuiuſmodi permulta ſunt in iis libris, quæ conniuentia magis hoc tempore quàm adnotatione digna ſunt: quanquam & nonnulla animaduertenda præterimus prudentes. Obiter enim atque digreſſione iſta ſcribimus: quorum ſpecimen vnū dabimus in tract. De fabricenſibus. l. Iure prouiſum. Vbi enim legitur, Vniuerſi itaque veluti in corpore vnius formæ, vnius decoctionis, ſi ita res tulerit, reſpondere cogentur. ego ita legendum cenſeo, Vnius decoctio-

Decoquere & decoctiones. nes, ſi ita res tulerit, rependere cogentur. Eſt enim decoquere, creditum non reddere, ære credito fraudare: χρεωκοπεῖν. & decoctio, χρεωκοπία. vnde nouæ tabulæ χρεῶν ἀποκοπαὶ dicuntur. Cicero in Antonium, Illud tamen audaciæ tuæ

Decoctores quòd ſediſti X I I I I. ordinibus, cum eſſet lege Roſcia certus locus decoctoribus conſtitutus. Plinius lib. xxi, Crocum ſylueſtre optimum: ſerere in Italia minimè expedit, ad ſcrupula vſque ſingula areis decoquētibus . id eſt depoſitum non reddentibus. Eſt enim decoquere, diminuere: vnde ducta ſignificatio. Quintilianus, Multū inde decoquent anni: multum ratio limabit: aliquid

Decoquere ſpei. velut vſu deteretur. Inde Seneca pro fallere & deſtituere dixit, decoquere ſpei bonæ: id eſt non reſpondere ſpei. Miror quid pēſi habuerit Accurſius in lege vnica, ſuprà, De auri publici perſecutoribus, cum perſecutores decoctores eſ-

Perſecutor. ſe dixit. Sunt enim perſecutores , qui Græcè ἐκδικηταὶ dicuntur, & ἔκδικοι: quorum munus eſt iudicio experiri contra eos, qui aurum vel argentum, vel pe-

Suſceptor. cuniam reip. debent. Suſceptores verò ſunt ἐκλῆπται, qui & ἐκλήπτορες dicūtur,

Defenſores ciuitatum. & ταμίαι. ab antiquis tamē coactores appellabantur ἀργυρολόγοι. ἔκδικοι etiam defenſores ciuitatū vocantur in. l. Vt perfectius, De annali exceptione. Eſt etiā ecdicos vindex & aſſertor. Horum librorū obſcuritati inſuper caliginē multā offudit Accurſianorum ſtupor, quòd quidem ad linguæ vtriuſque intelligentiam pertinet. Multa enim vocabula corruperunt, multa perperam interpretati, legum ſenſus inuerterunt: cum ibi non pauca legantur, quæ priſcæ elegantiæ veſtigia retinent. Vnius & alterius loci ſatis erit admonere hac ætate.

Adærare. Adærare verbū multis in locis extat, & nullibi rectè intellectum. In lege vnica, De collatione donatorum, lib. x, Accurſius adærationem ait eſſe æris præſtationē. In lege, Annonas, De erog. milita. annonæ, lib. xii, ipſe adærare annonas ad ærariū pertinere interpretatur, vel de ærario ſoluere. Et in lege, Septem, eodem ſub titulo, & ipſe & poſteri eius quaſi hæreſim inſcitiæ è veſtigio

Adæratæ ſpecies. ſequētes in vocum interpretatione, adæratas ſpecies intelligūt ad ærariū delatas. Ego autem adærare id eſſe cenſeo quod Græcè ἐξαργυρῶσαι dicitur , id eſt ære æſtimare: vt ſit ſenſus, Species quæ militibus ſtellaturæ cauſa penduntur à prouincialibus, ſi pecunia permutentur, æſtimari tanti debere, quantum eſt fori precium. Adærare autem ab ære deductū eſt: quare ſine aſpiratione legi

debet : licet in omnibus exemplaribus quæ mihi videre contigit, ferè aſpiratũ legatur. Sic autẽ eam legẽ ſcriptã fuiſſe primũ cẽſeo, Septem diebus per quos tribuni præto.emol.gratia ſolen. ſtellaturæ nomine ſpecies cõſequuntur: ſpecies reſiſtentes non aliter adhærentur, niſi vt in foro rerum vænalium diſtrahuntur. Species autẽ reſiſtentes intelligo reſtantes : quæ reliquamenti cauſa debẽtur, id eſt quæ ex præterito debentur. Sic in lege, Speciebus, in tracta. De cohortalibus, Speciebus primipilaribus adærãdis eadem preciorũ taxatio ſeruetur, quæ in vænalibus publicis poterit reperiri. Quæ interpretatio omnibus locis conuenit. nam adærata prædia ab eo dicta ſunt, quòd a frumentaria aut vinaria, ſpeciariáque præſtatione ad ærariam redacta ſunt. Lingua patria addenarata dicit ferè pro eodẽ. A Eris enim vocabulo pecunia ſignificatur. vnde obærati dicti. Stellatura nomen erat annonæ militaris. Lãpridius in Alexandro, Annonas (inquit) militum diligenter inſpexit: Tribunos qui per ſtellaturas militibus aliquid abſtuliſſent, capitali pœna affecit. Sparti. in Peſcennino, Nam & Imperator tribunos duos quos conſtitit ſtellaturas accepiſſe, lapidibus obrui ab auxiliaribus iuſſit. In lege huic proxima, in eodem tractatu, De cohortalibus: illa verba, Prius quàm primipili paſtum digeſta ratione cõpleuerint : ſic interpretanda puto, prius quàm primipilarem diſtributionem redditis rationibus peregerint. Eſt enim paſtus dictum pro eo quod Græci νομὴν dicunt. quod verbum & paſtionem & diſtributionem & ſtipendium militare & annonam & congiarium donatiuúmque ſignificat, quod inter milites diuidebatur. Herodianus, Νομάς τε αὐτοῖς δίδως καὶ ἐφόδια, τῆς στρατείας ἄχρι. Idẽ, Νομὰς ἀνεδίδου τῷ δήμῳ, τοῖς τε στρατιώταις πολλὰ δωρησάμενος. Mirum id eſt magis, cum tractatum, De coartalibus eſſe inſcriptum, & vbique ab Accurſianis ſic legi ſub eo titulo, & libro tertio, vbi de curiali vel cohortali condir. ex eóque dici quòd coartati ſint curiæ : cum ex locis duobus eiuſdem tractatus liqueat cohortales à cohorte dici, quaſi cohorti obnoxios, τῇ τάξει ὑποχρέους: vt in lege Officia, & in lege Si cohortalis, videre lector poterit. Cohors enim non modò de numero militari: ſed etiam de aliis dicitur. vt apud Tranquillũ in Nerone, de patre Neronis loquẽtem, Comes ad orienrem C. Cæſaris iuuenis, occiſo liberto ſuo, quòd quantum potare iubebatur recuſarer, dimiſſus è cohorte amicorum nihilo modeſtius vixit. Idem in Gal. Per hæc gratiſſimus Claudio, receptúſque in cohortem amicorum, magnæ dignationis eſt habitus. Et Horatius in pri.epiſt. Quid ſtudioſa cohors operũ ſtruit? Sic autem cohortales à cohorte dicuntur in cohortem cooptati, aut cohorti aſcripti : vt curiales à curia, tribules à tribu. Vidimus librum in quo enumerati ſunt magiſtratus Ro.imperii. in eo hæc verba legimus, Clariſſimum virum correctorem Apuliæ & Calabriæ in officio iuriſdictionis ſuæ habuiſſe principẽ, cornicularium, tabellarios duos, commẽtarienſem, adiutorem, ab actis, ſubadiuuam, exceptores, & cæteros cohortalinos, quibus non licet ad aliam tranſire militiam ſine annotatione clementiæ principalis. Cohortalinorúmque appellationem itidem legimus in officio cõſularis Campaniæ, & conſularis Paleſtinæ, & præſidis Thebaidos. Qui autem hic cohortales, & in lege Si cohortalis, cohortalini dicuntur, iidem ſunt, vt opinor, cum iis qui apparitores in multis ſuperiori-

Stellatura.

Paſtus.

Cohortales

bus titulis appellantur. In eodē enim libro magiſtratuū Ro.virum illuſtrem
magiſtrum militum præſentalem habuiſſe in officio magiſterii ſui dignitates
infrà ſcriptas(ſic enim appellātur ibidem huiuſmodi militiæ) principes duos,
numerarios duos,commentarienſem,primiſcrinios,qui numerarii ſunt : ſcri-
niarios, exceptores, & cæteros apparitores. quibus verbis apparet apparitores
eſſe miniſtros appariturā magiſtratibus factitātes multiplici ac diſtincta fun-
ctione: οἱ παρεστάμενοι τοῖς ἐπ' ἀξιώμασι.hoc eſt qui præſto ſunt magiſtratibus ad im-
peria accipienda & exequenda.Eſt in lege vltima,tituli,De prædiis decurionū
ſine decr.li.x.ita ſcriptū,Nec ex tabella decretū recitari,ſed curialiū vel maio
ris partis curiæ relatione. Accurſius per tabellā intellexit delegati iudicis fun-
ctionem:neſcio quo modo ariolatus,vt ſolet.Ego autē cēſeo hunc eſſe verbo-
rum ſenſum: In faciēdo decreto alienationis,cuius ea lex meminit,nō tabel-
lis curialibus datis diſquiſitionem oportere fieri,ſed vocali ſuffragio ſingulos
curiales in ſententiā ire. Fuit enim olim modus geminus ferendi ſuffragii in
Tabellaris ſententia. cōciliis,& ſentētiæ dicendæ in iudiciis. Interdū enim voce,interdū tabella eo
munere fungebātur.Cicero lib.iii.de Leg.Dicam Attice,& verſabor in re dif-
Suffragia vocalia & tabellaria. ficili,ac multū & ſæpe quæſita : ſuffragia in magiſtratu mandando,aut de reo
iudicādo qui lege aut rogatione dānatur,palàm ferre melius eſſet.deinde legū
tabellariū meminit:id eſt quæ de ſuffragio tabellari latæ ſunt.Quoniam verò
magnificentius erat atque innocentius voce quàm tabella quippiam decerni:
ideo in oratione contra Rullū ita inquit, Sed tamen magnificentius atq; or-
natius eſſe illo nihil poteſt,quòd meis comitiis non tabellā indicem tantæ li-
beralitatis,ſed vocem viuam præ vobis indicem veſtrarum erga me volunta-
tum ac ſtudiorū tuliſtis.Et pro Plāco, Etenim ſi populo grata eſt tabella quæ
frōtes operit hominū,mētes tegit, dátque libertatē vt quod velint faciāt,pro-
mittant autē quod rogētur: cur tu in iudicio exprimis quod nō fit in campo?

In tranſcurſu fortaſſe non erit adnotatione indignū , quòd Accurſius in.l.
vlti.De honoribus & muneribus non continuandis,lib.x.miſſos pro vocatis
intellexit,cum ſignificet tranſmiſſos & præteritos. Nec in lege Ciues,tracta-
tu De incolis,percēpit quid allectio ſignificet: id eſt προχειρισθὶ, προσαίρεσις:cū Vl-
pianus in tracta. De decurionibus, ſcripſerit ſpurios poſſe in ordinem allegi.
Allecti,& Sublecti. Allecti enim ſunt aſcripti & conſcripti: hoc eſt numero additi. προσκαταλεγό-
μενοι. Sublecti,demortuorum loco lecti. ἀντικαθιστάμενοι.

SEQVITVR in eodē cap.tract.De pœnis. Archiuo fortè vel grāma
Grammatophylacium. tofilatio. Puto legēdū fortaſſe,vel grāmatophylacio.Eſt autē grāmatophy-
lacium, vbi tabulæ & inſtrumenta publica monumētáque rerū geſtarū acta-
Tablinum. rúmque aſſeruātur:quod tablinū Latinè appellatur.Plinius lib.xxxv, Tablina
codicibus implebantur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Sed
de priuato tabulario vel tablino Plinius intellexit : ſicut Vitruuius in ſexto,
Tabulinū ſi latitudo atrii erit pedum viginti , dempta tertia eius ſpatio reli-
quum tribuatur.Cicero de Natura deorū,tabulariū dixit, Seſſum ite precor,
Tabulariū. vt iudicetur qui tabulariū incendit. Tabularum ſignificatio multiplex. ſunt
Archiuum. enim tabulæ pictæ,vt tabulæ ſcriptæ. Archiuum ex Græco factum eſt, ἀρχεῖον.
Archium autem etiam magiſtratuum ædes ſignificat , & regiam & palatium

& iudiciale forum. Ex quo factum, vt archiũ & interpoſita u archiuum, ſi tamen recte legitur, ſignificet chartophylaciũ: quia ἀρχεῖα vicina ſunt chartophylacis, quæ eadem ſunt cũ grammatophylaciis: vel chartophylacia potius eorum mẽbra, in quibus hodie actuarii & ſcribæ exceptoréſque acta publica cõdunt. Quod autẽ in vicina periodo ſequitur, ſic cenſeo reponẽdum, Vt ſolent quibus ſententia præcipitur. ἀπὸ τῆς δημοσίου ἀπῆχε. Chartophylacium.

IN cap. Aut facta, in principio, Quóſque alios ſuadendo innuiſſe ſceleris eſt inſtar. Iuuiſſe omnino legendũ videtur. Sed ſi ita legatur, quoſdámque alios ſuadendo iuuiſſe: ſenſus erit contextúſque congruentior.

IN eodem cap. in §. Qualitate rixæ à graſſaturis. Quoniã Accurſiani parum intellexerunt hoc vocabulum, nobis explanandum viſum eſt. Graſſatores igitur ſunt viarum in vrbe vicorúmque obſeſſores, qui obuios iniuriæ opportunos ſpoliant, aut pulſantes aut intentata morte territãtes. λωποδύτας Græci appellant. Plinius lib. xiii. de Tapſia loquens, Nero Cæſar claritatem ei dedit, initio imperii nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure ceráque, & ſequenti die contra famam cutem ſynceram circũferens. Tranquillus in Auguſto, Nam & graſſatorum plurimi palàm ſe ferebant ſuccincti ferro, quaſi tuẽdi ſui cauſa. Et inferius, Igitur graſſatores diſpoſitis per opportuna loca ſtationibus inhibuit. Sic Iuuenalis Satyra tertia, Interdum & ferro ſubitus graſſator agit rem. quo in loco graſſaturã deſcribit dilucide. Neronis graſſaturas etiam clare Tranquillus cõmemorat in eius vita. Et Iuuenalis tamen & ipſe rixam appellauerunt graſſaturàm minus noxiã, & quaſi ludibundam: Miſeræ cognoſce procemia rixæ: Si rixa eſt vbi tu pulſas, ego vapulo tãtum. Sic graſſari & hic & in cap. Capitalium, intelligendũ: cum alioqui graſſari ſæuire ſignificet, & in perniciem noxámque progredi. Idem Tranquil. Nec minore liuore ac malignitate, quàm ſuperbia ſæuitiáq; penè aduerſus omne genus hominũ graſſatus eſt. Id eſt improbum ac maleficum ſe exhibuit, in diéſque nocentiorẽ. Inde fit vt peſtem graſſari dicamus, pro eo quod eſt, cũ ingenti clade hominũ inualeſcere. κατασκήπτειν & ἐγκατασκήπτειν. Quo modo vſus eſt Claudius Iuriſconſul. in fine huius capitis, Quoties multis perſonis graſſantibus exemplo opus ſit. Salluſtius pro ingredi & tendere poſuit, in bonam partem accipiens, his verbis: Vbi ad gloriã virtutis via graſſatur. ἰέναι. Horatius metaphorice, Dauus ſis comicus, atq; Stes capite obſtipo multum ſimilis metuenti, Graſſare obſequio. de captatore loquens. Locus autem Demoſthenis hic à Iuriſconſulto citatus, reſtituendus eſt ex oratione περὶ κονδύλου. Demoſthenes enim pugno cæſus in theatro à Media Athenienſi prædiuite, cum ad populum accuſauit. Tunc enim ab illo pulſatus eſt Demoſthenes, cum Dionyſia agerentur, qui ludi erant in honorẽ Liberi patris inſtituti: curatórque ludorum erat cũ aliis delectus Demoſthenes, quos choragos appellabant. eam iniuriam atque id crimen cum magnopere exaggerare vellet orator, aliquot hominum exẽpla recenſens, qui ob huiuſcemodi facinora in fraudem capitalem inciderant, & ab iniuriam paſſis cæſi erant, ita inquit, οὐ γὰρ ἡ πληγὴ παρέστησε τὴν ὀργὴν, ἀλλ' ἡ ἀτιμία. οὐκ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινὸν, καίπερ ὂν δεινὸν, ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλὰ γὰρ ἂν ποιήσειεν ὁ τύπτων, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν ὁ

Graſſatores

Graſſari.

παθὼν ἔνια οὐδ' ἂν ἀπαγγεῖλαι δύναιθ' ἑτέρῳ. τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ. ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάρχων, ὅταν κονδύλοις, ὅταν ἐπὶ κόῤῥης. ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους αὐτῶν, ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι. οὐδεὶς ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταῦτα ἀπαγγέλλων δύναιτο τὸ δεινὸν παραστῆσαι τοῖς ἀνθρώποις οὕτως. ὡς ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ πράγματος τῷ πάσχοντι καὶ τοῖς ὁρῶσιν ἐναργὴς ἡ ὕβρις φαίνεται. Vt autẽ res melius intelligatur, vno aut alrero verſu locum altius repetitum traducam hoc modo, ac ſeſquiuerſu producam, Nouerunt hoc multi, Euæona Laodamantis fratrem inter epulas in conuentúque publico obtruncatum à Bœoto, vnicum ob colaphum inflictum. neque vero vnica plaga iræ impetum illi, ſed ignominia ciuit. neque cædi ingenuis graue eſt: tametſi eſt ipſum graue. id enimuero demũ graue eſt, ad contumeliam cædi. Siquidem multa facere, ô viri Athenienſes, exiſtimari poteſt is qui aliũ cædit: quorum partẽ ne is quidem qui verberibus afficitur, indicare ſatis ſermone atque effari poſſit: ipſa perpetrãdæ rei ſpecie, obtutu truculento, vocis atrocitate: adde quum ſugillandi animo, quũ inimicum ſe profitendo, deniq; quũ pugnis, & quum in malam cædit. Atqui hæc permouent: hæc inquam emouent de mentis ſuæ ſtatu homines contumeliæ, atque ſugillationis inſolentes. His commemorandis, ô viri Athenienſes, nemo eſt qui rei atrocitatẽ animis audientium oculíſque repræſentare queat: præut quidem eſt iniuria re ipſa conſpicua omnibus numeris euidentiæ, iis qui rei ſpectarores fuerũt, ipſique adeo iniuriam perpeſſo. Quorum verborum oratoris hæc ſentẽtia eſt: ea quæ rei adiuncta dicunrur (à Quintiliano etiam complexus cauſarum & circunſtantiæ nomine appellantur, vt Græce appellant περίστασιν) eſſe huiuſcemodi, vt magna ex parte animo magis concipi, quàm verbo enunciari poſſint. Verum cúm ea amplificationis argumenta quæ à circunſtantia ducuntur, Iuriſconſultus in hoc capite in ſeptem modos digeſſerit: qualitatis exemplum à Demoſthene potiſſimũ ducendum eſſe cenſuit: qui in qualitate & æſtimatione iniuriæ, facinoris perpetrati ſpeciem (quod ſchema ipſe vocat) animaduertendam eſſe duxit: hoc eſt habitum & affectũ corporis animíque tam pulſantis quàm vapulantis, & quandam veluti actionem atque repræſentationẽ improbitatis eius qui cædebat atque impotentis animi, contráque fœdi ac pudendi aſpectus eius qui vapulabat exhibitionẽ, animo obuerſari iudicũ oportere, vt pœnam pro dignitate rei ſtatuãt. In qualitate etiam ponit truces minacéſque oculos pulſantis, in cum qui pulſatur: tum vociferationem deſæuiẽtis territantíſque cũ qui violentiæ cedit. Quæ omnia accidere veriſimile eſt, cum ſugillandi animo id fit, id eſt notam ignominiámque inurendi homini integræ famæ intemeratíque pudoris: quum inimicum ſe profitetur qui pulſat, cum iniutiam ita accipi vult, tanquam ab inimico offendendíque cupido illatam: cum plaga infligitur non expanſa manu, ſed in pugnum contracta, quo ictus ſit nocentior & grauior: poſtremo cum in eam partem corporis de induſtria plaga incumbit, quo atrociſſima noxa corpus mulctari poteſt, ſugillatáq; ea pars eſſe ac diu manere conſpicua, indéq; facies dehoneſtari. Hoc

κόῤῥη. enim ſignificat ἐπὶ κόῤῥης, id eſt ἐπὶ τῆς σιαγόνος πατάξαι, Articorũ lingua loquẽtibus: quod inrerpres ignarus pupillam tranſtulir, quaſi κόρης Demoſthenes ſcripſiſſet. Hæc ſunt (inquit Demoſthenes) quæ homines iniuriis nõ aſſuetos animi-

impotentes faciunt: id eſt quæ patientiam quantumuis prudenti excutiunt. Quintilianus in ſexto, de concitandis affectibus loquens, Atrocitas (inquit) creſcit ex his: quid factum ſit, à quo, in quem, quo animo, quo tempore, quo loco, quo modo: quæ omnia infinitos anfractus habēt. Et paulùm infrà, Plurimum tamen (inquit) affert atrocitatis modus, ſi grauiter, ſi contumelioſe, vt Demoſthenes ex parte percuſſi corporis, ex vultu ferientis, ex habitu inuidiã Midiæ quærit. Idem alibi, Nanque in hoc eloquentiæ vis eſt, vt iudicem non ad id tantum cõpellat in quod ipſe à rei natura ducetur: ſed aut qui non eſt, aut maiorē quàm eſt, faciat affectum. Hæc eſt illa quæ Dinoſis vocatur: rebus indignis, aſperis, inuidioſis addens vim oratio: qua virtute præter alios plurimum Demoſthenes valuit. Huc pertinet illud Ciceronis in Diuinatione, Putáſne poſſe (id quod in eiuſmodi reo neceſſarium eſt) facere, vt quæ ille libidinoſe, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna videantur eſſe iis qui audient, atque illis viſa ſunt qui ſenſerũt? magna ſunt ea quæ dico, mihi crede: noli hæc contemnere. dicenda, demõſtranda, explicanda ſunt omnia, cauſáque nõ ſolum exponenda, ſed etiam grauiter copioſéque agẽda eſt. Hunc locũ ideo enarrandũ copioſius eſſe cenſui, quòd ab homine iuris in primis perito, cauſarũ actore nobiliſſimo, aliquando rogatus ſum vt eũ explanarem. Aiebat enim ſe nunquã mentē Iuriſconſulti capere plane potuiſſe, cũ tamen in cauſa inſigni vſu ſibi veniſſet, vt auctoritate hac vtendum ſibi foret.

δείνωσις.

IN eodem cap. §. Euentus, Et ideo apud Græcos exilio voluntario fortuiti caſus luebantur. Accurſius voluntariũ exiliũ intelligit arbitratu iudicis ſtatuendum: cũ voluntariũ pro ſpontaneo Iuriſconſultus intellexerit, quod ſibi quiſque conſciſcit: vt ex iis quæ dicemus apparebit. Voluntarium etiã exiliũ intelligi poteſt quod liberum dicitur, hoc eſt non certo loco circunſcriptum: quod genus deportationis eſt aut relegationis: ſed quo genere mulctãtur, qui patria extorres eſſe iubētur: cuiuſmodi fere hodie vtimur. Capitolinus in Marco Philoſopho, Deportatus eſt Heliodorus filius Caſſii. alii liberum exiliũ acceperunt cum bonorum parte: mulieres ornamentis adiutæ, ita vt filia Caſſii & Druncianus gener liberam vagandi poteſtatem haberent. Ex quibus verbis intelligimus aliud eſſe liberum exilium quod vnuſquiſque ſibi eligit, & aliud liberam vagandi poteſtatē, quaſi exilium vagum: quo qui damnati ſunt, locũ ſubinde mutare poſſunt, modo ne eo reuertãtur vnde exulare iuſſi ſunt. Hoc latam fugam Marcellus vocat cap. Exiliũ. infrà, De interdictis & releg. Quia fuga Græce exilium ſignificat, & fugere exulare. quare locum illũ corruptum eſſe cenſeo, vel mutilatum potius in medio membro: ſenſus enim, meo iudicio, elici ex illa diſtinctione triplicis exilii non poteſt. Eſt autē φυγὴ, id eſt fuga, exilium eorum qui pœnam legum vitare volunt. Cicero pro Cecinna, Nam cũ ex noſtro iure duarum ciuitatum nemo ciuis eſſe poſſit: tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is qui profugerit receptus eſt in exilium: id eſt in aliam ciuitatē. Idem, Nam exilium (inquit) non ſupplicium: ſed profugium portúſque ſupplicii. nam qui volunt pœnam aliquam ſubterfugere aut calamitatem, eò ſolum vertunt: hoc eſt ſedem aut locum mutant. Itáq; nulla in lege noſtra reperietur, nec apud cæteras ciuitates, maleficium vllum exilio

Voluntariũ exilium.

Exiliũ olim pœna legũ non erat.

eſſe mulctatum: ſed cum homines vincula, neces, ignominiáſque vitant quæ ſunt legibus conſtitutæ, confugiunt quaſi ad arma in exiliũ. Vbi tamen aram non arma legẽdum puto cõtra fidem exẽplarium. Licebat igitur reis poſt primam actionẽ exiliũ ſibi conſciſcere ante iudiciũ peractum: idque appellabãt exilii cauſa ſolum vertere: μεθίστασθαι, μετοικίζεσθαι. Liuius de decemuiris loquens, Bona Claudii Oppĳque, qui ante diẽ iudicii vitã in vinculis finierant, tribuni publicauere. Collegæ eorũ exilii cauſa ſolum verterunt: bona publicata ſunt. Hoc vt cætera ex Græcorũ legibus tranſlatum eſſe, ex oratione Demoſthenis κατ' Ἀριστοκράτους apparet his verbis, ὁ δὲ φεύγων, τὸν πρότερον ἔξεστιν εἰπόντα λόγον μεταστῆναι, καὶ οὔθ' ὁ διώκων, οὔθ' οἱ δικάζοντες, οὔτ' ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς, κύριος κωλῦσαι. Reo autẽ (inquit) licet cum primam orationem habuerit, ſolum vertere. id quod vetare, nec accuſatoris nec iudicum poteſtatis eſt. Solum vertere etiam de decoctoribus dicebatur: qui & foro cedere dicebantur: vt apud Iuuenalem, Cedere nanq; foro iam non eſt deterius, quàm Eſquilias à feruenti migrare ſuburra. Idem alibi, Qui vertere ſolum Baias, & ad oſtia currunt. Id eſt οἱ ἀποσκευασάμενοι τῶν τραπεζιτῶν apud Demoſthenẽ, hoc eſt οἱ τοὺς τραπεζίτας ἀποσκευασάμενοι. Locus autẽ Pandectarũ inanis replendus eſt ex libro Iliados vltimo, niſi fallor. Homerus enim commemorans aduentum Priami ad Achillem, deductore Mercurio, ſupplicémque eum deſcribens, & ad genua Achilli aduolutum, vt corpus exanime Hectoris ab ſe redimi pateretur, hos verſus ſcripſit hic reponendos, dictóque Claudii conſentaneos.

ὡς δ' ὅταν ἄνδρ' ἄτη πυκινὴ λάβῃ, ὅς τ' ἐνὶ πάτρῃ
φῶτα κατακτείνας, ἄλλων ἐξίκετο δῆμον
ἀνδρὸς ἐς ἀφνειοῦ, θάμβος δ' ἔχει εἰσορόωντας:
ὣς Ἀχιλεὺς θάμβησεν ἰδὼν Πρίαμον θεοειδέα
θάμβησαν δὲ καὶ ἄλλοι, ἐς ἀλλήλους δὲ ἴδοντο. Ac ſi Latine diceres,

Ac velut is crebris quem ſors incommoda noxis
Implicat, externas ſe contulit exul in vrbes,
Vtque piet facinus patratæ cædis, ad ædes
Diuitis accedens, mirantia contrahit ad ſe
Ora hominum hac ſpecie: Priamo ſic ſupplice, Achillis
Circunfuſa cohors comitum ſtupet, vt ſtupet ipſe.

Ad quorum verſuum intelligentiam interpretes Homeri tradunt, morem fuiſſe apud vetuſtiſſimos, vt qui non voluntariam cædem admiſiſſet, is exularet patria: ad ædéſque locupletis hominis ſe conferens, ibi opertus ſederet in limine, orarétque & poſtularet admiſſæ cædis expiamentũ. Huiuſmodi vero exilium ἀπενιαυτισμὸς appellabatur: ποτὲ φυγὴ ἐπ' ἐνιαυτὸν διὰ φόνον ἀκούσιον. verbum è verbo ductum Abannatio dici poteſt, quaſi annuum exilium. Cauſa autem exilii voluntarii, in eóque expiationis quærendæ, inſtitutum erat priſcorum, qui viros homicidas vt impuros & deteſtandos exiſtimabãt, ideóque vitandos & auerſandos. Arcebantur enim ſacris & foro ii qui in reatu cædis erant, quoad iudicium peractum eſſet. Auctor Pollux in octauo. Quare Antiphon in oratione περὶ χορευτοῦ ad iudices loquens, Cauſas (inquit) cædis (vt opinor) vos magnopere contenditis exacte iudicare. Quippe hominem reum ſententiis ve-

Exilii cauſa ſolũ vertere

Solum vertere.

Homicidæ ſcelerati & abominãdi olim exiſtimabantur.

ſtris cædis damnatum, in eam fraudem incidere neceſſe eſt, vt nec cædis perpetrator, nec perpetratæ cædis re vera obnoxius, pœnas tamen pendat & legis ſanctionem ſubeat: vt vrbe, ſacris, ſacrificiis, certaminibus arceatur, quæ hominibus maxima antiquiſſimáque cenſentur. Et Lyſias contra Agoratũ, οὐδεὶς δ' αὐτῷ διελέγετο ὡς ἀνδροφόνῳ ὄντι. Nemo(inquit) eum vt homicidii reum colloquio dignabatur. Verba legis pœnã homicidii ſancientis ſunt apud Demoſthenẽ εἰ δὲ τῇ λειποκράτης, ἀπέχεσθαι ἀγορᾶς, ἐφορίας, καὶ ἄθλων, καὶ ἱερῶν ἀμφικτυονικῶν. quæ verba ipſe ibidem interpretatur. Verũenimuero huiuſcemodi expiationis necis humanæ ab imprudentibus admiſſæ, exẽplum videre licet apud Herodotum libro primo. quo in loco Crœſi meminit nuptias filii ſui celebrantis, Quum aute(inquit) filii nuptias Crœſus in manibus haberet: aducnit Sardeis quidã calamitate præditus, manibúſq; impuris, natione Phryx. Hic cũ ad Crœſi ædes acceſſiſſet, gentilique inſtituto ritúque patrio poſtulaſſet, ſibi vt liceret expiamenti optati compotẽ eſſe: Crœſus eum expiauit. Eſt autẽ Lydis Græciſque ritus expiandi ſimilis. Poſtquam autẽ Crœſus legitima iuſtáque luſtrationis peregit: vndenam ille & quis eſſet percunctari inſtitit. Et paulùm infrà, Gordii(inquit ille) filius ſum, cui Midas parens fuit: Adraſto mihi nomen eſt: qui quia imprudens germanum meum interemi, ad te acceſſi. ſum enim & à parente eiectus, & omnibus fortunis exutus. Pauſan. in primo Eliacon. συναπεπλάκει δὲ τῷ ὀξύλῳ φυγάδι ἐξ αἰτωλίας ὄντι. δισκεύοντα γάρ φασιν ἁμαρτεῖν αὐτόν, καὶ ἐξεργάσασθαι φόνον ἀκούσιον. τὸν δὲ ἀποθανόντα ὑπὸ τοῦ δίσκου τὸν ἀδελφὸν ὄντα τοῦ ὀξύλου. Ex iis quæ dicta ſunt ſatis apparet quid per voluntarium exiliũ Claudius in hoc capite intelligi voluerit, qui fortuitum caſum ἀκούσιον φόνον vocauit: id eſt imprudens homicidium, vt Valerius dicit. Inde apud Herodotũ καθάρσιος ζεύς, id eſt Iupiter expiator: qui præſes erat neceſſitudinis ab expiatione contractæ, & veluti diſceptator iuris inter expiatorem & expiatum: vt hodie deus expiator vindex eſt, ſiquid inter myſticum parentem & luſtratũ hominem, vel initiali ſacramẽto vel arcano & auriculario ſacramento expiatum, perperàm admiſſum eſt. Euſtathius Homeri interpres, Quòd autẽ(inquit) ſanguine luſtratio fieret, teſtis eſt hiſtoria: cuiuſmodi eſt homicidarum luſtratio, qui ſanguine abluti, luſtramenti loco id eſſe ipſi ducebãt. Cuius artis profeſſores Pharmacos Attici vocant, vt vrbium quoque expiatores. Hiſtoriæ Adraſti meminit Valerius libro pri. cap. De ſomniis, ſed ſtrictim & ſuppreſſo nomine, de filio Crœſi loquens ac eodem Adraſto, qui Crœſi filium lancea in venatione traiecit imprudens. Et quidem(inquit ille) eam potiſſimũ dexteram caſus nefariæ cædis crimine voluit aſpergi, cui tutela filii à patre mandata erat, quámque Crœſus imprudentis homicidii ſanguine violatam, hoſpitales veritus deos, ſupplicem ſacrificio expiauerat. Liuius de Horatio loquens, qui Horatiam ſororem interfecerat, Itaque vt cædes manifeſta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatũ patri vt filiũ expiaret pecunia publica. Inde vocabula apud Græcos, καθαρὸς τὰς χεῖρας, de eo qui homicidio manus non contaminauit: quem etiã ὅσιον καὶ ἁγνὸν appellant. & cõtrà μὴ καθαροὺς dicunt τοὺς ἐναγεῖς, καὶ τοὺς μιάσματί τινι ἐνόχους, καὶ μὴ καθαρεύοντας φόνου. Exemplo huiuſcemodi inſtituti antiquiſſimi planum fit, non de nihilo inſtitutũ illud Franciæ inualuiſſe, quod multis tamen minime cõſentaneũ

Expiamentũ homicidii.

Iupiter expiator.

φαρμακοί.

æquo & bono eſſe videtur, de homicidio ab imprudentibus admiſſo: etiamſi culpa vacet facinus,tamen vt ii veniam impetrandam habeant, aut à Principe, aut ab illa æquitatis officina quam Cancellariã dicimus: qua in parte potiſſimũ reip. operam ipſi nunc pro poteſtate nauamus, magiſtratu functitantes,quod magiſteriũ libellorum in Prætorio dicitur. Sic enim à regibus expiari vel facinus inconſultũ vel caſum temerarium, moribus comparatũ eſt, vt olim à ditiſſimo quoq; piaculum huiuſmodi admiſſorũ poſtulabatur. Cæterum eò nunc congruentius luculentioréq; cũ ratione: quo reges non ſine ſacris ritualibus inaugurati,vi quadam diuina præditi merito exiſtimantur:noſtríque eò amplius fortaſſe quod inſtar ipſi quoddam numinis, neq; id quodlibet, circunferre eos videmus, cũ medicam manũ ſalubrémque admouẽt iis quos ſtrumæ male habent. Ob quod ipſum ſpecimen poteſtatus auſpicato olim fundati, comitatus regius ægrotantium gregibus plærunque frequẽtatur, dies feſtos expectantium, qui ſacræ huiuſcemodi functioni piæque ſolennes ſunt. Dediſſet vero vna quoque id inſigne diadematicum Prouidentia,conſilia vt publica plærũque auſpicato inirentur ſalutaríque cũ numine atq; præſentiore: haud dubiè numeris omnibus maieſtatis inter homines beatiſſimæ (abſit inuidia verbo)principatus Franciæ præditus eſſe merito,aureáque fortuna viſendus diceretur. Summa autẽ fuit cura antiquis vindicandarũ cædium.

Areopagus Sicariorum vindex. In curia enim Areopagitarum ſacrum fiebat Eumenidibus,quas etiam σεμνὰς θεὰς Græci vocant bene ominandi gratia:eas enim exiſtimari volebãt eius eſſe curiæ præſides in qua ſicarii iudicabantur, vt alibi diximus: tanquã vindices vltricéſque hominũ necatorũ. Quibus ſacrificuli ob id tres erant inſtituti, id eſt ἱεροποιοί. Quare Demoſthenes κατὰ Μειδίου purgare ſe volens ſuſpicione conſciẽtiæ cædis,quam ei inimicus obiecerat:ita inquit, ὅς ἐπαιτιᾶσθαί με φόνον, τὸν ἐμὲ ταῖς σεμναῖς θεαῖς ἱεροποιὸν αἱρεθέντα ἐξ Ἀθηναίων ἁπάντων τρίτον αὐτὸν, καὶ καταρξάμενον τῶν ἱερῶν. Hic(inquit)qui me cædis crimine reum facere inſtituit: cum ego à curia ſacrificulus tertius deſignatus ſum è numero omni ciuium, vt ſacrũ pro populo deabus venerandis facerem(ſic enim Eumenidas appellabant)nulla interceſſione obſtitit quo minus ſacrificiũ auſpicarer. In Areopago autẽ cædes conſultæ iudicabantur, id eſt φόνοι ἐκ προνοίας: non autẽ ἀκούσιοι. Sed quod in hoc eodem ambitu orationis dictum, Vt à dementiſſimo quoque facta, etſi ſcrupulo mendæ non caret,quia non ſatis hærere cum euentu videtur: vnum tamen poſcere videtur, vt adnotemus quod Suidas retulit de ſtatua Niconis Thaſũ,pugilis celebrati: cuius iam defuncti ſtatuam cũ æmulorũ vnus odio indulgens fuſtibus cæderet,tanquam Niconem ipſum viuum cõtumelia afficiẽs: ſtatua manium eius vltrix,in cædentẽ ipſa collapſa oppreſſit eum & extinxit. Propter cuius necem eius hæredes ſtatuam ipſam necis ream egerunt apud Thaſios,lege Draconis:tandémque ſtatua necis damnata, ſententia iudicum in mare demerſa eſt. Euſeb.lib.v.de præparation. euangel. Diomedis

Lex Draconis memorabilis. athletæ ſtatuam fuiſſe dicit. Legem enim Draconis legiſlatoris Athenienſis ſecuti ſunt:qui cædis perpetratores,extorres patria & finibus fieri ſanxit, non homines modo,ſed etiam animantes alias atque etiã inanimata.quæ lex congruit cum eo quod ſcriptum eſt Geneſeos cap.ix. Huiuſmodi cædes ab inani-

matis factæ in Prytaneo iudicabãtur, vt inquit Demoſthenes in oratione ſupradicta κατ᾽ Ἀριστοκράτους. Moris etiam antiquiſſimi fuit, vt qui cædem perpetraſſent, ſi quum in externam vrbem profugiſſent, ad pœnam expoſciti non dederentur iis ad quos facinus admiſſum pertinebat: ipſis vt permitteretur iniuriam paſſis pignerãdi poteſtas, quam androlepſiam & neutro genere andro- De iure pignerandorũ hominum. lepſium Græci vocant. Verba legis à Demoſthene tranſcripta ſunt in oratione κατ᾽ Ἀριστοκράτους, in hanc ferme ſententiam, Si quis violenta morte obierit: pro hoc gentilibus & cognatis androlepſiæ ſunto, quoad iudicium cædis pœnáſque ſubierint, vel necis auctores dediderint. Androlepſia verò ad tres vſq;, Androlepſia. nec eò amplius, eſto. Pollux, ἔστι δὲ ἀνδρολήψιον ὅταν τις τοὺς ἀνδροφόνους καταφυγόντας ὥς τινας, ἀπαιτῶν μὴ λαμβάνῃ. ἔξεστι δὲ ἐκ τῶν οὐκ ἐκδιδόντων ἄχρι τριῶν ἀπαγαγεῖν. Harpocration cum Polluce conſentiens ἐνεχυράζειν (inquit) τὴν ἔχουσαν πόλιν τὸν ἀνδροφόνον, καὶ πρεϊμένην αὐτὸν εἰς τιμωρίαν. Demoſthenes autem fortaſſe cauſæ inſeruiẽs dixit, androlepſiam lege eſſe permiſſam non contra profugum ſuſcipientes: ſed cõtra eos demum apud quos cædes facta fuiſſet. Mulcta autẽ erat androlepſiam nõ iure poſtulanti, vel potius ea vtenti. Licebat enim priuato conſilio androlepſiã exercere, vt ipſe Pollux inquit. Hæ cum libro ſexto Decretaliũ epiſtolarum, pignerationes vocẽtur, ſub titu. De iniu. tamen iuris interpretes malunt re- Pigneratio. preſſalias dicere: vſque adeo barbaries ad ſtomachum ruſticitatis facit. Pignerari Latinè dici debet Græcorũ exemplo, qui etiam ἐνεχυράζειν dicunt & κατενεχυράζειν ἀνθρώπους, & ἀνδροληψίας λέγειν ἅπαξ τῶν ἀνθρώπων. Hermolaus Barbarus vir doctiſſimus clarigationem appellari poſſe cenſuit: quaſi aliud verbum non eſſet Clarigatio. Græcum aut Latinum, quo res omni tempore vſurpata ſignificari poſſet. Eſt etiam apud Homerum aliud exemplum exilii ob cædem inconſulto admiſſam, Iliados libro tertio & viceſimo, eo in lòco vbi vmbra Patrocli ad Achillem ita inquit,

μὴ ἐμὰ σῶν ἀπάνευθε τιθήμεναι ὀστέ᾽ Ἀχιλλεῦ,
ἀλλ᾽ ὁμοῦ, ὡς ἐτράφημεν ἐν ὑμετέροισι δόμοισιν,
εὖτέ με τυτθὸν ἐόντα Μενοίτιος ἐξ Ὀπόεντος
ἤγαγεν ὑμέτερόνδ᾽ ἀνδροκτασίης ὕπο λυγρῆς,
ἤματι τῷ, ὅτε παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντος
νήπιος οὐκ ἐθέλων, ἀμφ᾽ ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Hiſtoria tradit Patroclum ludo talario ludentem, cũ puer eſſet ſubito excanduiſſe, iræque impetu puerum colluſorẽ nomine Cliſonymũ interemiſſe. Ob quod facinus pater eius Menœtius ex Opunte patria eum exulatum ad Pelei domũ deduxit: à quo benigne & liberaliter educatus, Pelei iuſſu comes Achillis eſſe cœpit & amicus. Hæc autẽ carmina quanquã non perinde conueniũt ſupplendo verborũ contextui: tamen eatenus pertinere poſſunt, quòd delictũ puerile tamen exilio mulctatũ eſt, etiam ſi inconſulto impetu cõmiſſum. Vltra hos duos Homeri locos, vt poema vtrunq; perlegatur, nihil (vt opinor) inuenictur, ex quo duci auctoritas conuenienter Iuriſconſulti dicto poſſit.

IN cap. Si pœna, eodem ſub titulo De pœnis. Si pœna alicui irrogatur: receptum eſt cõmentitio iure, ne pœna ad hæredem tranſeat. Ius cõmentitium Accurſius à cõmentis iuriſprudentũ dictum eſſe dixit: ignorans ſignificatio-

Commentitium. nem eius vocis. Commẽtitium idem eſt quod fictitium: quod Græci πλασματικὰς appellant. Significat etiam nouum & recens excogitatum: hoc eſt non tranſlatitiũ, non aliunde ſumptum. Tranquillus in Claudio, Spectacula complura magnificáque edidit: non vſitata modo ac ſolitis locis, ſed etiã cõmentitia & ex antiquitate repetita. Commentitia, pro nouiter repertis nullóque exemplo inſtitutis: αὐθεντικά, τὸν πρῶτον αὐτουργηθέντα. Ariſt. in xii. Metaphyſicôn, cõmentitiam rationem opinionémve appellat, figmento non veritate ſubnixã: vt cum mathematicam lineam ponimus vel punctum mathematicũ. In ſenſilibus enim huiuſmodi eſſe forma non poteſt, niſi opinione rationéque commentitia. ipſe πλασματικὸν λόγον appellat. Hac ratione ius commentitium dicitur δίκαιον αὐτόπλαστον: quod figmento non re ipſa ſubſiſtit.

IN cap. Si diutino. Si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius ſubleuanda erit. Accurſius & Bartolus Latini vocabuli ignorantia ſenſum huius reſponſi peruerterunt. Exiſtimauit enim Bartolus poſt Accurſiũ, reatum ſignificare ſpatium maleficii perpetrandi, quaſi Iuriſconſultus iis verbis ſtatuerit mitius cũ eo agendum qui longo interuallo inter reos defertur, hoc eſt diu poſt crimen admiſſum. In diſſoluendíſque antinomiis Accurſius vt aſſolet vacillabunde conflictatur. Bartolus autẽ in errore ſibi conſtans (ipſe quidem alioquin epithetum ſoluti auctoris & expliciti: nec in addubitationibus hærentis, inter iuris ſtudioſos meritus) ad diuiſionẽ criminum diſcriminá que confugit (quæ ferme farrago eſt cõmentariorum iuris, ſyluáque maior Hercinia, nec minus ab omni cultu nitoréque abhorrẽs) referre aiens maleficiáne continuæ noxæ, an ſemel finitæ ſint. Nos vero reatum eſſe dicimus

Reatus. ſtatum & conditionem reorum, hoc eſt habitum demiſſum, pannoſum, ſqualidum & miſericordiæ aucupatorem. Vnde reorum ſordes ſordidatíque rei dicebantur, vt nos alibi copioſe iam diximus. Senſus igitur huius capitis hic eſt: in eum mitius animaduertendum qui diu ſordidatus fuerit: id quod euenire ſolet, aut iudicum conſilio in diem longiorem iudicium reiicientium: aut pro re nata, ſi quia de cauſa plane non liquebat, reus ſæpius ampliatus eſt. Pars enim pœnæ eſſe viſa eſt, longa temporis intercapedo in conſpicua calamitate & miſeranda. Errore autem miro hæc opinio inter Iuriſperitos alióſque inualuit, vt reatus pro crimine exaudiatur: cum clara ſit huius vocabuli ſignificatio in cap. vlti. infrà, De bonis damnatorum. vbi Paulus, Fraudis autem cauſa (inquit) adoptio facta videtur, etiam ſi non in reatu, ſed in deſperatione rerum per conſcientiam, metu imminentis accuſatoris quis adoptet. Et itidem in tractatu, De bonis eorũ qui ante ſen. mor. ſibi conſc. cap. vlt. Ita demum bona eius qui in reatu mortem ſibi conſciuerit, fiſco vendicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuerit, vt ſi damnaretur, morte aut deportatione afficiendus eſſet. ἐς μεταξὺ κρινόμενος αὐτὸν ἀπήγξατο. Hodie in reatu ſunt, qui vel carcere detenti ſqualore & illuuie conficiuntur, aut qui honoris cauſa cuſtodiæ ſuæ aut apparitorum commiſſi, aut vadimonio aut vadibus obſtricti ſunt aut expromiſſoribus. Iuſtinus libro quatto hiſto. Reuocato igitur ad reatum Alcibiade, duo prælia ſecunda Niceas & Lamachus faciunt. ad reatum inquit, id eſt ad cauſam dicendam.

I N lege Capitalium §. In exulibus, hunc locum Græce legimus ex Pandectis. οἱ μὴ πειθαρχοῦντες τῇ ὑπερορίᾳ, ἀντὶ μὲν ὑπερορίας προσκαίρου, διηνεκῆ ἐξίστανται. ἀντὶ δὲ διηνεκοῦς ὑπερορίας, περιορισμόν. ἀντὶ δὲ περιορισμοῦ, κεφαλικὴν τιμωρίαν. Ex quibus verbis apparet relegationem eſſe exterminationem, cum quis exire fines patriæ iubetur: quod Cicero ſedibus expellere interpretatur. Deportationem verò quaſi circunfinitionem, cum ei qui damnatus eſt certo ſpatio circunſcribitur pœnæ pendendæ locus. nunc confinitos lingua vulgi appellat. Areopagita ad Ioannem euangeliſtam epiſtolam ſic inſcribit, Ioanni theologo apoſtolo & euangeliſtæ deportato ad Pathmum. deinde ſignificationem huius verbi expreſſit, τοὺς ἀδικοῦντας ὑμᾶς, καὶ περιορίζειν οἰομένους τὸν εὐαγγελικὸν ἥλιον, ἐνδίκως αἰτιώμενος. Merito iſtos incuſans, qui vos iniuria hac afficientes, arbitrantur ſe ſolē euangelii circunſcribere. Hoc eſt qui te deportatione circunſeptum arbitrãtur reliquo orbe diſcluſum iri.
Relegatio.
Deportatio

I N cap. Cicero. Cicero in oratione pro Cluentio Auito. Legendũ Habito ex Cicerone. Locus autem à Triphonio integer tranſcribi debuit: vt fortaſſe mutilatus vno membro ſit locus. Hæc enim verba deeſſe videntur poſt verbum damnatam: neque iniuria, quæ ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, hæredem familiæ, & deſignatum reipub. ciuem ſuſtuliſſet. Sic enim in ea oratione extat.

I N cap. Diuus, De bonis damnatorũ, duo verba deprauata eſſe tantummodo admoneo: quoniã emẽdare nequeo. Nũmuli enim inueterales quid ſint, nemo intelligit. Satis eſt autẽ quòd intelligimus nũmos loculares aut viaticales ſignificari. fortaſſe Græcũ erat vocabulum, pro quo illud ſpuriũ ſenſim ſurrepſit. Alterũ verbum eſt illud, aut carciaticũ quibuſdam officialibus. Pro quo nihil cõminiſci potui quod ad rem ſatis pertinere videatur δικαστικὸν iudicibus dabatur, hoc eſt δι' ὀβόλω & interdum τριώβολον. Sportularia peciniola pro opera iudicandis controuerſiis impenſa: ad quam ſuppeditandam fortaſſe ea quæ πρυτανεῖα dicuntur, exigebantur. Quanquã parum conſtat quid illa voce ſignificetur. Ipſe enim cenſeo πρυτανεῖα tantùm depoſitari ſolita eſſe in ſponſionis iudicio, quæ παρακαταβολὴ dicitur, vt apud Romanos in ſacramento: de quo nos in prioribus diſſeruimus. Verùm δικαστικὸν non conuenit in hoc loco, quia de officialibus loquitur. In fragmentis Pandectarum inueni τὰς συνηθείας apparitoribus dari ſolere, τοῖς ἐκβιβασταῖς. quãquam τὸ ἐκβιβαστικὸν vocetur eorum merces. Melius autẽ ac modeſtius eſſe cenſeo, mendam ipſam tantùm adnotare aſteriſco, nec pro ea ariolando ſufficere aliquid commentitium.
Τὸ δικαστικόν.
Τὸ ἐκβιβαστικόν.

I N fine autem huius cap. Officium pro cœtu eorũ ponitur, qui magiſtratui apparent: id eſt qui ſunt ex cohorte, vt in ſuperioribus diximus: Græcè τάξις dicitur: vnde ταξεῶται vocabulum in Pãdectis. Inde apud officium deponere, eſt apud acta vel actuarios deponere, qui etiam ab actis appellati ſunt. & officia tradere, Modeſtinus in tract. De furtis. Ibi enim officiũ pro cœtu ponitur: ſicut Græcè τάξις τὸ πλῆθος ſignificat τὸ περὶ τὸ ἀρχεῖον. Sardonycha etiam accuſatiuo Græco non Sardonicam legendum. Plinius libro vlti. Primus autem Romanorum Sardonyche vſus eſt prior Africanus, vt tradit Demoſtratus: & inde Romanis hanc gemmam fuiſſe celeberrimam. quæ vnde dicta ſit, ipſe
Officium.
Sardonyx.

his verbis docet. Sardonyces olim, vt ex nomine ipſo apparet, intelligebãtur candore in Sarda: hoc eſt velut carnibus vngue hominis impoſito, & vtroque trãſlucido: taléſque eſſe Indicas tradũt. Idem, Scalpturæ Sarda vtiliſſima: quæ nomen cum Sardonyche cõmunicauit: ipſa gemma vulgaris & primum Sardibus reperta. Inde Sardonychatæ manus Martiali. Quòd autẽ hic legitur, Nec ſi zonam circa ſe habuerit: de zona militari intelligo. Inde illud Lampridii in Alexandro, Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, armatus, & habens aliquid in zona. Panniculariа autẽ cauſa vel ratio, à panniculis dicta eſt, quos Græci ῥάκη vocant. Celſus, At ſi maiore vi opus eſt, extincti titiones panniculis inuoluti & circundati pro fomento erunt.

IN tract. De appellationibus, cap. Si qui ſeparatim, circa principiũ. Si quis cũ vna actione ageretur, quæ plures ſpecies in ſe habeat, pluribus ſummis ſit condemnatus, quarum ſingulæ notionẽ principis non faciunt, omnes autem coniũctæ faciunt: quid faciat iudex videndum eſt: & poterit ad principem appellare. Verbum iudex vt ſpurium auferendum eſt.

Proludere. IN cap. Si perluſorio. Lego proluſorio. Proludere eſt futurũ certamen meditari, & exercendarum virium cauſa confirmandíque animi ſimulachrũ certaminis inire. Virgilius libro tertio Georgic. Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit Arboris obnixus trunco, ventóſque laceſſit Ictibus, & ſparſa ad pugnã proludit arena. Iuuenalis, Iurgia proludũt. Auguſtinus lib. ii. De ciui. Scenicos ipſos domi hæc ſuæ proludendi cauſa coram matribus ſuis puderet. Inde fit vt proludere ſit aliquid agere quod ad iuſtũ certamen pertineat: quaſique exordium legitimi plenique certaminis auſpicari. Certamen autẽ pro iudicio ponitur apud Græcos, vt periculum: quod etiam Latini imitantur. ita fit vt proluſionis vocabulum ad cauſas tranſlatum ſit. Sic Cicero diuinatio-

Proluſio. nem ſuam proluſionẽ Verrinæ accuſationis vocat: in ea enim de conſtituendo accuſatore Verris agebatur. Apud Græcos προαγῶνες præludia pugnæ vocãtur, vt excurſiones ad præliũ laceſſendum. προαγῶνες etiam dicebãtur orationes vel altercationes quæ habebantur apud Theſmothetas: quæ erant præiudicia ad cauſas. Theſmothetarũ enim erat, iudicia conſtituere & actionẽ dare: id eſt τὸ εἰσάγειν τὰς δίκας, vt tradit interpres Demoſthenis ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην. vnde orator ipſe ἐν τῷ κατ' Ἀνδροτίωνος, οὕτω δ' ἐστὶν ἀναιδής, ὥστ' ἐν δήμῳ προαγῶνας καὶ κατασκευάζειν ἑαυτῷ τῆσδε τῆς γραφῆς, ἐτόλμα λέγειν, ὡς ὑπὲρ ὑμῶν καὶ δι' ὑμᾶς ἐχθροὺς ἐφ' ἑαυτὸν εἵλκυσε. id eſt, Huius certaminis proluſiones ſibi præſtruẽs ad populum. Plutarchus in Põpeio, ἐγένοντο δὲ αὐτῷ τῆς δίκης προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατήγορον. Plato lib. vii. de leg. προα-

Proluſoriũ iudicium. γῶνας appellat certaminum quædam præludia. Proluſoriũ igitur iudicium nõ à colluſione dictum eſt, quaſi συγκακουργικὸν, ſed προαγωνιστικὸν: eſt enim præiudicialis cauſa quæ hoc verbo ſignificatur.

IN tract. De iure fiſci, cap. Sed & ſi. Sed ſi accepto vſu togæ Romanæ, vt ciues Rom. ſemper egerint. Accurſius ignoraſſe ſe hic oſtẽdit quid ſit toga: id enim ex eius ſcholiis apparet, in cap. ſuperiore. quare huius vocabuli vſum

Toga. priſcum enarrare latius inſtituimus. Toga geſtamen erat proprium inſignéque Romanorũ ciuium, vt pallium erat Græcorũ: vnde togatæ & palliatæ fabulæ dictæ ab Horatio, Diomede, & Donato. Tranquillus in Auguſto, Viſa

quondam pro concione palliatorũ turba, indignabundus & clamitans, En Ro
manos rerũ dominos gentémq; togatam. negociũ A Edilibus dedit, ne quem
poſthac paterentur in foro circóve, niſi poſitis lacernis togatũ conſiſtere. Sed
togæ varius erat vſus. nam togatus à ſagato & paludato diſtinguebatur, vt in- Togatus.
ermis ab armato: & rurſus à prætextato, vt vir à puero, & vt priuatus à magi- Sagatus.
ſtratu. Inde illud Ciceronis, Cedant arma togæ. & Lucani de Pompeio, Prætu
lit arma togæ, ſed pacem armatus amauit. Cicero Philip. xiiii, Nam hoc qui-
dem cum turpe eſt, tum ne diis quidem immortalibus gratum: ab eorundem
aris ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere. Idem, Ne memo-
riæ poſteritatíque prodatur, propter vnius ciuis periculum, populũ Romanũ
ad ſaga iuiſſe: propter eius ſalutem rediiſſe ad togas. Huc pertinet quod alibi
de tumultu diximus ex octaua Philippica. Tumultus enim tempore inſtitiũ
indicebatur, ſaga à ciuibus ſumebantur, & togæ ponebantur: niſi quòd Con-
ſularibus ſolis togatis eſſe licebat, cum cæteri eſſent in ſagis: vt idem auctor
his verbis docet. Equidem Patres conſcripti, quanquam hoc honore vſi toga-
ti eſſe ſolent, cum eſt in ſagis ciuitas: ſtatui tamen à vobis cæteríſque ciuibus
in tanta atrocitate temporis tantáque perturbatione populi Romani, non diſ-
ferre veſtitu. hoc honore vſi (inquit) id eſt Conſulatu perfuncti. De paluda-
mento nos alibi diximus. De diſcrimine autem togati & prætextati, vt viri
& pueri vel adoleſcentuli: crebra ſunt apud auctores exempla, vt apud eun-
dem Ciceronẽ in Lælio, Ego autem à patre ita eram deductus ad Sceuolam
ſumpta virili toga, vt quoad poſſem & liceret, à ſenis latere nunquam diſce-
derem. Toga virilis à puerili diſtincta erat, quæ prætexta appellabatur. de
qua loquens Macrobius in primo Saturnaliũ ita inquit, Hinc deductus mos,
vt prætexta & bulla in vſum nobilium puerorum vſurparentur ad omen & Prætexta.
vota cõciliandæ virtutis. Idem inferius, Libertinis verò nullo iure vti prætex-
tis licebat, ac multo minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum Romanis ne-
ceſſitudo: ſed poſtea libertinorum quoque filiis prætexta conceſſa eſt. Toga Toga viri-
virilis etiam pura dicebatur: hoc eſt, nullo purpuræ prætextu diſtincta. Catul- lis, & toga
lus ad Mallium, Tempore quo primum veſtis mihi tradita pura eſt: Iucun- pura.
dum cũ ætas florida ver ageret. Lucanus in principio ſeptimi libri, -pura ve-
nerabilis æque Quàm currus ornante toga. Id eſt nec picta, nec triumphali,
nec prætexta. Plinius libro octauo, Cæcilia prima texuit rectam tunicam, qua
ſimul cum toga pura tyrones induuntur nouæque nuptæ. ἀπόρφυρον, ἱμάτιον καὶ
τέλειον. Cicero ad Atticum libro ſeptimo, Habebamus autem in manibus An-
tonii concionem habitam x. Cal. Ianu. in qua erat accuſatio Pompeii vſque
à toga pura, id eſt ab eius tyrocinio. Toga autem prætexta ideo dicebatur, Toga præ-
quia togæ puerili purpura prætexta erat. vnde prætextatus ſermo & mores texta.
prætextati. de quibus in ſuperioribus diximus. Hac veſte poſita toga virilis ſu
mebatur: ἱμάτιον ἀνδρεῖον. id quod anno decimoſeptimo fiebat, vt ex Tranquillo
patet in Auguſto, Quadrimus (inquit) patrẽ amiſit: duodecimum annum a-
gens auiam Iuliam defunctam pro cõcione laudauit: quadriennio pòſt virili
toga ſumpta, militaribus donis triumpho Cæſaris Africano donatus eſt. Idẽ,
Liberis Senatorum quo celerius reip. aſſueſcerent, protinus virilem togam,

latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit. Hic autem dies quo toga virilis ſumebatur, tyrocinium appellatur: vnde tyrones fori dicti. eo enim die in forum deducti ſolenni comitatu, cauſis actitandis initiari ſolebant. Cuius inſtar quoddam eſt apud nos in Curia, cum adoleſcentes & iuniores curriculum ſtudii iuris emenſi, ſtudiíque decus, doctoratus inſignia vel ſubdoctoratus meriti, ἤτοι διδάσκαλοι γενόμενοι, ἢ μελλοδιδάσκαλοι, iureiurando adiguntur in ſanctiones regias, in æquum & bonum, in officia atque inſtituta patronis conuenientia, in curiæ cultum atque obſeruantiam: túmque demùm admiſſi in numerum togatorum cenſentur, quibus cauſas ſuſcipere agendas in eo conſeſſu licet. Inde illud Vlpiani, in tractatu De poſtul. Minorem decem & ſeptē annis Prætor prohibet poſtulare: quia moderatam hanc ætatem Prætor ratus eſt ad procedendum in publicum. Sed de tyrocinio nos alibi diximus. Græcè δοκιμασία dicitur. Et quo modo Romani à toga viri cenſebantur: ſic Athenis ἐδοκιμάζοντο, id eſt εἰς ἄνδρας ἐνεγράφοντο, καὶ ἐτάττοντο εἰς ἄνδρας: quod & τελεῖν εἰς ἄνδρας dicitur. Erat etiam vſus togæ in foro: vnde togati cauſarum patroni & actores dicti. indéque toga pro oratoria facultate ponitur: vt Lucanus de Marco Tullio, -cuius ſub iure togáque Pacificas ſæuus timuit Catilina ſecures. Síceque illud ipſius Tullii auditur: Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. Et illud Taciti, Cogitaret plebem quæ toga eniteſceret: id eſt patrociniis aduocationúmque officiis inclareſceret & ornaretur. Toga etiam alia ratione à prætexta diſtinguitur. Prætexta magiſtratuum erat, honoréſque gerentium: quæ ſupra tunicam aſſumebatur, vt auctor eſt Nonius. Vnde eſt illud Satyrographi, -veniet de plebe togata Qui iuris nodos & legum ænigmata ſoluat. id eſt de genere plebeio. Comites etiam anteambulonéſque togati erant, quod ſignificatur illo eiuſdem Satyrici loco in ſeptimo, Reſpicit hoc primum qui litigat: an tibi ſerui Octo, decem comites poſt te, an ſit ſella, togati Ante pedes. Et itidem in primo, -nunc ſportula primo Limine parua ſedet turbæ rapienda togatæ. Et apud Martialem in ſecundo, grex togatus. toga enim purpuræ ſeruiebat. Vt apud eundem in decimo, Quid faciet pauper cui non licet eſſe clienti? Dimiſit noſtras purpura veſtra togas. Id eſt, nunc non licet nobis officium vobis præſtare, cum iam purpurati officiis præſtandis ſucceſſerint. Et toga pro officio ponitur ab eodem in eodem, Lis nunquam, toga rara, mens quieta. Plinius ad Apollinarem, Altius tibi ocium & pinguius, eóque ſecurius: nulla neceſſitas togæ: nemo accerſitor ex proximo. Id quod ideo inualuit, quòd ad officia præſtanda togati conueniebant. id eſt ad deducendos comitandóſque amicos honoris gratia. Toga τήβεννος & τήβεννα dicitur, vtrũque genere fœminino: & ἱμάτιον. Athenæus de Antiocho, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀποθέμενος ἐσθῆτα τήβενναν ἀναλαβὼν, περιῄει τὴν ἀγορὰν ἀρχαιρεσιάζων. ciuilem togam aſſumens. Alibi, χρυσοῦφῆ τήβενναν φορῶν dixit. Alii τήβεννον & ἱμάτιον dicunt pro toga, quæ ſic erat ipſa virorum, vt ſtola mulierum. Inde illud ſcommaticum in nobili Philip. Sumpſiſti virilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti. Hæc in tēplo Iouis Capitolini ſumebatur: quod ex Valerio libro quinto intelligimus: Hanc pietatem (inquit) æmulatus M. Cotta: eo ipſo die quo togam ſumpſit virilem, protinus vt è Capito-

Toga.

Toga virilis.

lio deſcendit, Gn. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, poſtulauit, peractúmque reum iudicio afflixit.ſic enim legere malim quàm pertractum. Aduotaudum id quod Acron & Porphyrio dicunt, togas Romanas vel laxas vel arctas pro modo cẽſus fuiſſe. quod Horatius in prima epiſtola innuit his verſibus,-mecum contendere noli. Stultitiam patiũtur opes:tibi paruula res eſt. Arcta decet ſanum comitem toga: deſine mecum Certare. Quod autem de toga diximus,virorum tantum fuiſſe,alii verum eſſe negant: argumẽtóque ſunt ipſis Horatii illi verſus in pri. Sermonum, Rem patris oblimare malum eſt vbicunque.quid interEſt in matrona, ancilla peccẽſve togata? Sed vt Horatii enarratores tradunt, matronæ quæ à maritis ob adulterium repudiabantur,togam accipiebant,ſublata ſtola propter ignominiam. At toga meretrici apta, ſcortáque proſtare cum toga pulla ſolita erant,vt à matronis diſcernerentur.quare adulterii damnatæ,ea veſte vtebantur.indéque illud Martialis in ſecundo de mœcha, Vis dare quæ meruit munera?mitte togam. Ibidem de ſpadone togato, Valerii locus. Togatæ fœminæ.

Thelyn viderat in toga ſpadona:
Damnatam Numa dixit eſſe mœcham.

Alii togatas pro libertinis exaudire malunt:quia olim libertinæ toga vtebantur. Suetonius auctor eſt Caligulam Cæſarem Liuiam Auguſtam, cuius ipſe proneptos erat, Vlyxem ſtolarũ appellare ſolitum. quibus verbis ſignificatur ſtolam notã & indicem olim fuiſſe fœminæ Romanæ.ſignificabat enim Caligula Liuiã aſtutia & calliditate parem Vlyxi viro Græco fuiſſe. Rurſus toga multiplex fuit. Erat enim toga cãdida, quam petitores magiſtratuum induebant:vnde candidati dicebantur ipſi. Plinius in ſepti.naturalis hiſt.de Naſica, In toga candida bis repulſa notatus à populo. Liuius in ſepti.belli Maced. Varia teſtimonia legatorum Tribunorúmq; militũ erant. M.Cato ante alios teſtes conſpiciebatur: cuius auctoritatẽ perpetuo tenore vitæ partam toga candida eleuabat. Cicero in candida orationem habuit in Catilinam & Antoniũ cõpetitores. De toga pura diximus,quam tyrunculi forenſes aſſumebant tyrocinii die.de qua Cicero ad Atticũ lib.ix,Ego meo Ciceroni,quoniã Roma caremus, Arpini potiſſimum togam puram dedi: idque municipibus noſtris fuit gratum. Toga palmata veſtis erat triumphalis, à palma in ea intexta. Martialis in ſeptimo, Vlyxes ſtolatus. Toga candida. Toga palmata.

I comes,& magnos illæſa merere triumphos,
Palmatáque ducem ſed cito redde togæ.

Toga picta veſtis publica fuit ſummíque magiſtratus. Capitolinus de Gordi. Palmatam tunicam & togam pictam primus Romanorum priuatus,ſuam & propriam habuit: cum antè Imperatores & de Capitolio acciperent, vel de palatio. Lampridius de Alexandro, Prætextam & togam pictam nunquam niſi Conſul accepit: & eam quidem quam de Iouis templo ſumptã alii quoque accipiebant aut Prætores aut Conſules. At toga pulla ab alba diſtinguebatur:pulla enim in funeribus vtebantur, vt nunc atra veſte vtimur: alba autem in epulo, vel publico, vel parentali: à quibus atrati albatíque dicebantur. Cicero in Vatinium, Quæro quis vnquam cœnauit atratus? ita enim Toga picta

illud epulum eſt funebre, vt illud munus ſit funeris, epulæ quidẽ ipſæ dignitatis. Sed omitto epulum populi Romani, feſtum diem argento, veſte, omni apparatu ornatúque viſendo: quis vnquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te toga pulla data eſt? cum tot hominum millia accumberent: cum ipſe epuli etiam dominus Quintus Arius albatus eſſet: tu in templum Caſtoris te cum Tito Fibulo atrato cæteríſque tuis furiis funeſtum intuliſti. Quis tũ non ingemuit? quis non doluit reipub. caſum? Hunc tu morem ignorabas? nunquam epulũ videras? Albatum λευχειμονοῦντα, atratum μελανειμονοῦντα dixit. Trãquillus in Domitiano, Generum fratris indignè ferens, albatos & ipſum miniſtros habere proclamauit, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Horatius in ſecundo Sermonum, -licebit Ille repotia, natales alióſve dierum Feſtos albatus celebret. quibus verbis ſignificatur albam togam hilaritatis indicem fuiſſe. Pædianus in Præturam vrbanã auctor eſt prætextam nobilium fuiſſe tam mulierum quàm virorum. Cicero in eadem Præt. Eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non ſolum fortunæ ſed etiam ingenuitatis? Prætextam Cicero pupillæ tribuit: quam nubẽtes deponebãt, inquit Feſtus. à qua prætextati & prætextatæ dicebantur pueri & puellæ ingenui & ingenuæ. qua dictione vſus eſt auctor Inſtitutionum iuris, in tract. De iniuriis. Cicero rurſus de pupillo quodam, Neque te tam commouebat quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd ſine bulla venerat. veſtitus enim neminem cõmouebat, quem illi mos & ius ingenuitatis dabat: quod ornamẽtum pueritiæ pater dederat, indicium atque inſigne fortunæ, hoc ab iſto prædone ereptum eſſe grauiter homines ferebant. de bulla prætextatorum loquens. Prætextatos pro ingenuis intelligimus apud Tranquillum in Auguſto, Mariris è plebe proprios ordines aſſignauit: prærextatis cuneum ſuum, & proximum pædagogis. τοῖς περιπορφύροις. vt Plutarchus in Publicola. Vnde prætextatus ſermo, vt ſuperius dictum eſt. Erat ſua magiſtratuum prætexta. Liuius libro ſeptimo ab Vrbe condita, Non patientibus Tacitum Tribunis, pro Conſule vno plebeio tres patricios magiſtratus curulibus ſellis prætextatos tanquam Conſules ſedentes nobilitatem ſibi ſumpſiſſe. Tacitus libro vndeuiceſimo, Sed vbi Cecinna prætexta & lictoribus inſignis dimota turba conſul inceſſit, exarſere victores. Sic apud Ciceronẽ pro domo ſua, Videte prætextatos inimicos. id eſt in magiſtratu poſitos. Et apud Pliniũ lib. xxiii. de Petreio, Prærextatum immolaſſe ad tibicinẽ. Prætexta dicta eſt ob id quòd purpura circũtexta erat: ob quod à Græcis περιπόρφυρος dicitur. cuius erar ſimile apud eos geſtamen, παραλουργὴς. & vt apud Latinos prætextatorũ appellatione honoribus præditi, ſic apud eos τῷ ἐπαρύφῳ nomine intelligunrur. Ad ea quæ dicta ſunt pertinet illud Plinianũ in nono, de purpura ryria loquentis, Hinc faſces ſecuréſque Romanæ viam faciunt: idémque pro maieſtare in pueritia eſt: diſtinguit ab equite curiam: diis aduocatur placandis: omnémque veſtem illuminat: triumphali miſcetur auro. Alluſir enim his verbis Plinius ad purpuram magiſtratuum: & ad eam qua pudor ingenuiraris ſignificatur, vr inquit Macrobius: & ad ſacerdotalem prætextam, qua ſacris operantes vtebantur: & ad triumphalem, & ad latumclauum,

Prætexta toga.

Purpura.

quod inſigne eſt ſenatoriæ dignitatis, diſcriminans ſenatum ab equeſtri ordine: erátque non toga, ſed tunica. De triũphali Tranquillus in Tyberio, Triũphum (inquit) ipſe diſtulit mœſta ciuitate clade Variana: nihilominus Vrbem prætextatus & laurea coronatus intrauit. Lucius Valerius apud Liuium libro quarto de bello Macedonico in oratione quam habuit pro fœminis ius auri ac purpuræ poſtulantibus à Senatu, Marco Catone reclamante: Purpura (inquit) viri vtemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis: liberi noſtri prætextis, purpura, togis vtentur: magiſtratibus in coloniis municipiiſque togæ prætextæ habendæ ius eſt: nec id vt viui ſolum habeant tantum inſigne, ſed etiam vt cum eo cremetur mortui. fœminis duntaxat vſum purpuræ interdicemus? Quibus verbis omnem prætextæ vſum Liuius complexus, eo etiam amplius docuit eos qui in magiſtratu moriebãtur, prætextatos in rogum ferri, cum prætextáque cremari, ſolitos eſſe Romæ. Ex Valerio autem intelligere datur hunc morem fuiſſe, vt prætor qui iudex quæſtionis & quæſitor rerum capitalium dicebatur, vt ſuprà oſtendimus, nõ antè ſententiam in reum noxæ capitalis pronunciaret, quàm prætexta exuta. Sic enim inquit libro nono, Conſimili impetu mortis Caius Licinius Macer, vir prætorius, repetundarum reus: dum ſententiæ dicerentur, in Menianum conſcendit. Siquidem cum Marcũ Ciceronem, qui id iudicium cogebat, prætextam ponentem vidiſſet: miſit ad eum qui diceret ſe nõ damnatum ſed reum periiſſe, nec ſua bona haſtæ poſſe ſubiici. ac protinus ſudario quod fortè in manu tenebat, ore & faucibus ſuis coarctatis, incluſo ſpiritu morte pœnam præcurrit. Prætexta autem pulla nulli licebat vti auctore Feſto, niſi qui funus faciebat. quæ haud ſcio an alia fuerit à toga pulla, de qua ſatis dictum eſt. Poſtremo hic addendum quòd prætextati ludos ſpectabant, ex Cicerone: qui in illa Philippica, admiranda ſimul & capitali, Quæro (inquit) deinceps num hodiernus dies qui ſit ignores? neſcis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, vt quintus præterea dies Cæſari tribueretur? Cur non ſumus prætextati? cur honorem Cæſaris tua lege datum deſeri patimur? De quo tamen addubitare me facit locus Plutarchi in Catone Minore: quo in loco Plutarchus ait Catoni è Cypro redeunti præturam extra ordinem à ſenatu eſſe conceſſam, & ius ludos ſpectandi prætextato. Sic enim inquit, ἥ τε βουλὴ ἐψηφίσατο τῷ Κάτωνι στρατηγίαν ἐξαίρετον δοθῆναι, καὶ τὰς θέας αὐτὸν ἐν ἐσθῆτι περιπορφύρῳ θεάσασθαι. vbi interpres purpuream veſtem tranſtulit περιπόρφυρον. vt fortaſſe apud Ciceronem legendum ſit, Cur nunc ſumus prætextati? Accedit quòd apud Græcos non licebat ludos ſpectare in veſte colorata, vt Lucianus oſtendit in dialogo qui Nigrinus inſcriptus eſt, [illegible] μηδὲ γάρ ἕνα τῶν πολιτῶν ἄγεσθαι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην τῇ παναθηναίων, ὅτι βαπτὸν ἔχων ἐθεώρει. Lazarus Baifius vir eximia eruditione in vtraq; lingua præditus, nobis iandudum in aula agentibus, librum abs ſe cõpoſitum oſtendit de veſtibus Romanis. cuius cum vnam atque alteram chartam in præſentia legiſſem: coniecturam ex illis eiuſmodi in totum opus feci, expectationem vt excitare potuerit non mediocrem iis qui rerum antiquarum ſtudio oblectantur. Is liber ſi aliquando exierit, ea (vt opinor) quæ de toga diximus, clariora expli-

Prætexta à prætore ponebatur, cũ ſententiam capitalem pronunciaturus erat.

Prætexta pulla.

Prætextati ludos ſpectabant.

catioráque faciet. eſt enim Lazarus Latinæ Græcæque cõpoſitioni aptus: noménq;, vt ſpero, Franciců ea facultate illuſtraturus. Verum ad rẽ tandem vt redeamus, atque ad Iuriſconſulti reſponſum: quibus hominibus vti toga Romana licebat, ii vt ciues habebantur. nam qui ciuitatem Romanã amittebãt, vſum quoque togæ amittebant. Plinius libro quarto epiſtolarũ, de Liciniano loquens viro prætorio, qui poſt damnationem profiteri Rhetoricam cœperat in exilio, Is (inquit) cum Græco pallio amictus intraſſet (carent enim vſu togæ, quibus aqua & igni interdictũ eſt) poſtquã ſe compoſuit, circunſpexítq; habitũ ſuũ: Latinè (inquit) declamaturus ſum. Suetonius in Claudio, Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contẽtione, togatúmne an palliatum dicere cauſam oporteret: quaſi æquitatem integram oſtentans, mutare habitũ ſæpius & prout accuſaretur defenderetúrque iuſſit.

IN tract. De capti. & poſtl. reuerſ. in cap. Poſtliminiũ, Nam ſi cum gẽte aliqua neque amicitiam, neque hoſpitium, neque fœdus amicitiæ cauſa factum habemus: hi hoſtes quidem non ſunt. Quia hoſpitiũ quid ſit, hoc in loco Accurſius non intellexit: ſciẽdum antiqui inſtituti fuiſſe, vt hoſpitiũ neceſſitudo non modo inter priuatos, ſed etiam inter populos cõtraheretur: neque id quidem modo, ſed etiam inter ſingulos priuatóſque homines & ciuitates. quod genus amicitiæ Græci προξενίαν, Latini hoſpitium publicum vocauerunt. Nam

Hoſpitium publicum. quod hoſpitium inter priuatos contrahebatur, Græcè ἰδιοξενία, Latine priuatum

Teſſera hoſpitalis. hoſpitium dicebatur. cuius erat nota pignúſque teſſera hoſpitalis: vt ille apud Plautum ait in Pœnulo, Deum hoſpitalem & teſſeram mecum fero. Et in Ciſtel. Abi quærere vbi tuo iuriiurando ſatis ſiet ſubſidũ: hic apud nos iam fidei confregiſti teſſeram. Lucianus, ὅτι Ἀλεξανδρεῦσιν πρόξενος ὤν, ὅτι ἰδιόξενος αὐτοῦ φιλαλέ-δης. Demoſthenes in illa nobili oratione pro Cteſiphonte, obiicit AEſchini

Ius hoſpitii quòd legatos quoſdam Philippi hoſpitio ſuſceperit, & quòd hoſpitii ius cum eis contraxerit. καὶ οἱ πρόξενος αὐτῶν. Liuius libro quinto ab Vrbe condita, de Timaſitheo Liparenſi loquens: qui legatos Romanos hoſpitio exceptos, ac Delphos vſque deductos, retro in vrbem hoſpites reduxerat: Hoſpitium (inquit) cum eo ſenatuſconſulto factum eſt, donáque publice data. Idem libro ſeptimo, de bello Macedonico, Princeps legationis expoſitis initiis amicitiæ cum populo Romano meritiſq; Rhodiorum, Nihil, inquit, nobis tota noſtra actione Patres cõſcripti, neque difficilius neque moleſtius eſt, quàm quod cũ Eumene nobis diſceptatio eſt: cum quo vno maximè regum & priuatum ſingulis, & (quod magis nos mouet) publicum ciuitati noſtræ hoſpitium eſt. Cicero in Verrem acti. vltima, de Senatu Syracuſano loquens, Decernunt ſtatim vt fratri meo hoſpitium publice fieret: quòd is eandẽ voluntatẽ erga Syracuſanos habuiſſet, quam ego ſemper habuiſſem. id non modo tũ ſcripſerũt, verùm etiã in ære inciſum nobis tradiderunt. Cæſar de Heduis loquens, Quibus præliis calamitatibúſque fractos, qui & ſua virtute & populi Romani hoſpitio atque amicitia plurimũ antè in Gallia potuiſſent, coactos eſſe Sequanis obſides dare. Arctum autẽ neceſſitudinis huius fuit olim vinculum, at-

Iupiter hoſpitalis. que etiã diuini numinis reuerẽtia ſanctũ, quod iuris huius diſceptationi præfecit antiquitas, Iouem hoſpitalem appellans & inuocãs, quaſi hoſpitiũ præſidẽ

& vindicem. Græci ξένιον & ἐφέστιον dicunt, quaſi contubernalem aut lararium. Cicero in Ver. proximè citata, Pater aderat Dexio Tindaritanus, homo nobiliſſimus hoſpes tuus: cuius tu domi fueras, quem hoſpitẽ appellaueras. cum cum illa auctoritate & miſeria videres præditum, non te eius lachrymæ, non ſenectus, nõ hoſpitii ius atque nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit? Sed quid ego hoſpitii iura in hac tam immani bellua cõmemoro: qui Sthenium abſentem hoſpitem ſuum in reos retulerit? Idem in Ver. tertia, hoſpitii neceſſitudinem arctiſſimam appellat. In cuius locũ hodie ſucceſſit populorum quorundam inſtituto affinitas myſtica, quæ lauacro initiali contrahitur natali innocentiæ hominum beatricis. Cuius neceſſitudinis iura intercedũt non modò expiantibus cum expiatis: ſed etiam expiationis arbitris atque nuncupatoribus inter ſe, & inter nuncupatos eorúmque parentes. nullam enim perfidiã ſceleratiorem illi merito eſſe cenſent, quàm quæ in eum vel ab eo concipitur & admittitur, quem quis ob id delegit & accerſiuir, vt filium ſuum aut filiam tolleret, naſcendi conditione æternæ neci miſerandǽque expoſitum. Præclarum verò erat & dignitatis plenum, quod Cicero de Senatoribus Ro. inquit in quinta in Verrẽ acti. his verbis, Ecquæ ciuitas eſt non modò in prouinciis noſtris, verũ in vltimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiã tam immanis ac barbara: rex denique ecquis eſt, qui ſenatorẽ populi Romani tecto ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolũ habetur: ſed primũ po. Rom. cuius beneficio nos in hunc ordinẽ venimus: deinde ordinis auctoritati, qui niſi grauis erit apud ſocios in exteráſq; nationes, vbi erit imperii nomẽ & dignitas? Mamertini me publicè nõ inuitauerunt. Me cum dico, leue eſt. ſenatorẽ po. Ro. ſi non inuitauerunt, honorẽ debitũ detraxerunt. Hoſpitii autẽ publici, cuiuſmodi in hoc cap. fit mẽtio, memorabile eſt exemplũ apud Herodotũ in ſexto, qui ἐρατὼ ab eo inſcriptus eſt. de Mileſiorum enim euerſione loquens ita inquit, Mileſiis autem in hunc modum à Perſis affectis, Sybaritæ qui vrbe ſua exacti Laum & Scidron incolebant, gratiam parem non rependerunt. Siquidem Sybari olim capta à Crotoniatis, Mileſii omnes puberes capita raſitare inſtiterunt, ingentémque luctũ præferre ob calamitatẽ Sybaritarũ. duæ enim illæ ciuitates omniũ quas nouimus, maximè inter ſe hoſpitio coniunctæ fuerunt. Non ſic autẽ Athenienſes vt Sybaritæ: qui cum manifeſta alioquin indicia condoleſcentiæ multifariam eam ob cauſam dediſſent, inſuper Phrynico tragœdiam, de Mileto capta ſcribente, per Scenicóſque edente, cum theatrum ipſum in lachrymas verſum eſſet, ipſi Athenienſes poematis auctorẽ mille drachmis mulctarunt, tanquam proprias eorum calamitates commemoraſſet.

De Senatoribus Romanis.

Hoſpitium inter Mileſios & Sybaritas.

QVOD ſequitur in eodem cap. De Menandro interprete, latius narratur à Marco Tul. in oratione pro Cornelio Balbo his verbis, Ius omne mutandæ ciuitatis non ſolum in legibus publicis poſitũ eſt, ſed etiã in priuatorũ voluntate. Iure enim noſtro neque mutare ciuitatẽ quiſquam inuitus poteſt: nec ſi velit mutare, non poteſt: modò aſciſcatur ab ea ciuitate cuius eſſe ſe ciuitatis velit. vt ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue Romano, vt ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas ſit noſtro ciui mutandæ ciuitatis: nec

fœdere impediatur quominus ex ciuc Ro. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. Duarum ciuitatum ciuis noſter eſſe iure ciuili nemo poteſt: non eſſe huius ciuitatis ciuis qui ſe alii ciuitati dicarit, poteſt. Neq; ſolum dicatione (quod in calamitate clariſſimis viris Q. Maximo, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone, vidimus accidiſſe: vt earum ciuitatum fierent ciues: hanc antè amittere non potuiſſent, quàm huius ſolũ ciuitatis mutatione vertiſſent) ſed etiã poſtliminio poteſt fieri ciuitatis mutatio. Neq; enim ſine cauſa de Gn. Publ. Menandro libertino homine, quem apud maiores legati in Græciam proficiſcentes interpretem ſecum habere voluerunt: ad populum latum vt is Publicius ſi domum reuertiſſet, & inde Romam rediiſſet, ne minus ciuis eſſet. Ex verbis tam Ciceronis quàm Pomponii intelligendum datur Menandrum genere Græcum, ſeruum hominem fuiſſe: qui cum libertatẽ publicè priuatímve meruiſſet, factus eſt ciuis Romanus, cum liberti patronorum originem ſequantur. deinde vt interpretis munere fungeretur, cum legatis Romanis linguæ tum Græcæ ignaris profectum eſſe. Verum in hoc Menandro rogationem neceſſariam fuiſſe Cicero cenſet & affirmat: ne poſtliminio in ciuitatem ſuam rediiſſe videretur, ſicque ciuis Romanus eſſe deſineret. Pomponius cõtrà ſuperuacaneam fuiſſe dicit: nimirum vt Iuriſcõſultus de iure reſpondens: Cicero vt cauſæ patronus & cauſæ inſeruiens. Intelligo autem Menandrum origine liberum, captiuitate ſeruum fuiſſe. aliàs vt ſeruus ciuitatem non habuiſſet in Græcia, nec in eo poſtliminium valuiſſet. quanquam Cicero libertinum eum vocat, quaſi liberti filiũ. ſi quidem verum eſt id quod Tranquillus in Claudio de antiqua huius vocis ſignificatione ſcripſit. Quoniam verò hic de iure ciuitatis agitur, addam id quod idem Tullius ſuperioribus verbis ſubdidit: Atqui cæteræ (inquit) ciuitates omnes non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus quod cæteri. Sed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis prætereà: cæteris conceſſum eſt. Itaque in Græcis ciuitatibus videmus Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros vndique aſcribi, multarúmque eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos homines, noſtros ciues, Athenis in numero iudicum atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero: cũ ignorarent, ſi illã ciuitatẽ eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus verò noſtri moris ac iuris nemo vnquã, qui hanc ciuitatem retinere vellet, in aliam ſe ciuitatem dicauit.

IN eodẽ tracta. cap. Non dubito. Non dubito quin fœderati & liberi nobis extranei ſint. Lego extranei vel externi non ſint, contra fidem exemplariũ: vt ſenſus cõſentaneus ſit. hoc eſt, vt liberi & fœderati exterarũ gẽtium nomine non cẽſeantur, inter quas & populo Romano erat ius poſtliminii. Fœderati ſunt, nõ (vt Accurſius cẽſuit) quibuſcũ induciæ factæ ſunt: ſed ii cum quibus populus Romanus amicitiã coierat, ſocióſq; appellabat. Liberi dicebãtur populi, qui in prouinciæ formã non erant redacti, quíque nihil Romanis pẽſitabant. Qui autẽ certis cõditionibus pactiſq; pẽſionibus in amicitiam venerant, ii ſtipendiarii vocabantur. Plinius lib. iii. de Hiſpania citeriore loquens, Prouincia (inquit) ipſa cccxiii. continet oppida. In his colonias xii. oppida

Fœderati. *Liberi.* *Stipendiarii.*

ciuium Romanorũ xiii. Latinorũ veterũ xviii. fœderatorũ vnũ. ſtipendiaria cxxx. Et de Betyca, Oppida(inquit) habet Latio antiquitus donata xxix. libertate ſex: fœdere tria. ſtipendiaria cxxx. Idem auctor Aruernos in Gallia, Santones & Bituriges liberos fuiſſe tradidit. Suetonius Trãquil. in Auguſt. Romæ legatos ſociarũ liberarúmq; gẽtiũ vetuit in Orcheſtra cõſidere: cum quoſdam etiam libertini generis mitti deprehendiſſet. Et in Calig. de Germa. Cæſare, Domi foriſque ciuilis, libera ac fœderata oppida ſine lictoribus adibat. Quibus verbis ſignificat modeſtiores po. Ro. magiſtratus non eſſe ſolitos cũ faſcibus inſignibúſque magiſtratuũ, quaſi imperioſè verſari inter ſocios & fœderatos. quod Proculeius hoc in loco ſignificat, cum inquit: Liber autem populus eſt is qui nullius alterius populi poteſtati ſubiectus eſt: ſiue is fœderatus eſt, ſiue non fœderatus eſt. hoc enim mẽbrũ deeſſe hic mihi videtur, atque reſtituendũ. Quidã enim liberi & fœderati erant: quidã liberi tantùm: vt ex dictis citatiſque locis liquet. Quoniã verò non ſemper æquis conditionibus exteriæ gentes in populi Ro. amicitiam admittebantur: ideò illa verba adiiciebantur, quorum hic meminit Proculeius, Vt is populus populi Ro. maieſtatẽ comiter conſeruaret. hoc eſt obſequium obſeruantiámque liberis non indignam, nec indecoram imperio Romano populóque benignè exhiberet: & vt comiter obſequioſum ſe ille populus populo Romano præberet, curarétque vt imperiũ ſemper penes Romanos eſſet. Hoc enim ferè ſignificant illa verba, vt in ſuperioribus ex Ciceronis loco explicuimus, in illa oratione pro Cornelio, cum hoc verbum Maieſtas enarraremus. Hic autem non conſeruaret, ſed conſeruet legendum. quod verbum in fœderibus imperandi modo concipiebatur, ſi Ciceroni credimus, vt ſignificaretur imperium retineri ab eo populo qui obſeruandus erat. Imperandi enim modo lex vti ſolet: vt ſunt illa in XII. tabu. Magiſtratus nec obœdiẽtem & nocuum ciuem mulcta, vinculis, verberibúſve coercento. Militiæ ab eo qui imperabit prouocatio ne eſto. Comiter etiam non communiter, vt Accurſius adnotauit, legendum eſſe ex Cicerone patet. De imperandi modo quod diximus, ex Liuio etiam probatur libro octauo de bel. Maced. Diu iactati(inquit) AEtoli tandem vt ad cõditiones pacis conuenirent, effecerunt. Fuerunt autem hæ: Imperium maieſtatémque populi Romani gens AEtolorum conſeruato ſine dolo malo. Nequem exercitum qui aduerſus ſocios amicóſq; eorum ducetur, per fines ſuos tranſire ſinito. Eoſdẽ hoſtes habeto quos populus Romanus: armáq; in eos ferto.

Po. Romani maieſtatem comiter conſeruare.

Imperandi modi vſus.

Sequitur inferius, Et quemadmodum clientes noſtros intelligimus liberos eſſe: etiã ſi neque auctoritate neque dignitate neque viri boni nobis præſunt. quod corruptum eſſe facile eſt intelligere, & Accurſius videtur intellexiſſe: ſed quomodo ſit emendandum, non perinde eſt in promptu. Ego ſola coniectura adducor, vt ita locum legam: Etiam ſi neque auctoritate, neque dignitate, neque iure omni nobis pares ſunt. Clientes autem intelligo prouinciales vel Italicos populos, qui ſe in clientelam dabãt proceribus Romanis. de quibus Cicero in Diuinatione, Clariſſimi viri noſtræ ciuitatis temporibus optimis hoc ſibi ampliſſimum pulcherrimúmque ducebant, ab hoſpitibus clientibúſque ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitia populi Romani ditio-

Clientes.

néque eſſent, iniurias propulſare, eorúmq; fortunas defendere. & reliqua. quæ Cicero longius proſequitur. Ferebat autem eiuſmodi neceſſitudo, vt clientes patronorum auxiliis & ſuffragatione, Romæ, caput ad fortunas ſuas bonáque omnia ſua tuerentur & vindicarent: rurſúſque vt patroni à clientibus ſuis omni obſequio liberali obſeruantiáq; colerentur. Quod ius non perſonale modo, ſed etiam hæreditarium erat atque gentilitium, vt auctor eſt Cicero ibidē, & lib. xiii. epiſtol. Silio ſcribens, Quare ſi te(inquit)fautore vſus erit, ampliſſimas clientelas acceptas à maioribus confirmare poterit, & beneficiis ſuis obligare. Idem ad eundem, Præterea cum ſociis ſcripturæ mihi ſumma neceſſitudo eſt: non ſolum ob eam cauſam quòd ea ſocietas vniuerſa in mea fide eſt: ſed etiam quòd pleriſque ſociis familiariſſimè vtor. In mea fide eſt: id eſt in meo patrocinio. Legimus apud Cæſarem in ſecundo de bello ciuili, magnas fuiſſe Pompeii clientelas in Hiſpania. Fuerunt & clientelæ priuatæ πελατεῖαι, à Romulo inſtitutæ, quarum meminit Plutarchus in eius hiſt. Sed de clientelis ſatis in ſuperioribus diximus. Clientes à Græcis πελάται & θεραπευτῆρες: Patroni προστάται dicuntur, & πάτρωνες. Quod autem dicitur in fine huius capitis, At ſi fuerint apud nos rei ex ciuitatibus fœderatis, & in eos dānatos animaduertimus: ideo adiectum eſt, quòd Romanis magiſtratibus in liberos populos ius dicere non licebat. Quare Cicero de L. Piſone loquēs in oratione de prouinciis conſularibus, Omitto(inquit)iuriſdictionem in libera ciuitate contra leges ſenatúſque conſultum. Et paulò inferius, Emiſti grādi pecunia à fœdiſſimo tribuno pl. vt tibi de pecuniis creditis dicere liceret ius in liberos populos contra ſenatuſconſulta, & contra legem generi tui.

IN eodē tract. De captiuis, cap. Quod ſi filius. Ex quo pater hoſtium potitus eſt. Lego hoſtiū poteſtati ſubditus eſt. Cui lectioni Accurſius aſtipulatur. Et in cap. ſequēti. Item in pace qui peruenerunt ad alteros, ſi bellum ſubito exarſiſſet, eorum ſerui efficiuntur, apud quos iam hoſtes ſuo facto deprehenduntur. Sic legit Accurſius, ſed abſurdè. Legendum igitur ſuo fato.

IN cap. Poſtliminiū. §. Filius: Quia diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis quàm charitas liberorum. Accurſius hic deceptus eſt homonymia: ideóque perperam intellexit liberorum charitatem poſteriorem tempore fuiſſe diſciplina militari. quod perinde abſurdum eſt, elementíſque iuris abſonum, atque ſi ius naturale poſterius eſſe & recentius iure gentium dixerit. Antiquius enim non modò vetuſtius, ſed etiam potius ac venerabilius ſignificat. Fabius in quarto, Vt in armorum ratione antiquior cauendi, quàm ictum inferēdi cura eſt. Antiquiorem curam dixit, quæ prius animum occupat, id eſt potiorem. Sic Plinius ad Caluiſium, Saturninus qui nos reliquit hæredes, quadrantē reipublicæ noſtræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum milium dedit. hoc ſi ius aſpicias, irritum: ſi defuncti voluntatem, ratum & firmū eſt. mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem Iuriſconſulti quod dicturus ſum, accipiant) antiquior iure eſt: vtique in eo quod ad cōmunem patriam voluit peruenire. id eſt, indulgere ego potius teſtatoris iudicio conſtitui, quàm iuris vti exceptione: videlicet quod reſpublica hæres inſtitui iure nequeat. Cicero ad Atticū libro decimo, Itaque

Antiquius.

qui nunquam egit vt Hiſpaniæ per ſe tenerentur, naualis apparatus ei ſemper antiquiſſima cura fuit. id eſt, potiſſima & cordi in primis fuit. Hoc à Græcis ſumptum eſt, apud quos ad verbum dicitur, τούτου τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πασῶν μάλιστα ἐπρέσβευεν. vt Synesius, ἡ φιλοσοφία πρεσβεύειν οὐκ ἀπάθειαν αὐτὴν, ὡς μόνου δὲ ἕξεις εἰς μετριοπάθειαν ἥκοντα, τὴν ἀπαραποίητον τοῦ χορηγοῦ τάξομεν. Id eſt primo loco ponere & antiquiſſimum ducere. Trãquillus in Veſpaſiano, Per totum imperii tempus nihil antiquius habuit, quàm nutantem rempublicam ſtabilire. οὐδὲν πραγματικώτερον ἐγένετο: vel οὐδὲν προτιμότερον: vel ad verbum, οὐδὲν πρεσβύτερον ἦγε. Herodotus in quinto, τὰ γὰρ τοῦ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιεῦντο ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν. res diuinas antiquiores humanis habuerunt: id eſt præuertẽdas & potiore cura proſequẽdas. Inde apud Homerum in Odyſſ. Νέστορος Εὐρυδίκη πρέσβα Κλυμένοιο θυγατρῶν. ἡ πρέσβα καὶ αἰδοιοτάτη. Sic in libro de diuinis nominibus Dionyſius, ſummos angelorum ordines πρεσβυτάτας δυνάμεις vocat. Et preſbyteri non tam ſeniores quàm prudentia & grauitate venerabiliores ſignificantur Græco vocabulo ab ipſis parum intellecto, qui ea appellatione cẽſentur. Et eorum (ſi diuis placet) quoſdã nõ pudet pro cõcione dicere atq; vociferari, linguæ Græcæ ignoratione quaſi ſanctiſſimæ atque innocẽtiſſimæ doctrinæ rudimentum & exordiũ, ſummopere amplectẽdam ac profitendam: vſqueadeò ſtomachũ ruſticitatis ſemper offendit, non nitor modo atque elegãtia, ſed etiam germana rerum incorruptáque natura. Antiquior igitur fuit Romanis parentibus cura Caſtrenſis diſciplinæ, quàm liberorum indulgentiæ: vt Manlio illi Torquato. Antiquiſſimum. Preſbyteri.

IN cap. Deſertorem, ſub titulo, De re militari, duæ ſunt mendæ minutulæ, nec tamen conniuẽtia prætermittẽdæ. Prior eſt in §. Is qui exploratione emanet hoſtibus inſiſtẽtibus: aut qui à foſſato recedit, capite puniendus eſt. Addẽda particula in: vt ſit, in exploratione: & foſſa legendũ, nõ foſſato: vt ſit, qui à foſſa tum recedit. Capitalem (inquit) animaduerſionẽ meretur qui explorandi prætextu, cum hoſtes caſtris inſtarent, aut exercitum vrgerent, à re gerenda & prælio abfuit: aut cuius culpa cum exploratum miſſus eſſet, hoſtes exercitum improuiſo oppreſſerunt. Quod Accurſius malè intellexit de eo qui ab hoſtibus exoratus emanſit: item qui pro vallo aut foſſa collocatus, ſtationem & locum non tenuit. Altera menda eſt vnius literæ, ſed reſponſi ſententiam immutans. IN §. In bello. In bello qui rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non ſeruauit, capite punitur, etiã ſi res bene geſſerit. Sic Bartolus poſt Accurſium legit. Ego verò nõ geſſerit, ſed ceſſerit lego. κἂν εὐτυχῇ. Id eſt etiam ſi exitum rei fœlicem ſors dederit. κἂν ἐπιτυχῇ τὸ πρᾶγμα. alioquin Iuriſconſultus dixiſſet, Etiam ſi rem bene geſſerit, id eſt egregiè pugnauerit. Aliud eſt enim rem gerere, id eſt pugnare: & aliud res gerere. vt Plinius libro ſecundo, In Arabico ſinu res gerẽte Cæſare Auguſti filio, ſigna nauium ex Hiſpanienſibus naufragiis ſunt agnita. id eſt belligerante. Idem in quinto, Scipione AEmyliano res in Africa gerente, Polybius annalium conditor ab eo accepta claſſe, ſcrutandi orbis illius gratia circunuectus eſt. Rem gerere, & res gerere.

IN §. Proximo. Et cum multi milites in aliquod flagitium conſpirent, vel ſi legio deficiat, auocari militia ſolent. Accurſius hunc locum inſcitè interpretatus eſt, ignorans interdum integras legiones exauctorari ſolere. Cuius

Legiones exauctoratæ. inſtituti exemplum eſt apud Lamptidium in Alexandro, qui de exauctorata vna legione loquens, ita inquit, Cum nihilominus poſt iſta fremerent, exclamauit: Quirites diſcedite, atque arma deponite. mirando exemplo depoſitis armis, depoſitis etiam ſagulis militaribus, non ad caſtra, ſed ad diuerſoria varia diſceſſerũt. Et paulo pòſt, Eam tamen legionem quam exauctorauerat, rogatus poſt dies triginta: priuſquam ad expeditionem Perſicam proficiſceretur, loco ſuo reſtituit. Cui ſimile eſt illud Cæſaris apud Lucanum in quinto Pharſ. Tradite noſtra viris ignaui ſigna Quirites. Et quod ſequitur, Iam certè mihi bella geram: diſcedite caſtris: Tradite noſtra viris ignaui ſigna quirites.

Quirites. Quirites enim eos appellantes, ſignificabant non eſſe milites, ſed ciues tãtùm Romanos & paganos iam eſſe. Olim autem cum exercitus vniuerſus peccauerat capitaliter, legiones decimabantur.

IN cap. Qui cum vno. eodem ſub titu. §. Non omnis. Nõ omnis qui litem habuit, & ideò militauerit, exauctorari iubetur: ſed qui eo animo militiæ ſe dedit, vt ſub obtentu militiæ precioſiorem ſe aduerſario faceret. Lego præciſiorem, id eſt duriorem & intractabiliorem. Et imitatione Græcorum id tractum eſt, vt pleraque Latinorum. ἀπότομον enim dicunt τὸ τραχὺ καὶ σκληρὸν καὶ

Præciſum, præfractũ, abruptum. ἀπόκρημνον. quod Latini, & præfractum, & præciſum, & abruptum dicunt, atque etiam abſciſſum. Quintilianus in decimo, Qui præciſis cõcluſionibus obſcuri, Salluſtiũ atq; Thucydidem ſuperant. Et in ſeptimo, Præciſam verborũ comprehenſionem, appellant diffinitionem dialecticam, quæ difficilior eſt tractatu oratoria finitione. Gellius, Obſcurè hoc & præciſe dictum. Metaphora inde (vt opinor) tracta, quòd quæ præciſa ſunt, ea ſunt iuſto cõciſiora & breuiora, indéque obſcuriora: vel à ſaxis prærupTis, quæ ἀπόκρημνα dicuntur, vnde deſcenſus durior eſt. Valerius libro ſecundo, Aſpero enim & abſciſſo caſtigationis genere militaris diſciplina indiget. Idem libro ſexto, Sed aliquanto Charondæ Tyrii præfractior & abſciſſior iuſtitia ad vim & cruorem vſq;. Liuius libro xxv, Nec fermè quicquam ſatis arduum aut abſciſſum erat, quod hoſti

Abſciſſum. aditum aſcenſúmve difficilem præberet. Abſciſſum pro abrupto & prærupto

Molle. dicit. cui contrarium eſt molle: vt Sola viri molles aditus & tempora noras. apud Vergilium. Et mollis cliuus, & mollire cliuum, & molle faſtigium: qui-

Refractarium. bus Cæſar vtitur. Non abſimile eſt refractarium: quod nonnulli quibus iuſto maior inceſſit (mea quidem ſententia) purè & inculpatè loquendi religio, eximere Latinæ linguæ, vt multa alia, volũt. Eſt enim & ipſum à Græcorũ imitatione tractum. nam quo modo illi ἀντίτυπον, vel vt alii ἀντιτυπὴς, τὸ σκληρὸν καὶ ἀνένδοτον dicunt: ſic Latini refractarium, quaſi repercutiens ad tactùm & reluctans. Cicero ad Atticum libro ſecundo, Fuit enim mihi commodum, quòd in eis orationibus quæ Philippicæ nominãtur, enituerit ille tuus ciuis Demoſthenes: & quòd ſe ab hoc refractariolo dicendi iudiciali genere abiunxerat, vt σεμνότερος καὶ πολιτικώτερος videretur: curare vt meæ quoque eſſent orationes quæ conſulares nominarentur. Non pauca & alia ſunt quibus ille auctor in epiſtolis vſus eſt & libris philoſophicis: vt Pendeo animi expectatione Corfinienſi, ad Atticum. & alibi, vt decuſſare, rotundare, & ſeſquitertium, ſeſquialterum, ſeſquiquartum, & vlteriora: quæ Latina eſſe negantur à viris alioqui

de lingua Latina egregiè meritis:fortaſſe quia vno in opere Ciceronis leguntur. Quòd ſi vna & altera eius auctoris charta intercidiſſet, vt multa opera interciderunt : tantum iacturæ Romana lingua fortunæ iniuria feciſſet. Nam quòd illud eiuſdem de Oratore laudant in ſententiæ ſuæ teſtimonium : Pes enim qui adhibetur ad numeros, partitur in tria: vt neceſſe ſit partem pedis, aut æqualem eſſe alteri parti, aut altero tāto, aut ſeſquimaiorem : quaſi ſeſqui Seſqui.
ſemiſſem ſignificet ſiue dimidium. Ego eos falli puto mendoſa lectione, itáq; eſſe legēdum: Aut altero tanto maiorem aut ſeſqui. id quod indicant ea verba quæ ſequūtur: Ita fit(inquit) æqualis dactylus, duplus iambus, ſeſqui pæan. Seſqui, vt opinor, ἡμιόλιον dixit hoc ſenſu: vt pes duplus ſit qui altero tāto maior eſt in ſecunda ſui parte: qui autem non altero tanto, ſed dimidio maior eſt, ſit ſeſqui. Nam ſeſquimaiorem , vt dixerit Cicero, mihi perſuadere non poſſum. Abſciſſum igitur Calliſtratus Iuriſconſultus pro fixo & certo poſuit, in quo euariare non licet. Demonſtratur(inquit) variè nec abſciſſè, numerum liberorum ad excuſationem munerum municipalium prodeſſe. id eſt, qui numerus munerum immunitatem præbet, nec ſtatus nec fixus eſt. Hoc vſitatius præciſè dicitur: & præcidere verbum in ea re commodius eſt. Cicero in Acad. Præciſè.
Stoicis placet peccata eſſe paria : at Antiocho hoc vehementiſſimè diſplicet. Præcidere.
Liceat tandem conſiderare vtram ſententiam ſequar. Præcide, inquit : ſtatue quidlibet: & deſume vtrum magis probes. ἀφόριζον, προσδιόρισον. Eſt enim, vt opinor, tranſlatio à fabrili more ducta. nam fabri quod deſecare ſerra volunt: prius linea ducta ſignant & præcidunt. vel à more veſtem lineam ſericámve venditantium. quod enim emptori addixerunt & admenſi ſunt, prius leuiter incidunt quatenus menſura procedit, deinde abrumpunt : quando ita fert natura veſtis, vt ſecundum præciſuram rectis lineis dirumpatur. Præciſè pro durè, & præcidere pro durè negare. Idem ad Atticū libro octauo, Quibus literis ita reſpondit Dionyſius tuus, vt ego memini cuius cauſam non reciperem, nunquam reo cuiquam tam humili, tam ſordido, tam nocenti, tam alieno, tam præciſè negaui, quàm hic mihi. planè ſine vlla exceptione præcidit: nihil cognoui ingratius. Et lib. x. de eodem loquēs, Quod quia planè cum in Formianum veniſſet præciderat, aſperius ad te de eo ſcribere ſolebam. ἀποτόμως οὐκ ἔφη ποιήσειν: ἄχαρτος μὴ ποιεῖν ἀποτόμως λέγων. Vernaculo prouerbio dicimus, poſtulati vel expectationis epiſtomiū abſcindere, metaphora à vaſis vinariis tracta: hoc eſt ſpem rei præcidere: vt Præcidere defenſionem, præcidere reditum; & alia quibus Cicero ipſe vtitur. vt in Piſonem, Sed de reditu Gabinii omittamus, quem ipſe ſibi præcidit. ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ἀπετέμετο.

IN eodem cap. §. Grauius. Grauius autem delictum eſt detrectare munus militiæ quàm appetere. Nā qui ad edictum olim non reſpondebant, vt proditores libertatis in ſeruitutem redigebantur. Sed mutato ſtatu militiæ receſſum à capitis pœna eſt: qua plerunque voluntario militi numeri ſupplentur. Legendum milite in ablatiuo. Sed quoniā huius dicti ſenſum Accurſius non intellexit: ſilentio prætereundam tam minutam mendam non cenſuimus. In ſuperiore reſpōſo dictum eſt, in eos vindicandum, qui ad deſertionis pœnam vitandam in aliam centuriam legionémve allegi ſe paſſi ſunt. Hic autem di-

cit maiori olim crimini datum eſſe militiã detrectare, hoc eſt fugitare, vt ſuperius explanauimus: quàm militiam contra ius affectare. nam qui vel in tumultu, vel in alio genere belli ſuſcipiẽdi nominatim in tribu ſua citati ab eo qui delectus poteſtatem habebat, non reſpondiſſent: ii libertate mulctabãtur, vt libertatis proditores, id eſt ſtatus popularis, qualis erat Romæ ante Cæſarem dictatorem. Poſtea auctis militiæ commodis, ratio delectus habendi immutata. Plerunque enim non niſi voluntarii milites centuriatim allegebãtur, id eſt οἱ ἐθελονταὶ στρατευόμενοι. Eſt autem reſpondere ad edictum, ἀπαντᾶν πρὸς τὸν κατάλογον, πρὸς τὸ παράγγελμα ἀπαντᾶν. quod reſpondere ad nomen dicitur. Liuius libro ſeptimo, Acerbitas in delectu, non damno modò ciuium, ſed etiam laceratione corporum lata, (partim virgis cæſis qui ad nomina non reſpondiſſent, partim in vincula ductis) inuiſa erat. Inde dare nomen militiæ, eſt ad delectum ſeſe exhibere. Cicero in Philip. Re & veritate nobis milites ſine vlla recuſatione ſummo etiam cum ſtudio nomina dant. ἑαυτοὺς ἐπιδιδόασι ἀπογράφεσθαι. Numeri militares vocari cœperunt, quæ cohortes legionéſque prius vocabantur, propterea quòd Græci καταλόγους vocabant τὰ τάγματα: & qui ſupra numeros aut extra numeros eſſent, ἔκτακτοι appellantur, quaſi extra vel ſupra numerũ accenturiati: vel vt Polybius vocat, ἐπίλεκτοι. Tranquillus in Claud. Equeſtris militias ita ordinauit, vt poſt cohortẽ, alam: poſt alam, tribunatum legionis daret: ſtipendiáque inſtituit & imaginariæ militiæ genus, quod vocatur ſuper numerũ: quo abſentes & titulo tenus fungerentur. Maior eſt Latinitatis ignorãtia illa Accurſii in cap. ſequenti § Qui captus: in his verbis interpretandis: Item qui in præſidio captus eſt, in eadem conditione eſſe certũ eſt. Ignorauit enim præſidium ſignificare numerum & ſtationẽ militum ad vrbis vel arcis cuſtodiam deſtinatorum: licet etiam in vniuerſum ὀχύρωμα & ἀσφάλισμα ſignificet, & φυλακτήριον, atque πρόβλημα: in plurali verò partes & caſtra. vt Cicero pro Ligario, Dic te Cæſar de facto Ligarii iudicem eſſe: quibus in præſidiis fuerit quære. Idem, Languidiore, credo, ſtudio in cauſa fuiſtis: tantummodò in præſidiis eratis: animi verò à cauſa abhorrebant. μόνοι ἐν τῇ μαείᾳ ἐπιτυχόντες ὄντες: ἐν μέντοι τὰ τῆς μερίδος ἐφρόνουν. Verum hæc & huiuſcemodi alia animaduertere, vel cuiuſuis eſt hodie, qui modò literas meliores aliquantum attigerit: vt illud in capite Officium, infrà hoc eodem ſub titulo, Officium Tribunorum eſt milites in caſtris continere, principiis frequenter intereſſe, querelas cõmilitonũ audire. quod Accurſius pro cætera ſua Latinitatis peritia interpretatus eſt: ignorans militaria principia Latinè, vt Græcè ἀρχὰς, eſſe dicta à principibus, qui in ſecunda acie erant. Nam cum in acie prima eſſent haſtati, in ſecunda erant principes, in tertia triarii, vt auctor eſt Liuius libro octauo. Hi principes etiam Antepilani dicebantur & robur exercitus. Inde illud Terẽtianum, Inde ego poſt principia omnibus ſignum dabo. Tranquillus in Othone, Ibi omiſſa mora ſuccollatus, & à præſente comitatu Imperator conſalutatus, inter fauſtas acclamationes ſtrictóſque gladios ad principia deuenit. Liuius, Vbi triarii conſurrexerunt integri refulgentibus armis, noua ex improuiſo orta acies, receptis in interualla ordinũ antepilanis, clamore ſublato principia Latinorũ perturbant. Principia pro ordinibus principum poſuit:

Reſpõdere ad edictũ, & ad nomen.

Dare nomẽ militiæ.

Imaginaria militia.

Præſidiũ & Præſidia.

Principia militaria & caſtrenſia.

vt Salluſtius in Iugurtha, Aciem ſicut inſtruxerat,trãſuerſis principiis in planum deducit. Principia etiam erant in caſtris, vbi ius reddebatur. Cicero ad Brutum, Spes libertatis nuſquam niſi in noſtrorum caſtrorum principiis eſt. Liuius libro octauo ſecũdi belli Pun. Forma tamen caſtrorum Ro. conſtabat vna ea ſpe, quòd milites tribunos ex contagione furoris haud expertes ſeditionis defectioniſque rati forent, & iura reddere in principiis ſinebant, & ſignum ab eis petebant,& in ſtationes ac vigilias ordine ibant. Iuſtinus, Ordines quoque nemo in exercitu Alexandri niſi ſexagenarius duxit: vt ſi principia caſtrorum cerneres, ſenatum te alicuius reipublicæ cernere diceres. Plutarchus in Galba, de Ouidio loquens, τὴν γυναῖκα τοῦ ἡγεμόνος παρεισήγαγε νύκτωρ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐν ἐσθῆτι στρατιωτικῇ, καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχείοις, ἃ πριγκίπια καλοῦσι ῥωμαῖοι. De ratione & modo inſtitutiſque caſtrorum Romanorum, Polybius ἐν τῷ περὶ πολιτείας τῆς ῥωμαίων luculenter ſcripſit. Sic autẽ accipienda ſunt principia in cap. Iubemus, De erogatione militaris annonæ, lib. xii. Codicis Auguſtalis. quod Accurſius identidem repetitum nuſquam intellexit. Inter alia autẽ hoc quoque Caſtrenſis erat moris iuriſque militaris, vt milites à Centurionibus vite cæderentur: id quod adnotatum ad id pertinet, quod in cap. Miles, dicitur inferius: Miles ſi vitem tenuit, militiã mutat. Plinius libro decimoquarto, Centurionũ in manu vitis opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. Iuuenalis de Mario, Nodoſam poſt hæc frangebar vertice vitem, Si lentus pigra muniret caſtra dolabra. Plutarchus in Gal. κλῆμα ἑκατοντάρχου vocat, id eſt vitem centurialẽ. vt Macrobius. Inde factum, vt Spartianus vitem pro centurionatu acceperit in Hadriani vita. Inde ſub vitem præliari dicuntur milites, auctore Feſto. Vitis Centurionum.

IN cap. penultimo eiuſdẽ tract. De re milit. Ex cauſa deſertionis notatus ac reſtitutus, tẽporis quo in deſertionis cauſa fuerit, impẽdiis expũgitur. Stipendiis legẽdum eſt omnino: etiamſi nullam huius lectionis fidem, nec indicium vllum in exemplaribus inueni. In cap. Qui excubias, ſuprà codẽ hoc titu. Sed ex cauſa deſertionis reſtitutus in militiã: non aliter medii tẽporis ſtipendia & donaria accipit, niſi ei hoc ſpecialiter liberalitas principalis indulſerit. hic cum in omnibus exemplaribus donaria legatur: ſimili tamen temeritate vel caſus vel emendatoris hãc mendam irrepſiſſe in libros qui extant, atque illam ſuperiorẽ, facilè eſt iudicare: non enim donaria, ſed donatiua. Plautus in Gurg. Miles pulchrè cẽturiatus eſt expunctus in manipulo. Cicero ære dirui vocat, vt alibi diximus. Donatiuũ autẽ largitio eſt Imperatoris in milites: id eſt λαμπρὰ ἐπιδόσεις. quæ eadem in populũ facta, congiarium dicitur. Donarium autẽ eſt ἀνάθημα, qualia videntur in fanis. Tranquillus in Calig. Pronunciatóque militi centenis viritim denariis, quaſi omne liberalitatis exemplum ſupergreſſus: Abite (inquit) læti, abite locupletes. Primus autem Claud. Auguſtus inſtituiſſe ab eodem dicitur, vt Imperatores Ro. in auſpicatu imperandi donatiuum militibus pronũciarent. Quod autẽ ſequitur, Quòd ſi ratio conſtiterit, neque deſertorem fuiſſe apparuerit, omnia ſtipendia circa temporis finem reddũtur: hunc habet ſenſum, Quòd ſi ille qui deſertionis ſuſpectus eſt, rationẽ aliquam cauſamque iuſtam fuiſſe docuerit, quamobrem abeſſe ſi- Donatiuũ, & Congiarium.

bi contigerit.hoc enim ſignificat rationem conſtare. Plinius iunior ad Minutium, Mirum eſt quàm ſingulis diebus in vrbe ratio aut conſtet aut conſtare videatur. id eſt,mirum eſt, quàm officio quiſque in vrbe præclarè fungi videmur,benéque operas collocare,ſinguliſq; horis ciuiliter ſeruire: id eſt nihil tẽporis hominibus deperire: eo modo quo dicitur,rationẽ alicui conſtare,quãdo acceptorum ratio non ſuperat impenſorum rationem & reliquorum.

Ratio conſtat.

I N cap.Hæreditate, De caſtrenſi peculio,circa principium,commilitonũ pro commilitium legitur.quod Accurſius ſuſpicatus eſt.Eſt autem commilitium ſocietas militaris,& contubernalis amicitia.

Cõmilitiũ.

E S T caput Municeps,ſub titulo, Ad municipalẽ,vt ſubintelligas legem, vt Politianus pridem dixit.In eo capite ita legitur, Miles ibi domicilium habere videtur vbi inhæret:etſi nihil in patria poſſideat. Merere verbũ eſt ad milites pertinens. quare in promptu eſt iudicare, nec inhæret nec haberet,vt Accurſius: ſed meret legendum eſſe. Merere militare eſt,quod Græci στρατείας στρατεύειν dicunt. Lucanus, AEre merent paruo. Vnde equo merere Ciceroni in Philip.pri. cum alioqui merere,quæſtum facere ſignificet, id eſt ἐργάζεσθαι, μισθαρνεῖν. & milites merentes τεταγμένοι dicuntur,& μισθοφοροῦντες: & qui nõ merent ἀστράτευτοι,ἄτακτοι:& extraordinarii ἔκτακτοι. Inde emerere verbum vt elugere:& emeriti milites.& ſtipẽdia emerita Ciceroni. Liuius libro nono belli Maced. Conſules cum tribunis egerunt,vti ad plebem primo quoque tẽpore ferrent,vti Ebutio emerita ſtipendia eſſent: ne inuitus militaret.Modeſtinus ſuprà,De re militari, emerita pro commodis veteranorum accepit. Et vt veteranus(inquit)accipietur, & emerita accipiet. Tranquillus, Eorum duces quadragena M.ſeſter.merebant, ἐμισθοφόρουν. Cicero pro Roſcio, Nam illa membra merere per ſe nõ amplius poterant xii.æris. ἀξιοῦσθαι.Emeriti milites. Lucanus,-quæ rura dabuntur Emeritis? τοῖς τεταγμένας στρατείας πεπληρωκόσι: vel παύσασι τὰς νενομισμένας στρατείας ἐστρατευμένοις: τοῖς στρατείαν πεπαυμένοις καὶ μισθοφορεῖν.

Merere.

Emerere.

Emerita.

I N cap.ſequenti,Humanũ eſt reliquorum vſuras neque ab ipſo qui ex adminiſtratione honoris relinquitur. Sic habent omnia exemplaria,& Accurſius probat: verum ſenſu expoſcẽte,ego reliquatur lego. Eſt autem reliquari, æs alienum ex reliquis rationum cõtrahere. quo verbo vſus eſt Paulus,ſuprà, De adminiſtratione tutorum,in cap. Lucius. Paulus reſpõdit,Non ex eo quòd adultus eum qui prædia eius coluit,procuratorem habere voluit:debitũ quod ex conductione reliquatus eſt , agnouiſſe eum videri. Obiter autem emendandus locus corruptiſſimus in cap. Licitatio,ſuprà, De vectigalibus,vbi idem Paulus in exemplaribus peruagatis ita loquitur, Et ideò impleto tempore conductionis licitatores alloquendi ſunt. Licitatores vectigalium ad iterandam conductionẽ antequam ſuperiori ſatiſfaciant,admittendi non ſunt. Nos ex vetuſtorum obſeruatione legimus,Et ideò impleto tempore conductionis ea locanda ſunt: Reliquatores vectigalium,&c. Sicque legebat Petrus Crinitus.In quodam tamen vetuſto libro relinquantes legimus.Cicero ad Atticũ, Maximè verò me angit ratio reliquorum meorum:quæ quanquam explicata ſunt,tamen quòd & Dolobellæ nomen in iis eſt, & attributione mihi nomina ignota,cõturbor. Plinius in epiſt. Priore luſtro quãquam poſt magnas re-

Reliquari.

miſſiones reliqua creuerunt. λιτωνάδες & λιτωνάζεσθαι verbũ apud Græcos legũtur.

I N cap. Eius, eodem ſub titulo, Ad municipalem. Si quis negocia ſua non in colonia, ſed in municipio ſemper agit. Colonia hic non villam ſignificat, vt Accurſius exiſtimauit: ſed pro oppido quod coloniæ iure vtitur. Colonia interdum agricolationis locum, aratoríſque officinam & domicilium ſignificãt. Paulus in tract. Locati, Seruus quo coloniæ aſcriptus eſt, ad periculum coloni pertinebit. Sic Cicero in Frumentaria, Siculos colonos & aratores pop. Romani vocauit γεωργούς. Inde leges colonicæ Varroni lib. pri. de re ruſtica, Atque etiã leges colonicas tollis, in quibus ſcribimus, Colonus in agro ſurculario ne capras compaſcat. Columella lib. pri. Comiter agat dominus cum colonis, facilémque ſe præbeat: auarius opus exigat quàm penſiones. Colonia etiam ciuitas eſt à matrice ciuitate deducta, id eſt metropoli. quo modo Athenis Ioniæ ciuitates deductæ erãt & propagatæ: vt ex Herodoto nouimus libro ſeptimo. Colonia in hoc ſignificatu Græcè ἀποικία dicitur: & coloni ἄποικοι. Thucydides, ἀποικία δὲ μὴ πάσχουσα, τιμᾷ τὴν μητρόπολιν: ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριοῦται. Terra ſancta colonia vocatur cap. duodecimo libri Sapientiæ. Sed cum totus ille liber inſcitè & abſurdè è Græco verſus eſt ab homine quodam linguæ Græcæ Latinæque imperito: tum verò caput illud abſurdiſſimè. Nam vbi nunc legitur, Vt dignã perciperent peregrinationẽ puerorũ dei, quæ tibi omnium charior eſt terra: ita Græcè legitur, Vt dignã dei filiorũ coloniam ſuſciperet terra omnium apud te honoratiſſima. ἵνα ἀξίαν ἀποικίαν δέξηται θεοῦ παίδων ἡ παρὰ σοὶ πασῶν τιμιωτάτη γῆ. Colonia igitur interdum ab incolentibus terram inhabitantribúſque dicitur, interdum a cultoribus terræ. id quod oſtendit diuus Auguſtinus libro decimo de Ciuitate dei, his verbis, Nam ex hoc verbo colo agricolæ & coloni vocãtur: & ipſos deos nõ ob aliud appellant cœlicolas, niſi quòd cœlum colant, non vtique venerando, ſed inhabitando, tanquam cœli quoſdam colonos: non ſicut appellantur coloni, qui conditionem debent genitali ſolo propter agriculturam ſub dominio poſſeſſorum: ſed, vt ait quidam Latini eloquii magnus auctor, Vrbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni. ab incolendo enim colonos vocauit, non ab agricultura. Hinc & ciuitates à maioribus ciuitatibus velut populorum examinibus conditæ, coloniæ nuncupantur. His verbis Auguſtini vtraque ſignificatio enarratur. Cicero de lege agr. cõtra Rullum, Hoc in genere (inquit) ſicut in cæteris reipub. partibus, eſt operæprecium diligentiam maiorum recordari, qui colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpicionem periculi collocarunt, vt non oppida Italiæ, ſed propugnacula imperii eſſe viderentur. Et pro Fonteio de Gallia prouincia loquens, Eſt in eadem prouincia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula populi Romani, ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum & obiectum. Cæſar libro ſexto belli Gallici, Fuit antea tempus cum Germanos Galli ſuperarent virtute, vt vltrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agríque inopiam, trans Rhenum colonias mitterent. ὡς καὶ πέραν τοῦ Ῥήνου κληρουχίας ἀποπέμψαι. Tranquillus in Auguſto, Ad hunc modum vrbe vrbaníſque rebus adminiſtratis, Italiam duodetriginta coloniarũ numero deductarum ab ſe frequentauit. Ἰταλίαν τὴν τριάκοντα ἀποικιῶν ἀριθμῷ δυεῖν δεουσῶν κατακεκληρουχηκώς. De

Locus libri Sapientiæ.

municipii & coloniæ diſcrimine Gellius libro quinto ſcripſit. Coloniæ in titulo, De cenſibus,& alibi in iuris libris fit mentio : ſed nuſquam(vt opinor) ab Accurſio hoc vocabulũ intellectum eſt. Adde hic corollariũ nomine,quòd qui vrbes euerſas & reſtitutas incolere incipiũt: ii non ἄποικοι,id eſt coloni,ſed

Ἔποικοι. ἔποικοι dicuntur,quaſi incolæ immigrantes. quanquam & hoc verbum interdũ pro colonis accipitur,& pro iis qui indigenis ſuperinducuntur. Ariſtoteles,οἱ δὲ Ἀπολλωνιᾶται ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν.

I N cap. Generaliter, De decurionibus: Vt qui clementiorem ſententiam paſſus eſt, ob id quòd ad tempus relegatur, bonis conſulere debeat humanitatis ſententiæ,nec decurionatum accipiat. Legendum boni conſulere: quod quid ſit docet Quintilianus libro primo his verbis,Sitne Conſul à conſulendo,an à iudicãdo:nam & hoc conſulere veteres vocauerunt. Vnde adhuc remanet illud: Rogat boni cõſulas, id eſt bonum iudices. Idem in præfatione

Boni conſulere. ſexti libri, Boni autem conſulere noſtrum laborem, vel propter hoc cæcum eſt, quòd in nullum iam proprium laborem perſeueramus. id eſt bonã ſpem de labore ſuo concipere,hilaritérque operam in eo nauare. ἀθύμως ἔχει φιλοπονῶντα. Plinius lib.xxxiii, Quærebat argentum auaritia:boni cõſuluit interim inueniſſe nimium. id eſt bene ſecum actum eſſe iudicauit, & interim acquieuit inuento. ὁ δ' ἀγαπητῶς ἐν τῷ μεταξὺ τὴν μίλτον εὗρε. vtitur & Plinius Iunior. Hoc

AEqui boni facere. ferè Cicero, Terentius & Liuius AEqui boni facio dicunt. Cicero ad Atticũ, Tranquilliſſimus autem animus meus,qui totum iſtud æqui boni facit. id eſt bonam in partem interpretatur, ὁ τούτῳ δὴ ὅλον εὐγνωμονῶν, ὁ πρὸς τοῦτ' εὐλογιστῶν. Sic Vlpianus boni conſulere humanitatis ſententiæ,per genitiuum quaſi Græco more dixit: id eſt exiſtimare clementer ſecum à iudicibus actum eſſe in animaduerſione criminis. στέρξαι ἐπὶ τῇ ἐπιεικείᾳ τῆς γνώμης. τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιεικείας ἀποδέξασθαι. ἑαυτῷ συνειδέναι, τῇ γνώμῃ χρησαμένῳ ἐπιεικεῖ καὶ φιλανθρώπῳ.

I N capite, Honores, eodem ſub titulo, Honores & munera non ordinationibus,ſed potioribus quibuſque iniungẽda ſunt. In vetuſtioribus ordinationis legitur,ídque Accurſius teſtatur: ſed vtrũq; mendoſum eſt,vt opinor. quare vel ordinatioribus vel ordinatis omnibus legendum eſſe cenſeo. Eſt autem ordinare, aliquem ad honorem & magiſtratum promouere: hoc eſt(vt Cicero loquitur)ornare,honoribúſq; augere: κοσμεῖν, ὡς ἐπὶ τιμὴν ἀναβιβάζειν, ὡς ἀξίωμα προάγειν. Tranquillus in Veſpaſiano, Quendam è caris miniſtris diſpẽſationẽ cuidam quaſi fratri petentem cum diſtuliſſet, ipſum candidatum ad ſe vocauit: exactáque pecunia quantam is cum ſuffragatore ſuo pepigerat, ſine mora or-

Ordinare. dinauit. Eſt enim ordinare,quaſi in ordines adoptare,vel in ordinem municipalem prouehere. Cicero in Prætura vrba. M. Octauium hominẽ ornatiſſimũ loco,nomine,ordine,virtute. Alibi, Inferiores loco,ordine,auctoritate. Secũdum hoc honores deferendi ſunt optimo cuique,non in orbem honores municipales conferendi:nec vt quiſque in ordinem allectus eſt,ita ei munera iniungẽda. Ordinatũ etiam dicitur τεταγμένον, id eſt rectè atq; ordine conſtitutũ. vt idem Tranquillus in Aug. Partitis poſt victoriam officiis, cum Antonius orientem ordinandum,ipſe veteranos in Italiam reducendos,& municipalibus agris collocandos recepiſſet: neque veteranorum,neque poſſeſſorum gra-

tiam tenuit. Curtius, Forſitan dii ita fata ordinauerũt. Sic Cicero in Orat. ordinare litem dixit, συντάττειν, ἐκτάττειν, ἐπανορθοῦσθαι, βραβεύειν, ἐκκοσμεῖν.

IN cap. Herennius. Modeſtinus reſpondit, ſola ſalatii præſcriptione minimè decurionem factũ, qui ſecundũ legem decurio creatus non ſit. Vel perceptione vel perſcriptione legẽdum: præſertim cum Accurſius teſtetur in aliquibus legi albi præſcriptione. Eſt autem perſcribere, in tabulas publicas in actáque referre: quod in regiſtro ſcribere vulgò dicunt, vocabulo à regeſtis corrupto. Sunt enim regeſta quæ à Græcis ὑπομνήματα & ὑπομνηματισμοὶ dicũtur. Quintilianus in ſecũdo, Vnde fit vt diſſoluta & ex diuerſis congeſta oratio cohærere non poſſit: ſimiliſq; ſit commentariis puerorum, in quos ea quæ aliis declamantibus laudata ſunt, regerunt. Et in tertio, Sunt enim velut res regeſtæ in hos commentarios, quos adoleſcens deduxerat ſchola. ὡσανεὶ ἀπομνημονεύματά τινα. Regiſtrum ergo quaſi regeſtarium lingua vulgaris vocat. Hæ à Cicerone perſcriptiones dicũtur. vt in Verrem, act. quinta, Primum mihi literas publicas quas in ærario ſanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus oſtendũt omnia quæ dixi ablata eſſe perſcripta. Idem, Vt quiſque eis rebus tuendis conſeruandíſque præfuerat: ita perſcriptum erat cum rationem ex lege redderet, vt quæ acceperat, deberet reddere. Et Philip. quinta, Illa verò diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt: per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibúſque auertit. Perſcriptionibus, id eſt διαγραφαῖς. Et ad Plancium, Id ex ipſo ſenatuſconſulto poteris cognoſcere: ita eſt enim perſcriptum, vt à me deſcripto dicta ſententia eſt. διαγεγραμμένον. Idem pro L. Flacco, perſcriptiones pro ſyngraphis accepit: Perſcriptiones cum mulierculis aperta circunſcriptione feciſti: tutor his rebus Græcorum legibus aſcribendus fuit. Et in Verrem, perſcriptorem pro cautore poſuit, qui formulas concipit. Dicuntur & ἐγγράμματα ea quæ in acta referuntur, vt fit in delectibus militum. Eſt igitur Modeſtini reſponſum huiuſmodi: albi ſola perſcriptione decurionem non fieri. hoc eſt, Nõ ſatis eſt in album eſſe relatum, niſi recta allectio præceſſerit perſcriptionem.

Perſcribere

Regeſta.

Regerere.

Perſcriptiones.

Perſcriptor

IN capite, Imperatores, eodem ſub titulo, De decur. Niſi eius ætatis fuerit vt decuriones creari poſſent, & dignitas certam ſpem eius honoris id faceret, vt princeps indulgere poſſit. Hic locus ita mihi legẽdus videtur, Et dignitas certam ſpem eius honoris iis fecerit. Dignitas autem hic mea ſententia non pro decurionatu accipienda eſt, vt Accurſius exiſtimauit: ſed pro oris probitate, motúmque præſtantia in facie eminente. Pulchritudinis genera duo (inquit Cicero libro primo Officiorũ) Vnum virile, quam dignitatem dicimus: alterum muliebre, quam venuſtatem appellamus. In Oratore autem perfecto vtrũque coniunxit, Vultus verò (inquit) qui ſecundum vocem plurimum poteſt, quantam affert, tum dignitatem, tum venuſtatem? In quo cum effeceris, ne quid ineptũ aut voluptuoſum ſit: tum oculorũ eſt magna moderatio. Plinius in Panegy. Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, nónne longè latéq; principẽ oſtentant? ἡ συμμετρία καὶ τὸ ἀξιωματικὸν, τὸ ἀξιάγαστον τῆς ὄψεως. Senſus igitur huius dicti hic eſt meo quidẽ iudicio, Ita demum relegatũ poſt relegationis tempus exactũ in ordinem eligi poſſe,

Dignitas.

Venuſtas.

ſi damnationis tẽpore needum ætatis decurionalis fuiſſet, & indoles morum in ore conſpicua polliceri ei videatur indulgentiã principis. id eſt principem cum allectum eum reſciuerit, gratum id ratúmque habiturum: hoc eſt diploma indulgentiæ reſtitutionísque haud grauatè daturum.

IN cap. Reſcripto. De muneribus & honoribus, circa principium, non alligatus, ſed allectus legendum eſt, vt Accurſius ſuſpicatus eſt, etiam ſi nõ probauir. Allegere eſt in cœtum adiungere & adoptare: vt ſublegere in locũ demortui legendo ſubſtituere. quibus verbis Iuriſconſulti vſi ſunt. vt Vlpianus ſuprà, De decurionibus. Tranquillus in Tyb. Inſtanti ſæpius vt ciuitate donatum in decurias allegeret: negauit ſe allecturum. ἐκ ἴσα προσκαταλέξειν, vel προσαιρεῖσθαι, ἀντικαταστῆσαι. Varro de lingua Latina, Collegæ qui vnà lecti ſunt: & qui in eorum locum ſuppoſiti, ſublecti. ἀντικαθιστάμενοι. Alioquin allecti dicti ſunt peculiariter qui propter inopiam Senatorum, in ſenatum ex equeſtri ordine aſſumebãtur, vt eſſet differentia inter patres cõſcriptos & allectos: vt auctor eſt Feſtus. Huiuſmodi viginti allectos aut conſcriptos nuper curia ampliſſima hic accepit. προσεγγεγραμμένοι dicuntur.

Allegere. Sublegere. Allecti.

IN cap. tertio huius tractatus. §. Quòd pater, deeſt negatio omnino: quod ſuſpicatus eſt Accurſius, qui tamen ſenſum non percepit. Quòd pater nõ cõſenſit honoribus ſiue muneribus filii, ne illius patrimoniũ oneri ſubiiciatur, præſtat defenſionem: nam ciuem patriæ vtilitatibus quatenus poteſt, aufert. Legendum non præſtat defenſionem. Latinitas autem purior exigit, vt illius non ad patrem, vt Accurſius cenſuit, referatur, ſed ad filium. Alioquin Vlpianus non illius, ſed ſuum dixiſſet, ſi patrem intelligi voluiſſet. Senſus eſt igitur, Pater, qui filium ſuum quantum poteſt patriæ commodis aufert & auertit, facere nequit, quominus filii patrimonium aduẽtitium, aut caſtrenſe honorum adminiſtrationi, munerúmque functioni obſtringatur.

IN cap. Ad remp. eodem tract. Minores denique nec decuriones creantur: vel creati ſuffragium in curia ferunt. Minutula menda ſenſum huius dicti conuertit. Illa autem particula nec in priore membro poſita, iterationem ſui in poſteriore poſcit. Igitur ita legendum, Nec creati ſuffragium in curia ferũt. hoc eſt, ex eorum genere ſunt, quos Græci ἀκουστικοὺς & ἐχεμύθους vocant, quaſi auſcultatores & cenſendi immunitatem habenres.

Echemythi & auſcultatores.

IN cap. vlti. eodem ſub titulo, De muneribus: Nam harum ſpecierum curatores, quos Græci appellãt, creari moris eſt. Lego, quos σιτώνας καὶ ἐλαιωνώρας Græci appellãt. Sitonæ apud Athenienſes curatores erant coemendo frumento condendóque præfecti: qui Latinè frumentatores dicuntur. οἱ τὸν σῖτον ἀγοράζοντες καὶ ἀποτιθέμενοι. erant etiam qui σιτοφύλακας dicebantur, quaſi frumẽti aſſeruandi curam gerentes: vt Demoſthenes ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, de Leucone rege Boſphori loquens: Ab eo (inquit) quotannis frumenti ad milia quadringenta medimnum: id quod ex tabulis & ſcriptura ſitophylacum videre quiuis poteſt. καὶ τοῦτ' ἐκ τῶν παρὰ τοῖς σιτοφύλαξιν ἀπογεγραφῶν ἔξεστιν ἰδεῖν. Idem munus ab aliis σιτολογία dicitur: & curatores ipſi σιτολόγοι: Latinè frumenti coactores. Diſpenſatores autem ipſi annonæ publicæ σιτομέτραι vocantur. Hæc munera inſtituta erant in iis ciuitatibus, quæ frumento importato vtebantur, vt Athenis.

Sitonæ. Frumentatores. Sitophylaces. Sitometræ.

Vnde Demoſthenes ibidem, πλείστῳ τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων ἡμᾶς ἐπεισάκτῳ σίτῳ χρώμεθα. Sic autem σιτῶναι dicuntur, vt ἐμπορῶναι, τελῶναι. Inde σιτωνία in cap.ſecundo, Sitonia. infrà tract. proximè ſequenti, Sextumdecimum ætatis annum agentem ad munus ſitoniæ vocari non oportet. id eſt frumentationis publicæ. In cap. vltimo, infrà, De adminiſtratione rerum ad ciuitatem perti. Item reſcripſerunt Sitonas indemnes eſſe oportere. Sic enim legendum eſt, non ſicomas. Hæc autem ſunt munera, ex quibus publicè debitores fiunt ii quorũ fit mentio in cap. tertio, Cod. De compenſationibus. Verum quod paulò ſuperius in hoc capite dicitur, Tyrorum ſiue equorum productio, id eſt, vt opinor, quod Græci ἐξέτασιν καὶ σύνταξιν appellant, quaſi recenſionem & concenturiationem. de quo munere Ariſtoteles in ſexto Politicôn ita inquit, Opus & bello & pace portarum & mœnium curatores eſſe, & recenſionis ciuium deſcriptioniſque in claſſes. δεῖ γὰρ ἐν εἰρήνῃ καὶ πολέμῳ πυλῶν τε καὶ τειχῶν φυλακῆς ὁμοίως ἐπιμελητὰς εἶναι, καὶ ἐξετάσεως καὶ συντάξεως τῶν πολιτῶν. Hæc autem munera Ariſtoteles ἀναγκαίας ἀρχὰς appellat συντεταγμένας πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας: ob id ſcilicet quòd neceſſariam functionẽ habeant ad res bellicas expediendas cum vſus venit. Equorum productio eſt hipparchia. Equorum productio.

Sequitur, Item epiſcopi qui præſunt pani & cæteris venalibus rebus, quæ ciuitatum populis quotidianũ victum vſui iungunt, perſonalibus muneribus fungũtur. Pro vſui iungũt, ſuggerũt legendũ puto. Epiſcopus eſt qui ſuũ arbitratũ rerũ habet. Epiſcopus. Cicero ad Atticũ lib.vii, Ego negocio præſum nõ turbulento. vult enim me Põpeius eſſe, quem tota hæc Cãpana & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quẽ delectus & negocii ſumma referatur. Eſt autẽ ἐπισκοπεῖν idem quod ἐφορᾶν. Xenoph. de copiis regis Perſarum, & earũ recẽſione loquẽs, καὶ τὴν μὲν ἀμφὶ τὴν αὑτοῦ οἴκησιν αὐτὸς ἐφορᾷ, τὴν δὲ πόρρω ἀποικοῦντας, πιστοὺς πέμπει ἐπισκοπεῖν. Epiſcopi autẽ & ephori ſunt, quibus nõ ſolum oculis luſtrãdi poteſtas, ſed etiã prouidẽtia & cognitio mãdata eſt: à qua ſignificatione epiſcopi antiſtites dicuntur. quod vocabulũ ſi Latinè trãſferre quis velit, nõ verius ſpeculatorẽ, vt cenſeo, quàm inſpectorẽ vocarit. eſt enim id verbũ ei rei ſignificãdæ accõmodatum. Cicero, Nos enim augures obnunciationẽ ſolum habemus: cõſules & reliqui magiſtratus etiam inſpectionẽ. ἐπισκοπήν. Liuius, Placuit mitti legatos Inſpectio. in Hiſpania ad res ſociorũ inſpiciendas: quibus ſi videretur digna cauſa, Annibali denũciarent, vt à Saguntinis ſociis populi Romani abſtineret. Inſpicere Inſpicere. etiam eſt rem penitus conſiderare. Vnde inſpicere hominẽ penitus Plinio in epiſtolis, id eſt pernoſcere: Et inſpicere agrũ quem velis mercari, & inſpectio. libro primo Cicero ad Varronẽ, Illud enim adhuc prædiũ ſuũ nõ inſpexit. Sic hoc verbo vſus eſt Gaius Iuriſcõſ. in cap. Si poſt inſpectũ, De periculo & commodo rei venditæ. & inſpector quaſi ἐπιγνώμων, nomẽ eſt artificii, vt ſunt ii quibus res inſpiciẽdæ mandãtur, & æſtimãdæ antequam emantur. Hic autem epiſcopos ſignificare eos inſpectores puto, qui de panificiis & reliquis Inſpectores vænalibus pro poteſtate cognoſcunt. quales ſunt apud nos, quos magiſtros opificiorum vocant, quibus opifices opificia ſua vt approbent neceſſe eſt inſtituto municipali, aut in mulctam incidant, niſi (quod plerunque fit) prolato ære ſe tueantur, vt vtar verbo priſco. His autem verbis quæ ſequuntur,

Qui annonam ſuſcipit vel exigit vel erogat: ii magiſtratus ſignificātur,quos ἀπολέκτας & ταμίας σιτολόγους & σιτομέτρας vocant.

Sequitur: Ii quoque qui cuſtodes ædium vel archeotæ. Cuſtodes ædium ſacrarum intelligo, quos Ariſtoteles ναοφύλακας vocat, qui iidem non ſunt cum ædituis, quos νεωκόρους Græci vocant. Archeotæ ἀρχειῶται παρὰ τὸ ἀρ-
Logographi. χεῖον, ab archiuo, vel archio potius dicti ſunt, de quo antè diximus. Logographi à rationibus publicis conficiendis perſcribendíſque dicti ſunt: quanquam apud oratores hæc dictio aliter accipiatur. Iidem fermè qui tabularii: qui in
Xenoparochi. tabulas publicas referunt, quæ ad rempublicam pertinent. Xenoparochi (vt opinor) iidem ſunt qui parochi: qui peregrinis ſalem & ligna præbebant, inquit Acron. de quibus Horatius in primo Sermonum, Et parochi quæ debēt ligna ſalémq;. quos Porphyrio copiarios à Latinis vocatos eſſe tradit: qui ſalem & ligna iis præſtabant, qui reipublicæ cauſa peregrè ibant. Sub nomine autem harum ſpecierum omnia hoſpitibus neceſſaria intelligimus, vt idem
Parochus. Acron alibi ſentire videtur libro ſecūdo Sermo. vbi Horatius parochum pro conuiuatore poſuit. -vertere pallor Tum parochi faciem nil ſic metuentis, vt acres Potores. Cicero in priore ſignificatione vſus eſt ad Atticum libro xiii, Ariobarzanis filius Romā venit: vult opinor regnum aliquod à Cæſare emere, omnino cum Seſtius noſter parochis publicis occupauit, quod quidem facilè patior: verūtamē inuito cum per literas, vt apud me diuerſetur. Sunt qui parochias inde appellatas cenſeant, quibus ſingulis ſacerdotes ſui deſtinati ſunt: ab exhibitione ſcilicet ſanctifici cruſtuli, id eſt ſacroſancti panificii. Ego verò non parochias primùm, ſed parœcias appellatas eſſe cēſeo. πάροικοι ſunt accolæ: quare qui fanum aliquod accolunt, parœci dicti ſunt, eiuſdem ſcilicet
Parœcia. fani conſortes: & parœcia accolarum conuētus & accolatus, ſacráque vicinia. Nam πάροικοι etiam οἱ πρόσοικοι dicuntur, id eſt vicini: legíque ipſe hoc verbum apud Græcos in ea ſignificatione, niſi falſus ſum opinione. Quòd ſi Latinè loqui magis placet Latinè ſcientibus, curiæ dici poſſunt: vnde curiones olim
Curiales. dicti: & πάροικοι ipſi curiales. Liuius, Inter maiorum rerum curas comitia maximi curionis vetus excitauerunt certamen, Patriciis negantibus, M. Manilii, qui vnus fuit è plebe potens, rationem eſſe habendam: quia nemo ante eum
Curiones. niſi è patribus id ſacerdotium habuiſſet. Curio autem maximus eſt, cuius au-
Curionatus ctoritate curia omnéſque curiones regebantur, inquit Feſtus. Inde curionatus dici debet, quæ vulgò cura dicitur. & ædes ipſæ ſacræ, curiatæ: quæ ſodalitia non habent, ſed quæ curialibus deſtinatæ ſunt, & accolas ſuos vendicant. Iſocrates, ἀπὸ δὲ Κιλικίας μέχρι Σινώπης ἄλλους τὴν Ἀσίαν παροικοῦσι. Interdum πάροικοι ἀντὶ τῶν μετοίκων accipiuntur: vt illud ad Hebræos vndecimo, πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν. Fide incola aduenit in terram pollicitationis vt alienam.
Limenarchæ. ſic enim ad verbum verti potuiſſet. Quod ſequitur liminarchæ: limenarchæ legi debet, id eſt portuum præfecti. & limenarchia ipſum munus, quæ e-
Limenophylacia. tiam limenophylacia ab Ariſtotele dicitur. Cæterum quod hic de manſionum curatoribus dicitur, de iis manſionibus intelligēdum, quæ à Græcis σταθμοὶ dicuntur, & στρατιωτικαὶ καταλύσεις, & καταγώγια τῶν ἀγγελιαφόρων. Erant enim or-
Manſiones. dinata per manſiones, demenſáque militum itinera, eorum qui diploma-

tibus vtebantur & curſu vehiculari,qui curſus publicus appellatur libro duodecimo Codicis. Apud nos hodie celeres curſores curſum publicum non vehiculis, ſed equis conficiunt: qui prout locorum ratio diuerſoriorúmque tulit,ſua habent curricula maiora vel minora: eáque ratione manſiones diſtinguntur:quos poſtas vocamus,vt in Italia curſores appellantur.Nunc eò euaſit licentia & luxus, vt paſſim commeanteis videas multos equis celerum, etiam quibus nullum eſt negocium,niſi animi cauſa:cum interim plærique tẽporis compendium nullum aut certè aſpernandum faciant.Sed tanti dudum eſſe cœpit, nihil more maiorum facere: & pulchrum eſſe cenſetur & ſericatis dignum, viatorium comitatũ vno aut altero die anteuertere. Hic quid agas? Sic viuitur. Hoc in mores receptum eſt.adeo qui eo more vtũtur,cupiunt & in acta referri,vt inquit Satyrographus.Sed ſolenne fatis & Prouidentiæ ſemper fuiſſe hiſtoria teſtatur,hominúmque memoria:pro luxu improbiore Sybariticiſque deliciis,expiamenta poſcere paria atq; conſentanea, aut vltro ſibi ſumere. Immodicam enim fœlicitatem mortalibus ſuperi nunquam nõ fœnerato indulgent. Verùm Plinius libro ſexto, de itinere Indiæ ab Alexandria loquens, A Copto(inquit) camelis itur aquationum ratione manſionibus diſpoſitis.Herodotus in quinto,centum & vndecim manſiones eſſe tradit Sardibus ad regiam Perſarum,quæ Suſa vocabãtur. καταγωγαὶ μὲν τοῦ σταθμῶν τοσαῦται εἰσὶν ἐκ Σαρδίων ἐς Σοῦσα ἀναβαίνοντι.Manſionis autem,id eſt ſtathmi ſpatiũ centum & quinquaginta ſtadia facit. Qui autem huiuſcemodi mãſionibus præfecti erant,ἐπίσταθμοι vocabantur:vt apud Iſocratem in Panegyrico, Ἑκατόμνως ὁ τῆς Καρίας ἐπίσταθμος πολὺν ἤδη χρόνον ἀφέστηκε. Sed eo loco Satrapam intelligo. Aliquãdo ἐπίσταθμοι appellantur ii qui ſuper hoſpitia ſunt in comitatu principis, aut legati ducíſve exercitus:& Epiſtathmia hoc munus appellatur. Hodie Mareſchalli hoſpitiorum lingua noſtra vocitantur: qui eorum miniſterio vtuntur quos deſignatores manſionarios Latinè appellare poſſumus, & cretarios deſignatores à creta qua vtuntur. Cicero ad Atticum in grandi illa epiſtola libri decimitertii in fine,Hoſpitium ſiue ἐπισταθμείαν odioſam,mihi duxi non moleſtam. ἐπισταθμείαν cum diphthongo in penultima dixit,quod verbum neceſſitatem hoſpitis recipiendi ſignificat,à verbo ἐπισταθμεύειν,quod diuerſari Latinè dicitur. Plutarchus in Sertorio, τῶν ἐπισταθμειῶν ἀπαλλάξας: cuius rei qui immunitatem beneficio principali conſecuti ſunt, ii ἀστάθμευτοι dicuntur. Hoc autem in loco ſignificari puto inferioris muneris officium , operum reficiendorum curatoris, qui ἐργεπιστάτης dicitur, καὶ τῶν ἱερῶν ἐπιμελητής. De manſionibus militaribus exemplum eſt apud Lampridium in Alexandro his verbis, Tacebantur ſecreta bellorum: itinerum dies publice proponebantur , ita vt edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet: illa die, illa hora ab Vrbe ſum exiturus : & ſi dii voluerint, in prima manſione manſurus. deinde per ordinem manſiones, deinde ſtatiua, deinde vbi annona eſſet accipienda: & id quidem quouſque ad fines Barbaricos deueniretur. Idem alibi, Milites expeditionis tempore ſic diſpoſuit , vt in manſionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & ſeptem (vt ſolent) dierum, niſi in Barbarico.

Curſus publicus.

Epiſtathmi

Mãſionarii deſignatores.

Camelelates.

I N ·§· ſequenti, Camelaſia quoque ſimiliter perſonale munus eſt. Lego camelelaſia, id eſt camelorum productio. Eſt enim καμηλάτης camelorum agitator & ductor: vt ὀνηλάτης, ἱππηλάτης, στρατηλάτης, id eſt dux exercitus. Huiuſmodi munus inſtitutum erat impedimentis exercitus agendis & comportandis in expeditionibus publicis. Camelarii etiam à Græcis καμηλῖται dicuntur, quos Herodotus inſidere camelis in acie facit. Camelis enim Armenii inter equites vtebantur, vt legimus apud Herodianum in quarto. Nicoſtrategi vocabulum corruptum eſt.

Syndici.

I N ·§· Defenſores, Defenſores quoque ciuitatum quos Græci ſyndicos appellant, & qui ad certam cauſam agendam vel defendendam eliguntur. & reliqua. Syndici dicuntur aduocati, qui vt patroni ad cōmunē cauſam defendendam mittuntur. Sunt autē cauſidici plures vel oratores ad cōmunis cauſæ patrocinium miſſi, vt apud Demoſthenē in oratione pro Cteſiph. Ariſtides dicitur eſſe creatus ſyndicus ab Athenienſibus, vt cōmuni cauſæ Græciæ Athenienſium nomine patrocinaretur. & συνδικεῖν verbū, idem quod συνηγορεῖν: ac ſi ſyndicari verbum fingas pro defendere & patrociniū præſtare. Sunt etiā ſyndici ciuitatum aduocati & defenſores iuris publici: quaſi in cauſam publicam communiter incumbentes. Idem Demoſthenes πρὸς Λεπτίνην refert lege ſancitum Athenis, ne cui iterum ſyndicū fieri liceret crearíque à populo: ídq; Syndicia. ideo ne ſyndicia, id eſt ſyndici munus ob publicam vtilitatem inuentum, verteretur in quæſtum compēdiúmque priuatum. Hoc nomine vocari poſſunt, quos hodie Deputatos noſtri vocant.

Sequitur ·§· Iudicādi quoque neceſſitas: qui locus ita à Iuriſperitis intelligitur, quaſi iudex iudicare cogatur: ex quo ducunt argumentum in tabularios atque ſyngrapharios, vt id quod ſuæ functionis eſt, conficere ipſi cogantur: cū reuera Arcadius Iuriſconſultus hoc ſignificare voluerit, hominē politicum ac ciuili more viuentem, vt cætera munera ciuilia: ita iudicandi quoque munus agnoſcere obiréque debere, ad ídque cogi poſſe. id autē vt planum faciamus, latius rem hanc totā de iudiciis Romanis explicare conabimur: id quod maiorem vtilitatem latiúſque patentem allaturum eſt, quàm quantū eſt id vnū quod ſpectat ad huius loci ſententiā percipiendam. Iam primum igitur hoc dictum Iuriſconſulti ſub titulo De muneribus poſitum, ſatis hoc quod dico indicare videtur: deinde Tranquilli locus in Auguſto id ipſum plane oſtendit, Ad tres(inquit)iudicum decurias quartam addidit ex inferiore cenſu, quæ ducenariorum vocaretur, iudicarétque de leuioribus ſummis. Iudices à trigeſimo ætatis anno allegit: id eſt quinquennio maturius quàm ſolebant. Ac pleriſque iudicandi munus detrectantibus vix conceſſit, vt ſingulis decuriis per vices vacatio eſſet. Idem, Splendidum(inquit)virū Græciæq; prouinciæ principem, verùm Latini ſermonis ignarū, non ſolum albo iudicum eraſit, ſed etiā

Album iudicum.

in peregrinitatem redegit. Album iudicum appellat in quo eorum nomina deſcripta erant, qui earū erant decuriarū quæ vno quoque tēpore iudicabant. λελευκωμένον γραμματεῖον dicitur, & λεύκωμα à Græcis. Vnde illud Plinianū in præfatione per metaphoram dictū, Cū hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Alluſit enim ad morem eorū qui cauſas acturi in foro aut declamaturi,

auditores corrogabant,quaſi futuros iudices eloquentiæ aut facundiæ. Graue autẽ detractandumque fuiſſe iudicandi munus, ex verbis Ciceronis intelligere licet in Prætura vrbana: Vos(inquit)quod ad veſtram famam,exiſtimationem,ſalutẽmque cõmunem pertinet,iudices proſpicite atque conſulite. Splẽdor veſter facit vt peccare ſine ſummo reipub.detrimento ac periculo nõ poſſitis. Non enim poteſt ſperare populus Ro. eſſe alios in ſenatu,qui rectè poſſint iudicare. Vos ſi non potueritis, neceſſe eſt cum de toto ordine deſperarit, aliud genus hominũ, atque aliam rationẽ iudiciorum requirat. Hoc ſi vobis adeò leuius videtur,quòd putatis onus eſſe graue & incõmodum iudicare: intelligere debetis primũ intereſſe, vtrũ id onus voſmetipſi reieceritis: an quod probare populo Ro.fidem veſtram & religionẽ non potueritis,ideo vobis iudicandi poteſtas erepta ſit. Deinde etiam illud cogitate, quanto periculo venturi ſimus ad eos iudices, quos propter odium veſtri populus Rom. de vobis voluerit iudicare. Homines ſcitote eſſe quoſdã,quos tantũ odium veſtri ordinis teneat,vt hoc palàm iã dictitent,ſe iſtum, quẽ ſciant eſſe hominẽ improbiſſimũ,hoc vno nomine abſolui velle, vt ab ſenatu iudicia per ignominiam turpitudinẽmq; auferantur. Pro quorũ verborũ intelligentia ſciendũ id quod Plutarchus de Gaio Graccho inquit, Leges ſcilicet eũ tuliſſe populares aduerſus ſenatus potentiã: inter quas vnã tulit de iudicibus. Nam cũ ſoli antea ſenatores iudicarent, ob eámq; cauſam à plebe timerentur: trecẽtos ex equeſtri ordine adiecit,quos totidẽ ſenatoribus miſcuit,vt vnà iudicarent. Hæc lex potentiã ſenatus magna ex parte infregit. Sylla autẽ ex equeſtri ordine iterum tranſtulit ad ſenatũ,cum etiã tribunitiã poteſtatẽ ſuſtuliſſet,quæ robur erat & columen populi. At Pompeius poſtea iudicia ad equeſtrẽ ordinẽ lege tranſlata in populi gratiã ſenatui non reſtituit,cũ tribunitiã poteſtatẽ populo reddidiſſet,vt inquit idem Plutarchus in Põpeio,etiamſi in Plutarcho Latinè conuerſo aliter locus ille legitur. Cicero in Diuinatione, Populus Ro.tãetſi multis incõmodis difficultatibúſq; affectus eſt:tamen nihil æque in rep.atque illã veterẽ iudiciorũ vim grauitatẽmq; requirit. Iudiciorũ deſiderio tribunitia poteſtas efflagitata eſt: iudiciorũ leuitate ordo alius ad res iudicandas poſtulatur. Iudicum culpa atq; dedecore etiã cenſorũ nomen,quod aſperius antea videri ſolebat,id nũc poſcitur,ídq; populare ac plauſibile factũ eſt. Quo in loco Aſconius eius interpres, quaſi ex perſona Ciceronis ita inquit, Gracchus legem tulerat,vt equites Romani iudicarent:iudicauerunt per annos xxx.ſine infamia:pòſt victor Sylla legem tulerat,vt ſenatorius ordo iudicaret: & iudicauit per annos decem turpiter.nunc Aurel.Cotta legem fert,vt ſenatores & equites Ro.ac tribuni ærarii ſimul iudicent. Et hoc eſt (inquit) quod Cicero dicit aliũ quoq; ordinẽ ad iudicandũ poſtulari. Cicero pro Milone orationem habuit ſequenti tẽpore.nam Diuinationẽ aliáſq; in Verrẽ actiones ſcripſit,cũ ædilitatẽ peteret. Milonẽ autẽ poſt conſulatũ defendit. In ea oratione pro Milone Aſconius de M. Saufeio loquens: qui poſt iudiciũ Milonianũ eadẽ lege Põpeiana accuſatus eſt: Eũ(inquit)cõdemnauerunt ſenatores decẽ:abſoluerũt ſeptẽ.condẽnauerunt equites Ro.nouẽ:abſoluerunt ſeptẽ.ſed ex Trib.ærariis vndecim abſoluerũt,ſex condemnauerunt. Idẽ Aſconius in enarratione ora-

Iudicandi munus graue & incõmodum.

De legibus iudiciariis.

tionis in Piſonē, Legem (inquit) iudiciariā ante aliquot annos, quibus temporibus Verres accuſatus eſt à Cicerone, tulit Aurelius Cotta prætor: qua communicata ſunt iudicia ſenatui & equitibus Ro. & tribunis ærariis. Rurſus deinde Pompeius in conſulatu ſecundo, quo tempore oratio in Piſonem dicta eſt, promulgauit, vt ampliſſimo ex cenſu ex centuriis aliter quàm antea lecti iudices, æque tamen ex illis tribus ordinibus res iudicarent. De hac lege Pōpeia loquens Cicero in Piſonem ita inquit, Ecquid vides? ecquid ſentis, lege iudiciaria lata, quos poſthac iudices ſimus habituri? nō æque legetur quiſquis voluerit: nec quiſquis noluerit non legetur. Idem ad Quintū fratrem de Sexto Cælio, Senatorum eum vrna copioſe abſoluit, equitum adæquauit, tribuni ærarii condemnauerunt. Ex quo loco pater trium ordinum ſingulas ac diſcretas vrnas fuiſſe, in quas ſuffragia coniicerentur tabellaria. Vrna eſt κάλπη & ὑδρία, id eſt ſitella Latinè. In eam autem non tantùm ſuffragia iudicum, ſed & nomina coniiciebātur, cum Prætor iudices ſortiretur. Rurſus Plinius libro xxxiii. de iudicibus ita inquit, Sed annuli planè medium ordinē tertiúmque plebi & patribus inſeruere: ac quòd antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. nec pridem id factum. Diuo Auguſto decurias ordinante maior pars iudicum in ferreo annulo fuit: iique non equites, ſed iudices vocabantur. equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum. Equitum quoque nonniſi quatuor decuriæ fuere primò, vixque milia ſingula in decuriis inuēta ſunt, nondū prouinciis ad hoc munus admiſſis: ſeruatúmque eſt ad hodiernū diē, ne quis ex nouis iudicibus in iis iudicaret. Decuriæ quoque ipſæ diſcretæ pluribus nominibus fuere tribunorum æris & ſelectorū & iudicum. Præter hæc etiamnū nongenti vocabantur ex omnibus ſelecti ad cuſtodienda ſuffragiorū ſcita in comitiis. Et diuiſus hic quoque ordo erat ſuperba vſurpatione nominū, cum alius ſe nongentum, alius ſelectū, alius tribunum appellaret. Tyberii demū principatus anno nono in ciuitatē venit equeſter ordo, annulorúmque auctoritati fama cōſtituta eſt. Plinius his verbis pecunias iudices appellat propter quadringenta ſeſter. qui cenſus erat equeſtris. Propter quod ipſe in præfatione libri xiiii. queribunde ita inquit, Poſteris laxitas mundi & rerū amplitudo damno fuit, poſtquā ſenator cenſu legi cœptus, iudex fieri cēſu: magiſtratū ducémque nil magis exornare quàm cenſus. Poſtquā cœpere orbitas in auctoritate ſumma & potentia eſſe, captatio in quæſtu fertiliſſimo, ac ſola gaudia in poſſidēdo: peſſum iere vitæ precia, omnéſque à maximo bono liberales dictæ artes in contrariū cecidere, ac ſeruitute ſola profici cœptū. Hactenus ille. Iudicum igitur appellatione equites intelligebantur: licet ſcrupuloſa quadam differentia equites & iudices & ſelecti diſcernerentur poſt illā Auguſti condecuriationē: equitéſque propriè dicerentur, qui equo publico merebāt. Poſtea equites omnes dici cœpti ſunt, quibus vti annulo aureo liceret: vt ſenatores dicebantur qui latoclauo vterētur. De ſelectis iudicibus Seneca lib. iii. de beneficiis, Vbi vero id de quo ſola ſapientia decernit, in controuerſiā incidit: non poteſt ad hoc ſumi iudex ex turba ſelectorū, quē cenſus in albū & equeſtris hæreditas miſit. Cicero pro Aulo Cluentio, Deinde prætores tantū vrbani, qui iurati debent optimū quēque in

Vrna iudicialis.

Equites & iudices.

Selecti iudices.

Nongenti.

Equites.

Selecti iudices.

ſelectos iudices referre:nunquã ſibi ad eam rem cenſoriã ignominiã impedimẽto eſſe oportere duxerũt. Horatius in primo Sermonũ,-& ſiue iubebat Vt facere quid:habes auctore quo facias hoc, Vnum ex iudicibus ſelectis obiiciebat. Id eſt ex equeſtri ordine. Cicero in Verrẽ, act. iiii, Cæteratum rerũ ſelecti iudices ex ciuium Ro. conuẽtu proponi ſolent. Id eſt equitibus qui illuc conueniunt. Idem alibi, Hic tu recuperatorẽ dabis illum ipſum, quem tu in cohorte tua Caſſianum iudicẽ habebas, ſi qua res maior eſſet, Papyrium Potumonem hominem ſeuerũ ex veteri illa equeſtri diſciplina? quæ verba per ironiam dicta ſunt. Selecti iudices ſunt præcipui, ἐκλεκτοί, vel ad verbum ἀπόλεκτοι. Vnde ſelectæ ſententiæ Ciceroni de Natura deorum κύριαι δόξαι. Inde dii ſelecti & præcipui diuo Auguſtino ex Varrone, libro ſexto & ſeptimo De ciuitate. De iudiciorum tranſlatione Plinius rurſus libro eodem xxxiii, Iudicum autem (inquit) appellatione ſeparari eum ordinem primi omnium inſtituere Gracchi, diſcordi popularitate in contumeliam ſenatus. Mox ea debellata auctoritas nominis vario ſeditionũ euentu circa publicanos ſubſtitit, & aliquandiu tertiæ vires publicani fuere. M. Cicero demum ſtabiliuit equeſtre nomen in conſulatu ſuo, ei ſenatum concilians, ex eo ſe ordine prouectum eſſe celebrans, & ei vires peculiari popularitate quærens. Ab eo tẽpore plane hoc tertium corpus in repub. factũ eſt, cœpitque adiici ſenatui populóque Romano equeſter ordo. Qua de cauſa etiam nunc poſt populum ſcribitur, quia nouiſſime cœptus eſt adiici. Quod de publicanis dicit Plinius, hoc Cicero pro Plancio declarat his verbis, Adiungam, ſi vis, id quod huic obeſſe putas: patrem publicanum. Qui ordo quanto adiumẽto ſit in honorem quis neſcit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentũ ciuitatis, firmamentum reipub. publicanorum ordine continetur. Ex iis verò quæ diximus de Senatu, non eſt id intelligendum & ſentiendum, quaſi ſenatus in curiam coactus vel controuerſias vel crimina iudicaret: ſed quòd viri Senatores in decurias diſtinctas diſtributi, iudicare cogerentur: vel viri equites in decurias etiam ipſi diſtributi eo tempore quo iudicia ad eum ordinem tranſlata ſunt, iudicandi munere neceſſario fungerentur, ad idque Prætoris imperio cogerentur: ita vt ſingulæ decuriæ iudicum vacationem iudicandi in orbem haberent Auguſti inſtituto. De cognitione autẽ ſenatus, & an reos iudicauerit, nos in ſuperiore editione copioſe diximus. Neque verò vniuerſæ decuriæ ſigillatim ad iudicandum ſedebant: ſed ex ea decuria, cuius vices tum erant iudicandi, certus ac conſtitutus numerus aſſumebatur ſortibus ex vrna ductis, cum res aliqua nata iudicium poſcebat: eáque erat Prætoris poteſtas, qui ob id iudex quæſtionis in criminalibus iudiciis vocabatur, vt in ſuperioribus explicatum eſt. Inde illud Satyrici, -improba quamuis Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam. Prætor enim ſummam poteſtatem iudiciorum habebat, præerátque iudicum ſortitioni reiectioníque, & rurſus ſubſortitioni in locum reiectorum: ipſe pro tribunali ſedens, cum interim iudices in ſubſelliis eſſent: ex quo factum eſt, vt ſubſellia pro foro Ro. accipiantur, in quo publica iudicia exercebantur, vt in ſuperiore editione dictum eſt. Martialis etiam pro iudicibus lib. pri. Sextiliane bibis quantũ ſubſellia quinque. Ab ea autem conſuetudine antiqua ſortiendi iudi-

Selectæ ſententiæ.

Decuriæ iudicum.

Prætor iudiciis præerat & iudicibus.

ces remanſit apud noſtros vocabulum iudiciale. Iuriſdictionẽ enim reſortitũ vocant,& reſortiti apud curiam dicunt,vel apud aliud forum, eos quibus conſtituta eſt diſceptatio in curia vel alibi: hoc eſt qui huic aut illi iuriſdictioni
Numerus iudicantiũ. attributi ſunt antiquitus. Numerus verò plenus ac legitimus in iudiciis publicis quæſtionibúſque rerum capitalium exercendis & iudicandis, quinque erant & ſeptuaginta viri,vt ex Cicerone in Piſonem intelligendum datur, cũ ita inquit, An ergo expectem,dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diripiantur? de quo iam omnes mortales omniũ generum,ætatum,ordinum, iudicauerunt. In cauſa tamen Miloniana,vt tradit Aſconius,Gn. Domitius,qui quæſtor,id eſt quæſtionis iudex,ſuffragio populi creatus erat: legem quãdam iudiciariã exercuit,qua lege cauebatur,vt priuſquam cauſa ageretur,teſtes per triduũ audirentur:dicta autẽ eorum iudices confirmarent quarta die,& vt adeſſe omnes in diẽ poſterum iuberẽtur,corámq; accuſatore ac reo,pilæ, in quibus nomina iudicum inſcripta erant,æquarẽtur. Dein rurſus poſtera die ſortitio iudicũ fieret vnius & ſeptuaginta:qui numerus cũ ſorte obtigiſſet,ii protinus ſeſſum irent: tum ad dicendum accuſator duas horas,reus tres haberet, eodémq; illo die reus iudicaretur.prius autẽ quàm ſententiæ ferrẽtur,quinos ex ſingulis ordinibus accuſator,totidem reus reiiceret: ita vt numerus iudicũ relinqueretur qui ſententias ferrent,vnus & quinquaginta. Apud Græcos longe maior erat numerus,& interdũ ſupra mille. Reiicere iudices eſt recuſare, vt nunc loquuntur. dicitur à Græcis ἀπολέγειν δικαστῶ. Cicero in Ver.act.pri. Vt primũ è prouincia rediit,redẽptio eſt huius iudicii facta. ea mãſit in cõditione atq; pacto vſq; ad eum finẽ,dum iudices reiecti ſunt. Poſteaquã reiectio iudicũ facta eſt:quòd in ſortitione,iſtius ſpem fortuna populi Ro. & in reiiciendis iudicibus mea diligentia iſtorũ impudentiam vicerat:renunciata eſt tota conductio. Idem Aſconius in Diuinationẽ,moris fuiſſe ſcribit,celebrata iudicũ reiectione haberi in officio Prætoris, & in arca reponi nomina iudicũ ſe-
Selecti iudices. lectorũ:reiectionémq; ideo dictã, quia cum multi iudices à Prætore ad conſi-
lium aduocandi eſſent,qui quæſtor erat in publica aliqua cauſa, vt ambitus,
De reiectione & ſubſortitione iudicum. repetundarum,maieſtatis: neceſſe erat primũ de curia conſcribi ſenatoria: eo ſcilicet tẽpore cum ſenatus iudicaret. Deinde in vrnã ſortitò mitti,vt de pluribus neceſſarius numerus confici poſſet. Tertio permitti accuſatori ac reo,vt ex illo numero reiicerent quos putarent ſibi iniquos aut aliqua ratione incõmodos fore. Reiectione autẽ facta, in eorũ locum qui reiecti fuerant,Prætor alios ſubſortiebatur,quoad numerus legitimus impleretur: quæ ſubſortitio dicebatur. Nam prima delectio ſortitio erat:hæc autem ſubſortitio. His peractis iudices in leges iurabant,vt obſtricti religione iudicarent.cum iuraſſent omnes præter Prætorem,nomina eorum libellis(vt ſuprà dictum eſt) cõtinebantur,& vbique habebantur,ne pro ſelectis iudicibus (vt fit in multitudine) aliqui ſuppoſiti corruptíque iudicarent. Hactenus ille. Propterea in ſuperiore loco non pilæ,ſed libelli legendum puto apud eundem. Ipſe in Præturam vrbanam,de Oppianico iudicio loquens, cuius multa mentio apud Ciceronẽ pro Cluẽtio,Putauit(inquit) Veteres eodẽ loco ſupponi potuiſſe iudices qui ſe corrupti abſoluerent, queãdmodum ſuppoſiti erant qui Oppianicũ condemna-

rant. Nanque Curſius ſodalis eius, iudex quæſtionis, ſubſortiebatur in locum non reiectorũ, quos iſte redemerat improbos iudices, quibus ad venales ſententias proferendas vltimo die ſubiectis vteretur. Facile autem pro veris iudicibus improbi ſupponi poterant, volente hoc iudice quæſtionis, & illis patientibus qui iudices erant, quia niſi citati non conſidebant, & graue onus erat & incõmodum iudicare. Ex antè dictis intelligi clarius verba Ciceronis illa poſ ſunt ad Atticum libro primo de iudicio Claudiano, Nam vt reiectio facta eſt clamoribus maximis, cũ accuſator tanquam cenſor bonus homines nequiſſimos reiiceret, reus tanquã clemens laniſta frugaliſſimũ quenque ſecerneret: vt primũ iudices conſederunt, valde diffidere boni cœperunt. Non enim vnquam turpior in ludo talario conſeſſus fuit. Maculoſi ſenatores, nudi equites, tribuni non tam ærarii quàm vt appellantur, ærati: pauci tamen boni inerãt, quos reiectione fugare ille non potuerat. AEratos appellat vel obæratos vel nũmatos, & corruptione locupletatos. Et inferius, Ita ſummo diſceſſu bonorum, pleno foro ſeruorũ X X V. iudices ita fortes tum fuerũt, vt ſummo propoſito periculo vel perire maluerint, quàm perdere omnia. X X X I. fuerunt quos fames magis quàm fama cõmouerit. Secundũ hæc verba, iudices ſex & quinquaginta fuerũt. Ipſe ad Q. fratrẽ, de iudicio Gabiniano loquẽs, ſeptuaginta iudices fuiſſe dicit: à duobus & viginti damnatum Gabinium, ab aliis in gratiam Pompeii abſolutũ. Plinius Iunior ad Vrſum ſcribens, quę ipſe in ſenatu defendit repetundarum reum: Actionem (inquit) meam, vt prælia ſolet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia: ſupererat ſeſquihora. Nam cum ex lege accuſator ſex horas, nouem reus accepiſſet: ita diuiſerat tempora reus inter me & eũ qui dicturus pòſt erat, vt ego quinque horis, ille reliquis vteretur. Idem inferius, Succeſſit mihi Lucerius Albinus tam apte, vt orationes noſtræ varietatem duarum, contextum vnius habuiſſe credantur. Reſpõdit Herennius Pollio inſtanter & grauiter: deinde Theophanes rurſus dixit in noctem, atque etiam illatis lucernis. Poſtero die egerunt pro Baſſo Titius Homulus & Fronto mirificè. quartum diem probationes occupauerũt. Ex quibus verbis facile eſt colligere, pluribus actionibus & accuſatores & reos vti ſolitos eſſe, quas replicationes hodie duplicationeſque vocant: nec pluribus modo actionibus, ſed pluribus quoque aduocatis & oratoribus. Idem Plinius, Cẽ ſuit Bebius Macer conſul deſignatus, lege repetundarum Baſſum teneri: Cœpio ſalua dignitate iudices dandos. vterque rectè. Quî fieri poteſt inquis, cum tam diuerſa cenſuerint? quia ſcilicet & Macro legem intuenti, conſentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat, & Cœpio cum putaret licere ſenatui, ſicut licet, & mitigare leges & intendere: non ſine ratione veniam dedit facto vetito quidem non tamen inuſitato. Præualuit ſentẽtia Cœpionis. His verbis intelligo ſenatum noluiſſe damnare reum lege repetundarum (nondum enim iudicia publica extra ordinem exercebantur) ſed iudices dediſſe, qui reum non ex formula legis repet. iudicarent, ſed extra ordinem pro arbitrio in eum animaduerterent. Aſconius in eandem Præturam enarrãs illa verba, Vt cum horis noſtris nos eſſemus vſi, tu binis ludis interpoſitis quadrageſimo pòſt die reſponderes, Suas horas ait X X. dies Cicero-

Legitimi dies.

nem intellexiſſe, qui accuſatori legitimi erant ad accuſandum, & totidem defenſori ad reſpondendum. Græci etiam non libera ſpatia ad agendum oratoribus, ſed ad aquæ ſtillicidium dabant, clepſydras appellantes: vt nunc horarum ſpatia non horoſcopis tantum, ſed etiam vaſculis arenariis diſtinguimus in medio ſtrigoſis ac pertuſis: in quibus arena ad pollinariam exilitatem ſuccreta, vaſculi conuerſionibus vltro citróque commeando, horas metitur. Cicero libro tertio de Oratore, de Pericle loquens, At hunc non clamator aliquis ad clepſydrã latrare docuerat: ſed vt accepimus, Clazomenius ille Anaxagoras, vir ſummus in maximarum rerum ſcientia. Idem Plinius de accuſatione Priſci & Martiani in ſenatu loquens, Dixi horis pene quinq;: nam clepſydris, quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additæ quatuor. Reſpondit mihi pro Martio Cl. Marcellinus. Miſſus deinde ſenatus & reuocatus in poſterũ. neque enim inchoari poterat actio niſi vt noctis interuentu ſcinderetur. Et inferius, Itáque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipſum pulchrum & antiquum: ſenatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. deinde ſubdit decretum ſenatus. Ex quo loco liquet reum peractum damnatúmque Priſcum: de quo antè dixerat, exceſſiſſe eum immanitate & ſæuitia, crimina quibus dari iudices poſſent, cum ipſe ob homines innocentes damnandos interficiendóſque pecunias accepiſſet: eámque cauſam fuiſſe quamobrem ſenatus vltra repetundarum legem quæſtionem de eo habuiſſet, qui ſenatus vt legum pœnas remittere, ſic etiam poterat intendere. Atque ita Romani Græcorum more ad clepſydrã orabãt. Qui mos (vt opinor) inualuit Ciceronis ætate: quanquam in cauſa Rabyrii in ſemihoræ circulum ab Labieno accuſatore coactum ſe eſſe Cicero ipſe conqueritur. Neque verò ſemper ad clepſydram dicere iubebantur, ſed ſæpe liberæ actiones erant: vt ex Plinio oſtenditur libro ſexto epiſtol. Iam illa periucunda vnà dicentibus, quòd Regulus libera tempora petebat, quòd audituros corrogabat: quid denique iucundius, quàm ſub alterius inuidia, quandiu velis, & in alieno auditorio, quaſi deprehenſum commode dicere? His enim verbis ſignificat eum qui libera dicẽdi ſpatia petebat, itidem aduerſario concedere: ita vt is qui reſpondebat, poſſet vel longiorem vel breuiorem orationem habere citra inuidiæ aut pudoris periculum, cum ex tempore reſpondere videretur, palámque ea corona quam ipſe Regulus inuitauerat. Et rurſus, Nam poſtquam obiit Regulus, illa increbruit & inualuit conſuetudo, binas vel ſingulas clepſydras interdum & dimidias dandi & petendi. nam qui dicunt, egiſſe malunt quàm agere: & qui audiunt, finiri quàm iudicare. Et rurſus, An nos ſapientiores maioribus noſtris? nos legibus ipſis iuſtiores? quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? nos paucioribus clepſydris præcipitamus cauſas, quæ diebus explicari ſolebant. Quãta autẽ clepſydræ menſura fuerit, mihi non conſtat. Et illud ipſius Plinii de xii. clepſydris, varie in exemplaribus legitur: nec horæ illæ (vt opinor) æquinoctiales fuerunt, quales nunc obſeruamus, ſed temporales erãt atque vulgares. hoc Græci πρὸς ὕδωρ μεμετρημένον λέγειν dicunt. vnde illud Demoſthenicũ: ἀναστὰς ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι εἰπάτω, dicat (inquit) vel ad clepſydram meam. Apparitor autem, qui aquam infundebat & huic miniſterio præfectus erat, ἐφύδωρ

Iudiciũ in ſenatu factũ

Ad clepſydram orare

Interdum libera dicendi tempora dabantur.

Plures clepſydræ dabantur actoribus cauſarum.

appellabatur. & prouerbium inde natum, πρὸς ὕδωρ ἐγχωνόμενον εἰπεῖν. Supra cle
pſydram dicere, & præter aquam, & aquam perdere apud Quintilianũ in xi. Aquam per
aliáq; non pauca. Ad iudiciorũ etiam Romanorũ morem intelligendum, vn- dere.
de copia magna latinarũ locutionum exiſtit, ea quoq; pertinent, quæ nos pri-
dem de ampliatione & comperendinatione diximus, aliiſque forenſibus voca
bulis: quæ hic repetenda nequaquã aut perſtringenda duximus. De centum-
uiralibus etiã cauſis conſeſſuque centumuirali ſatis explicatum eſt, quẽ idem
Prætor in quatuor haſtas cogebat. Dictum verò Iuriſconſulti hoc in loco de
decuriis iudicũ intelligendum cenſeo: hoc ſenſu, vt equites Ro. vel ſenatores Iudicãdi ne
aliique in decurias diſtributi, quorum ſcilicet nomina in albo decuriarũ ſcri- ceſſitas in-
pta, ad ærariúmque delata erant: parere Prætori conſilium cogenti ad iudiciũ ter munera
publicum exercendum aſtringerẽtur. Inde illud Plinianũ libro quarto epiſt. perſonalia
Eia tu (inquit) cũ proximè res agentur, quoquo modo ad iudicãdum veni. ni- habebatur.
hil eſt quòd in dextram aurẽ fiducia mei dormias: non impune ceſſatur. Ecce
Licinius Nepos Prætor acer & fortis, mulctam etiã dixit ſenatori. egit ille in
ſenatu cauſam ſuam: egit autem ſic vt deprecaretur. remiſſa eſt mulcta: ſed ti
muit, ſed rogauit, ſed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam ſeueri.
Falleris: nam vel inſtituere vel reducere huiuſmodi exemplum nõ niſi ſeueri
poſſunt: inſtitutũ reductúmve exercere vel leuiſſimi poſſunt. Idem ad Traia-
num, Cũ citarem iudices domine conuentum inchoaturus, Flauius Archip-
pus vacationẽ petere cœpit vt philoſophus. Fuerunt qui dicerent non liberan
dum eum iudicandi neceſſitate, ſed omnino tollendum de iudicum numero.
Hæc Plinius ad Traianũ ſcripſit cum eſſet in Aſia. Cicero in quinta Philip. le
gem iudiciariam ab Antonio latam irridens, tertiámq; iudicum decuriam ex
aleatoribus & Græcis exulibus conſcriptã: Sunt item (inquit) lecti iudices, qui
fortaſſe excuſabũtur. habent enim legitimam excuſationẽ: exilii cauſa ſolum
vertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. Qui autẽ iudex de controuerſia aliqua co-
gnouiſſet, is ſententiã ferre cogebatur, niſi iuraret de cauſa ſibi non liquere. cu
ius rei exemplum eſt apud Gelliũ lib. xiii. quod nos alibi adnotauimus, cũ de
die diffundendo ſcriberemus. Eodem etiam pertinet id, quod Cicero in ora-
tione pro Rabyrio dixit, equeſtrem ordinẽ illo capite legis repetũdarũ non
teneri, ſi quis ob rem iudicandam pecuniã accepiſſet: ſed ſenatores tãtum te-
neri. eámque eius differentiæ cauſam eſſe affirmat, quòd poſt iudicia ab Sena-
tu ad equites tranſlata, ſenatores iudicandi neceſſitate non obſtringerẽtur,
equites aſtringerentur. cuius orationis locũ tranſcribere quoniã longum eſſet:
duos tantum verſus citabimus: Tu tamen es iudex, vt ego ſenator, ita eſt: ſed
tu iſtud periſti: ego hoc cogor. quare aut iudici mihi eſſe nõ liceat. aut legem
lege ſenatoria non timere. Apud Athenienſes etiã hoc munus iudicandi ne-
ceſſariũ fuiſſe vt militandi, ex Demoſthene intelligimus in tertio Olynthia-
côn, ὅλως δὲ ὅτ᾽ ἀφελὼν ὅτι πλεονὰς πολλῶν μικρῶν, τὴν ἀταξίαν ἀνελὼν, εἰς τάξιν ἤγαγον τὴν πόλιν
τὴν αὐτὴν, τοῦ λαβεῖν, τοῦ στρατεύεσθαι, τοῦ δικάζειν, τοῦ ποιεῖν τοῦθ᾽ ὅ, τι καθ᾽ ἡλικίαν ἕκαστος ἔχοι. Ad ſum
mã nec addens nec demens præter pauca, immunitatis tantũ licentia ſublata,
in eundem ordinem ciuitatẽ redegi: æqua vt conditione capiant, militẽt, iudi-
cẽt: id denique faciãt quod quiſque per ætatẽ facere poteſt. Iudicantes autẽ iu

Sportulæ iudiciales. dicandi mercedem τὸ δικαστικὸν accipiebãt,hoc eſt ſportulas iudiciales,quod Ariſtophanes τριώβολον appellat. Sícque in prouinciis factitabatur,quæ Romano imperio regebantur,vt ex ea epiſtola Plinii ad Traianũ oſtenditur:omniáque ad iudicia publica priuatáque pertinẽtia,in prouinciis ad Romanæ vrbis exẽplum ordinata ſunt tandem,vt ex Cornelio Tacito nouimus: qui lib. xii.ita ſcribit,de Claudio principe loquens, Eodem anno ſæpius audita vox Principis:parem vim rerũ habendã à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet,ac ne fortuito prolapſus videretur, ſenatus quoq; conſulto cautum plenius quàm antea & vberius.Nam diuus Auguſtus apud equeſtres,qui AEgypto præſiderent,lege agi,decretáque eorũ perinde haberi iuſſerat,acſi Romani magiſtratus cõſtituiſſent.Mox alias per prouincias & in Vrbe plæraque cõceſſa ſunt,quæ olim à Prætoribus noſcebantur.Claudius omne ius tradidit,de quo toties ſeditione aut armis certatum, cũ Semproniis rogationibus equeſter ordo in poſſeſſione iudiciorum locaretur,aut rurſum Seruiliæ leges ſenatui iudicia redderent, Mariúſque & Sylla olim de eo vel præcipue bellarent. Per Sempronias rogationes leges Gracchi ſignificat:de quibus antè diximus. Non eſt autem intelligendum quòd omnes qui equites erant Romæ iudicarent:ſed ii demũ qui ex equeſtri ordine condecuriabantur.nam quatuor decuriis iudicum quintam Caius princeps addidit. Quum vero etiam tum grauate equites iudicarent,ſextámque adiici decuriã a Galba precarentur:non modo Galba negauit,ſed etiam conceſſum à Claudio beneficium,ne hyeme initióque anni ad iudicandum euocarentur,eripuit.Propterea ſub Auguſto,cum decuriæ vix eſſent millenariæ,per paucitatem equitum Ro.equeſter ordo ſub Tyberio ius annulorum aureorũ obtinuit conſtituto cenſu quadringẽtorum milium:de quo in libro de Aſſe diximus. Vnde factũ eſt vt in eum ordinem certatim tranſiretur:&(vt Plinii verbis vtamur)gregatim id inſigne appeti cœptum. Propter quod Caius princeps quintam decuriam adiecit:tantumq; natum eſt faſtus,vt quæ ſub diuo Auguſto impleri non potuerant decuriæ,non caperent poſtea eum ordinem. Cæterũ animaduertẽdi in facinoroſos ea erat ratio,vt primũ ad triumuiros capitales crimina deferrentur:hi vt ad Prætorẽ delata referrent: Prætor iudicium conſeſſúmque cogeret,iudicéſque in conſilium mitteret:Triumuiri capitales rurſus decretũ conſilii exequerentur. Valerius libro v, Tam admirabilis ſpectaculi nouitas ab ipſo cuſtode ad triumuirum,à triumuiro ad Prætorem,à Prætore ad conſiliũ iudicum perlata. Idẽ alibi, Sanguinis ingenui mulierem Prætor apud tribunal ſuum capitali crimĩne damnatam,triumuiro in carcere necãdam tradidit. Alibi, Vt ſuſpectus(inquit)in parricidio,& ob id latens per triumuirum cõquireretur. Liuius, Triũuiris capitalibus mandatũ vt vigilias diſponerent per vrbẽ. Cicero pro Cluentio,Liberti Aſinii in Auilium inuadunt,& hominem ante pedes Quinti Manilii,qui tum erat triumuir,conſtituunt. Atque ille continuo nullo teſte,nullo iudice,trecentis maleficii conſcientia perterritus, omnia vt paulo antè dicta ſunt,exponit: Aſiniúmque à ſe interfectum fatetur. Pomponius in cap.altero, De origine iuris,ait eos fuiſſe conſtituros,vt cum animaduerti in aliquẽ oporteret, interuentu eorum fieret. His ſimiles erant Athenis vndecim nu-

Quinque iudicum decuriæ.

Ratio animaduertẽdi olim in flagitioſos homines.

Triumuiri capitales.

Vndecimuiri Athenis.

mero viri,quos νομοφύλακας vocabant:alii ipſi νομοφύλακας ab iis de quibus in priore editione diſſeruimus.quorum vndecimuirorum Ariſtoteles in ſexto Politicôn meminit,vt cuſtodiis præfectorũ:ſimiléque erat Romæ triumuiris permitti,vt Athenis vndecimuiris. Xenophon in pri. τῶν κλωπικῶν, ἂν δὲ δόξωσιν ἀδικεῖν, θανάτῳ ζημιῶσαι, καὶ τοῖς ἕνδεκα παραδοῦναι. Et apud Demoſthenem κατὰ τιμοκράτους. Eò autem tẽporis lapſu vſus proceſſit,vt prouinciarũ præſides,quos ἐπάρχους Græci vocant,iudices appellati ſint. Lampridius in Alexandro,Iudices cũ promo Iudices.
ueret,exemplo vererũ,vt & Cicero docet,argento & neceſſariis inſtruebat:ita vt præſides prouinciarum acciperent argenti pondo vicena,phialas ſenas,mulos equóſque binos,veſtes forenſes binas, domeſticas ſingulas, aureos centenos,coquos ſingulos. Sic accipitur iudex in.l.Quiſquis, Si certũ petatur,Cod. & in titulo,De curſu publico,& aliis quibuſdam in locis. Erant etiã dies certi Dies iudiciales.
iudiciales, id eſt κρίσιμοι: quorum meminit Capitolinus in M. Philoſopho his verbis, Faſtis dies iudiciarios addidit,ita vt ducentos triginta dies annuos rebus agendis litibúſque diſceptandis conſtitueret. Deos autem iudiciorũ præ- Dii iudiciorũ præſides.
ſides Caſtorem & Pollucem antiqui in foro conſtituebant. Quare Cicero in fine Verrinarum deos inuocans, Vóſque(inquit) omnium rerum forenſium, cõſiliorum maximorum,legum iudiciorúmque arbitri & teſtes, celeberrimo in loco prætorii locati Pollux & Caſtor:cæteros item deos deáſque omnes imploro atque obteſtor.& reliqua. Ex ipſo autem in oratione pro Cluentio, cõiicimus ſententias interdum à iudicibus palàm ferri ſolitas eſſe, vt hodie fit, Sẽtẽtiæ interdũ palã ferebantur.
duntaxat ſi vel actor vel reus hoc poſtulaſſet. quorum iudicum vt nomen primum cuiuſque ex vrna exierat,ita is primus ſententiam rogabatur. Conſurgunt(inquit ille)iudices in conſilium: cum ſentẽtias Oppianicus (quæ tum erat poteſtas) palàm ferri velle dixiſſet, vt Stalenus ſcire poſſet, quid cuiq; deberetur. varia iudicũ genera:nummarii pauci,ſed omnes irati: vt qui accipere in campo cõſueuerunt, iis candidatis quorum nũmos ſuppreſſos eſſe putant, inimiciſſimi eſſe ſolent. Sic eiuſmodi iudices infeſti tum reo venerant: cæteri nocentiſſimum eſſe arbitrabantur: ſed expectabant ſententias eorũ quos corruptos putabant,vt ex iis conſtituerẽt, à quo iudicium corruptum videretur. Ecce tibi eiuſmodi ſortitio, vt in primis Bulbo & Staleno & Guttæ eſſet iudicandum. Summa omniũ expectatio, quidnam ſententiæ ferrent leues ac nũmarii iudices: atque illi omnes ſine vlla dubitatione condemnant. Hactenus Cicero. Cuius verba vt intelligantur, ſcire oportet Oppianicum fuiſſe reum: Stalenum autem vnum ex iudicibus fuiſſe, qui iudices ipſe aut magnam eorum partem corrũpendos redemerat. Sequitur in eodem loco Ciceronis, Hic tum iniectus eſt hominibus ſcrupulus & quædam dubitatio, quidnam eſſet actum. deinde homines ſapientes ex vetere illa iudiciorum diſciplina,qui neque abſoluere hominem nocentiſſimum poſſent, neque eũ de quo eſſet orta ſuſpicio pecunia oppugnatum, re illa incognita primo condemnare vellent, non liquere dixerunt. Ex quo loco id oſtenditur quod alibi diximus, eos qui Non liquere de cauſa interdũ dicebant.
condemnare nollent, hoc modo defungi poſſe iudicandi neceſſitate. Quòd vero plærunq; tabellæ clàm conticerentur,ex eadem oratione patet: Itum eſt (inquit)in conſilium:omnibus ſententiis præter vnam quam ſuã Stalenus eſ-

Videri crimen admiſſum pronũciabãt, quaſi cõiectura vtentes.

ſe dicebat, Scamander prima actione condemnatus eſt. Illud verò memorabile, quod in ſententiis ferendis non reum crimen admiſiſſe pronunciabant, ſed admiſiſſe videri. Id quod à Cicerone ſignificatur in Verrem actione ſexta: quo in loco Verri obiicit, quòd fugitiuos bellum molientes in Italia comprehenſos, de conſiliiq; ſentẽtia damnatos, ipſe pòſt pœnæ exemerit: O præclarum (inquit) Imperatorem. comprehendi iuſſit: quis non pertimeſcat? cauſam dicere dominos: quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe videri pronũciauit: ortam videtur flammam paucorum dolore ac morte reſtinxiſſe. quid deinde ſequitur? verbera atque ignes: & ad metum cæterorum, cruciatus & crux. hiſce omnibus ſunt liberati. Sic Plinius libro xiiii, Gn. Domitius iudex pronunciauit mulierem videri plus vini bibiſſe quàm valetudinis cauſa, viro inſciente: ac dote mulctauit. Cuius rei exẽplum eſt in cap. pri. ſuprà, Ad Turpil. Quæri (inquit Marcellus) poſſit: ſi ita fuerit interlocutus, Lucius Titius temere videtur accuſaſſe: an calumniatorẽ pronunciaſſe videatur. Idque non in iudicando modo priſci, ſed teſtificãdo etiam obſeruabant. Cuius inſtituti originem ex Academicorum opinione emanaſſe, Cicero docere videtur circa finem Academicarum quæſtionum, de Academicis enim loquens, qui ſcientiam ex catalepſi ortam è rebus humanis tollebant, ita inquit, Quam rationem maiorum etiam comprobat diligentia: qui primum iurare ex ſui animi ſententia quenque voluerunt: deinde teneri ſi ſciens falleret, quòd inſcientia multa verſaretur in vita. Tum qui teſtimonium diceret, vt arbitrari ſe diceret etiam quod ipſe vidiſſet: quæque iurati iudices cognouiſſent, ea non vt eſſe facta, ſed vt videri, pronunciarent. Ex eo more eſt illud Vlpiani tract. De iure fiſci, Cum quidam capitis reus emancipaſſet filium, vt hæreditatem adiret: reſcriptum eſt non videri in fraudem fiſci factum, quod acquiſitum non eſt. Poſtremo quod de decuriis iudicum, déque iudicandi neceſſitate dictum eſt, ita intelligẽdum arbitror, vt tam rerum priuatarum iudices in decuriis quàm publicarum eſſent. Etenim Tranquillus in loco ſuperius citato, Ad tres iudicum decurias (inquit) quartam addidit, quæ ducenariorum vocaretur, iudicarétque de leuioribus ſummis. quam appellationem non à cauſarum æſtimatione, ſed à cenſu potius ortam eſſe opinor: vt fuerint ducenarii iudices, qui dimidium cenſus equeſtris poſſidebant: licet procurator ducenarius apud Cyprianum de Martiale aliter accipi videatur. Gellius etiam cauſarum priuatarum meminit his verbis libro decimotertio, Quo primum tempore à Prætoribus lectus in iudices ſum, vt iudicia quæ appellantur priuata ſuſciperem: libros vtriuſq; linguæ de officio iudicis ſcriptos conquiſiui. Et rurſus Tranquillus in Claudio, Iis qui apud priuatos iudices plus petẽdo formula excidiſſent, reſtituit actiones. His addendũ exiſtimaui, quod haud ſcio an perpaucis animaduerſum ſit: nos autẽ antea ſtrictim adnotauimus, quòd cũ in iure dicunt oratores, apud Prætorẽ intelligere debemus. vt apud Ciceronẽ lib. pri. de Oratore, Nam volitare in foro, hærere in iure ac Prætorũ tribunalibus, iudicia priuata magnarũ rerũ obire, in quibus ſæpe non de facto, ſed de iure certetur: iactare ſe in cauſis centumuiralibus, inſignis eſt impudentiæ. Vnde locus ille Ciceronis in ſecundo Rhetoricorum clarioris erit intellectus: de tranſlatio-

Ducenarii iudices.

In iure.

nibus enim loquens, quas Iuriſconſulti exceptiones & præſcriptiones vocant, ita inquit, Atque in noſtra quidem cõſuetudine multis de cauſis fit, vt rarius incidant tranſlationes. nam & Prætoriis exceptionibus multæ excludũtur actiones, & ita ius ciuile habemus conſtitutum, vt cauſa cadat is, qui non quẽadmodum oportet, egerit. Quare in iure plerunque verſantur. ibi enim & exceptiones poſtulantur, & certo quodam modo agendi poteſtas datur: & omnis conceptio priuatorum iudiciorum conſtituitur. Quæ autem in ipſis iudiciis rarius incidunt, eiuſmodi ſunt, vt per ſe minus firmitudinis habeãt. Quibus verbis ſignificat conſtitutionem cauſæ tranſlatiuam (quam finem tũ declinatorium, tum non procedendi hodie pragmatici iudicéſque vocitant) raró in iudiciis Romanis incidere & agitari ſolitam: propterea quód & petitiones & exceptiones à Prætore ante iudicia ipſa conſtituebantur, & quodam velut præſcripto formulam ſuam accipiebant: vnde fiebat, vt ſicut agendi formulam actor, ita præſcribendi & excipiendi defenſor apud tribunal impetrandam haberet: ſi quidem eiuſmodi eſſet cauſa nata quæ exceptionem admitteret. Iudiciorum autem appellatione recuperarorium iuriſdictionem Cicero intelligi voluit. Prætor enim poſt conſtitutum iudiciũ recuperatores dabat: quibus iuriſdictionem mandabat priuatarum cauſarum, qui delegati iudices poſtea appellari cœpti ſunt à recẽtioribus. delegatæ enim iuriſdictionis vocabulo Papinianus vſus eſt in tractatu, De officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio. Recuperatorii iudicii exẽplum eſt apud Ciceronẽ in oratione pro Cecinna, quam orationem ipſe apud recuperatores perorauit: ſponſione facta interdicto Vndeui. SI autem & NI particulis Prætores vtebantur in conceptionibus iudicii recuperatorii, vt apud Ciceronem in Frumenta. Iudicium erat, Si pateret iugera eiuſmodi fundi eſſe plura, quàm colonus eſſet profeſſus, tum Xenon dãnaretur. Xenon recuperatores de cohorte latronum ſibi parari videbat: tamẽ iudicium accepturum ſe eſſe dicebat. Et in Diuinatione, Vocari ad ſe Agonidem iubet: iudiciũ dat ſtatim ſi pateret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe: iudicant recuperatores id quod neceſſe erat: neque enim erat dubiũ cuiquã quin illa dixiſſet, Iſte in poſſeſſionem bonorũ mulieris mittit: ipſam Veneris in ſeruitutẽ adiudicat. Ex quibus verbis ſatis liquet, quo modo Prætores & quatenus iuriſdictionẽ mandare ſoliti ſint. Et pro Cecinna, At hoc quidam iã vetus eſt, & maiorũ exemplo vſitatũ, vt cũ ad vim faciendam veniretur, ſi quos armatos, quãuis procul cõſpexiſſent vt ſtatim teſtificati diſcederẽt: optimẽ ſpõſionẽ facere poſſent, ni aduerſus edictũ Prætoris vis facta eſſet. Conſtitutionis verò Prætoriæ quod quidẽ ad formulas actionũ & interdictorũ pertinet, multa ſunt in libris Pandectarũ veſtigia: vt in tractatu, Vti poſſidetis, De cloacis hoc interdictum non dabo: neq; pluris quàm quanti ea res erit, intra annum quo primũ experiundi poteſtas fuerit, agere permittã. De exceptionibus cõſtituendis eſt locus in ſecundo Rhetoric. Agit is cui manus præciſa eſt iniuriarum: poſtulat is qui cũ agitur à Prætore exceptionẽ: extra quam ſi in reum capitis præiudiciũ fiat: hic is qui agit, iudiciũ purũ poſtulat: is qui cum agitur, exceptionẽ addi ait oportere. Quæſtio eſt, excipiendũ ſit an nõ. ratio: nõ enim oportet in recuperatorio iudicio eius maleficii, de quo inter ſicarios quæritur,

In iudicio.

Recuperatoria iudicia.

De exceptionibus.

præiudicium fieri. Hactenus ille. Recuperatoribus ſimiles erant apud Græcos qui δικασταὶ vocabantur: non κριταί, ſed κληρωτοί. hodie huiuſcemodi iudiciorū conſtitutiones principalibus reſcriptis fiunt, à noſtróque collegio poſtulantur, duntaxat niſi cancellarius adſit, cuius earum rerū ſumma eſt cognitio. Iudicia igitur Cicero in loco ſuperius prolato priuata & recuperatoria intelligi voluit. vt in primo de Oratore, Alterum eſt quod remoto foro, concione, iudiciis, ſenatu, ſtatuiſti oratorem in omni genere ſermonis & humanitatis eſſe perfectū. hoc loco iudicia publica intelligimus. pro quo paulò ſuperius ſubſellia dixerat: Ne ſemper forum, ſubſellia, roſtra, curiámque meditere. Forum hic priuata iudicia intelligo: acſi dixiſſet, iudicia priuata publicáque, conciones & ſententias in ſenatu dicendas. Plinius in epiſtolis, Vt mihi Attilius noſter expreſſe dixiſſe videatur: ſic in foro pueros à centumuiralibus cauſis auſpicari, vt ab Homero in ſcholis. Fori tamen appellatione, interdum ſubſellia intelliguntur: hoc eſt iudicia publica quæ in foro Romano exercebantur ſub diuo, vt videtur ex Fabio lib. x. his verbis, Quod accidiſſe Portio Latroni traditur, vt cum ei ſummam in ſcholis opinionem obtinenti, cauſa in foro eſſet oranda: impēſe pet erit, vti ſubſellia in Baſilicam transferrētur: ita illi cœlum nouum fuit, vt omnis eius eloquentia contineri ac parietibus videretur. Sic apud Athenienſes ἡλιαία vocabatur μέγιστον δικαστήριον, ex eo quòd ſubdialis eſſet cōſeſſus, διὰ τὸ ἐν τῷ ἡλίῳ καθίζεσθαι τοὺς δικαστάς. Iudicum autem merces erat, τριώβολον ſiue ἡμιδράχμιον duo ſeſtertii Romani, quæ pecunia è publico dabatur. Ariſtophanes ἱππεῦσιν, ὦ γέροντες ἡλιασταὶ φράτορες τριωβόλου, οὓς ἐγὼ βόσκω κεκραγώς. & plenius ἐν σφηξίν: ſumma enim vectigalium & tributorum collecta ad duo milia talentorum, ita ſubdit, ἀπὸ τούτων νῦν μισθὸν κατάθες τοῖσι δικασταῖς ἐξ χιλιάσιν. & ſex milibus centum & quinquaginta talenta attribuit. Vt autem τὸ δικαστικὸν dabatur τοῖς ἡλιασταῖς, & iudicātibus τὸ τριώβολον: ſic τὸ συνηγορικὸν patronis, & cauſidicis ἡ δραχμὴ ſtipendium diurnum, qui decem erant ſorte lecti, & erat annuus magiſtratus. Ariſtophanes ἐν σφηξὶν de iudicibus loquens, ὡς ὅστις ἂν ὑμῶν ὕστερος ἔλθῃ τοῦ σημείου, τὸ τριώβολον οὐ κομιεῖται, αὐτὸς δὲ φέρει τὸ συνηγορικὸν δραχμήν, κἂν ὕστερος ἔλθῃ. His addam, quòd vt Romæ Prætor iudiciis centumuiralibus & publicis præerat: ſic Athenis Theſmothetæ τοῖς ἡλιασταῖς, quod magnū erat δικαστήριον, & iudices è ſua quiſque tribu ſortiebantur, & ita in eos imperiū habebant, vt etiā eiicere è cōſeſſu poſſent ſi ad horā nō affuiſſent. Ariſtophanes, καὶ ἦρχε μισθουμβεινός, οὐδεὶς σ' ἀποκλήσει θεσμοθέτης τῇ κιγκλίδι. Idē alibi, ἅ ὡς θύρασιν ἡλιαστὰς ἀπάγω. ὡς οὐκέτ' αὖ λάβωσιν ἐκ εἰσφρήσομεν. Morem autem Athenienſium in exercendis iudiciis publicis Cicero in primo de Orat. refert, de damnatione Socratis loquens, quod quidem ad ſententiam ferendam in reos iam conuictos pertinet. Moris enim fuiſſe vt reus ipſe rogaretur, quam pœnæ æſtimationem meruiſſe ſe cōfiteretur, niſi res plane capitalis eſſet, cuius quæſtio exerceretur.

Forum.

Subſellia.

Theſmothetæ.

Sequitur in eodem cap. Maſtigophori quoque, qui anothetas in certaminibus comitātur. Legēdum Agonothetas. Sunt autē ἀγωνοθέται οἱ τοὺς ἀγῶνας διατιθέμενοι, vt inquit Euſtathius, certaminū præſides atque moderatores. Spartianus in Hadri. Multa in Athenieſes contulit, & pro agonotheta reſedit: & verbū ἀγωνοθετῶ, Demoſthenes in Philip. iii. Et Thucydides αἴτιοι δ' ὑμεῖς κακῶς ἀγω-

Agonothetes.

νοθετῶνς.& munus ipſum agonotheſia dicitur.Dicũtur & athlothetæ:vt alibi diximus.Decemuiri erant ſacrorum certaminum præſides, ſinguli ſingulis è tribubus.Horum ergo lictores erant maſtigophori,id eſt flagriferi,ad ſummouendam turbam & cohibendas ſeditiones.

Athlothetes.

Maſtigophoros.

IN·§·ſequẽti,Elemphoria & oſpitatura apud Alexandrinos. Lego elæmporia,id eſt olei publicè coemendi cura,vt ſuprà dictũ eſt:& oſprionia. ὀσπρεῶναι enim ſic dicuntur,vt ὀψωνῶναι,σιτῶναι.Oſprionæ ſunt qui comparandis leguminibus creati ſunt, & oſprionia munus ipſum: nihil enim aliud congruentius huic loco in mentem mihi venit. Quod autẽ inferius ſequitur, Veluti agminales equi:ego ταγματικοὺς intelligo,qui agmen exercitus ſequũtur ad cõuehenda impedimenta. nam agminales τὰς ἀγελαίους intelligere hic non congruit. Quod ſequitur inferius, Mixta munera decaproticos decaprotiæ: ex antiquorum obſeruatione ita eſſe legendum tãdem animaduerti, Decaprotiæ, icoſaprotiæ,vel Græcè δεκαπρωτείας,εἰκοσαπρωτείας.Et inferius,Nam decaproticos à protis tributa exigentes, legendum, Nam decaproti & icoſaproti, id eſt decemprimi & vigintiprimi. Hi decemprimi vocantur in titulo De domeſt. & protect.vt pentaproti quinqueprimi in cap.ii.De priuilegiis eorum,qui in ſacro pal.mili.Decaprotia igitur eſt decemprimatus.Sunt autem verba municipalia. Cicero pro Roſcio,Itáque decurionum decretum ſtatim fit, vt decẽprimi proficiſcantur ad L.Syllam:doceántque eum,qui vir Sex.Roſcius fuerit.Idem, Venit in decemprimis legatus in caſtra Capito.Et in Ver.Magiſtratus & quinqueprimi accitu iſtius euocantur.Eodem modo icoſaprotia vigintiuiratus dicitur.Fortaſſe autem qui à nobis xii. Pares Franciæ nunc dicũtur: Duodecimprimi ab initio vocati ſunt.vtcũque ſit, duodecimprimatus vt decemuiratus & alia,non abſurde diceretur,etiãſi Patriciatus appellatio ad verbum patrium alludere videtur, vt alibi diximus. Enimuero quando munerũ publicorum diuiſio,quaſi per ſyluam ab Arcadio tractata mihi eſſe videtur,ſi quis poſt eum ab Ariſtotele huius tractatus rationem mutuari nõ grauetur, atque in ſummam redigere:expeditior erit explicatio,& doctrinæ propior. Is igitur τῶν ἀρχῶν, id eſt magiſtratuum officiorúmve municipalium duo genera ſumma facit:vnum neceſſarium,ſine quo ciuitas conſiſtere non poteſt, oppidúmque habitari:alterum ſine quo decore habitari.quod genus ipſe πρὸς ἀναγκαίαν καὶ κόσμον appellat, quaſi ad ordines cõmode diſtinguendos moréſq; cõponendos inuentum. Prius illud genus circa res diuinas bellicáſq; verſatur:circa vectigalia impendiáq; publica:circa forum & vrbẽ,portus & regionẽ vniuerſam:circa iudicia,commercia,profeſſiones,exactiones,cuſtodias, ratiocinationes,receſſiones:deniq; circa rationes referendas ab iis qui procurationes & magiſtratus geſſerũt:& poſtremo circa id quod in cõmune cõſulit,quæ Curia vocatur.At inter ea munera quæ maximè neceſſaria ſunt,prima eſt Aſtynomia, quaſi quædam lex vrbica,quæ de rebus ſtatuit, quo ſub genere multæ formæ cõtinẽtur,pluſculæq; in iis ciuitatibus quæ populoſiores ſunt:in quibus ſingula munera peculiarẽ procurationẽ poſcunt.τειχοποιία murorũ extruendorũ curã profitetur:κρηνοφυλακία fontiũ cuſtodiã atq; tutelã:λιμενοφυλακία portuũ,quam Arcadius λιμεναρχίαν vocauit.Huius aliud eſt non abſimile,nec minus neceſſa-

Elæmporus.

Oſprionæ.

Agminales equi.

Decemprimi, vigintiprimi.

Quinque primi.

Vigintiuiratus.

Duodecimprimi Franciæ.

Munerũ publicorum ſummaria diuiſio.

Aſtynomia

rium, quod regionem ſuburbanam moderatur agrúmque vrbi vicinũ, ἀγρονο-μία ideo dicta, ipſique magiſtratus Agronomi dicuntur, vt illi vrbici aſtynomi. ἀποδέκται pecunias publicas cogunt: quales ſunt qui à Latinis quæſtores & coactores vocati ſunt, quos hic Arcadius verbum è verbo ductum, ſuſceptores appellat. μνήμονες, quaſi tabularii, vel à cõmentariis atque actuarii, munere funguntur in tabulas publicas referendi quæ opus eſt memoriæ mandari. σι-τομέτραι in quarto Politicôn vocantur, qui erogandæ annonæ publicæ munus habent: qui menſores frumenti appellantur in cap. His honoribus, infrà, De vacatione & excu. mu. Sunt & alia non minus neceſſaria, ſed notæ maioris, quæ τὰς ἐν μείζονι χρήματι πεπιστευμένας ἀρχὰς Ariſtoteles appellat, quaſi maioris faſtigii ſpeciem præferentes: maioris enim experientiæ fideíque probationem poſcunt. Cuiuſmodi ſunt quæ ad cuſtodiam ciuitatis ſpectant, aut quæ inter ea munia cenſentur, quæ ad res bellicas conſtituendas inuenta ſunt. Conueniens enim eſt & belli & pacis tẽpore, portarũ murorúmq; cuſtodes eſſe & curatores. Eſſe item alios neceſſe eſt, qui ciuium recenſionẽ agant, in claſſéſque concẽturient: τὸ ἐπιμελουμένους τ' ἐξετάσεως τῷ πλήθει καὶ συντάξεως. πολέμαρχοι ſunt

Polemarchi.

ad quos ſumma rei militaris refertur, & Polemarchia munus ipſum & magiſtratus vocatur. hodie Mareſchallos appellamus (quaſi maiores, hoc eſt iudices in caballo ſedentes) vno tantum magiſtro equitum inferiores. hi verò Tribuni militum Latinè poſſunt vocari, ſi quis Latinè loqui malit. Sic etiam vocantur in cap. Officium, De re militari. Hipparchia præfectura eſt & quaſi magiſterium equitum, vt Nauarchia nauiũ. λογισταὶ & ἐξετασταὶ ratiociniis præerant, iiſque magiſtratibus ius reddunt, qui rationes ad ærarium referre debẽt. ab iis enim rationem adminiſtratæ procurationis exigũt. ναοφύλακες ſunt quibus tutela & ſartatecta ædium ſacrarũ commiſſa ſunt. Alterum verò illud genus munerũ quod ad decus & elegantiã ciuilis vitæ pertinet, ad morúmque formationẽ maiorem in modũ humanitatis, inſtitui ferè in iis ciuitatibus ſolet, quæ maiore ocio fruuntur, cõmodioréque viuendi ratione ſunt præditæ. Huius generis munia ſunt γυναικονομία, νομοφυλακία, παιδονομία, γυμνασιαρχία, ἀγωνοθε-σία. Hæc eſt ferè ſumma munerum ab Ariſtotele poſitorum, quibus quidem vocabula ſint indita. Reliqua, quæ permulta ſunt, vno procurationis nomine

Gynæconomia.

ſignificantur: id eſt τὸ ἐπιμελείας. γυναικονόμοι matronarũ decẽtiæ & modeſtiæ arbitri ſunt: de iis pro poteſtate ſtatuentes, vt ne muliebris mundus aut cultus matronalis in luxum euadat, aut in habitum ab eo ſexu diſſentientem. παιδο-

Pædonomia.

νόμοι educandis pueris inſtituẽdíſque curã impendunt, vt pueri ex more ritúque à maioribus inſtituto artes & ciuiles & bellicas edoceantur: ne cui ſit li-

Gymnaſiarchia.

berũ contra morẽ patrium liberos inſtituere. γυμνασίαρχοι gymnaſiorum præſides ſunt, quæ primũ ipſa exercendis inuẽta corporibus: deinde ad ſcholas philoſophorum tranſlata ſunt, & ad exercendos animos. περὶ δὲ τῶν νομοφυλάκων ſatis alibi diximus. Ariſtoteles autẽ in quarto Politicôn differentiã ſignare vo-

Magiſtratꝰ & curatores præpoſitíque.

lens inter magiſtratus, id eſt ἀρχὰς, & curationes munerũ, ita inquit, Maxime autem (vt ſummatim loquar) magiſtratus appellare eos debemus, quibus de quibuſdam conſultare datum eſt & iudicare, ac pro poteſtate iubere: præcipue vero hoc vltimum. Iubere enim pleniorem notam magiſtratus obtinet.

Quibus autem hoc non licet, hos ἐπιμελητὰς καὶ ἐπιστάτας vocat: quaſi dicat curatores & præpoſitos.

IN cap. Semper.§.Conductores, De iure immunitatis: Quod propriuseſt defendere, niſi paria fiſco feciſſe dicantur. Lego quod propius: & paria cum fiſco. Propius verò aliquid eſſe dicimus, pro veriſimilius eſſe. Liuius libro ſecundo ab vrbe, Id propius fidei eſt: id eſt magis credendum. Paria autem facere non eſt verbum Hiſpanicum, vt Accurſius dixit, ſed vſitatum Latinis auctoribus. Columella libro primo, Pecuniam domini villicus neque in pecore, neque in rebus promercalibus occupet. Hæc enim res auocat eius curam, & eum negociatorem potius facit quàm agricolam, nec ſinit vnquã eum cum rationibus domini paria facere: ſed vbi numeratio exigitur, res prò nummis oſtenditur. Plinius in epiſtolis, Habuerunt officia mea in ſecundis, habuerunt in aduerſis: non feci tamen paria: atque eò magis hanc cupio ſeruari, vt mihi ſoluendi tempora ſuperſint. id eſt nec tamen ſatiſfeci, ac planè perſolui acceptum ab eis beneficium: nondum plenas vices rependi. Et in Panegyrico, Parens tibi imperium dedit: tu illi reddidiſti. Solus ergo adhuc es, qui pro munere tanto paria accipiendo feciſti: immo vltrò dantem obligaſti. communicato enim imperio ſollicitior tu, ille ſecurior factus eſt. Idem alio in loco, Quòd ſi quãdo cum influentibus negociis paria feciſti: inſtar refectionis exiſtimas mutationem laboris. id eſt cum tu fungendo officio principis negociis explicandis, & peragendis parem te præſtitiſti non cedendo labori. Laurentius Vallenſis aliter hoc verbum interpretatus eſt in quinto Elegãtiarum: ſed exemplum ab eo citatum cum iis quæ dixi non pugnabit, ſi quis animaduertat. Paria facere, vt Plinius Iunior vſus eſt, Græci dicunt τοῖς ὁμοίοις ἀμείβεσθαι. vt Demoſthenes οἱ δὲ πρὸς Λεπτίνην. Ariſtoteles, τοῖς ἴσοις ἀμύνασθαι, in bonam partem. quanquam hoc verbum apud eos in vtranque partem valet, vt apud Latinos quoque. Columella in loco ſuperius citato, & Calliſtratus hoc in loco, pro eo quod eſt accepti & expenſi parem rationem facere, & reliquari nihil. Columella etiam parem rationem facere dixit.

Propius eſt.

Paria facere.

Parem rationem facere.

IN cap. vlti. eo. tract. De iure immunitatis: Menſores, optio, valetudinarii. Qui ſint optiones hoc in loco, haud ſcio an facilè quis dixerit. Varro in pri. de lingua Latina, Primi (inquit) ſingularũ decuriarũ decuriones dicti: quos ii primos adminiſtros ſibi adoptabant, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitiones tribuni faciunt. Feſtus, Optio (inquit) eſt optatio: ſed in re militari is appellatur, quem decurio aut cẽturio optat ſibi rerũ priuatarũ miniſtrum, quo facilius obeat officia publica. Idem, Optio (inquit) qui nũc appellatur, antea appellabatur accẽſus. Is adiutor dabatur Cẽturioni à Tribuno militum: qui quia cooptare quem velint Centurionibus permiſſum eſt, ex facto nomẽ ſortitus eſt. Nonius, Optiones (inquit) in cohortibus dicũtur, qui ſunt honeſti gradus. vt optatos hoc eſt electos: & adoptatos, hoc eſt aſcitos, Varro de vita patrum lib. ii. exiſtimat appellatos: qui referentibus Cẽturionibus adoptati in cohortes ſubibant, vt ſemper plenæ eſſent legiones. à quo optiones Decurionum in turmis & in cohortibus centurionũ appellati. Ego potius hoc in loco optionem pro eo qui adiutor eſt Centurionis aut Decurionis acceperim:

Optiones.

vt Plautus vſus eſt, licet metaphoricè, in Aſinaria, Optionem tibi ſumito Leonidam. Fabricare quiduis, quiduis comminiſcere: perficito argẽtum vt habeat filius, amicæ quod det. Optionẽ pro adiutore & vicario, quaſique collega adoptato poſuit: quo modo hoc eo cap. Optio fabricæ vocatur. Vegetius de re militari, Optiones (inquit) ab optaudo appellati ſunt: quòd antecedentibus ægritudine præpeditis, ii tãquam adoptati eorum atque vicarii ſolent vniuerſa curare. Idem libro ſecundo, Habet legio fabros tignarios, lignarios, ſtructores, carpẽtarios, ferrarios, pictores, reliquarúmque rerum artifices, ad hybernorum ædificia fabricanda, ad machinas turréſque ligneas, cateráque quibus oppugnantur aduerſariorum ciuitates vel defenduntur propriæ, præparatos. Habent fabricas ſcutarias, loricarias, arcuarias. & omnibus enumeratis demũ ſub-

Præfectus fabrorum. dit, Horum iudex proprius erat præfectus fabrorum. Præfecti fabrorum multa eſt mentio apud auctores. optiones autẽ in cap. Diuus, ſuprà, De bonis dãnatorum, eos eſſe cenſeo quos Cõmẽtarienſis qui dicitur, adiutores ſibi ſum-

Menſores. pſit ad cuſtodias obſeruãdas regendáſque. Menſores (inquit idem Vegetius) ſunt qui ad podiſmum demetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant:

Podiſmos. vel qui hoſpitia in ciuitatibus præſtant. Podiſmos eſt dimenſio pedibus facta.

Metatores. Hi etiam metatores dicuntur. & metari verbum, & metata in titulo, De metatis, Cod. σκηνοῦσθαι Græcè dicitur. Cuius rei maximus erat vſus Romanis in

Valetudinarii. caſtris, vt docet Polybius. Valetudinarii medici ſunt, qui valetudine affectos curant: vel potius οἱ νοσοκόμοι, qui in valetudinario miniſterio funguntur: quod Græcè νοσοκομεῖον dicitur. Columella libro duodecimo, Siue quis ſauciatus noxam ceperit, adhibeat fomenta: ſiue languidior eſt, in valetudinarium dedu-

Veterinarii cat. Veterinarii ſunt κτηνίατροι, hoc eſt iumentorum veterinorúmque curato-

Naupegi. res & medici: qui idem ipſi ſoleas equis affigũt. Naupegi fabricatores ſunt na-

AErarii ſeu excuſores. uium. AErarios vocat, quos Græci χαλκεῖς dicunt, quos Quintilianus excuſores appellat. Structores ſunt fabri cæmentarii. Cicero ad Quintum fratrem,

Structores. In aream tuam veni: res agebatur multis ſtructoribus. Longilium redemptorem cohortatus ſum: domus erit egregia. Et ars ſtructoria eſt οἰκοδομικὴ & τεκτονική. Structoriæ miniſtri ſũt λιθολόγοι, λιθουργοὶ & λατύποι: vectiarii, lapicidæ, & ſcal-

Scãdularii. ptores. Scandularii ſunt qui ſcandulis hyberna cõtegebãt. tabellæ ſunt prætenues quæ tegulatum vicem præſtant, è robore aptiſſimæ & glandiferis aliis, inquit Plinius libro decimoſexto. Cæterum cum in hac nomẽclatura verba

Aquilex. ſatis multa ſunt corrupta, tum aquilices mendoſè pro aquileges legitur, niſi Calliſtratus errore ductus, aquilices ab aquis eliciendis dictos eſſe putauerit.

Aquælicĩu. vt aquælicium, quod antiquum verbum eſt, quaſi aquæ elicium, tum à priſcis vſurpatum, cum aqua pluuialis remediis quibuſdam eliciebatur, quod fiebat in magnis ſiccitatibus. Quale Pariſiis ſolenne eſt fieri, cũ fruges ſquallore enecantur ferculis à colle Genoueſæ ad diuæ Mariæ in ſupplicationum pompa, obſecrationúmque tranſportandis. Aquileges autem ab aquis legendis dicti ſunt, vt auctor eſt Marcellus, artifices inueniendorum fontium, aquarúmque colligendarum ad aquæductus: iidem ferè cum iis qui liberatores vocantur in tractatu, De excuſa. artificum, lib. x. Cod. ab aquis librandis dicti. Plinius ad Traianum, de aquæductu Nicomedentium loquens, In primis neceſſarium

eſt mitti ad te vel aquilegem vel architectum,ne rurſus eueniat quod accidit. Plinius auunculus libro vigeſimoſexto de Bechio, Eius duo genera.ſylueſtris vbi naſcitur,ſubeſſe aquas credunt:& hoc habent ſignum aquileges. Idem libro trigeſimoprimo, qualis ſit ars aquilegii docet:quo loco de ſerutādis aquis loquitur. Gladiatores hic,ſi verbum mendoſum non eſt , non μονομάχοι ſunt, qui ab laniſta inſtituebantur: ſed μαχαιροποιοί,hoc eſt gladiarii & telorum artifices. Victimarii in comitatu caſtrenſi erant ob hoſtias, quæ in ſacrificiis cædebantur. Librarii depoſitorum ii erant,qui perſcribebant quid quiſque apud ſigna depoſuiſſet. Antiquitus enim(inquit Vegetius)inſtitutum eſt,vt ex donatiuo quod milites conſequuntur , dimidia pars ſequeſtraretur apud ſigna, ibidémque militibus ſeruaretur, ne à cōtubernalibus per luxum abſumi poſſet,inaniúmque rerum comparationem. Sepoſitio autem iſta pecuniæ primū ipſis contubernalibus docetur accommodata. nam cum publica ſubſtententur annona,ex omnibus donatiuis augetur eorum pro media caſtrenſe peculium. Miles deinde qui ſumptus ſuos ſcit apud ſigna ſua depoſitos , de deſerendo nihil cogitat:magis diligit ſigna: pro illis in acie fortius dimicat,more humani ingenii,vt pro illis habeat maximam curam in quibus ſuam videt eſſe poſitam ſubſtantiam. Denique decem folles per cohortes ſingulas exponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam ſaccus vndecimus,in quo tota legio particulam aliquam conferebat,ſepulturæ ſcilicet cauſa. Et ideo ſigniferi , non ſolùm fideles, ſed etiam literati homines eligebantur, qui & ſeruarent depoſita, & ſcirent ſingulis reddere rationem. Hactenus ille. Fuit cum ego primipilum hūc vocatum eſſe exiſtimarem in lege, Satis, Cod. Quibus modis pignus vel hypotheca tacitè contrahatur. Et in lege vlti. De primipilo,libro duodecimo. nūc id dicere nō auſim. Tranquillus in Domitiano, Geminari legionū caſtra prohibuit : nec plus quàm mille nummos à quoquam ad ſigna deponi paſſus eſt: quòd Lucius Antonius apud duarum legionum hyberna res nouas moliens , fiduciam cœpiſſe etiam ex depoſitorum ſumma videbatur. Pelliones à pellibus conficiendis dicti,ſub quibus milites hyemabāt. Cicero in Acad. In quo magna rei militaris eſſe occupatio ſolet,vt nō multū Imperatori ſub ipſis pellibus ocii relinquatur,id eſt in ſtatiuis.

Victimarii. Librarii depoſitorum. Pelliones.

IN cap. Qui liber à legatione abeſt: in tractatu, De legationibus, ſic legit Accurſius:& in omnibus ſic legitur exēplaribus, vt opinor, poſt Accurſium: ſed tamen corruptè. Libera enim ablatiuus eſt, errore & ignorantia librariorum in duas voces ſolutus. Legationes liberæ olim ornamenti tantùm cauſa ab ſenatu impetrabantur : quemadmodum honorarii magiſtratus à principibus honeſtamenti cauſa conceduntur, tituloque tenus obeuntur & geruntur. Hæ autem ab iis Senatoribus impetrabantur, quibus negocia futura erant in prouinciis: vt qui hæreditates perſequi aut legata,aut qui nomina exigere volebant in prouinciis, legatorum perſonis acceptis commendabiliores controuerſias haberent atque fauorabiliores . quamobrem lege duodecim tabul. id vetitum erat his verbis, Rei ſuæ ergo ne quis legatus eſto. Quæ verba Cicero enarrās libro de Legibus, ita inquit, Omitto quemadmodum iſti ſe gerant atq; geſſerint, qui legatione hæreditates aut ſyngraphas ſuas perſequun-

Legationes liberæ.

tur:quod eſt fortaſſe vitiū. Sed quæro,quid poſſit eſſe turpius,quàm ſine procuratione ſenator,legatus ſine mandatis,ſine vllo reipublicæ munere? Quod quidem genus legationis ego cōſul, quanquam ad commodum ſenatus pertinere videatur: tamen approbāte ſenatu frequētiſſimo, niſi mihi Liuius Trib. pl.interceſſiſſet,ſuſtuliſſem.minui tēpus:& quod erat infinitum,annuum feci. ita turpitudo manet diuturnitate ſublata. Idē de lege Agraria, Hæreditatū obeundarum cauſa quibus vos legationes dediſtis, qui & priuati & priuatum ad negocium exierunt,non maximis opibus, neque ſumma auctoritate præditi: tamen auditis profectò quàm graues eorum aduentus ſociis noſtris eſſe ſoleant. Et contra Rullum, Legatos veſtros auctoritate tenui:qui rerum priuatarum cauſa legationes obeunt: tamen exteræ nationes ferre vix poſſunt. graue eſt enim nomē imperii:idq; etiā in leui perſona pertimeſcitur:propterea quòd veſtro non ſuo nomine abutuntur. Idem ad Atti.lib.xv, Habent(vt opinor)liberæ legationes diffinitum tempus lege Iulia, nec facilè addi poteſt. Bella eſt autem huius iuris quinquennii licentia. Quibus verbis coniicio interdum quinquēnales dari ſolere legationes.Huiuſcemodi dātur hodie à Pōt. Ro.Huiuſcemodi etiam commētis nonnulli in Francia principum literis in aulam ex vrbibus euocantur,vt ſpecioſas cauſas abſentiæ habeant,& viceuerſa à comitatu interdum in hanc vrbem legatorum perſonæ impetrantur,neſciis regibus quid iis literis impetratis agatur. Libera etiam mādata legatis dari ſolebant:vt eſt illud apud Liuium libro ſeptimo de bello Maced. Auditæ & aliæ legationes ex Aſia ſunt:quibus omnibus datum eſt reſpōſum, decem legatos ſenatū more maiorum miſſurum ad res Aſiæ diſceptandas componendáſq;. Summā tamen hanc fore,vt cis Taurū montem,quæ intra regni fines Antiochi fuiſſent, Eumeni attribuerentur præter Liciam Cariámque,vſq; ad Mæandrum amnem:eæ ciuitates Rhodiorum eſſent. Deinde enumeratis decem legatis quos ſenatus decreuit: His(inquit)legatis quæ præſentis diſceptationis eſſent libera mādata de ſumma rerum ſenatus conſtituit. Hactenus Liuius. Huiuſmodi igitur legatis libera mandata dabantur de iis rebus quæ aliter decerni ac conſtitui,quàm in re præſenti non poterant. Alii autem legati qui cum ea poteſtate non mittebantur, omnia regum,prouinciarum, exterarúmve gentium poſtulata,integra ad ſenatum vel referebant,vel poſtulantes ad eūdem reiiciebant,vt Cicero docet in xii. Antoniana. De libero exilio nos iam diximus. Libera iuriſdictio dicitur,cum is qui eam habet,non impeditur maiore aliqua poteſtate, quominus agat pro imperio,& lege agi iubeat. Trāquillus in Calig. Magiſtratibus liberam iuriſdictionē & ſine ſui appellatione conceſſit. Sic libera diſceptatio rerum cauſarúmque: de qua alibi dictum eſt.

Libera mādata. Legati duorum generum. Liberū exilium. Libera iuriſdictio. Libera diſceptatio.

IN cap. Eūdem, eodem tract. Eūdem plures legationes ſuſcipere prohibitū nō eſt:præterea ſi & ſumptus,& etiā itineris cōpēdiū ſubeat. Sic legit Accurſius,licet aliàs ſuadeat legi adnotauerit. Ego verò omnino ſuadeat reſtituēdū cēſeo,atq; eadē fiducia nō præterea,ſed præſertim legendū:hoc ſenſu(quē Accurſius ideò non percepit,quia compendii ſignificationē vbique ignorauit)vt Iuriſcōſultus cēſuerit: tum demum aut tum maximè eūdē hominē plures ſimul legationes obire cōceſſum eſſe, cum viatici ratio & itineris cōpēdiū hoc

fieri ſuaſerit:hoc eſt cũ minore diſpendio plures ſimul obiri legationes,quàm ſeparatim & ſigillatim poſſunt. Præſertim igitur legẽdũ eſt, καὶ ταῦτα, vel prætereapro codẽ intelligẽdũ more Græcorũ, ἄλλως, quod vtrũq; ſignificat. Cõpẽdium lucrũ eſt tẽporis pecuniæ & operæ. Plin.lib.xvii, Subtilitas parſimoniæ cõpendia inuenit, cũ vinea in paſtinato ſeratur, obiter ſeminariũ faciẽdi. Idem, Arbuſta pampinari nõ eſt moris,& hoc cõpẽdiũ operæ. Papinianus in cap. Meuius·§·Diuorũ, De legatis ſecũdo, Hominis enim legatũ orationis cõpẽdio ſingulos homines cõtinet. ὡς συντόμῳ τῷ λόγῳ. Inde cõpẽdioſa ſubſtitutio dicta. Pro breuitate & cõtractione viæ, μέθοδον Græci dicũt,& Latini cõpendiũ: vt hoc in loco accipi debet. Auguſtinus libro ix. de Ciuitate elegãter vſus eſt ſentẽtia memorabili. De ſeruatore enim loquẽs, vt inter diuinã humanámq; naturã interprete atq; interuẽtore, ſummiq; & beatifici cõmercii proxeneta, ita inquit, Beatus enim & beatificus deus, factus particeps humanitatis noſtræ, cõpẽdium præbuit participãdæ diuinitatis ſuæ. ἐμμέθοδος παρέσχεν κοινωνίαν τῆς θεότητος αὐτοῦ. Id eſt breui via,& vno tãtùm gradu vt ſcanderemus ad immortalitatis participiũ, nobis facultatẽ dedit: nõ enim per naturã angelicã, ſed per ſeipſum hũc gradũ nobis fecit. Diſpẽdium viæ cõpendio opponitur. quibus verbis Innocẽtius tertius appoſitè vſus eſt in cap. Qualiter, tract. De accuſa. quæ verba Bernardus nõ intellecta trãſmiſit. Quoniam verò in cap. ſequẽti fit mentio Hoſtilii Mancinii,& quæſtionẽ nõ ſatis explicauit Iuriſconſultus: ſicui vacet hoc inquirere, adeat Ciceronẽ lib.ii. de Orat. quo in loco Craſſus probare inſtitit ſciẽtiam iuris oratoribus eſſe neceſſariam. Et in oratione pro Cecinna, Quid quẽ pater patratus dedidit, aut ſuus pater populúſve vendidit: quo is iure amittit ciuitatem? vt religione ciuitas ſoluatur, ciuis Romanus detruditur. qui cum eſt acceptus, eſt eorum quibus eſt deditus. ſi non accipiant mancipio Numantini: retinet integram cauſam & ius ciuitatis.

IN cap. altero, tract. De nundinis, non modo verba Græca deſunt, ſed etiã in Latinis verbis, quæ ex Platonicis ducta ſunt, ſententia mutilata eſt. Quare vt digna aliqua ſententia ex hoc loco elici poſſit, rem paulò altius repetẽdam duximus, ne locus fruſtra reſtitutus ſit ſtudioſis. Plato igitur libro ſecũdo ciuilis vel vitæ vel adminiſtrationis, vel, vt Calliſtratus vertit, conuerſationis, id eſt πολιτείας, vel etiam reip. oſtendere volens ciuitates humanæ conuerſationis gratia cõmunioníſque inſtitutas, communionémque ipſam cõmodioris vitæ cauſa neceſſario cõſtitutã, inducit Socratẽ cum Adimãto differentẽ de republica, dicẽtémque cogendarũ in vnũ ciuitatũ ex ſparſa quondã vagãque hominũ vita neceſſitatẽ auxilii inuicẽ præſtãdi initiũ attuliſſe: quippe quòd nemo vnus ſecũ ipſe agẽs viuẽnſque, ſupereſſe ſibi poſſet, ſed multiplici egeret ope. Proinde cũ vita humana & ciuilis viciſſitudines adminiculationũ expoſcat: neceſſe eſt, vt homines ferre opẽ,& poſtulare mutuo aſſueſcant. Id quod poeta Satyrographus his verſibus expreſſit, de brutis animantibus loquens,

Principio indulſit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoque: mutuus vt nos
Affectus petere auxilium & præſtare iuberet:
Diſperſos trahere in populum,& migrare vetuſto

De nemore,& proauis habitatas linquere ſyluas:
Communi dare ſigna tuba,defendier iiſdem
Turribus,atque vna portarum claue teneri. & reliqua.

Huius cõmunitatis ſocietatiſq; ciuilis coeũdæ cauſas Cicero lib.i. de Legibus copioſe explicuit.Plato verò ad cõſociationẽ hanc cõſtituẽdã ciuitatéſq; ordinãdas atque tuendas,artifices varios aſcitos eſſe neceſſario multis verbis diſſeruit lib.antedicto. Apud quem Socrates cũ cõfeſſionẽ(vt ſolet)diſputando ab Adimãto expreſſiſſet,artifices ad ciuitatẽ cõficiũdã tuẽdámq; eſſe neceſſarios: ad negociatores deinde hũc prope in modũ trãſitum facit.Multis igitur nobis agricolis aliiſq; opificibus opus eſt in ciuitate. Adim. Vtique multis.Soc. Nimirũ aliis quoq; miniſtris qui importẽt exporténtque ſingula : & hi ſunt negociatores. nónne? Adim. Etiam. Socr. Et negociatoribus igitur egebimus? Ad.Prorſus iis quidem.Socr. Quòd ſi mari negociandũ ſit,permultis inſuper aliis ciuitas indigebit,vtique qui norint operã nauare maritimã. Adim.Sanè quidẽ permultis.Socr. Age verò,in ipſa vrbe quonam tãdẽ pacto impertient vnus quiuis alteri ſuæ artis opificia?ſiquidẽ harũ rerum gratia cõmunitatẽ ineuntes,ciuitatẽ habitandã inſtituimus.Adim. Videlicet venditãdis & emptitãdis rebus.Socr.Et forum igitur & munus in notã cõmercii eam ob rem inſtituentur.Adim. Admodũ id quidẽ.Socr. Nẽpe igitur agricolæ aut cuiuis aliorum opificũ, cũ aliquid vænale in forũ attulerit,interim ceſſandũ inerter erit, inibiq; deſidẽdũ? niſi fortè fortuna incurrerit in eorũ ipſe aduentũ queis eius artificio opus eſt. Adim.Minimè verò.Sunt enim qui cũ hoc viderint,in hoc ſeſe miniſteriũ protinus daturi ſint:ſiquidẽ id in rectè cõſtitutis ciuitatibus debiliſſimo quiq; corpore factitãt,nullique alii operi accõmodati : quibus in ipſis homines illic immorãtes partim emptitare ab iis oportet qui res vænales habent: partim rurſus iis,quibus emptis rebus opus eſt,eaſdẽ res pecunia indicare & addicere.Socr.Nimirũ hæc vtilitas cauponũ nationẽ nobis in ciuitate peperit: niſi nõ caupones vocamus id genus hominum quod foro operã nauans,coemundis vendẽdiſque rebus occupatũ eſt. Illud verò genus erraticum quod per vrbes peruagatur,negociatores vtique appellamus.Adim.Prorſus id quidem.Hactenus Plato. Hũc verò tractatum,Pandectarum conditores vel coagmentatores potius,vt alios fortaſſè tractatus nonnullos,perfunctoriè atque oſcitanter tranſmiſiſſe mihi videntur.Primum ecquod ieiunum eſt adeò argumentum,quod non latius tractari potuerit? Deinde quid minus cohæret, quàm caput hoc cum ſuperiore,aut etiam cũ titulo ipſo:vt ad iuris quidẽ ſtudioſos pertinere videatur,aut precium aliquod operæ iis allaturũ? Mitto quòd verba à Calliſtrato citata , duntaxat vt ex eorũ interpretatione tum abſurda tum mendoſa coniiciẽdum nobis relinquitur, ita conciſe tranſcripta ſunt ex Platone,vt ſenſus integer & cõgruus eſſe nequeat. Ipſe verò verba Græca ita vt mihi reſtituenda viſa ſunt,ſubiiciam: nec totum loci cõtextũ tranſcribam.

Σο. πλειόνων δὴ γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν δεῖ ἡμῖν τῇ πόλει. Αδ. πλειόνων γάρ. Σο. καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακόνων που, τῶν τε εἰσαξόντων καὶ ἐξαξόντων ἕκαστα. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ἔμποροι. ἢ τί; Α. ναί. Σο. τί δαὶ δὴ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, πῶς ἀλλήλοις μεταδώσουσιν ὧν ἂν ἕκαστοι ἐργάζωνται, ὧν δὴ ἕνεκα κοινωνίαν συνθέμενοι πόλιν ᾠκίσαμεν; Α. δῆλον δὴ ὅτι πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι. Σο. ἆρ' οὖν κομίζων ὁ γεωργὸς εἰς τὴν

ἀγορὰν ὁ ὢν γεωργὸς, ἤ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἥκων τοῖς δεομένοις τὰ παρ' αὐτοῦ ἀλλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὐτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ; Α. οὐδαμῶς. ἀλλ' εἰσὶν οἳ τοῦτο ὁρῶντες, ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσι ταύτην, αὐτοῦ δὲ δεῖ μένοντας αὐτοὺς περὶ τὴν ἀγορὰν, τὰ μὲν ἀντ' ἀργυρίου ἀλλάξασθαι, τοῖς τι δεομένοις ἀποδόσθαι, τοῖς δὲ ἀντὶ αὖ ἀργυρίου διαλλάττειν ὅσοι τι δέονται πρίασθαι.

S O. Multis igitur nobis agricolis aliiſq; opificibus opus eſt in ciuitate. Ad. multis vtique. Soc. Nimirum aliis quoque miniſtris importaturis exportaturiſque ſingula. & hi ſunt negociatores, nonne? Ad. Etiã. Soc. Age iam: ipſa in vrbe quonam tandẽ pacto inter ſe communicabũt ſua quiſque opificia: quarum rerum gratia communionem ineuntes ciuitatem collocãdam duximus? Ad. Rebus vænũdandis (vt clarum eſt) emendiſque. Soc. Agricolæ igitur, cum in forum res ſui artificii attulerit, aut ſi quis eſt alius opificũ, ſuo ipſi ab opificio ceſſandũ erit, in foróq; ſedendum? Ad. Minimè verò. ſunt enim qui hoc videntes ſeſe ad hoc ſtatim munus conferant. Quos illic manenteis circáque forum agenteis, partim nummis liceri ab iis oportet, quibus rebus iis venditis opus eſt: partim rurſus nummis addicere, ſi quibus emptis opus eſt. Ad hoc autem dictum Platonis illud Plinii dictum pertinet libro duodeuiceſimo, Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eorum qui rura haberẽt: vrbanæ verò, in quas transferri ignominiæ eſſet & deſidiæ, probro. Itáque quatuor ſolæ erant à partibus vrbis, in queis habitabant, Suburrana, Palatina, Collina, Eſquilina. Nundinis vrbem reuiſitabant: & ideò comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs ruſtica auocaretur. Nundinis (inquit Feſtus) ruſtici cõueniebant mercãdi & vendendi cauſa: túmque nefas erat cum populo agi, ne interpellarentur nundinatores. Hermolaus Barbarus animaduertit in antiquis exemplaribus Plinii legi, Et ideò comitia niſi nundinis haberi non licebat. quæ lectio huic dicto Calliſtrati conuenire videtur: etiam ſi Feſtus refragatur. Et quanquam Hermolaus de ea lectione ſtatuere nihil auſus ſit: nos tamen eam confirmare ex Macrobio non magnopere verebimur, qui lib. pri. Saturn. ſic inquit, Rutilius ſcribit Romanos inſtituiſſe nundinas: vt octo diebus in agris ruſtici opus facerent, nono autem die intermiſſo rure ad mercatum, legéſque accipiendas Romam venirent: & vt ſcita atque conſulta frequentiore populo referrentur, quæ trinundino die propoſita, à ſingulis atque vniuerſis facilè noſcebãtur. Ea re etiã candidatis vſus fuit in comitium nundinis venire, & in colle conſiſtere, vnde coràm poſſent ab vniuerſis videri. ſed hæc omnia negligentius haberi cœpta & abolita. Hactenus ille. Rem dubiã facit, quòd comitium longè aliud fuit, quàm comitia. Columella in præfatione operis, Nundinarum etiam cõuẽtus manifeſtũ eſt propterea vſurpatos, vt nonis tantummodo diebus vrbanæ res agerentur, reliquis adminiſtrarentur ruſticæ: illis enim tẽporibus proceres ciuitatis in agris morabãtur, & cum cõſilium publicũ deſiderabatur, à villis acceſſebantur in ſenatum: ex quo qui eos vocabant, Viatores nominati ſunt.

Cæterum quoniã hic dicitur, Si quis ipſos cultores agrorũ vel piſcatores deferre vtenſilia in ciuitatẽ iuſſerit: videndũ quid vtenſiliũ appellatione intelligi debeat. Idem Calliſtratus, De decurionibus, ſuprà, Eos qui vtẽſilia negociãtur & vẽdunt, licet ab ædilibus cædantur, nõ oportet quaſi viles perſonas negligi. Ego vtẽſilia χρηστήρια, σκεύη καὶ ἐπιτήδεια intelligo. ad officium enim ædilium Vtenſilia.

ſpectat iniqua vaſa frangere. Iuuenalis, Et de menſura vis dicere:vaſa minora Frangere pannoſus vacuis ædilis vlubris. Hic verò vtenſilia edulia annonáq; intelligũtur. nam & ædiles inſpectores erant annonæ. Inde iocus ille Plautinus, Neptunus ita ſolet, quãuis faſtidioſus ædilis eſt: ſi quæ improbæ ſũt merces, iactat omnes. quare à Græcis ἀγορανόμοι dicuntur. Intrabant etiã balnea locáque publicè recipientia, munditiámque exigebant, vt ex Seneca nouimus.

Decimã bonorũ Herculi dicabant. Pars Herculanea. Pollucere.

I N cap. Si quis, De pollici. Si decimam quis bonorum vouit: decima non prius eſſe in bonis deſiit, quàm fuerit ſeparata. Ad intelligentiam huius loci ſciendum eſt, moris fuiſſe apud antiquos, vt multi decimã ſuarũ facultatũ Herculi vouerent. propter quod Plautus decimam partem appellat Herculaneam in Trinũ. Iam de hoc obſonio deminui modò quinq; nũmos partem Herculaneam. Idque pollucere dicebatur, vt alibi in enarratione eius verbi diximus. Idem Plautus in Sticho, Hæc veniſſe iam opus eſt quantum poteſt, vt decimã partem Herculi polluceam. ἵνα τὴν δεκάτην ἐκφθάνω τῷ Ἡρακλεῖ ἱστιῶν ἐν δήμῳ. Hoc apud Rom. Syllã & Craſſum feciſſe auctor eſt Plutarchus: qui in Probl. δεκατεύειν τὰς οὐσίας appellat. aitque hac potiſſimũ cauſa locupletes olim id facere inſtituiſſe, quòd lõgè excedẽtes opes ciuibúſque prægraues, homines locupletiſſimi imminuere volẽres, quaſique immodicè exuberantẽ extenuare plenioris corporis habitudinẽ, honorẽ ſe quàm maximũ Herculi habere hoc modo exiſtimarũt, illúmque deũ huiuſcemodi redundãtiũ opũ cõſumptione atque cõtractione magnopere lætari, vt qui victu nec lauro nec copioſo nec immodico vitã egiſſet. Id à Græcis ad Delphicũ tẽplũ eſſe factũ apud Xenophõtẽ legitur. Accurſius & Bartolus hic decimã itellexerũt, qualis à nobis hodie agnoſcitur. quã Vlpianus religionis veræ expers nũquã nouit: ſicut nec ſacerdotiũ orthodoxæ religionis Modeſtinus in cap. Si quis, infrà eodem hoc tract.

I N cap. Charidemus, eodẽ tract. Charidemus reſpõdit ex epiſtola quã muneris edẽdi gratia abſens quis emiſit: cõpelli eũ ad editionẽ non poſſe. Accurſius & Bartolus huius dicti abſonum ſenſum commẽti ſunt Larinæ dictionis

Munus.

ignorãtia. Munus præter notas ſignificationes ſpectaculum etiam ſignificat: cuiuſmodi olim à magiſtratibus Ro. populo edebãtur, quaſi remunerationes publicè offerentibus honorum ſibi collatorũ à populo. Cicero lib.ii. de Offi. Itáque & P. Craſſus tum cognomine diues, tũ copiis, functus eſt ædilitio maximo munere: magnificentiſſima verò noſtri Pompeii munera ſecundo conſulatu. nam Mamerco homini ditiſſimo prætermiſſio ædilitatis, cõſulatus repulſam attulit. Lactantius lib. ſexto, Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ ſunt: ludi autem ſcenici Libero, circenſes verò Neptuno. De venationibus nos in anterioribus diximus. Frequentius tamen apud auctores muneris appellatione gladiatores ſignificantur: vt apud Tranquillum in Cæſ. Edidit ſpectacula varii generis, munus gladiatoriũ: ludos etiam regionatim vrbe tota. Idem paulo pòſt, Munere in foro depugnauit Furius Leptinus ſtirpe prætoria. Et in Aug. Quodam autem muneris die Parthorum obſides, tunc primum miſſos per arenam mediam, ad ſpectaculũ induxit. Plinius Iunior, Rectè feciſti qui gladiatorum munus Veronenſibus veſtris promiſiſti: à quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Sic Plinius vſus eſt,

vt Vlpianus hoc in loco. Inde Munerarius dictus muneris gladiatorii exhibitor. Tranquillus in Domiti. Patremfa. quòd Thracem Mirmiloni parem, munerario imparẽ dixerat, detractũ è ſpectaculis in arena canibus obiecit. Quibus verbis munerarius Domitianus dicitur vt ludorũ exhibitor: à quo Thrax coactus fuerat depugnare. hoc enim ſignificat imparem ei fuiſſe. quæ figura ſermonis exitialis homini intẽpeſtiuè faceto fuit. Plinius lib. xxxiiii. ſine adiectione dixit vt Trãquillus, ſed pro ferarũ ſpectaculo: Cæſar (inquit) qui poſtea dictator fuit, primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ argenteo vſus eſt: feráſque argenteis vaſis inceſſiuere tum primum. Munerarius.

I N cap. Ex pollicitatione: Si bona liberalitati ſoluẽdo non fuerint. Lego ſoluendæ. Sic enim Liuius locutus eſt non ſemel nec iterum. vt illud, Talia quærentes æqua orare, ſéque ea relaturos ad Scipionem tribuni reſponderũt: & P. Scipionẽ deum benignitate, & rempublicam eſſe gratiæ referendæ. Idem, Ea modò quæ reſtinguendo igni forent portantes. quo in loco ſubaudiri puto, accommodata vel idonea. Cicero, In coniectura igitur cum eſt inficiando reus: accuſatori hæc duo prima ſũt. vbi ſubaudio, crimini par vel opportunus, vel quid ſimile. Apud Liuium, Si reſpublica ſoluendo ære alieno eſſet. legitur pro æri in datiuo, vt quidem ego cenſeo. Soluendo ære alieno eſſe.

I N cap. Septitia: quanquam parum eleganter Latina hoc loco facta ſunt verba à Iuriſconſulto Græcè ſcripta: tamen quoquo modo reſtituenda puto. Sic autem ea lego, Agonem tetraetericum ex triginta millibus ſortis (ἐκ τῶν δέκα μυριάδων ἀρχαίων) ipſa pecuniam retinens, & ſatiſdans idonee apud decemprimos ſoluturam me vſuras legitimas triginta millium: agonotheta exiſtẽte & præſidente viro meo (ἀγωνοθετοῦντος τε καὶ προεδρεύοντος) liberíſq; inſuper qui ex me naſcituri ſunt. procedent autem vſuræ ad præmia Thymelicorũ. & reliqua. πενταετηρικὸν dicitur, quod quarto quoque anno inſtauratur. & agon tetraetericus ſic dicitur, vt trietericus à Virgilio in quarto, pro triennali. & πενταετηρικὸς, luſtralis. Tribus autẽ decem millibus abſurdè pro tribus myriadibus dicitur. Eſt autem myrias numerus decem millium. Decemprimi ſunt decaproti: de quibus paulo antè dictũ eſt, qui ſacris certaminibus erant præpoſiti. Qui etiã agonothetæ quaſi & munerarii & munerũ moderatores dicũtur καὶ βραβευταί. Huiuſcemodi verò agones in honorẽ manium inſtituebãtur, quaſi magnifica parentalia: quorũ Decemprimi exactionẽ habebãt. Quòd ſi quis velit locum Græcũ ad verbũ reſtituere, in promptu eſt ex verbis Latinis id facere. verũ id curioſius quàm fructuoſius eſſe cẽſeo. Verba ſunt enim cuiuſuis formularii Græci: quorũ ſatis eſt ſententiã aſſequi. Cuiuſmodi pleraque fuerunt Græcè ſcriptorũ in Pãdectis, quæ nũc deſiderãtur. tametſi tractatus De excuſationibus tutorũ, aliáque pauca loca ſparſim in iiſdem libris non minus poſci mihi, quàm deſiderari videtur. Quæ ſi ad hũc diem extant integra in Florentinis exẽplaribus, vt Politianus teſtatus eſt, mirum eſt adhuc nõ eſſe reſtituta, cum aliqui penes ſe habuiſſe dicantur, non pauci etiam ad ea aditũ penè liberum habuiſſe. mihi vnum & alterum locum in ipſis inſpicere momento tẽporis indultum eſt: ita vt honorificè mecũ actum eſſe dicerem & cenſerem. Tetraetericus.

I N cap. ſequẽti, Si quis ob honorem vel ſacerdotium pecuniam promiſe-

rit: & antequam honorem vel magiſtratum ineat, decedat,non oportere hæredes eius conueniri in pecuniam. Quoniam hic Accurſius nos reiicit ad ea quæ ab ſe dicta ſunt in enarratione cap.Barbarius, ſuprà, De off.Prætoris: primum ridiculum eſt quòd Accurſius ignorauit Gentiles, quos vocant ἐθνικοὺς, etiam ſua habuiſſe ſacerdotia & pontificatus: de quibus hic Modeſtinus locutus eſt. Deinde ne hic locus cum cap.vnico collidi videatur,ſuprà, Ad legem Iuliam de ambitu,vt Accurſius cenſuit & Bartolus:quo in loco ſic idem Modeſtinus hæc verba ſcripſiſſe dicitur, Quòd ſi in municipio contra hanc legem, Magiſtratum aut ſacerdotium quis petierit: per ſenatuſconſul.in centum aureos cum infamia punitur. Ne igitur pugnantia hæc duo loca viderẽtur:ita hic Iuriſcõſulti verba exaudire Accurſius debuit,Si quis cum ei à municipibus honor vltrò aut ſacerdotium eſſent delata, pecuniam & ipſe vltrò

Deſignati magiſtratus.

pollicitus eſſet. Prius enim deſignabantur magiſtratus,& poſt aliquot menſes magiſtratus inibant. Deſignantur enim magiſtratus tum cum creati renunciantur: túncque ἀποδεικνύμενοι & μέλλοντες dicuntur. Ineunt autem magiſtratus demum cum inſignia magiſtratus cum imperio aſſumũt:& εἰς τὰς ἀρχὰς εἰσιόντες dicuntur. Liuius,Cõſules quo creati ſunt die(ſic enim placuerat patribus)ma-

Inire magiſtratum.

giſtratum inierunt. Romæ autem Calendæ Ianuariæ ſolennes erant ineundis magiſtratibus. Herodianus in pri.de iis loquens, Cum hunc(inquit)diem feſtum ciuitas ageret, in quo Romani inuicem ſe ſalutant, & nomiſmata alter alteri cæteráque munera multiplicia miſſitant,ſummíque magiſtratus cõſpicuam purpuram ſibi ſolennémq; aſſumunt.& reliqua. Tranquillus in Cæſare,Pridie autem Calend.Ianu.repentina conſulis morte ceſſantem honorẽ, in paucas horas petẽti dedit. Plinius libro vndecimo,Defuit iecur Caio principi Calend.Ianuariis,cum iniret conſulatum: quo anno interfectus eſt, Comitia autem quibus deſignabantur magiſtratus, non ſemper eodem tempore ſtatutóque habebantur. Cicero ad Furnium, Comitia tamen, quando ex iis pendes,quantum facere poſſumus(quod multis de cauſis reipublicæ arbitrantur conducere)in Ianuarium menſem protendimus. Nihil tamen fuiſſe perpetuum & ſemper obſeruatum, ex Liuio liquet: qui librum ſecundum belli Maced.ſic exorditur:Conſules Prætoréſque cum Idibus Martiis magiſtratum iniſſent, prouincias ſortiti ſunt. Idem lib. ſuperiore, Omnium primum eam rem Idibus Martiis(quo die tum conſulatus inibatur)P. Sulpitius conſul re-

Petere magiſtratus nõ erat vetitum legibus de ambitu latis.

tulit. Petere autem honorem vel ſacerdotium nunquam lege Ro.prohibitum fuit: ſed contra leges de ambitu latas petere,id demum erat vetitum: hoc eſt pecunia tributim centuriatímve pronunciata. Moris enim fuit apud Ro. vt candidati & magiſtratuum petitores,non modò publicè palámque,ſed etiam ſigillatim vnumquenque orãdo, obſecrando, prehenſandóque peterent. Vnde Craſſus apud Ciceronem in ſecũdo de Oratore,Equidem(inquit)cum peterem magiſtratum, ſolebam in prehẽſando dimittere à me Scæuolam,cum ita dicerem me velle eſſe ineptum.id erat petere blãdius:quod niſi ineptè fieret,bene nõ poſſet fieri. Hoc autẽ Græcè δεξιοῦσθαι dicitur, à dextræ prehẽdendæ more: qui habitus eſt orantis,ſuffragiíque promiſſionem expoſcentis & penè exprimẽtis. Idem Cicero ad Atticũ,Petitionis noſtræ,quam tibi ſummæ curæ

eſſe ſcio, huiuſmodi ratio eſt, quòd adhuc coniectura prouideri poſſit. prehenſat vnus P. Galba ſine fuco ac fallaciis more maiorum. Plinius in epiſtolis ad Metium ſcribens, Superſunt ſenes, ex quibus audire ſoleo hûc fuiſſe comitiorum ordinem. Citato nomine candidati ſilentium ſummum dicebat ipſe pro ſe: explicabat vitam ſuam: teſtes & laudatores dabat, vel eum ſub quo legatus, vel eum cui quæſtor fuerat, vel vtrunq; ſi poterat: addebat quoſdã ex ſuffragatoribus: illi grauiter & parcè loquebãtur. plus hæc quàm preces proderant. nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. audiebat Senatus grauitate cenſoria. ita ſæpius digni quàm gratioſi præualebãt. quæ nûc immodico fauore corrupta, ad tacita ſuffragia, quaſi ad remedia decurrerũt. Quòd autẽ Plinius hæc dixerit eo tẽpore quo principes Romani honores conferebant, vel ſenatui permittebant (quo tẽpore lex de ambitu lata eſt, quæ ab Accurſio pro obice citatur in cap. Barbarius, ſupradicto) verba Plinii in fine eius epiſtolæ docent, Sunt quidem cuncta ſub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi ſolus omnium curas laboréſque ſuſcepit. Quòd autem Senatus decreto magiſtratus tûc conferrentur, ex epiſtola alia ad eundem intelligimus: in qua ruſus de tabellaribus ſuffragiis loquitur, de quibus in ſuperioribus nonnihil dictũ eſt. Scripſeram (inquit) tibi, verendũ eſſe, ne ex tacitis ſuffragiis vitium aliquod exiſteret. Factum eſt proximis comitiis, in quibuſdam tabellis multa iocularia atque etiam fœda dictu, in vna verò pro candidatorum nominibus ſuffragatorum nomina inuenta ſunt. Excanduit ſenatus: magnóque clamore in eum qui ſcripſiſſet, iratum principem comprecatus eſt. Ille tamen feſellit & latuit: fortaſſe etiam inter indignanteis fuit. Quid putamus eum domi facere, qui in tanta re, tam ſerio tempore ludat: qui denique omnino in ſenatu dicax & vrbanus & bellus eſt? Congruit hoc cum eo quod ſcriptũ eſt in lege, Tres, De epiſcopali audien. Cod. Quòd autem deſignatio magiſtratuum comitiali menſe fieret, & alio menſe conſulatum inirẽt, cum ex plurimis Liuii locis & Ciceronis liquet, tum ex eo quòd ipſe Cicero cum cõſulatũ gereret Murenã cõſulem deſignatũ ambitus reum defendit, vt ex eius verbis apparet circa principium defenſionis. Sunt autem hæc verba, Quòd ſi in iis rebus repetendis quæ mancipi ſunt, is periculum iudicii præſtare debet, qui ſe nexu obligauit: profectò etiam rectius in iudicio conſulis deſignati is potiſſimum conſul qui conſulem declarauit, auctor beneficii populi Romani defenſórque periculi eſſe debebit. id eſt, Quemadmodum vẽditor qui mãcipio dedit rem quæ eſt in humano cõmercio: quiq; nexu ſe obſtrinxit, vt emptori rem habere liceret: præſtare debet rei vendicationis periculũ, ne ab emptore res auferatur iudicio: ita conſul, quo comitia habente conſul alius deſignatus eſt in annũ futurũ, debet beneficiũ populi ſuúmque tueri. Magiſtratus deſignatus in iudicium vocari poterat: inito autem magiſtratu nõ poterat ex edicto De in ius vocãdo, nec accuſari, vt eſt auctor Venuleius in tracta. De accu. Proinde pecunia promiſſa ob honorem vel ſacerdotium, hic liberalitatem ſignificat ſpõtaneam, ad ſpectaculum edendum ob magiſtratum vltrò delatum: id quod ambitus crimine vacabat. Quam ad ſententiam aſtruendam nullo alio vtar auctore potius quàm Marcello in cap.

De more candidatorum in ſenatu.

i.ii.

Publius,ſuprà,De conditionibus & demonſtr. Publius Meuius teſtamẽto ita cauit, Quiſquis mihi hæres hæredéſve erunt, fidei eorum committo,vt dent Gaio Seio ſororis meæ filio in honorẽ conſulatus quadringẽta. Viuo Meuio Seius Conſul deſignatus eſt,& munus edidit:deinde ex Cal.Ianu. cõſulatum ingreſſus eſt.& reliqua. Quo in loco Accurſius harũ rerum ignarus,munus edidit(inquit)id eſt profeſſus eſt ſe ſuſcepturum : cum munus edere(vt paulo antè diximus) ſit ſpectaculum edere vel venationis vel gladiatorum. Cicero in eadem oratione,Quare nec plebi Romanæ eripiendi fructus iſti ſunt ludorum,gladiatorum,conuiuiorum:quæ omnia maiores noſtri comparauerunt: nec candidatis iſta benignitas adimenda eſt, quæ liberalitatem magis ſignificat, quàm largitionem. Plutarchus in Bruto ait ſpectacula Romæ mercedes fuiſſe magiſtratuum collatorum.

I N cap.pri.De variis & extraord.cognitionibus, lego ex antiquo exẽplari, in quo tenuia extabant veſtigia Græcorum verborũ, ἐλευθέρια μαθήματα. Plinius lib.xiiii,Peſſum iere vitæ precia:omnéſq; à maximo bono liberales dictæ artes in cõtrariũ cecidere,ac ſeruitute ſola profici cœptũ. Auguſtinus lib.ſexto de Ciuitate ſeculares eſſe vocitatas à recentioribus ait.Cicero in pri. de Orat. ingenuas appellat: Ariſtoteles ἐλευθερίους ἐπιστήμας:Galenus ἐλευθέρια μαθήματα, vt Vlpianus.Dicuntur etiã ἐλεύθεροι λόγοι:& προπαιδεύματα,quaſi inſtitutiones præuiæ ad primam philoſophiam quæ omnia complectitur : & ad theologiàm, cuius incunabula hodiernis moribus longè exiſtimãtur tenuiora quàm olim. Quanquam id quoquomodo tolerandum eſſet:niſi etiam diſciplinarum elegantiæ literarúmque nitori & claritati inimicitias denunciaſſet theologia ipſa profeſſione. Verum ingenuæ & liberales vocitatæ ſunt,vt ab iis diſtinguerentur,quas Græci tum φαύλας ἐπιστήμας, id eſt viles:tum ἀνελευθέρους,βαναύσους,ἀγοραίους appellant:id eſt illiberales,ſordidas,circunforaneas.

I N cap.ſecũdo,De proxenetis, Sed & ſi quid philãtrophi nomine accepit. Lego philãthropiæ.Philanthropia enim nõ modò humanitatẽ,id eſt morum clemẽtiam ac benignitatem ſignificat: ſed etiam liberalitatem. Demoſthenes οἱ δὲ περὶ παραπρεσβείας, καὶ φιλανθρωπευόμενος πρὸς αὐτοὺς ὁ Φίλιππος,ἄλλα τε πολλὰ, καὶ πλεῖστον ἐκπώματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ προὔπινεν αὐτοῖς. Et φιλανθρωπία, φιλοδωρία. Sic Latini benignè facere dicunt. Cicero pro Plancio, Doceo gratioſum etiam tribubus Plancium quòd multis benignè fecerit.pro multis ſpoponderit.Hic ergo philanthropiæ nomine aliquid accipere, eſt munuſculum accipere vel mercedulam,quæ benignitatis magis quàm obligationis ſit.

I N cap.ſequenti,Facilius quod Græci appellant peti poſſit. Puto legẽdũ, Quod Græci προσφωνητικὸν appellant:cum hoc verbum in Græco compendio legerim. niſi φιλανθρώπευμα magis placet : quod benignè datum ſignificat. Hæc tamen coniecturæ ſunt , non fidutiæ. vt in cap.Rei,De verborum ſignificatione : quod legitur,Id opus quod Græci vocant,id eſt ex opere facto corpus aliquod perfectum. τὸ ἀπειργασμένον.

I N cap.Munus,De verborum ſignificatione:Et quoſdam milites munificos vocari. Lego munifices.Munifices enim dicebãtur,auctore Feſto,qui nõ vacabant:ſed munus principi faciebãt. Cõtrà Beneficiarii dicebãtur qui vaca-

Liberales artes.

Benignè facere.

Munifices.

bant muneris officio. & munifices à Vegetio dicuntur milites, qui munera fa-
ciunt: quibus immunes non obſtricti ſunt. Inde illud Plinianum per meta-
phoram dictũ lib. xi, Vno vero ſue ex omni turba relicto, ſola munifex mã-
ma quæ genito fuerat attributa, deſcẽdit. Munificẽ mãmam Plinius pro lactẽ-
ti dixit, qua ſcilicet fœtus lactatur. Libro tamen xi. Cod. in cap. ſecundo, De
prædiis nauiculariorum, munificum prædium dicitur ε λειτουργεῖν καὶ συντελεῖς.

IN cap. ſequẽti, lego, Cõtractũ autẽ vltrò citróq; obligationẽ eſſe. quod Græ
ci συνάλλαγμα vocãt. quod verbũ apud Ariſtotelẽ idẽtidem legitur in v. Ethi-
côn. Cõtrahere & diſtrahere vt Latinè opponũtur: ſic Græcè συναλλάττειν καὶ διαλ-   Cõtrahere, & diſtrahe-
λύειν. Ariſtoteles οὐχ ὁμοίως δὲ συναλλάξας καὶ διαλυόμενος, ἐγκαλέσει. ac ſi diceret: niſi ita   re.
res diſtrahatur vt cõtracta eſt, continuo expoſtulabit. id autem fit cum cõuẽ-
ta diſſolutione implentur, hoc eſt debiti depẽſione. Vnde ſoluere verbum di-   Solutio debiti vnde
ctum τὸ ἐκτίσαι, τὸ ἀποτίσαι, τὸ καταβάλλειν. Plautus, Soluta res erit, ſi mihi dederis.   dicta ſit.

IN cap. Sylua, Noualis eſt terra præciſa. & reliqua. Lego obſeruatione
antiqui exẽplaris, Noualis eſt terra proſciſſa: quam Græci νέατον vocant. νέατος
enim ſic dicitur, vt ἄροτος, ἄμητος, & ſimilia. hoc eſt ἡ γῆ νεωστὶ ἠροτριαμένη. Ξενοφῶν, καὶ
τί νεατὸς καὶ σπόρος καὶ φυτεία καὶ νομαί, ὑποδεῖξαι ταῦτα πάντα ἔργα ἐστί. Sed apud Xenophõtẽ
tẽpus potius ſignificat quàm veruactũ vel ſegetẽ, cũ accẽtu in vltima. νεᾶν, no-
uare, eſt noualia facere: τὸ μεταβάλλειν τὴν γῆν πρότερον εἰργασμένην. Theophraſtus, ἡ δὲ
κατεργασία ἐν τῷ νεᾶν κατ᾽ ἀμφοτέρας τὰς ὥρας καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. Cicero in ſecundo de
Orato. Subacto mihi ingenio opus eſt, vt agro nõ ſemel araro: ſed nouato &
iterato, quo meliores fœtus poſſit & grandiores edere. Nouatũ agrũ appellat,   Nouare
diu ante ſementẽ cultũ, vt interim fermẽtaretur, & ſub ſemẽtẽ iteraretur. Pro-   agrum. Proſciſſus
ſcindi autẽ ager dicitur, nõ præcidi. vt in illo Catonis oraculo, Lutoſam terrã   ager.
ne tãgito: vi omni arato: priuſquã ares proſcindito. hoc vtilitatẽ habet, quòd
inuerſo ceſpite herbarũ radices necãtur. Plinius lib. xviii, Quidã vtiq; ab æqui-
noctio verno proſcindi volunt. quódq; vere aratũ eſt, à tẽporis argumẽto ver-   Veruactũ.
uactũ dicitur. Hoc in nouali atq; irrequieto neceſſariũ eſt. Nouale eſt quod al   Noualis & nouale.
ternis annis ſeritur. Ex quibus verbis planũ fit, noualẽ Paulũ eodẽ modo vt
Pliniũ accepiſſe. Idẽ, Iuſtũ eſt proſcindi ſulco dodrãtali iugerũ vno die, itera-
riq; ſeſquiiugerũ, ſi ſit facultas ſoli: Si minus, proſcindi ſemiſſem, iterari aſſem.
Proſcindere eſt primũ terrã vertere grãdioribus glebis relictis. Vt autẽ noua-
lis alternis annis ſeritur, ita reſtibilis quotannis: qui πολυμφυής vocatur & πολύ-   Reſtibilis.
βλαστος. Veruactũ autẽ & nouale interdũ pro eodẽ accipiũtur. Columella enim
veruactum appellat agrum vere primo proſciſſum, qui anno ceſſauit: vt lib. ii,
Fabæ modii quatuor vel ſex in veruacto duas operas bubulcorum detinent:
ac in reſtibili vnã. Idem, Faſellus terræ mandatur vel in veruacto, vel melius
pingui & reſtibili agro. Ego verò noualẽ tum dici ſentio & nouale, cum poſt
meſſem ager tonſus quieſcit: quod culmetum lingua patria vocat. Tum au-
tem veruactum dicitur, cum vere terra proſciſſa eſt: Græcè νέατος, vt diximus,
& νεὸς & νέαμα. Latinè etiam interdum ſeges dicitur, cum iterata & exculta eſt   Seges.
ad ſementẽ. Id cũ ex loco Plinii ſupradicto, tum ex Columella declaratur in
præfatione ſeptimi, his verbis, Neque inficior id eos aliqua ratione feciſſe, qua-
ſi ſit agricolæ contrarium paſtoris propoſitum: cum ille ſubacto & puro ſolo

i.iii.

gaudeat,hic nouali graminoſóque:ille fructũ è terra ſperet,hic è pecore. Idem in octa.Sequeris autem noualia nõ ſolũ herbida,ſed quæ plerunq; vidua ſunt ſpinis. Varro, Seges(inquit)dicitur quod aratum needum ſatum eſt: noualis vbi ſatum fuit antequam ſecũda aratione renouetur. Idem, Multum intereſt in rudi terra:an in ea ſeras,quæ quotannis obſita ſit,quæ vocatur reſtibilis: an in vernacto,quæ interim requieuit. Inde tonſæ nouales Virgilio,&,culta noualia. Eſt & aliud genus noualis, terra tunc primum ad culturam proſciſſa: quo modo Plinius vſus eſt in decimoſeptimo, de odorata terra loquens, Talis eſt ferè(inquit)in nouãlibus cæſa vetere ſylua: quæ conſenſu laudatur.

I N cap. Oſtentum, reſtituenda hæc duo verba, φάσμα, τερατῶδες.

I N cap. Inſtratũ:lego ex antiquo exẽplari,Neq; enim dubiũ eſt quin ſtragula veſtis ſit omne palliũ,quod Græci περίστρωμα vocant. Quo verbo Latini etiam vti ſolent,vt Cicero in ſecũda Antoniana,Cõchiliatis Gn.Põpeii periſtromatis ſeruorũ in cellis lectos ſtratos videres.Dicũtur etiam peripetaſmata, ex eo quòd tricliniis obtẽdi ſoleãt:& παραπετάσματα, & aulæa,& Attalica,ab aulis regum in quibus expãduntur. Virgilius,Purpurea intexti tollãt aulæa Britanni.Curtius,Lectos circũdederant aulæa purpurea auróque fulgentia. Et in ſingulari aulæa:quo modo Græci vtuntur. Curtius lib.vii,Cum poſt aulæam quæ lectos obduceret,ſtaret rex. Cicero in Ver.act.quinta,Quid illa Attalica tota Sicilia nominata ab eodẽ Heio peripetaſmata emere oblitus es? Plinius libro viii, Aurum intexere in eadem Aſia inuenit Attalus rex: vnde nomen Attalicis. Dicuntur & Babylonica. Idem, Colores diuerſos picturæ veſtibus intexere Babylon maximè celebrauit,& nomẽ impoſuit. Et rurſus idem,Metellus Scipio triclinaria Babylonica ſeſtert. octingentis millibus væniſſe, iam tunc poſuit in Capitonis criminibus. Vocantur etiam tapetes verbo & ipſo Græco,& tapetia.noſtri vno verbo ſtragula & plagas appellant. vt Liuius lib. ix.de bello Macedo.Luxuriæ enim peregrinæ origo ab exercitu Aſiatico inuecta in vrbem eſt. Inde primum lectos æratos,veſtem ſtragulam precioſam, plagulas,& alia textilia Romam adduxerunt. Hæc cum animalia habent intexta,vt hodie paſſim habentur, ζωωτὰ à Græcis, id eſt belluata vocãtur.Plautus in Pſeud.Neque Alexãdrina belluata conſuta tapetia.Pallia à quibuſdam vocantur,vt nunc ab Vlpiano:cum pallium alioqui ſit veſtis Græcorum propria.vnde palliatæ fabulæ dictæ: ἱμάτιον ab illis dictum.

Periſtroma. Peripetaſmata. Attalica. Aulæa. Babylonica. Tapetes. Stragula & plagæ. Belluata ſtragula. Pallia.

I N cap. Sæpe ita cõputatũ eſt: lego ex antiquis cõparatũ:id eſt cõſtitutũ & loquendi conſuetudine receptum. Terentius in Phor.Quàm iniquè cõparatum eſt:ii qui minus habent,vt ſemper aliquid addant diuitioribus.Cicero in Lælio, Quoniam ita comparata eſt ratio vitæ naturǽq; noſtræ,vt alia ætas oriatur ex alia.οὕτω καθέστηκε τὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου.

Cõparatũ.

I N eodẽ cap.Nã cũ dicitur apud veteres agnatorũ gẽtiliúmq;, que pro ſeparatione accipitur. Accurſius nõ rectè gentiles cognatos interpretatus eſt:quia vtroq; vocabulo agnati intelliguntur. Verum gẽtilitas agnatorũ erat clarioris familiæ.Morem autem eum fuiſſe antiquorum,vt hæc duo in ſermone iũgerent: ex illo prouerbio apparet, quo Varro & Columella vſi ſunt, Ad agnatos & gentiles eſt deducendus. de quo ſatis eſt à nobis alibi dictũ,atque etiam

Agnati & gentiles.

de iure gentilitatis. & alioquin gentiles nõ tam agnati ſunt,quàm cognomines. Vnde Cicero Seruium Tullium,qui Romanorũ rex fuit,gentilẽ ſuũ vocat. Inde illud Plinianũ lib.xxxiii,Singuli Marcipores Luciporéſve dominorum gẽtiles victũ in promiſcuo habebant.quibus verbis ſignificat priſcos Romanos ſingulis ſeruis cõtentos fuiſſe.quare Marcipores quaſi Marci pueri vel Lucii vocabantur,quaſi miniſtri & aſſeclæ,vt Græci παῖδας vocant ſeruos.quod in numeroſa familia poſtea fieri non potuit. Fabius in pri. In ſeruis (inquit) iam intercidit genus illud nominis quod ducebatur à domino:vnde Marcipores,Publipores. Qui ergo dicebat agnatos gẽtiléſque,& eiuſdem gentis,& cognomines ſignificabat. Falſus eſt etiam in eo Accurſius,quòd ſeparatũ & diſiunctum pro eodem accepit:cum Paulus hoc intelligi voluerit,gentiles ſeparatos ab agnatis eſſe. Aliud eſt enim diſiũctiua particula,διαζευκτικὸν μόριον:& aliud ſeparatiua,ἀποχωριστικόν. Cicero in Top. Gentiles ſunt qui inter ſe eodem nomine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt, quorum maiorum nemo ſeruitutẽ ſeruiuit,qui capite non ſunt diminuti. Nihil enim video Scæuolam pontificem ad hanc definitionem addidiſſe. Secundum hoc non vt quiſque agnatus eſt alicui,ita etiam gẽtilis eſt: nec quiſquis alicui gẽtilis eſt genere,non etiã agnatus eſt. Quare longè abfuit Accurſius à mente Iuriſconſulti,cum ait hic gentiles cognatos ſignificari. Verum eſt tamen(vt diximus)gentiles interdum eſſe,qui non ex eadem familia ſint:vt M. Tullius Seruio Tullio regi. Marcipores.

I D E M Accurſius in cap. Impenſæ,non intellexit quid ſit loricatio. non eſt enim cælatura in modũ loricæ facta:ſed cũ lorica ſit in vniuerſum cuiuſq; rei tutela & protectio & munimẽtũ,id eſt,πρόβλημα,σκέπασμα,καὶ τὸ στέγον ᾗ:tum verò lorica pars murorũ eſt & ſtructurarũ. Vitruuius lib.ii.de lateritiis parietibus loquẽs, Cum enim in tecto tegulæ fuerint fractæ aut à vẽtis deiectæ,qua poſſit ex imbribus aqua pluere : nõ patietur lorica teſtacea lædi laterem,ſed proiectura coronarũ reiiciet extra perpẽdiculũ ſtillas. Loricam appellat coronarũ proiecturam,quæ fit in parietibus eiuſcemodi. Curtius lib.viii, Anguſta muri corona erat.nõ pinnæ,ſicut alibi,faſtigiũ eius diſtinxerant: ſed perpetua lorica obducta trãſitũ ſepſerat. Itaque rex hærebat magis quàm ſtabat in marginẽ,clypeo vndiq; incidẽtia tela propulſans. Loricam appellat ſtructurã faſtigiatam,quæ aquam pluuiã vtrinq; diſpellit extra perpẽdiculũ veluti ſuggrundulis prominentibus. Capiſtratæ huiuſcemodi ſtructuræ à ſtructoribus noſtris appellantur. In pauimentis etiam ruderatis lorica appellatur corium è marmore tuſo cum calce & arena, Vitruuio lib.ſexto: Itaque ſi neceſſitas vrgeat,vt minimè vitioſa fiant,ſic erit faciendum.cum coaxatum fuerit,inſuper altera coactio tranſuerſa ſternatur,clauiſque præfixa duplicem præbeat contignationi loricationem: deinde ruderi nouo tertia pars teſtæ tunſæ admiſceatur. Varro lib.pri.de re ruſtica,Parietes & ſolũ opere tectorio marmorato loricandi. Hoc in loco Paulus huiuſcemodi loricationẽ ſignificauit,quæ nonnihil ſimile vel operis tectorii habeat ad picturam admittendã : vel in ſummis ſtructuris aliquid elegãtius,cohoneſtamẽti gratia factũ potius,quàm ſtructuræ protegendæ. à Græcis θριγκῶσαι dicitur. Homerus in Odiſſ. χάλκεοι μὲν τοῖχοι, περὶ δὲ θριγκὸς,κυανοῖο.id eſt,ὁ περὶ τοῖχον κύκλος ὡσεὶ στέφανος. A lorica loricare verbum Lorica. Loricatio. Loricare.

dictum. Plinius de ichneumone loqués in octauo, Mergit ſe limo ſæpius ſiccátque ſole: mox vbi pluribus eodem modo ſe coriis loricauit, in dimicationem pergit. Quem loquendi modum ab Ariſtotele ipſe mutuatus eſt libro ſexto, de hiſto. animalium. de apris enim loquens ita inquit, Mirabilia inter ſe prælia conſerunt: ſeſe ad ea loricantes, tergoráque ſua in ſummam craſſitudinem artificio comparantes, ea ad arbores affricantes, & cœno oblita ſubinde aſſiccantes. Sed hæc ſignificatio ab lorica militari ducta eſt. θωρακίζοντες ἑαυτὸν, καὶ ποιοῦντες τὸ δέρμα παχύτατον ἐκ παρασκευῆς.

IN cap. Cũ biſextus. Cato putat mẽſem intercalarẽ addititiũ eſſe: omnéſq; dies eius pro momẽto tẽporis obſeruat: extremóque die mẽſis Februarii attribuit Quintus Mutius. Mẽſis autẽ intercalaris cõſtat ex diebus xxix. Accurſius exiſtimauit Catonẽ & Mutium à Celſo reprehẽdi vt abſurda dicẽtes: quare ad huius dicti ſenſum percipiendũ, adnotãdũ hic eſſe duxi id quod Macrobius lib. primo Satur. his verbis dixit, Cum Romani ex diſtributione Põpilii ad lunæ curſum, ſicut Græci, annũ propriũ cõputarent: neceſſario etiã intercalarem mẽſem inſtituerũt more Græcorũ: & reliqua, quæ de intercalatione auctor ille proſecutus eſt. Hoc autem intercalãdorũ mẽſium inſtitutum Cæſaris ætatẽ præceſſit. Quare hic Quintus Mutius P. filius & Cato, à Celſo nominati ſunt Iuriſconſulti antiquiores Cæſare, vt auctor eſt Põponius in cap. altero, De origine iuris. De quo Cæſare Tranquillus ita ſcribit, Conuerſus hinc ad ordinãdum reipublicæ ſtatũ, faſtos correxit iampridem vitio pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt neque meſſium feriæ æſtati, neque vindemiarũ autumno cõpeterent: annúmque ad curſum ſolis accõmodauit, vt CCCLXV. dierũ eſſet: & intercalario mẽſe ſublato, vnus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autẽ magis in poſterũ ẽ Calẽdis Ianuariis nobis tẽporum ratio congrueret: inter Nouẽbrem & Decẽbrem menſem, interiecit duos alios. Fuítque is annus quo hæc cõſtituebãtur, quindecim mẽſium cum intercalario, qui ex conſuetudine in eum annum inciderat. Ex his ſatis declaratur, non abſurda eſſe quæ Cato & Mutius dixerũt de mẽſe, qui intercalabatur eo tempore, quo annum Lunæ curſus nõ ſolis moderabatur. Id demum ſcrupulũ facit, quod de menſe intercalari dicitur, eſſe eum dierũ vndetriginta. Macrobius enim in loco ſuprà citato: Sed nondum errore (inquit) comperto per octo annos nonaginta, quaſi ſuperfundendos Græcorũ exemplo cõputabant dies: alterníſque annis binos vicenos, alternis ternos vicenos intercalantes, expenſabant intercalationibus quatuor. Et rurſus, Hoc autem (inquit) errore iam cognito, hæc ſpecies emẽdationis inducta eſt. Tertio quoque octennio ita intercalandos diſpẽſabant dies, vt nõ nonaginta, ſed LXVI. intercalarẽt. Secundum hoc dictũ Macrobii, menſis qui intercalatur XXIX.

Menſis intercalaris.

dierũ eſſe nõ potuit. Quare ſcire nos oportet, menſem intercalarem dici non modò eum qui intercalatur, ſed etiã in quo intercalatur. Prior intercalatitius dici poteſt, id eſt, παρεμβολιμαῖος: quo modo Cato cenſuit mẽſem intercalarem addititium eſſe, qui in vſu poſt Cæſarem non fuit. Poſterior ἐμβολιμαῖος Græcè dicitur: cuiuſmodi eſt Februarius hodie. quem Celſus vndetriginta dierum eſſe dixit, non ex Catonis ille quidem aut Mutii, ſed ex ſua perſona loquens.

Græce autem ἐμβόλιμος vtrãque ſignificationem habet. Plinius annũ intercalarem pro biſextili dixit. Liuius menſem intercalarium, vt Macrobius vocauit, de Lucio Scipione loquens, Triumphauit menſe intercalario, pridie Cal. Martias. Cicero ad Ligarium, Ego tamen cum ad III. Cal. intercalares rogatu fratrum tuorum veniſſem mane ad Cæſarem. & reliqua. Calendas vt opinor Martias ſignificauit. Omni enim intercalationi (inquit Macrobius) menſis Februarius deputatus eſt. Quod autem Cato de intercalari addititio dixit, hunc ferme ſenſum habet: Menſis intercalatus ad ſpatia temporum ætatúmque metienda dinumerandáque non procedit: cum id reliquis annis defuerit quod intercalari additur: qui anni nihiloſecius in numerũ proceſſerunt ætatum & temporũ, licet nec pleni eſſent anni nec iuſti. Itaq; hic annus licet diebus menſibúſve redundet, non tamen longior maiórve eſſe cæteris, Iuriſperitorum interpretatione cenſetur. Neque vero magnopere mirum eſt intercalandi varietate antiquiſſimos eſſe vſos: cum etiã illa Cæſariana, qua nunc vtimur, cum curſu ſolis anni moderatoris nõ ſatis quadrare videatur. Ephemerides aſtronomorum hodierno tempore æquinoctium vernum ad quintumdecimum Cal. Aprilis, qui dies eſt duodeuiceſimus Martii, peractum eſſe ſignificant. Nam cum omnes cardines temporũ in octaua ſignorum parte conficiantur, ſi Plinio credimus auctori earũ rerum grauiſſimo, & aſtronomi introitum ſolis in cancrum ad vndecimum menſis Martii ſignent, qui quintus Iduum appellatur: octauo vtiq; inde die æquinoctium peragi ea ratione exiſtimandum eſt: qui duodeuiceſimus eſt mẽſis eius. At Columella & Plinius, qui Cæſaris ſecuti ſunt rationem, æquinoctium vernum octauo Calendas Apriles fieri dicũt, qui quartus eſt & viceſimus menſis. Quare facile eſt iudicare, tantam eſſe temporis intercapedinem inter æquinoctium noſtrum, & id quod à Cæſare ſignatum eſt, quanta eſt inter quintumdecimum Calend. & octauum. tot enim diebus æquinoctium quod ſequimur, Cæſarianum æquinoctium anteuertit. Quæ ratio Cæſariana ſi mille ac quingẽtis annis tot dierum ſpatio aberrauit à ſolis veſtigiis: quo tandem euaſura eſt niſi à mathematicis aliquando corrigatur? quod niſi fiat, quid cauſæ eſt quin æquinoctiũ vernum in Februarium tandem retroactum iri exiſtimemus? De difficultate autem aſſignãdi eius æquinoctii aliarúmque temporis dimenſionum Plinius loquens, ita inquit, Addidere difficultatem & auctores diuerſis in locis obſeruãdo, mox etiam in iiſdem diuerſa prodendo. Tres autem fuere ſectæ, Chaldæa, AEgyptia, Græca. His addit apud nos quartam Cæſar dictator, annos ad ſolis curſum redigens ſingulos, Soſigene perito ſcientiæ eius adhibito: & ea ipſa ratio poſtea comperto errore correcta eſt, ita vt duodecim annis continuis non intercalaretur: quia cœperat ſydera annus morari, qui prius antecedebat: & Soſigenes ipſe tribus commentationibus, quanquam diligentior eſſet cæteris, non ceſſauit tamen addubitare ipſe ſemet corrigendo. Ex his verbis Plinii intelligimus iam tum Cæſaris tempore intelligi cœptum, intercalandi quadrãtis rationem non planè eſſe exactam ad obſeruationem temporum. Accedit auctor Columella, qui libro decimo: Bruma (inquit) conficitur circa octauum Calend. Ianuarii, in octaua parte Capricorni. Nec me fallit Hipparci ratio,

Annus intercalaris. Menſis intercalarius.

Intercalatio Cæſariana.

quæ docet ſolſtitia & æquinoctia non octauis, ſed primis partibus ſignorum confici. Verùm in hac ruris diſciplina ſequor nunc Eudoxi & Metonis antiquorúmque faſtos aſtrologorum, qui ſunt aptati publicis ſacrificiis. Quia & notior eſt iſta vetus agricolis concepta opinio: nec tamen Hipparchi ſubtilitas pinguioribus(vt aiunt)ruſticorũ literis neceſſaria eſt. Hactenus Columella. Cum igitur (vt coniectura colligo) prima illa ſiue prior Soſigenis intercalatio,multo maior quadrante diei fuiſſet,ſolis vtique curſum quaſi morari ac retardare cœperat:quippe cum annus vertens qui ſolis ipſe eadem in veſtigia reditu conficitur,minor eſſet eo anno quo Romani vtebantur, id eſt anno ciuili,intercalationis vitio. Poſtea errore comperto cum aliam rationẽ Romani inſtituiſſent:intercalandi(vt ita dicam)compendio in errorẽ diuerſum mortales adduxerunt,vt iam Cæſaris rationem ſequentes nõ morari ſolem,vt antea,ſed vrgere acceleraréque videamur,annúmque vertentem anno ciuili ſeptem dierum interuallo anteuertamus:& veluti ſolem currentem præpropere incitemus.Eodem porro errore reliquos etiam temporum cardines retroagentes: ſolem ipſum eorum moderatorẽ ſolſtitio & bruma alteróque æquinoctio itidem adurgere videmur. Siquidẽ omnes temporũ cardines in octaua parte ſignorum peraguntur,vt antea ex Plinio docuimus,& Columella libro xii. Plinius,Omnes(inquit)hæ differẽtiæ fiunt in octauis partibus ſignorum.Bruma capricorni,ab octa.Calend.Ianua.ferè. æquinoctium vernum arietis,ſolſtitium Cancri,alterúmque æquinoctium Libræ.Cui congruit quod alibi eodem libro dicit. Solſtitiũ peragi in octaua parte Cãcri & octauo Cal. Iulii diximus.magnus hic anni cardo.Idémq; ipſe antea dixerat libro ſecundo,capite duodetriceſimo.Apud Columellã autẽ libro xii.legitur,VIII.Cal. Iulias ſol introitũ in Cancrum facit.quæ verba eſſe corrupta argumento ſunt verba quæ ſubſequuntur poſt vnum & alterum verſum,viii. & vii.& vi. Cal. Iulias ſolſtitiũ.Et rurſus inferius,Octauo Calend. Octobris & vii.& vi.æquinoctium autumnale. Aliud eſt enim ſolſtitium,& aliud introitus in Cancrũ: cum introitus in prima parte,& ſolſtitium in octaua fiat. Quare apud Columellam ita legendum videtur in loco ſupracitato,X V. vel xiii. Calend. Iul. ſol introitum in Cancrum facit.facile enim fuit notas numerorum corrumpi. Proinde cum Columellæ ætate,qui circa Cæſaris tempora fuit, ſolſtitium peragi non modo octauo,ſed etiã ſexto Calend.Iulias cenſeretur:qui dies feſtus eſt diuo Baptiſtæ:ſi retrorſus inde dies numeres octo,in diem ſeptimumdecimum menſis incurres,id eſt in quintumdecimum Cal.Iulias,quo die ſolis eſt ingreſſus in Cancrum. noſtri autẽ Mathematici cum tertiodecimo attribuunt,qui tertius eſt Iduum.Quòd ſi à ſexto Calend.quo peragitur ſolſtitium ſecundum Columellam,retro numeres: ad vndeuiceſimum peruenies, & maius erit interſtitiũ. Iam æquinoctiũ autumnale hodie ſtatuere aſtronomi videntur ad decimum diem Cal. Octobris,qui viceſimus eſt Septembris: cum introitum ſolis in Libram xiii.die ſignẽt Idibus eiuſdem menſis. At Columella, XIII.(inquit)Calendas Octobres ſol in Libram tranſitũ facit.Et paulo pòſt,VIII.(inquit)Cal. Octobres,& vii. & vi.æquinoctiũ autũnale. Denique introitũ ſolis in Capricornum hodie ephemeridum editores xii. die De-

cembris obſeruant,id eſt pridie Iduum. De quo Columella, XV.(inquit) Cal. Ianuarii ſol in Capricornum tranſitum facit, Brumale ſolſtitium vt Hipparcho placet. Et inferius, I X. Calen. Ianuarii Brumale ſolſtitium ſicut Chaldæi obſeruant. hactenus ille. Nos igitur hodie pridie Idus Septẽbris introitũ ſolis in Capricornum ſtatuimus: ideóque Brumam in octaua parte, id eſt decimoquarto Cal. Ianuarias, id eſt vndeuiceſimo die Decembris. Traditio autẽ Columellæ quarto & viceſimo die ſtatuit, id eſt nono Calend. quod eſt peruigilium natalis ſaluatoris noſtri. Plinius autẽ octauo Calend. attribuit, id eſt natali dominico. Ex quibus manifeſtum eſt nos ab antiquorum obſeruatione quinque dierum interſtitio vt minimum abſceſſiſſe, quanquã & apud priſcos parum eiuſmodi obſeruationis computationiſque ratio conſtitit, vtpote quum Hipparcho cum Chaldæis non conuenerit: niſi quòd Hipparchus obſeruaſſe videtur ſolſtitiũ cum oriretur, Chaldæi cum perageretur, vt & Plinius fecit. Quòd ſi hodie faſtos conſtituere in mentem iis veniret, quibus id licet pro poteſtate facere: vt quarto quoque anno diem vnum intercalarem habemus, ita trecẽteſimo ferè anno exemptilem vnum in poſterum haberemus, ita vt primo anno biſextili dies illi aut quinq; aut pluſculi, qui hactenus excreuerũt & nũc redundant, ſemel eximerẽtur. Huiuſcemodi autẽ diebus olim Græci vtebantur, ἐξαιρεσίμους vocantes. Id quod Cicero in tertia Verrina refert. Difficultas autem rei exactè cõſtituendæ inde oritur, quòd orbis ſigniferi circuli in trecentoſſexaginta gradus tribuitur, quæ partes maximi circuli à ſphæricis auctoribus appellantur: quarum vnaquæque pars in ſexaginta particulas diuiditur, quæ minuta vocantur: & rurſus minuta hæc ſingula primaria in ſexagena minuta ſecundaria. At diligentiſſimi mathematicorum tradiderũt ſolem orbe ſuo eccentrico ita ferri, vt ex aduerſo motionis cæleſtis, quæ orbes omnes ſecum rapit, in ſingulos dies minuta vndeſexagena & octona circiter ſecundaria quotidie retrocedat, quarum computatio & in aſſes in horáſque collectio, rem inexplicabilem reddit: cum eo quidem quòd vt collectæ fuerint quantumuis exquiſitè, tamen partitio in annos aliquot diſtribui ita exacte nequit, intercalatíonéque adæquari, vt non aliquid aut excurrat aut deſit. Hoc autem non ambigetur (vt opinor) ſi quis intentius animaduerterit, intercalationem quadrantis paulò maiuſculam eſſe, quàm vt cum fine anni vertẽtis competeret. Indéque factum vt ceſſim ſemper eamus à tempore Cæſaris ab eiúſque obſeruatione temporum. His etiam cauſis accedere forſitan illud poteſt quod Columella lib. pri. his verbis inquit, Multos enim iam memorabiles auctores comperi perſuaſum habere, longo æui ſitu qualitatem cæli ſtatúmque mutari: eorúmque conſultiſſimum aſtrologiæ profeſſorẽ Hipparchũ prodidiſſe, tẽpus fore, quo cardines mundi loco mouerẽtur. Cui conuenit Plinii dictũ lib. xxxvi. qui de gnomonis cuiuſdam mutatione loquẽs ita inquit, Hæc dierum obſeruatio xxx. iam ferè annis non cõgruit: ſiue ſolis ipſius diſſono curſu & cæli aliqua ratione mutato: ſiue vniuerſa tellure aliquid à centro ſuo dimota, vt deprehendi & in aliis locis accipio: ſiue vrbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto.

Exemptiles dies.

IN cap. Spadonũ Thilibiæ & Talaſiæ. Thlibiæ & Thlaſiæ hic legendũ Ioã-

nes Craſtonus iandiu adnotauit.apud quoſdam tamen Thladiæ dicũtur: θλαδίαι.Paulus AEgineta lib.vi.de eunuchiſmo loquens, Duplex (inquit) eunuchos faciendi ratio. Partim enim colliſione:partim exectione fiunt. Prius illud genus hoc modo fit, Pueros adhuc infantes in peluim inſidere faciunt aquæ calidæ. Deinde cum corpuſcula flaccuerint, in ipſa pelui digitis teſticulos collidunt,quoaduſq; euanidi abeant,nec iam concreto coagmento cõtrectationem ſubeant. οἱ μὲν γὰρ θλᾶσι,οἱ δὲ κατ' ἐκτομήν. Spadones ſunt quibus cremaſteres ſunt euulſi:id eſt nerui quibus colei ſuſpenſi ſunt.

Spadones.

IN cap. Anniculus, Ante diem decimũ Calendarum, & poſt diem decimũ Calendarũ,vtroque ſermone vndecima dies ſignificatur. Hoc loco(vt opinor) Paulus lectorem morari hoc gripho voluit potius quàm docere. Quare non immerito hoc dictum Accurſius malam literam vocat. Laurentius libro iiii.elegantiarum meminit, nec tamen interpretandum cenſuit. Ipſe quidem duobus modis intelligi hoc poſſe arbitror.vno modo,vt vndecimã diem præcedentis menſis intelligamus:altero ſubſequentis,à quo Calendæ nomen ſortiuntur.vt verbi gratia, Ante diem decimũ Calendarum Martii facturũ te aliquid cũ ſpoponderis,certum eſt te viceſimum diem Februarii ſignificaſſe:qui decimus eſt à Calendis Martii,& quo die Romani decimo Calendas dicere ac ſcribere ſolebant.Et rurſus cũ dixeris te facturum poſt diem decimum Calendarum, intelligere potero diem vndecimum Martii, inter quem & Calendas nouem dies intercedunt. Eſt enim vndecimus dies non Calendarum,vt ille prior,ſed dierũ menſis à quo Calendæ denominantur.Priorem interpretationem vix probare iis poterimus,qui cenſent eundem diem ſignificari, cũ dicimus decimo Calendas Martii vel Aprilis,& ante diem decimũ Cal.id eſt decimo die ante Calendas:quod loquendi cõpendio decimo Calendas dici inſtitutum eſt. In qua ſententia ego ſum Ciceronis auctoritate ductus, apud quẽ in Philippica vltima ſic legitur,Memoria tenent me ante diem xiiii.Cal. Ianuarii principem reuocandæ libertatis fuiſſe.quibus verbis eum diẽ ſignificauit,quo die xiiii.Cal.Ianua.dicitur:vt Philippica quinta liquet. quam orationem cũ Cicero in Senatu haberet Calẽdis Ianuariis,Recordamini(inquit)qui dies nudiuſtertiuſdecimus fuerit: quantus conſenſus veſtrum, quanta virtus. Dies enim tertiuſdecimus à Calendis Ianuariis retrò numerũ agẽdo, eſt dies quo dicitur xiii.Cal.Ianua.qui eſt viceſimus Decembris.quare in Philippica vltima non diem xiiii.ſed xiii. Cal.legendum eſſe cenſeo. Nam ſi numeri nota vno puncto non redundaret, Cicero nudiuſquartuſdecimus in quinta Philippica dixiſſet:cũ nudiuſtertiuſdecimus non ſemel ibi legatur: etiã ſi Laurentius mendoſè legi cẽſet.in quo ei minimè aſſenſus ſum:ſicut nec de eo quod apud Plautum legitur. De xiii.enim die Ciceronem intellexiſſe,verba quæ alibi in eadem oratione ſequuntur ſatis declarant:Hoc dies(inquit) xii. profecerunt: vt quem nemo præter Cotylam vnum inuentus ſit qui defenderet,is habeat iam patronos etiã conſulares. Cæterum mos hic loquẽdi,de quo nũc agitur,creber apud antiquos fuit.Idem Cicero ad Atticum,de Quinto fratre, Nuncii nobis triſtes nec varii venerant ex ante diem Nonarum Iun. vſq; ad pridie Cal.Septẽb.Et in Catil.Dixi in Senatu cædem te optimatũ contuliſſe

Nudiuſquartuſdecimus.

in ante diem quintũ Calẽd. Nouemb. Liuius, Conſules Prætoréſq; vſque ante Ante diem
diem quintum Cal. Maias Romæ Latinæ tenuerunt. Eſt autem loquendi mo quintũ Cal.
dus per verborum trãſpoſitionem receptus, vt exaudire hæc verba ita debea- & ſimilia.
mus, vſque diem quintum ante Cal. Sic Græci, πρὸ πέντε καλανδῶν ἰανουαρίων. Lactã-
tius libro quarto Diui. inſtitu. Tyberii Cæſaris anno quintodecimo, duobus
geminis conſulibus ante diem decimum Cal. April. Iudæi Chriſtum cruci af-
fixerũt. quibus verbis dies tertius & viceſimus Martii ſignificatur. id quod ſi
admittamus, verum non eſſe videbitur quod Paulus dixit, ante decimum diẽ
Cal. vndecimum diem ſignificare. Vtcunque ſit: vel ænigmate vel oxymoro
Paulus detinere lectorem voluiſſe mihi videtur: vt nunc mittã quod halluci-
nari potuit. Fortaſſe autẽ aliud eſt ante diem decimum Calendas, qui ſermo
per tranſpoſitionem receptus eſt, vt diximus hoc modo, decimo ante Calen-
das, & ante diem decimum Calendarũ, qui ita vt illud reſolui non poteſt: vt
ſit decimus Calend. Aprilium tertius & viceſimus Martii, & ante diẽ decimũ
Calendarum vndecimus, id eſt ſecundus & viceſimus eiuſdem: poſt diem au-
tem decimum Cal. Aprilium, ſit dies vndecimus Aprilis. Cum ergo dicit Pau
lus, Vtroq; enim ſermone vndecima dies ſignificatur: id ſubintelligendum re
liquit: ſi alterum ſermonẽ retrò, alterum porrò agas: vt alter ſit menſis ſequẽ-
tis, & alter præcedentis. Quòd ſi de iis menſibus intelligatur qui vndeuiginti
Calendas habent: vt verbi gratia, ſi dicas, Decimo Cal. Decẽb. pridie & poſtri-
die eius diei erit vndecima dies, ſiue porrouerſus numeres ſiue retrorſus. nam
viceſimuſſecundus dies erit vndecimo Cal. & viceſimuſquartus erit vndeci-
mus Cal. id eſt vndecimus à decimonono Cal. Secundũ quam interpretatio-
nem cũ eodem nomine vocetur, tamen non idem erit dies. Huiuſcemodi fer-
mè eſt apud Gellium lib. vii, Quoad viuet & quoad morietur. Conuenire hic
etiã videtur illa quæſtio apud eundem agitata lib. xi. quid ſit intra Calendas.

IN cap. Maſſurius, verbum Græcum reſtituendum. Quoſdam eã quæ vxo-
ris loco ſine nuptiis in domo ſit: quam Græci παλλακὴν vocant.

IN cap. Carbonum, Sed & de balariis idem eſt. Legẽdum Balanis. Et in-
ferius, non ſtoboli ſed ſtrobili legendum. Strobili prima breui nuces ſunt pi- Strobili.
neæ, & venti procelloſi, qui conuolutim graſſantur. Balani ſunt glandes, & id Balani.
quod glandis forma ad ſubducendam aluum in podicem manu inditur, apud
auctores medicinæ.

IN cap. In lege cenſoria. Lex cenſoria non à cenſu, vt Accurſius dixit, ſed
à cenſoribus: quorũ erat munus portoria vectigaliáq; locare. Liuius lib. iiii. de
cenſura loquens, Sub ditione eius magiſtratus publicorũ ius priuatorúmque
locorũ, vectigalia populi Ro. ſub nutu atq; arbitrio ſunt. Quod autẽ ſequi-
tur, Conſtitutũ eſt eã domũ vnicuique noſtrũ debere exiſtimari, vbi quis ſe-
des & tabulas haberet, ſuarúmque rerũ conſtitutionẽ feciſſet: interpretatione
egeret, niſi in priore editione huiuſmodi animaduerſionũ docuiſſemus eas ta
bulas his verbis ſignificari, quas inſtituti priſci fuit vnũquemque ſibi de do- Tabulæ do
meſtica ratione facere, à Græcis ephemeridas dictas. Cornelius Nepos de Põ- meſticæ, id
ponio Attico, Cũ in primis lautus eſſet eques Ro. & non parũ liberaliter do- eſt epheme-
mum ſuam omniũ ordinũ homines inuitaret: ſcimus nõ amplius quàm terna rides.

milia æris in ſingulos menſes ex ephemeride cũ expenſum ſumptui ferre ſolitum. Ibidẽ, Ex quibus agris paterfamilias fructus caperet, quibus ſe tolera-

Tolerare. ret. Tolerare hoc in loco eſt, quod Græci διαζῶ dicunt, καὶ ἀποζῶ: id eſt modicè & ſumma parſimonia viuere. ἱστομένως ζῶ. Plato, νομῇ τὸ δίζων ποιοῦσιν. Thucyd. νεμόμενοι τὰ αὑτῶν ἕκαστοι ὅσον ἀποζῆν. quibus opponitur εὐδιαζῶ καὶ καταζῶ, τοῦτ' ἔστι ἐκπεπαμένως ζῶ. Cæſar lib.iii.belli ciuilis, Libenter etiã ex perfugis agnoſcebamus equos eorum tolerari: reliqua verò iumenta interiſſe. id eſt quoquo modo ſuſtentari. Idem, Erat ſumma inopia, adeò vt foliis ex arboribus ſtrictis, & teneris arborũ radicibus contuſis equos alerent, & cogerentur his rationibus equitatũ tolerare. οὐ ἱππικὸν διακαρτερεῖν. Tolerare vitã. Tacitus, Multos militia, quoſdam exercendo agros tolerare vitam. A Græcis ſermo tractus, à quibus ἑαυτοὺς διακαρτεροῦντες vocantur ſeſe tolerantes: hac ratione quòd qui facere non ſuſtinent, ἀποκαρτερεῖν dicuntur, & inedia vitam finire.

IN cap. Qui fundum: deeſt vnũ verbum Græcũ: Nuces & ficus & vuas dũtaxat duracinas & purpureas, & quæ eiuſdem generis eſſent, quas nõ vini cauſa haberemus: quas Græci φαγίμους appellãt. Sic in antiquo legimus, & Politia-

Vua edulis & cibaria. nus in epiſtolis animaduertiſſe ſe ſcripſit. φάγιμος edulis & cibaria eſcariaq; Latinè dicitur. Plinius lib. xiiii, In pergulis verò (inquit) ſeruntur vuæ eſcariæ appellatæ: è duracinis albæ nigræque. Idem, Conſeminia nigra: vino minimè durante: vua maximè poſt quindecim dies quàm vlla alia: minus fertilis, ſed ci-

Duracina vua. baria. Duracinas autẽ à duritia acinorũ dictas, ex eodẽ auctore nouimus: qui de Italia loquẽs, Vua (inquit) non alibi gratior callo: vnde poſſit inueniſſe nomen duracinæ durus acinus. Idem etiam purpurearum meminit. Trãquillus ex epiſtola Auguſti, Dum lectica ex regia domum redeo, panis vnciam cum paucis acinis vuæ duracinæ comedi. Sic autem duracina vua, vt ficus duticoria dicitur.

IN cap. Liberorũ, Totiens enim leges neceſſariã dicunt cognationẽ ſingulorũ nominibus vti. Sic in antiquis legitur, & apud Accurſiũ: ſed tamen planum eſt animaduertentibus mẽdoſam eſſe lectionẽ, ſicq; reconcinnandã, Toties enim leges neceſſariũ ducunt cognationum ſingularum nominibus vti.

IN cap. Si calũnietur. §. Telum, deſunt tria verba Græca, quæ ſic in meo libro reſtituenda duxi, antiqui exemplaris obſeruatione nonnihil in hoc loco adiutus. In §. Telum, Dictum ab eo quòd in longinquũ mittitur, à Græca voce τηλόθεν figuratum. Et paulo pòſt, Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellãt. Et rurſus inferius, Et id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine τόξευμα vocatur.

IN cap. Qui venenum, legendum, Cum id quod nos venenum dicimus, Græci φάρμακον dicunt. Pharmacon apud Græcos in vtranq; partẽ ſignifica-

Pharmacopolæ. tionem habet. Vnde Pharmacopolæ medicamentarii dicti: quorum miniſtri Pharmacotribæ dicuntur, medicamenta pilo pinſentes, in mortarióque terentes. & antipharmaca antidota, & quaſi veneuorum venena. Dioſcorides de iuglandibus, Contra venena (inquit) exitialia vim habent antipharmaci: ſiue à veneno hauſto eſitentur, ſiue antè edantur. Dicũtur etiam ἀλεξιφάρμακα, quaſi venenum amolientia & vim veneni expultricem habẽtia: quæ cum ante ve-

nenum ſumuntur, προφυλακτικὰ etiã appellantur. Inferius autem area Homericis verſibus ex Odyſſeæ libro quarto replenda,

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
Ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις,
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Tyndaris hæc habuit ſummo Ioue nata venena,
Quæ Polydamna dedit coniunx AEgyptia Thonis,
Commoda, conſulte medica compoſta ſub arte:
Multa legens Pharia ſolers tellure venena,
Noxia permixtim carpens quoque commoda multa.

Hæc medicamenta data eſſe Helenæ ab vxore Thonis Thebis in AEgypto, auctor eſt Diodorus in ſecundo. Locus autẽ ille Homeri celebratus eſt à Græcis ob Nepenthes illud quod Helena cũ Telemachum cum Piſiſtrato hoſpi- Nepenthes tio ſuſcepiſſet, in cõuiuiũ attulit, in vinúmq; inieeit. cuius medicamẽti erat ea vis & facultas, vt omniũ malorũ obliuionem ingeneraret. Siquidẽ vſq; adeo lætificum erat atque exhilarans potores: vt qui vinũ eo temperatũ hauſiſſet, nullam ille lachrymã eo die emittere poſſet: non ſi ambo eius parentes mortẽ eo die obiuiſſent: non ſi liberi eius in ipſius conſpectu cõtrucidati fuiſſent. Propterea eiuſmodi pharmaca μητιόεντα vocat Homerus, id eſt ἐπὶ τὴν θεραπευτικὴν τέχνην ἐσκευασμένα, vt inquit Plutarchus. Plinius libro quinto & viceſimo, de inuentione herbarũ loquens: Homerus (inquit) primus doctrinarũ & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum AEgypto tribuit, tum etiam cũ rigaretur AEgyptus illa, non autem eſſet poſtea fluminis limo inuecta, herbas certè AEgyptias à regis vxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes obliuionẽ triſtitiæ veniámq; afferens, & ab Helena vtiq; omnibus mortalibus propinandũ. Quod dictum Plinius ex Theophraſto accepit lib. nono de hiſt. plantarum. qui quod Plinius obliuionẽ triſtitiæ veniámq; afferre dixit, quaſi ἄδειαν πένθους immunitatẽ vacationémque: ipſe λήθην παθῶν καὶ ἀπάθειαν τῶν κακῶν dixerat. Fortaſſe autẽ Plinius apud Theophraſtũ non ἀπάθειαν, quaſi indolentiã & impatibilitatẽ malorũ: ſed ἀπένθειαν legit, quaſi luctus veniã. quod verbũ alludit ad νηπενθὲς, vt ſuſpicari ſubeat Pliniũ ſcripſiſſe, Obliuionẽ triſtitiæ veniámq; luctus afferre. Meminit etiã nepenthus libro vno & viceſimo idẽ Plinius. Macrobius ſeptimo Satur. Non minus autẽ quàm dulcedo vini hilarant verba conuiuiũ. Nam ſi Homeri latentẽ prudentiã inſcruteris altius: delinimentũ illud quod Helena vino miſcuit, non herba fuit, non ex India ſuccus: ſed narrandi opportunitas, quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Meminit & Philoſtratus in vita Apollonii libro ſeptimo. Νηπενθὲς autem (vt inquit Euſtathius) dicitur οὐ μόνον ἐξῃρημένον πένθους, ἀλλὰ καὶ στερητικόν, ὅ ἐστιν ἄλυπον. Νηπενθές ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

Locus autem integer apud Homerum ſic legitur,

Ἔνθ᾽ αὖτ᾽ ἄλλ᾽ ἐνόησ᾽ Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα.
Αὐτίκ᾽ ἄρ᾽ εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον,

Νηπενθές, ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.
ὃς τὸ καταβρόξειεν, ἐπὴν κρητῆρι μιγείη,
οὐκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
οὐδ᾽ εἴ οἱ κατατεθναίη μήτηρ τε πατήρ τε,
οὐδ᾽ εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν ἢ φίλον υἱὸν
Χαλκῷ δηιόωεν, ὁ δ᾽ ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο.
Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
Ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Hic Helenæ ſubiit vino miſcere venenum,
Solnere quod luctus, iras ſopire minaces,
Quod memori fertur reſides abſtergere ſenſus
Sortis acerbæ animo: atque obliuia ferre malorum.
Qui ſemel id patera mixtum nepenthes iaccho
Hauſerit, inde diem totum non fuderit vllam
Ille oculis lachrymam: non ſi ſuauiſſima proles,
Si germanus ei eharus materve paterve
Oppetat ante oculos ferro confoſſus atroci.
Tyndaris hæc habuit ſummo Ioue nata venena,
Quæ Polydamna dedit coniunx AEgyptia Thonis
Commoda, conſulte medica compoſta ſub arte:
Ipſa etenim Pharia ſolers tellure venena
Noxia multa legit, mixtímque ſalubria multa.

Sequitur in eodem capite, Glandis appellatione omnis fructus continetur, vt Iabolenus ait, exemplo Græci ſermonis, δρυός: apud quos omnes arborum ſpecies appellantur. Quem locũ ex antiquo exemplari ſic lego, Apud quos omnes arborum ſpecies ἀκρόδρυα appellantur. Species autem hic ſic accipitur, vt in cap. vlti. ſuprà, De muneribus. Nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιωνήτρας Græci appellant, creari moris eſt. Et ſpecies horreariæ in titulo, De conditis in publicis horreis, libro decimo Codicis. Priſci autẽ Græ-
Δρῦς. ci omne genus arboris δρυὸς appellatione intellexerunt. Eſt autem δρῦς proprie robur. Vnde Dryidæ Gallorũ ſacerdotes appellati, vt auctor eſt Plinius libro ſextodecimo. Ab hoc vocabulo δρυόφακτος & δρυπεπὴς deriuata: in quibus dictionibus veſtigia primigeniæ illius ſignificationis apparent. δρυπεπεῖς enim dicuntur fructus adulti & maturi, quaſi iam ex arbore caſuri. Vnde drupæ oliuæ. Plinius libro xv, de oleo loquens, Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatémque incipiente bacca nigreſcere: noſtri vocant drupas:
ἀκρόδρυα. Græci verò drypetcis. παρὰ τὴν δρυῶ igitur fit dictio ἀκρόδρυα: quo verbo Gaius omnem fructum ſignificari dixit. Propriè tamen ἀκρόδρυα à Græcis appellantur quæ in ambitu lignoſum putamen habent: id eſt τὰ τὸ ξυλῶδες ἐκτὸς ἔχοντα καὶ περὶ τὰ ἄκρα, καὶ τὸ βρώσιμον ἐντός. quod genus appellatione nucum apud Latinos continetur: id eſt τὰ κάρυα. Contrà autem quæ poma dicimus, vt ſunt cy-
ὀπώρα. donia maláque reliqua, pruna, ceraſa, & ſimilia: à Græcis ὀπώρα dicitur ſingu-

lari numero. Iulianus in epiſtolis, καὶ ἀκρόδρυα παντοίας ὀπώρας φέροντα. vnde ὀπωρῶναι eorum fructuum negociatores apud Demoſthenem, vt σιτῶναι & πλῶναι. Quæ autem glandis appellatione apud ſcriptores intelliguntur, à Græcis βαλανηφόρα vocantur. Latior eſt autem Iuriſperitorum ex edicto interpretatio, vt hic Gaius tradidit.

I N capite, Pupillus, lego, Incola eſt qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit: quem Græci πάροικον vocant. Sic enim antiquum exemplar legendum eſſe, nō leuem fidem facere mihi viſum eſt literarum veſtigia obſeruanti, fugientia illa quidem & obſcura, ſed aliquam imaginem lectionis veriſimilis retinentia: cum frequentius incola μέτοικος appelletur, vt alibi diximus. Incola. Cicero in Officiis, Peregrini autem & incolæ officium eſt, nihil præter ſuum negocium agere: nihil de alieno inquirere: miniméque in aliena rep. curioſum eſſe. Huiuſcemodi incola fuit Abrahamus ille inclytus in terra pollicitationis. πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Quare ad Epheſios ſecundo cap. Ergo iam (inquit Apoſtolus) non eſtis hoſpites & incolæ: ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei. οὐκ ἔτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι. vel ad verbum, Iam non eſtis peregrini & incolæ, ſed municipes eſtis ſanctorum & in familia domini. Apoſtolus enim Græcarum etiam rerum gnarus perinde vt linguæ fuit: Diuus Paulus. quamobrem in epiſtolis, trāſlationibus non paucis vſus eſt, ad Græcorum ritus inſtitutáque alludentibus. Sequitur in eodem cap. Aduena eſt quem Græci appellant. Lego, quem Græci ἐποίκων appellant, eiuſdem exemplaris fide adductus. ἔποικοι, id eſt aduenæ & coloni, duorum ſunt generum. Quidam enim indigenis exactis ad incolendum ciuitatem quampiam veniunt: Aduenæ & coloni. vt apud Thucydidem, ἐποίκους ἑαυτῶν ἔπεμψαν Ἀθηναῖοι. è corpore ſuo miſerunt Athenienſes qui in vrbe exhauſta habitarent. Quidam autem ideo mittuntur, vt tanquam ſupplementum ſint ſemiplenæ ciuitatis: vt apud Ariſtotelem in Politicis, Ἀπολλωνιᾶται ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν: Apolloniatæ cum aduenas in ſuam vrbē aſciuiſſent, ſeditione agitati ſunt. σύνοικοι autem ſunt conuenæ diuerſis è locis eodem coeuntes ad vrbē coniunctis ædificiis condendā: qui alio nomine σύγκλυδες appellantur. quare συνοικίαν Plato ciuitatem appellat, propter domiciliorum coniunctionem. Aduena alioquin à Græcis ἔπηλυς dicitur. Iſocrates in Panegyrico, οὐδέποτε πάτριον ἐστὶν ἡγεῖσθαι τοὺς ἐπήλυδας τῶν αὐτοχθόνων. id eſt, Lacedæmonios Athenienſibus imperitare, qui aduenæ ſunt: cum Athenienſes ſint indigenæ Atticæ.

I N cap. Malum. §. Plumbum, Plumbum autem quod pro tegulis poneretur, ædificii eſſe Labeo ait: ſed id quod in ripa ypatheii tegendi cauſa poneretur, cōtrà eſſe. Lego ex antiqui obſeruatione hypethrii: vt in priore editione animaduertiſſe nos iampridem ſcripſimus, cum de hoc vocabulo diſſereremus.

I N cap. Statuæ, Statuæ affixæ baſibus ſtructilibus. Siquis id legerit quod alibi de ſtructili opere ſtructuráque ſcripſimus: facile percipiet Accurſium huius dicti ſententiam non eſſe aſſecutum. Baſes ſtructiles ſunt veluti ſedimenta columnarum, nō ſolido lapide cæſa, ſed opere cæmētitio lateritióve coagmentata: Baſis ſtructilis. quibus columnæ βεβήκασι, id eſt nituntur, ipſæ quidem ſolido lapide conſtantes. Quas ideo (vt opinor) partem ædium non eſſe reſpondit Pom-

ponius, quòd ſolidi lapidis ſcapus videri non poteſt cohærere cum baſi quæ ſtructili opere conſtat: quare pars eius corporis eſſe non poteſt, quod diſſimili

Prothyrũ. opere compoſitũ eſt. In eodem cap. Prothyrũ quod in ædibus interdũ fieri ſolet, ædiũ eſt. Prothyrũ eſt veſtibulum domus, ita de priuatis ædibus dictũ,

Propylæũ. vt Propylæum de veſtibulo vrbis vel templi vel regiæ. quanquã Ariſtoteles de regia Perſarum loquens in libro de Mundo, τὸ πρόθυρον iunxit τῇ πύλῃ. Plinius lib. xxxvi, Non poſtferuntur & Charites in propylæis Athenienſiũ, quas Socrates fecit alius ille quàm pictor. Prothyrũ tamen aliter à Græcis aliter à Latinis accipi, auctor eſt Vitruuius libro ſexto, de vocabulis Græcis loquens, quæ apud Græcos Latinóſque non eodem ſignificatu accipiuntur: Prothyra (inquit) Græcè dicuntur quæ ſunt ante ianuam veſtibula: nos autem appella-

Diathyron. mus Prothyra quæ Græce dicuntur Diathyra. Nec addidit quid hoc vocabulo intelligere debeamus. Ego autẽ exiſtimo διάθυρον eſſe obicem tranſuerſariũ ductilem aut verſatilem: id eſt repagulum è materia compactum, quod & vehicula & equos à veſtibulo ædium arcet: qualia multa Lutetiæ videntur. In quo ſignificatu hoc in loco Prothyrum accipiendum cenſeo. Prothyrum dictum, quaſi ianuæ obiectum: vel porro à ianua ſitum, obicis vicem præbens. Nam alioqui ſi Prothyron τὸ πρὸ θυρῶν, id eſt veſtibulum intelligamus: fieri nequit vt pars ædium non ſit, cum prothyrum inter exemptilia numeretur ſine ædium fractura. Nec obſtabit dictum Gellii, qui Cæcilium Gallum in libro de ſignificatione verborum quæ ad ius ciuile petinent, ita tradidiſſe affirmat:

Veſtibulũ. Veſtibulum non in ipſis ædibus eſſe dicit nec partem ædium, ſed locum ante ianuam domus vacuum, areámque per quam à via publica acceſſus eſt ad ædeis. Siquidem olim quibus ampliores domos habere licebat: ii ante ianuã locum relinquebãt, qui medius inter viam & fores domus eſſet: qui locus ſtatio erat ſalutatorum. Apud nos autem huiuſcemodi veſtibula in viam procurrentia longiuſculè non fiunt duntaxat in priuatis ædibus: niſi quatenus ea quæ diximus prothyra proferre eorum venia licet, quorum de via publica ſta-

Viatores. tuere munus eſt: quos ob id viatores (vt opinor) appellare poſſumus. ὁδωτὰς appellabant Athenienſes.

S V B titul. De regul. iuris, Omnis diffinitio in iure ciuili periculoſa eſt. parũ eſt enim vt nõ ſubuerti poſſit. Lego, Rarũ eſt enim. Accurſius diffinitionem duobus modis intellgi poſſe ait. Vno modo, vt diffinitio ſit propria & breuiter comprehenſa rerum ſubſtantiæ enunciatio: quæ conſtat genere, ſpecie, differentibus & propriis, vt inquit Quintilianus. Alio modo, vt ſit plurium rerũ ſummatim facta traditio, quaſiq; ad regulam exacta rerũ doctrina. Quod

Definitio. ſi verum eſt, non diffinitio ſed definitio legi debet, vt verbo Græco reſpõdeat.

Aphoriſmi & Apophthegmata. Huiuſcemodi enim definitio Aphoriſmos Græcè dicitur. Eſt enim ἀφορίζειν καὶ τὸ ἀφορισμὸς φθέγγεσθαι. vt Σουίδας de Hippocrate loquens, ὃς ἀφορίζων ἤτοι βραχυλογῶν, ἔφη τὴν ἔνδειαν ὑγιείας εἶναι μητέρα. Sic enim dicitur vt ἀποφθέγγομαι, ἀντὶ τοῦ συντετμημένως λέγω. Vnde apophrhegmata quaſi præciſæ ſentẽtiæ & breuiter circunſcriptæ. καὶ γνῶμαι καὶ ἀφορισμοὶ iidem ſunt cum apophthegmatis: dicta ſcilicet ſententioſa, quæ dicteria quidã appellauerũt. Plutarchus in Lycurgo, καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Λυκοῦργος βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσθαι καὶ ἀποφθεγματικός. Definire autẽ verbũ in ea ſigni-

ficatione legere me non memini. Ex quo fit vt mirer vnde id aut Accurſius accepe-rit,aut ii vnde Accurſius didicit. Vtro autem modo potius hic accipi debeat defini-tio,non temere inuenias qui affirmare auſit,vt opinor. vtrunque enim defendi æque poteſt.De finitione enim loquens Quintilianus in ſeptimo,Rariſſima enim apud o-ratores reperietur illa ex conſuetudine Philoſophorum ducta ſeruitus. eſt enim cer-ta ſeruitus ad certa ſe verba aſtringendi: idque faciẽdum in libris Ciceronis de Ora-tore vetat M. Antonius.Nam eſt etiam periculoſum, cum ſi vno verbo ſit erratum, tota cauſa cecidiſſe videamur.optimáque eſt illa via qua vtitur Cicero pro Cecinna: vt res proponatur,verba non periclitentur: Etenim Recuperatores, nõ ea ſola vis eſt quæ ad corpus noſtrum vitámque peruenit: ſed etiam multo maior ea quæ periculo mortis iniecto formidine animum perterritum,loco ſæpe & ſtatu dimouet.Difficul-tas autẽ finiendi oritur ex ſubtilitate quæ circa propria ac differentia verſatur: vt ipſe alibi dixit.Eodem pertinent ea quæ à Cicerone de definitione in Topicis dicuntur.

RELIQVARVM ANNOTATIONVM INDEX tam Latinarum quàm Græcarum dictionum copioſiſſimus.

A

Abruptum 90
abſciſſum 90
Accepto ferre 49
accurſii audacia 36
ἀκόλυθοι 45
ἀκουσμοὶ 98
ἀκρόδρυα 140
actionem dictare 1
Adærare 66
adæratæ ſpecies 66
ἄδεια 18
admiſſarius 3
admiſſura 3
admittere 3
admittere equum 4
adoptio 36
aduenæ 141
aduocare 63
aduocatio 2.63
aduocationes vænire 10
aduocatus 63
AEdicula 50
ærarii 118
æqui boníque facere 96
æſtimare litem 47
æſtimare litẽ capitis 48
æſtimatio litis 47
Ager nouatus,proſcif-ſus 129
agere cum patribus 51
agere cum populo 51
agminales equi 115
agnati & gentiles 130
ἀγωνοθεσία 116
agonothetæ 125
ἀγωνοθετεῖν 114
agonothetes 114
ἀγορανόμοι 124
agronomi 116
ἀγρονομία 116
Album iudicum 102
ἀλεξιφάρμακα 138
ἀλλαγαὶ 44
allegere 98
allecti 68.98
ἀμείβεσθαι τοῖς ὁμοίοις 117
de Ambitu lex 127
ἀμύνεσθαι τοῖς ἴσοις 117
ἀμφίμηνα 18
ἄμωτος 129
ἀμοιβαὶ 44
ἀναιρεῖν 16
ἀνάκρισις 15
ἀναλογισμοί 126
ἀναγραφεὺς 97
ἀνάστασοι 20
anathema 57
andria 12
androlepſia 75
angariæ 43
animaduertendi locus 23
animaduerſio viri in vxo-rem 37
animaduertendi ratio in facinoroſos 110
annonæ curatores 100
annus intercalaris 132
anquirere capitis 48
ante diem quintum 137
antepilani 92
anteſtari 11
ἀνθυπατισάμενοι 68
antiquiſſimum 89
ἀντιτιμᾶν 90
ἀπηνιαυτισμός 72
aphoriſmi 142
ἀφορισμός 142
ἀφορίζειν 142
τὰ ἀφροδίσια 29
ἀποδέκται 66.116
ἀποκαθιστάναι 138
ἀποχειροτονεῖν μόριον 132
ἀποδέκται 100
ἀποδικαστεῖν 39
ἀποικία 95
ἀπόλεκτοι 105
ἀπολογεῖσθαι 14
apophthegmata 142
ἀπόσφυρον 79
apoſynagogi 57
ἀπότομον 90
ἀποζῆν 138
apparitores 68
approbare 49
approbatum opus 49
Aqua & igni interdice-re 56
aquam perdere 109
aquælicium 118
aquilex 118
aquileges 118
ἀρχαιρεσίαι 54
ἀρχαιρεσιάζειν 55
ἀρχεῖον 68
archeotæ 100
archippocomus 44
archiuum 68
areopagus ſicariorũ vin-dex 74
ἀργυρολόγοι 66
ἄροτος 129
arrenogona 38
artes liberales 128
ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχειν 29

ἀσελγεία 39
ἀσφαλεία 18
ἀσφάλισμα 92
ἀθλοθέται 101
aſtynomia 115
Athenienſes vndecimuiri 110
athlothetæ 115
atocia 38
attalica 130
Auerta 44
auguſti duo primùm facti 31
aulæa 130
auſcultatores 98
autophoros 2
ἀξίωμα 97
τὸ ἀξιωματικὸν 97

B

Babylonica aulæa 130
balani 137
βαλανεῖα 141
barbara verba in tribus libris Codicis 43
baſis ſtructilis 141
Belluata ſtragula 130
beneficiarii 128
benigne facere 128
ad Beſtias damnari 60
Boni conſulere 96
βραβευταὶ 125
Bupreſtis 37

C

Cæſaris dictatoris tempus 54
calcularii 2
camelarii 102
camelelates 102
camelitæ 102
campe 37
candida toga 81
candidati 50
candidati Cæſaris 54
cãdidatorum mos in ſenatu 127
cantharides 38
canticum palmarium 3
capitalium rerũ mos priſcus 42
capitis anquirere 48
capitis litem æſtimare 48
capitis triumuiri 110
cardo 50
caſtrenſia principia 92
καταβάλλειν 129
καταγώγια τῶν ἀγγελιαφόρων 100
κατασκήπτειν 69
catharmata 58
κατηχυρᾶζειν 75
cauere 40
cauere ab aliquo 40
cauere obſidibus, capite 40
cauſæ ſubſcribere 2
cauſam ſubſcribere 2
cauſam dicere 14
in Cauſam deſcendere 2
cautio 40
cautores 40
κειμήλια 65
centuriæ primæ claſſis 51
centuriæ prærogatiuæ 51
centuriata comitia 50
centurionum vitis 93
certa crimina 39
χαλκὸς 118
chartophylacium 69
chartopratæ 65
chirographum imitari 42
chomata 8
χειροτονία 66
χειροτονεῖν 66
χρυσήϊα 123
Cimeliarchus 65
cimeliarchion 65
cintia 46
circenſes ludi 124
circũuenire 32
circunuenire iudicio 32
Clarigatio 75
claſſes 51
κλέμμα 44
ad Clepſydram orare 108
clepſydræ plures actoribus dabantur 108
κλέπτειν 44
κληρωτοί 114
κλητεύειν 11
clientes 87
Coactores 66
codicillaris poteſtas 43
codicilli 43
codicis libri tres poſtremi 43
cœnobiarchæ ius 37
cognitor 62.63.64
cohortales 67
coire 9.41
coitio 10
coloni 95.141
colonia 95
comata 8
comites iudicum 45
comites quaſi ex cohorte Prætoria 46
comitiorum ſumma 51
comitium 123
comitia centuriata 51
comitia curiata centuriataque 50
commentitium 76
commercium & cognatio linguæ Latinæ cũ Græca 17
commilitium 94
comopolis 65
comparatum 130
compendium 121
compendioſa ſubſtitutio 121
congiarium 93
coniurationis. crimen 23
conſeſſus 66
conſtat ratio 94
conſtituta quæſtio 34
conſtitutio iudicii 2
conſulere boni 96
contrahere 129
conuaſare 11
conuenire 31
conuenticula 13
conuentus 31
κοινή 70
κοσμεῖν 96
Crimen maieſtatis 23
criminis admiſſi pronũciatio 112
crimina certa 39
χρηματοφυλακία 115
κρίνεσθαι 14
κρίσιμοι 111
κλιναγωγοί 118
Cucuma 36
cucumella 36
curatores 116
curiæ iudicum quinque 110
curiales 100
curiata comitia 50
curio 100
curionatus 100
curſus publicus 101
curſus vehicularis 43
cuſtodes 1
κυρίαι δόξαι 105

D

Damnari indicta cauſa 15
dare nomen militiæ 46. 92
Decaprotia 115
δικατεύειν 124
decedere 19
decedere de officio & more 19
decemprimi 115
decemprimatus 115
decernere quæſtionem 35
decima bonorum, Herculi 124
decoctiones 66
decoctores 66
decoquere 66
decumanus 50
decuriæ iudicum 105
defenſores ciuitatum 66
definire 142
definitio 142
deglubere 4
δέησις 71
denunciare teſtimonium 10
deportatio 77
deprehenſus 29
deprehenſus orator 29
deſcendere in cauſam 2
deſignati magiſtratus. 126
deſignatores manſionarii 101
detrectare 28
δεξιούμενοι 50
δεξιοῦσθαι 126
dextræ prehenſio 126
Diacatoche 65
διδάσκαλοι 80
διαιτηταὶ 114
διαλύεσθαι 129
διαφθορά 27
διατάττειν 97
διάδημα 142
διάζειν 138
διαζευκτικὸν μόριον 131
δίκαιον ἐπίπλασον 76
δικαστικὸν 77
τὸ δικαστικὸν 110
dicere pro deſtinare 17
dicere cauſam 14
dicere dictatorem 17
dicere doti 17
dicere mulctam 16
dicere ſacramento 17
dicta dies 17
dicta puella 17
dicta ſponſa & pacta 17
dictare iudicium, actionem 8
dictator 17.51
dictio cauſæ, pro apologia 15
dies dicta 17
dies iudiciales 111
dies legitimi 107
dignitas 97
dinoſis 71
διοικηταί 11
diplomata 42
diſpendium 121

diſtrahere 129
diui fratres, de geminis Auguſtis 31
diuiſores 52
δοκιμασία 80
de Dolo actio 5
donatiuum 93
doti dicere 17
ἐκ δραχμῶν 114
druſus 8
δρυπετὴς 140
δρύφακτος 140
δρῦς 140
Ducenarii iudices 112
duo Auguſti primi facti 31
duodecimprimi Frãciæ 115
duracina vua 138
δύ' ὀβολὼ 77
dyſtoca 38
δυστοκεῖν 38

E

τὸ ἐκβιβασμὸν 77
ecdicus 66
ἐκδικηταὶ 66
ἔκδικοι 66
ecbemythi & auſcultatores 98
ad Edictum reſpõdere 92
ἐγκαταστατῆρ 69
Eicemporus 115
ἐλευθέρια 128
ἐλευθέριοι λόγοι 128
ἐμβόλιμος 133
emerita ſtipendia 94
emmeles 61
ἐνεχυράζειν 75
ἐνοχλῶ ἀξιῶν 1
enopliæ ſaltationes 61
ἐπάρχοι 111
ἐπιξένιαι 13
ephemerides 137
ἐφορᾶν 99
ἐφύδωρ 108
ἐφυγομάχειν 28
ἐπικούρημα 92
ἐπιμεληταὶ 117
epinicia 3
ἐπισκοπεῖν 99
epiſcopus 99
ἐπιστάται 117
ἐπισταθμεύειν 101
epiſtathmi 101
ἐπισταθμία 101
ἔποικοι 96.141
Equi agminales 115
equites & iudices 104
equorum productio 99
equum admittere 4
ἐγγυάζειν 94
ἐγγυητής 101
ἑρμάζειν 65
eruca 37
ἐθνικοὶ 126
Euangelia 3
eue ctiones 43
euerriculare 5
euerriculum 5
eunuchi 136
Ex vinculis cauſam dicere 14
ἐξαργυρῶσαι 66
exauctoratæ legiones 90
exceptionũ formulæ 26
de Exceptionibus 113
excuſores 118
exemplũ memorabile 54
exemptilis dies 135
ἐξέτασις 99
ἐξετασαὶ 146
exilii cauſa ſolum vertere 71
exilium liberum 120
exilium olim non pœna legum 71
exilium voluntarium 71
eximere pœnæ, noxæ, notæ, & ſupplicio 42
expiamẽtũ homicidii 73
expiator Iupiter 73
expilator 11
extorris 57
extraquam, in exceptionibus 26
εὐθυνόμενοι 42

F

Fabrorũ præfectus 118
facere æqui bonique 96
facere paria 117
Feris obiecti 64
ferre accepto 49
ferre quæſtionem 34
Fide publica venire 19
Flagitare 1
Fœderati 86
formulæ exceptionum 26
formularii 64
forum 114
Franciæ infœlicitas 53
franciæ palladium 53
frumentatores 98
Fur vnde 2
furtum nec manifeſtũ 3

G

Gabinetum b. 65
gallinaceus 41
Gentiles & agnati 130
gerere rem 89
Gladiatura 60
Græca verba Latina facta 2
græcæ linguæ cum Latina commercium 17
grammatophylacium 68
graſſari 69
graſſatores 69
γυμνασιαρχία 116
γυναικονομία 216
gynæciarius 65
gynæconomi 116

H

ἡλιαία 114
ἡμίδραχμον 114
Herculana pars 124
herculi dicatæ decimæ 124
ἑταιρεία 12
hetæriarcha 12
Hieremiæ locus 4
ἱμάζον 79.130
ἱμάζον ἀνδρεῖον 79
hipparchia 99.116
hippocomi 44
ἱπποκόμον 138
ἱππογνώμων 4
ἱπποτρόφος 4
ἵππος 4
διδόασι 142
homicidæ ſcelerati & abominandi olim 72
homicidarũ pœna 56.57
homicidii expiamẽtũ 73
hominum oppignerãdorum ius 75
homo ſacer 57
hoſpitii ius 84
hoſpitalis teſſera 84
hoſpitium publicum 84
hoſpitium inter Mileſios & Syberitas 85
hoſpitia 84
Hydraulus 65
ὑπομνήματα 97
hypomnematographi 65

I

ἰδιοξενία 84
Imaginaria militia 92
imitari chirographũ 42
imminuere magiſtratũ 23
imminuere imperium 22
immunis 129
imperandi modi vſus 87
impoſtura 11
In iudicio 113
in iure 112
inauditus 36
incolæ metœci 64
indicium 25
indicium profiteri 32
indiciũ ſibi poſtulare 32
indicta cauſa damnari 15
ingenuæ artes 128
inire magiſtratum 126
inquirere 33
inſpectio 99
inſpectores 99
inſpicere 99
intercalaris annus 132
intercalaris menſis 132
intercalatio Cæſariana 133
Irrepere 45
Iudex quæſtionis 35
iudex quæſtionis in thoio capitali 33
iudicare 20
iudicare perduellionis 20
iudicãdi munus graue 102
iudicandi neceſſitas inter munera perſonalia habebatur 109
iudicãtium numerus 106
iudices 111
iudices & equites 104
iudices ſex & quinquaginta 107
iudicia Romana 102
iudicia publica quomodo olim exercebantur 35
iudicialis vrna 104
iudiciales dies 111
indicii conſtitutio 2
iudicum decuriæ 105
iudicum decuriæ quinque 110
iudicum reiectio & ſubſortitio 106
iudicium dictare 1
iudicium in ſenatu factũ 108
iudicium prodere 55
iudicium proluſoriũ 78
iudicio circũuenire 32
iudiciorũ appellatio 113
iudiciorũ præſides dii 111
iupiter expiator 73
iupiter hoſpitalis 84
iupiter ſodalicius 12
iuriſdictio 113
iuriſdictio libera 120
ius pignerandorum hominum 75
iuſta vxor 27

L

Læſa maieſtas 21
λαγχάνειν δίκας 32
laſciuia 5.39
λατῖνοι 148
lazari Baiſii laus 83
Legati duorũ generũ. 120

lz.iii.

legationes liberæ 119
leges ſacratæ 58
de Legibus iudiciariis 103
legiones exauctoratæ 90
legitimi dies 107
legulei 64
lex Cintia 46
lex de ſodaliciis 13
lex de vſuris 25
lex draconis memorabilis 74
lex ſocialis 46
λεύκωμα 102
Libera dicẽdi tempora 108
libera diſceptatio 110
libera iuriſdictio 120
liberæ legationes 119
libera mandata 120
liberales artes 127
liberum exilium 120
liberi 86
librarii depoſitorum 119
libratores 118
ligna & ſal 100
limenarchæ 100
λιμεναρχία 115
limenophylia 100
λιμενοφυλακία 115
limes 50
λιτρῶν 1
non Liquere de cauſa, &c. 111
litis æſtimatio 47
lites æſtimatæ 47
λιθολκοὶ 118
λιθουργοὶ 118
λογισταὶ 116
logographi 100
λωποδύται 11
λωποδυτῶν 11
lorica 131
loricatio 131
Lucipores 131
ludus 60
ludus venatorius 60
luſtrare 38

M

μαχαιροποιοὶ 119
μαγγάνευμα 11
magiſter populi 51
magiſtratus & curatores 116
magiſtratum imminuere 23
magiſtratum inire 126
magiſtratus petere licebat 126
magiſtratuum creandorũ mos 50
maieſtas 21
maieſtas imminuta 21
maieſtas in populo 21
maieſtas læſa 21
maieſtatis crimen 23
maieſtatem minuere 22
maieſtatem retinere, conſtituere, conſeruare 22
maieſtatem ſoluere 21
mandata libera 120
manſionarii deſignatores 101
manſiones 100
in Manu mariti eſſe 37
marcipores 131
in Mariti manu eſſe 37
maſtigophoros 115
μαθήματα 128
Medicamenta venenata 37
μελλοδιδάσκαλοι 80
μέλλοντες 126
μελλονύμφιος 66
melloproximi 66
μελλοθάνατος 66
melos 61
menytra 3
menſis intercalaris 132
menſores 118
merere 94
μεταναστεύειν 72
metatores 118
μέτοικος 121
μέτοικοι 64
μέτοικος 141
metrocomia 65
Militaris miſſio 46
militaria & caſtrẽſia principia 92
militia imaginaria 92
minuere maieſtatem 22
miſſio militaris 46
μισθαρνεῖν 94
μισθοφοροῦντες 94
μνήμονες 116
Molle 90
μονάζειν 65
mos in teſtibus rogandis 30
Mulctam dicere 16
munus 124
munerũ publicorũ ſummaria diuiſio 115
munerarius 125
munificus 128
munificum prædium 129

N

ναίδιον 50
ναοφύλακες 100.116
nauarchia 116
νᾶρ 129
νίατος 129
nec pro non 3
νεώκοροι 100
nepenthes 138
Nilus 9
νομή 67
nomen militiæ dare 92
ad Nomen reſpõdere 92
nomenculatores 50
nomenclatura 50
νομοφυλακία 116
νοσοκομεῖον 118
οἱ νοσοκόμοι 118
notoria 55
noualis 129
nouare agrum 129
Nudiuſquartuſdecimus 136
numerus iudicantium 106
nunciare 56
nundinæ 123

O

Obrepere 44
obrepere ad honores vel magiſtratus 44
obſidibus cauere 40
ὀπωπτήρια 123
Officium 77
de Officio & more decedere 19
οἰκοδομική 118
ὀνηλάτης 102
ὀνοματολόγοι 50
ὀνοματολογία 50
Opificiorum magiſtri b. 99
ὀπώρα 140
ὀπτίωνας 99
ὀπτίωνες 115
optiones 117
opus probatum 49
Orare ad Clepſydram 108
oratores 32
orcheſtodidaſcalos 62
ordinare 96
ordinatum 96
Oſprionæ 115
Otioſum eſſe 29
Oxitoca 38

P

παιδονομία 116
παλίμβολος 129
παλιμφυὲς 129
palladium Franciæ 53
pallia 130
palliatæ fabulæ 130
pandectæ Græcæ 125
papyropolæ 65
παρακαταβολή 77
παράκλησις 64
παράκλητοι 64
παραγγέλλειν 55
παραλήψεις 82
παρηγυρίσαι 44
paria facere 117
parippus vel parrhippus 43
parochus 100
parochia 100
paſtus 67
de Patria poteſtate 36
πάξονες 88
patronus 63
pauli locus 141
Pediſmos 118
πλάται 88
πλατεῖαι 88
pelliones 119
pendere dicuntur rei 14
pendentes rei 13
peragere reum 13
perduellio 23
perduellionis iudicare 20
peregrini officium 141
periculum 7
περιπετάσματα 130
περιπόρφυρος 82
peripſema 58
periſtroma 130
perſcribere 97
perſcriptiones 97
perſcriptor 97
perſecutor 66
φαρμακοὶ 73
pharmacopolæ 138
pharmacum 138
φενακισμός 11
φεύγειν 14
φεύγειν δίκας 14
phiditia 12
φιλανθρώπευμα 128
φιλανθρωπία 128
φιλαρχία 55
philius Iupiter 12
φιλοδωρία 128
φιλοτιμία 55
philtra 38
phthoria 38
φυλακτήριον 92
Pignerandorum hominum ius 75
pigneratio 75
Plagæ 130
πλασματώδης 76
platonis locus 122
πλεονέκτημα 52
Polemarchi 116
polemarchia 116
pollucere 124
populi Ro. maieſtatẽ co-

miter conſeruare 87
poſtulare 35
de Poteſtate patria 36
Præcidere 91
præciſè 91
præciſum 90
præfectus fabrorum 118
præfractum 90
præpoſiti 116
prærogatiua 52
prærogatiuæ centuriæ 51
præſcribere 26
præſidium & præſidia 92
prætexta 78
prætexta à Prætore pone batur, quando, &c. 83
prætexta pulla 83
prætexta toga 82
prætextati olim ludos ſpectabant 83
prætor 33
prætor iudiciis præerat & iudicibus 105
prætoriani 28
pragmatici 62
pragmaticarius 64
preſbyteri 89
προαγωγιστικὸν 78
προαγῶνες 78
probatum opus & approbatum 42
πρόβλημα 92.131
probrum 27
πρόκλησις 30
procurator 63
προγραφή 68
proludere 78
proluſio 78
proluſorium iudicium 78
pronunciare nummos 52
προπαιδεύματα 118
προφυλακτικά 139
propius eſſe 117
propylæum 142
προσαγγελεῖς 55
προαίρεσις 68
προσαιρεῖσθαι 98
proſciſſus ager 129
προσγεγραμμένοι 98
προσλιπαρῶ 1
προστάτη 88
protburum 142
prothyrum 142
προξενητικὸν 128
προξένια 84
πρυτανεῖα 77
ψηφίσασθαι 19
ψηφολόγοι 9
πτύγμα 42
Publica fide vænire 19
publica iudicia quomodo olim exercebantur 35
publicani 105
publicus curſus 101
pulla prætexta 83
purpura 82
Pyrrhicha 61
pyrrhicharii 61
πυρριχίσαι 61

Q

Quærere 33
quærere rem 35
quæſitor 33
quæſtio 6.33
quæſtio conſtituta 34
quæſtionis iudex 35
quæſtionis iudex in thalo 33
quæſtionem decernere, poſtulare 35
quæſtionem ferre 34
quinqueprimi 115
quintæ claſſis 51
quirites 90
quoad viuet, quoad morietur 137

R

Ratio conſtat 94
Reatus 6.76
recipere inter reos 42
recuperatores 113
recuperatoria iudicia 113
referre inreos 42
refractarium 90
regerere 97
regeſta 97
rei pendentes 13
de Reiectione iudicũ 106
relegatio 77
reliquari 94
rem vel res gerere 89
reorum ſordes 6.7.8
in Reos referre, recipere 42
requæſitæ res 33
reſpondere 14
reſpondere ad edictum 86
ad nomen 92
reſtibilis ager 129
retinere maieſtatem 22
reum fieri 42
reum peragere 13
Rheda 43

S

Saccularii 9
ſacer homo 57
ſacerdotes ſodales 12
ſacoma 49
ſacramento dicere 17
ſacrare caput cũ bonis 58
ſæculares artes 118
ſagatus 78
ſal & lignum 100
σαλαμάνδρας 37
ſaltationes enopliæ 61
ſapientiæ libri locus 95
ſardonyx 77
ſarta tecta 48
Scandularii 118
ſcenici ludi 124
σκέπασμα 131
σκευή 123
ſchola 60
σκῆπτρον 39
ſcrutari crimina 56
σήκωμα 49
ſecuritas 18
ſeges 129
ſelectæ ſententiæ 105
ſelecti iudices 104
ſelecti iudicum 106
σεμνοπρέπεια 97
ſenatores Romani 85
ſententia tabellaris 68
ſentẽtiæ interdum palàm proferebantur 111
ſententiæ ſelectæ 105
ſeruitium 12
ſeſqui 91
ſeſtertia dena 47
σιτολόγοι 98
σιτολογία 98
σιτομέτραι 98.116
ſitona 98
σιτῶναι 99.115
σιτωνία 99
ſitophylaces 98
Socialis lex 46
ſodales ſacerdotes 12
ſodalitius Iupiter 12
ſodalitium 12
de Sodalitiis lex 13
ſodalitates 12
ſolidus 65
ſoluendo eſſe ære alieno 125
ſoluere maieſtatem 21
ſolum vertere 72
σόφισμα 11
ſordes 6
ſordidus 6
ſordidatus 6
ſortes iudiciorum 32
de Sortitione iudicum 106
Spadones 136
ſponſa & pacta 17
ſportulæ iudiciales 110
σπονδαῖα 61
σπουδαρχεῖν 55
σπουδαρχία 55
σταθμᾶσθαι 118
σταθμοί 100
ſtellatura 77
ſtipendiarii 86
ſtolatus Vlyxes 81
ſtragula 130
στρατεύειν στρατείας 94
ſtrobili 137
ſtructores 118
ſtructoria ars 118
ſtuprum 27
Sublegere 98
ſublecti 68
ſubſcribere 1
ſuſcribere cauſæ 2
ſubſcriptio 1
ſubſcriptores 1
ſubſellia 105.114
ſucceſſorem mittere 19
ſubſcribere cauſam 2
ſubſtituere 98
ſuffragia vocalia & tabellaria 68
ſuppilare 11
ſupprimere 39
ſurrepere 44
ſuſceptor 66
Sycomorus 9
συγκακουργικὸν 78
συγκακούργημα 11
σύγκλεισις 141
συγκρατεῖν 41
συλαγωγοί 11
συλᾶν 11
συναλλάττειν 129
συνάλλαγμα 129
ſyndici 102
συνδικεῖν 102
ſyndicia 102
συνέδριον 66
συνηγορεῖν 102
συνηγορικὸν 114
συνίστασθαι 41
σύνοικοι 141
συνοικία 141
συντάττειν 97
σύνταξις 99
συσκευάζεσθαι 12

T

Tabellæ in vrnam mittebantur clàm 111
tabellaris ſententia 68
tablinum 68
tabulæ domeſticæ 137
tabulæ duæ iudicibus dabantur 34
tabularii 100
tabularium 68
ταμίας σιτολόγοι 100
tapetes, tapetia 130
τάξις 76
τίβεννα 80
τήβεννος 80

τέχνασμα 11
τεχνικὴ 118
ταχυπλοΐα 115
τέλσον 79
πλῶναι 99
τηλόθεν 138
tempora dicendi libera 108
teſſera hoſpitalis 84
teſtimonium denunciare 10
teſtium rogandorum mos 30
πεπηγμένοι 94
tetraetericus 125
Thaligona 38
θεραπευτῆρες 88
theſmothetæ 114
θλαδίαι 136
θρίγκωσις 131
ζεύματα 51
Toga 78.80
toga cãdida, palmata, picta 81
toga prætexta 79
toga virilis, & toga pura 79.80
togatus 78
τοιχωρύχοι 11
tolerare 138
τόξευμα 138
Tribunorum militũ officium 92
tribunuſplæbis 8
τρίβολος 77.110.114
triumuiri capitales 110
τρώξιμον 138
Turba vnde 5
Tyrbe 5
tyrones fori 80

V

Valerii locus 81
valetudinarii 118
Venenata medicamenta 37
veredus 43
veruactum 129
veſtibulum 142
veterinarii 118
Viatores 142
victimarii 119
vigintiprimi 115
vigintiuiratus 115
vindico 6
virgilii locus 33
virilis animaduerſio olim in vxores 37
vitis Centurionum 93
Vlixes ſtolidatus 81
Vndecimuiri Athenis 110
Voluntarium exiliũ 71
Vrna iudicialis 104
Vſurarum lex 25
Vtenſilia 123
Vua edulis & cibaria 138
Vxor iuſta 27
in Vxores viriſis animaduerſio 37

X

Xenoparochi 100

Z

Zygoſtatæ 65

PARISIIS, ANN. M. D. XXXV.
VI. CALEND. NOVEMB.